

Над планетою — "Левіафан"

Юрій Бедзик

ТАК ПОЧАЛОСЯ

Прожектор спалахнув у темряві, як струмінь розпеченого металу, хлюпнув у провалля і вп'явся в замуровану печеру. Жовте кружало розплющилося об плескати, злютовані цементом каменюки, жадібно обмацало кожну щілину, кожний виступ і, вгамувавши свою цікавість, завмерло в непорушності.

Гори стояли німотно суворі, майже, невидимі, чути було, як монотонно гудуть мотори машин та ще з провалля доноситься глухе жебоніння потоку. Крутою стежкою піднімався гурт людей. Ось вони наблизилися до прожектора, стиха загомоніли. Офіцерські кокарди низько схилилися над картою.

Трохи оддалік над прірвою стояв високий чоловік у чорному плащі, наслухався до шумів потоку. Він бачив, як прожектор неквапно сповз на бистрінь ріки, тернувся об горбасті брили, що обкипали піною, потім стрибнув угору і втупився в другий замурований отвір. Вирвавши з мороку нову печеру, оглянув її, взяв правіше і аж тоді раптово шугнув униз по річці. Там, над вузьким крутостінним каньйоном, нависала масивна скеля, чорне кам'яне громаддя.

"От і все, — подумав чоловік у цивільному, мерзлякувато ховаючи в кишенях руки. — Хай спробують дістатися до цих диявольських сховків".

— Пане Штраус! — гукнув йому хтось із гурту військових. — Все готово.

Чоловік у плащі владно підняв руку.

— Можна!

І враз сухий тріскучий вибух розколов ніч. Освітлена прожектором скеля ніби піднялася в повітря, розтанула в каламутному вирі і потім із жахним стогоном полетіла вниз. Гори відгукнулись довгою болісною луною.

Спалахнув ще один прожектор. Жовті пасма світла, немов ноги апокаліптичного страховиська, затанцювали на пінявих бурунах. Видно було, як скаженіючий потік б'є в кам'яну греблю, нестримно, з виючим гуркотом виходить із свого тісного річища.

Каньйон було завалено. Там, де хвилину тому дзвінко жебонів мирний потічок, мало вирости озеро. Глибинне водоймище. Водяний панцир над замурованими печерами.

— Хай тепер пошукають! — зловтішно прошепотів цивільний у шкірянім плащі, дивлячись, як нуртуюча течія піднімається по кам'яних схилах.

З темряви під'їхало авто, ревнуло мотором.

— Просимо, пане Штраус!

Чоловік у плащі скочив на заднє сидіння, вмостився серед шорстких офіцерських шинелей. Озирнувшись назад, побачив безконечну колону важкених примарних

машин з пригашеними синіми фарами. В ущелині було тихо, гірська ріка, вгамувавшись, поволі заповнювала чорне ложе. А там далі, в печерах, затаїлася смерть, заснула невидима, н ким не розкрита, нікому не відома сатанинська таємниця.

До ранку тут буде гірське озеро! І ніяких сховок, ніяких таємниць. Хай спробують їхні контролери полізти сюди зі своїми апаратами й щупами, хай пошукають карт, відкриють ці кам'яні хаші, зазирнуть в оці підводні замуrowані гроти. Ха-ха! Чудова забавка!

Тіло Штрауса труснулось від стримуваного сміху. Офіцер, що сидів поруч, нервово відсахнувся вбік. Штраус опанував себе, вийняв з кишені сигарети, закурив.

— Я гадаю, маскування скінчилося, полковнику? — тернувся він до широкоплечого, осанистого офіцера, який сидів біля водія.

— Тепер нас маскуватиме Всевишній, пане Штраус. — Полковник явно почував себе господарем становища, і йому кортіло дати волю своїм думкам. — Гірські завали в цих місцях — звичайне явище. Тиша й безлюддя! Два роки озеро простоїть в цілковитому спокої.

— Може, й менше... хто зна...

— Будемо сподіватися, пане Штраус, — хвацько озвався осанистий офіцер. — На жаль, сьогодні військові ще не можуть сказати свого останнього слова. Тільки тоді, коли ми повернемося сюди вдруге і висадимо в повітря цю безглузду греблю, почнеться справжня історія Німеччини.

Штраус мерзлякувато прикрив собі груди відлогами плаща. Машина поволі набирала швидкість, вітер дужчав. Летіли обабіч гори, летіли зорі на небі, весь світ нісся кудись у темряву, у безвість.

Два роки чекання!

А може, й справді раніше?

Цивільний підняв голову, підставив обличчя пекучому вітрові.

— Ні, полковнику! — пробурчав він скорше до себе, ніж до військового. — Два роки забагато. Якщо нам вдасться вирвати таємницю доктора Браузе, ми висадимо греблю наступної осені.

— Доктора... Браузе?.. — здригнувся полковник.

— Так, доктора Браузе, велику таємницю "Левіафана", — похмуро процідив крізь зуби Штраус. Полковник я якоюсь настороженістю окинув поглядом його високу постать, щось подумав мить і, охоплений непевністю, відвернувся.

Гори відступали назад. Далеко за шпилястими вершинами сіріло небо. Що то буде за день? Якими очима він гляне на нове дивовижне озеро серед скель? Штраус глибше засунув руки в кишені, подумав із зловтіхою: "Все йде як слід. Головне: не втрачати напрямку. Головне — прийти першим до фінішу".

ЗАМАХ

Це було півгодини тому. Може, місяць, рік, два... Час втратив усі виміри, лишилося

тільки почуття втрати. Літак відірвався від землі, розтанув у просторах нічного неба. Ганка Крижанич, товариш і спільник, була вже далеко, по дорозі в Москву.

Він вийшов у хол, підняв очі до великого настінного годинника. О другій ночі вона буде в Москві. Як мало важить простір у наш час. Година польоту. Стрибок через прірву неба і — все.

— Пане Ріхтер!

Голос збоку, владний, глухуватий, з нотками нетерпіння.

— Я — Ріхтер. — Він дивиться на високого, в шкіряному плащі чоловіка — кущуваті брови, вивчаючий, затаєний погляд.

Незнайомець сухо посміхнувся — так посміхаються актори на сцені: лише шорсткими, немов задубілими губами. Очі ж з-під кошлатих брів гостро вивчають Ріхтера. Ріхтер мимоволі втягує голову в плечі, м'язи його тужавіють, все тіло свинцево важчає. Деся він бачив цього типа. Здається, в домі президента Вальтера Кірхенбома.

— Мене послано за дорученням шефа, — чоловік постукує пальцями по годиннику. — Вас чекають на банкеті, пане Ріхтер. Час, пане Ріхтер.

Ріхтер звів плечима. Невже навіть зараз, о цій неслужбовій порі, час має якесь значення?

У незнайомця нервово звузились очі, він озирається навкруги, говорить владним, дещо таємничим голосом: час має певне значення, особливо зараз, якщо врахувати вимогу пана президента і той факт, що на віллі пана президента зібралися представники ділових кіл міста.

Святкового настрою як не було. І ніжний смуток геть розвіявся, спопелів під свинцевим поглядом людини, в чорному. Ріхтерові нагадано про його — службові обов'язки. І представники ділових кіл ждуть на нього. Ну що ж, інженер-конструктор "Левіафана", якому щастя не вельми щедро дарує усмішки, повинен пам'ятати про своє місце в житті. Він завжди готовий до послуг шефа.

— На жаль, моя машина сьогодні...

— Зайві турботи, пане конструктор, — вигукнув з полегкістю чорнобровий. — Прощу ласкаво, пане конструктор. Машина біля парку...

Чорний плащ, вузькокрисий капелюх з хвацьким пером, грубі черевики — в усьому настирлива сила. Ріхтер відчуває себе мало не бранцем чорнобрового, він уже весь в його владі, віддається їй покірно, бездумно, навіть з полегкістю.

Ось і авто. Хтось підступає збоку й запобігливо відчиняє дверцята. До послуг пана конструктора! Час не жде! Темний кузов припрошує його всередину. Спереду — дівчина у капелюшку. Сидить, відхилившись назад, впершись руками в кермо. Ріхтерові потепліло на серці, він готовий сипнути жартом. Набагато приємніше, коли тебе віддають в руки отакого милого володаря.

— Прощу, прощу, пане конструктор! — неспокійно озвався за його спиною чоловік у шкірянім пальті. Дівчина похилилася вперед, зіщулилася, ніби ждучи удару, включила мотор. Весь кузов дрібно тремтить, і руки дівчини теж тремтять на кермі. Ріхтер ставить ногу на підніжку, схиляє голову.

— Прошу, прошу! — підштовхує його уривчастим голосом незнайомець.

Ріхтер ще більше нахилився вперед і в цю мить побачив зовсім близько перед собою немов осклілі від напруги очі дівчини-водія. Крейдяно-біле обличчя дихнуло на нього страхом.

— Тікайте!.. Геть!.. Геть!..

Мотор ревнув, весь кузов глухо застугонів, задрижав і враз зірвався з місця. Ріхтер відчув удар у плече, потім у голову, земля під ним гойднулася, попливла, розм'якла, знову щось ударило його — тепер майже нечутно, в очах стало червоно, гаряче, і він упав у чорне забуття...

Що з ним сталося? Куди його везуть? Голова погойдується на м'якій подушці, голубувате світло тисне Ріхтерові на повіки.

Він відкриває очі, бачить схилене над собою обличчя лікарки, яка тримає в руках його долоню, промацує пульс. Сиве пасемко ніжно тремтить на лобі жінки. Куди його везуть? Він мусить знати... Негайно!..

Він благає жінку самими очима, благає всім серцем, щоб його відвезли на віллу Вальтера Кірхенбома. Він мусить дістатися туди й розповісти Кірхенбомові про вчинений на нього напад.

— Я прошу... на віллу Кірхенбома. Гельдерштрассе, десять.

— До Кірхенбома? — В очах у старенької лікарки побожний страх. Рука її, суха й лагідна, лягає на розбиту Ріхтерову голову. Як бути? Невже пан хоче зашкодити своєму здоров'ю?

— Негайно на віллу!

— Зараз, зараз, — забідкалася жінка і, відкривши засувку кабіни водія, попросила вибачливим тоном — Поверніть на Гельдерштрассе!

Біля вілли довгою черідкою стоять блискучі "каділлаки" й "шевроле". У Кірхенбома сьогодні великий банкет. Він вшановує найвизначніших людей міста. Мільйонер, права рука самого канцлера, король авіабудівної промисловості, знає, як і кого привітати у своїх розкішних покоях.

Жовта санітарна машина несміливо притискається трохи оддалік до тротуару, з неї виходить Ріхтер. Жіноча рука в білому лагідно махає йому вслід, бажає доброго здоров'я.

Яке там здоров'я! В цьому домі зараз відбудеться найтяжча розмова, яку будь-коли доводилося вести Паулю Ріхтерові. Більше він не буде церемонитися з сановним багатієм. Він покаже йому розбиту голову, закривавлене волосся і спитає його, чи довго Кірхенбом терпітиме сваволю свого сина. Розуміється ж, що сина! Ріхтерові не треба зайвих доказів, він упізнав авто пана президента. Тільки випадковість врятувала його від смерті. Злочинці напевне вкоротили б йому віку, якби не оте перелякане дівча за кермом. Врятувало його своїм благальним шепотом: "Тікайте!" І потім шарпнуло машину, не давши негідникам втягнути його всередину...

Якщо Вальтер Кірхенбом своєю владою не покладе край витівкам Густава, він, Пауль Ріхтер, покине фірму. Він знайде людей, які залюбки вчепляться в проект

"Левіафана". Годі церемоній! Годі погроз і шантажу!..

Ріхтер нервово, з войовничою запальністю сіпає до себе високі, в мідному окутті двері, входить до холу. Кроки його гаснуть на м'якому килимі. Сивоусий портьє, впізнавши інженера, лагідно й гостинно схиляє перед ним голову. Він радий бачити пана інженера. Всі гості давно в вітальні. Пан Густав такий балакучий, такий веселий сьогодні...

— Як ви сказали, Франце? Пан Густав веселий? — насторожується Ріхтер.

— Авжеж. Молодий хазяїн в чудовому настрої. — Старенький портьє нахилився до Ріхтерового обличчя. — Пан Густав отримав з Африки якогось дивного листа. Мабуть, дуже приємна новина, бо пан Густав просто невпізнаний. Щомиті цілує батька, обнімає слуг, жартує з покоївками. Наче хлопчак! Навіть мені, старому, подарував десять марок. А з вами що сталося? Боже, боже, я торочу своє, коли людина ледве стоїть на ногах? Вас збила машина? Пане Ріхтер!

— Ні, друже, мене збили люди.

Ріхтер затуманеним поглядом окидає пишний передпокій — з масивними колонами біля входу і двома античними статуями обабіч сходів, що ведуть вгору. На стіні, проти вішалки, широко темніє у золотій рамі старовинне батальне полотно: "Римські легіонери палять Карфаген". Згори лунають бравурні звуки якоїсь класичної мелодії. Пан Кірхенбом любить старовину в усьому: в живописі, в музиці, навіть в лівреях своїх слуг.

— О, пане Ріхтер! — тупоче назустріч інженерові сам господар дому, маленький, висушений дідок з ідеальною лисиною і рухливими, гострими очима. Довгі, аж надміру довгі руки простягнуті вперед. Ось вони хапають в обійми гостя, тягнуть по барвистій килимовій доріжці вгору, назустріч заколисуючим звукам старовинного менуета. — Ви з аеропорту?

— Так, пане президент. Наші гості щасливо відбули додому.

— І ви чекали до останку?

— Так, пане президент. Я затримався в аеропорту до тієї пори, коли наші вулиці стають не зовсім безпечні.

Кірхенбом, очевидно, вловивши іронічний тон Ріхтерових слів, враз спинився і почав уважно придивлятися підсліпуватими очима до закривавленої пов'язки.

— Стривайте, пане інженер... Це що?.. Вас побили?

— Так, мене побили, пане президент.

— Цього ще не вистачало! — вибухнув гнівом старий промисловець, наче йому завдали особистої кривди. — Я вам заборонив устрямати в вуличні ексцеси. Через два місяці пуск "Левіафана". Ви поводитесь нерозсудливо. Де ваша витримка, воля, здоровий глузд?

— Але ж даруйте, пане президент, люди потрапляють у вуличні історії проти власної волі. Крім того, пане президент, мені довелося зустрітися з тими, хто менше всього хоче успішного завершення будівництва.

Старий одразу ж зів'яв, щоки його вкрилися недоброю жовтизною.

— Ви зустріли їх?

— Ні, вони зустріли мене.

— Ах, он що!.. Насильницькі дії... Сподіваюся, поліція втрутилася своєчасно?

— Своєчасно втрутилося провидіння, пане президент.

— Прошу без жартів, Ріхтер!

— Сумні жарти. Дуже сумні. Від наглої смерті або ж грубого насильства мене врятував дивовижний випадок. Врятувала красуня з ватаги гангстерів. Їхня спільниця.

— Абсурд! Нічого не розумію.

— Я теж нічого не розумію, пане президент. Мені ясно тільки одне: "Асоціація білої раси" перейшла від погроз до діла. І в усій цій історії найбільше дивує участь вашого сина...

— Цс-с-с! — сіпнувся всім тілом старий. — Ходімте до мене. Ми стали в незручному місці.

Вони піднімаються вгору, назустріч задумливій мелодії. Старий Кірхенбом нервово потирає руки. Його очі никають навколо, ніби винюхують, чи ніхто не скрадається за ними.

— Ви певні, що бачили мою власну машину? — питає він.

— Я впізнав би її з такою ж певністю, як і рідну матір, царство їй небесне. — Ріхтер ставить ноги повільно, важко, долаючи раптовий приступ млісної нудоти. Килим на сходах спливає перед його очима кудись униз, тягне його за собою.

Кірхенбом, набравшись рішучості, повертає в протилежний від приймальної зали бік, підходить до свого кабінету. Пропускає Ріхтера поперед себе в затишну, квола осяяну голубуватим світлом кімнатку. Крім двох низеньких крісел і невеличкого столика, тут немає ніяких меблів, голо, чисто, як у казенному приміщенні. На столику виблискує хромованими деталями динамік, розіпнув велике сіре око екран. Сівши в крісло, Кірхенбом рвучко нахиляється вперед, простягає руку до продовгуватої ебонітової пластинки. І безліччю важелів і кнопок, натискує одну з них.

— Алло, Шуберт! Я в малому кабінеті. Зайнятий. Нікого не пускати.

Обличчя Шуберта на екрані видає подив.

— А коли гості питають, де ви?

— Скажете, екстрена розмова з заводом.

— Розумію, ексцеленцію.

Ріхтер, пересилюючи біль в голові, тамує в грудях їдкий смішок. О дивак! Як йому подобаються ці старомодні титули й вшанування! Ексцеленцію! Добродушний мільйонер полів би перенестися з своїм багатством в романтичні закутки середньовіччя, одягнути на себе корону якого-небудь курфюрста і, сівши на трон, володарювати над підлеглими іменем бога і гаманця.

Однаке посмішка Ріхтера не зачіпає пана президента. Надто глибоко засіла в ньому тривога, щоб він міг звертати увагу на зміну настрою молодого інженера. Ця тринога витіснила з нього і урочисту музику, і всі його кумедні ритуальні жести, вливши натомість в його маленькі, гострі очиці краплі настороженого страху.

— По-перше, я хочу запевнити вас, Ріхтере, — каже він притишеним голосом, невідривно дивлячись у гарне, повнувате обличчя інженера, — що мій син Густав весь вечір з гістьми і зараз знаходиться з ними у великому салоні. Так що всі ваші підозри... ваша переконаність у його причетності до замаху недоречні. По-друге, я хотів би застерегти нас проти однобокого захоплення певними політичними моментами. Хіба ви не знаєте, що урядові інстанції настроєні проти тісного спілкування з Москвою?

— Я спілкуюся не з Москвою, а з російськими інженерами, — вигукнув роздратовано Ріхтер. — Точнісінько як і з Ліверпульським ядерним інститутом, з лондонською фірмою "Хімікел корпорейшн" і ще з багатьма науковими й промисловими центрами. Ми робимо спільну справу... Міжнародне замовлення, пане президент...

— Я розумію, що міжнародне замовлення... — завагався Кірхенбом, — велика для нас честь... Але ви чомусь вперто віддаєте перевагу російським партнерам.

— Вони виконують левину долю робіт... Крім нас, звичайно. — Голос Ріхтера набув певності, в ньому почулася якась глибока внутрішня теплота. — Ви уявіть собі, пане президент, яка це чудова, яка це грандіозна річ: Захід і Схід одержали з рук великої міжнародної організації замовлення на будівництво найбільшого корабля сучасності. Ви пригадуєте, я заперечував проти назви, яку ви дали кораблю. Я не хотів, щоб корабель піднявся під хмари з іменем страховиська, морського біблійського велетня. Але тепер навіть в цій жахливій назві мені вчувається символічний благовіст. Потвора скорилась людині, гнівна душа її перевтілилася для добра й миру. В час, коли людство, нарешті, прокляло і викинуло з своїх арсеналів ядерну зброю, ваша фірма, пане президент, першою показала приклад тверезості і політичної стриманості...

— Не впізнаю вас, Ріхтер! — розреготався дідуган. — Ви, здається, не цікавилися політикою.

— Я думаю не про політику. Мене турбує мій власний дім. І доля фірми, яка будує корабель. — Ріхтер з підкресленою повагою нахилив перед Кірхенбомом голову. — Фірма, яка прийняла мій винахід, пане президент.

Він засоромився свого пафосу чи, може, вловив у погляді Кірхенбома холоднуваті іскорки. Старий не почував ні втіхи, ні захоплення від перспектив, які відкривала перед людством нова ера. Він просто сприймав її, погоджувався з нею, брав до відома, як звик це робити на біржі в часи фінансових скрут і економічних спадів.

Він навіть чув у собі злість, крижану, важку злість. Ріхтерове патякання про любов до фірми, оця його гарна поза дещо нагадали старому мільйонерові. Пауль Ріхтер тягнеться до вершин світового гуманізму, забуваючи, якої шкоди він завдав фірмі своїми фанатичними діями.

— Прошу не ображатися, Ріхтере, але висловлена вами повага до моєї компанії не зовсім узгоджується з вашою поведінкою.

— Роблю все можливе, пане президент.

— Ні, далеко не можливе! Секрет доктора Браузе належить не тільки вам. Так, так, не заперечуйте!..

— Ви повірили Густаву...

— Кому б я не повірив, але я знаю, що ви володієте великою таємницею. — Кірхенбом зітхнув. — Ви приховуєте її від нації, від Німеччини, від майбутнього. І через це патріотичні сили обурюються вашою поведінкою. Ми мусимо купувати у росіян "флегматизований водень", в той час як головний конструктор корабля володіє секретом цього газу! Неймовірно!

Ріхтер опустив голову, затамував у примружених очах посмішку. Це була посмішка ніяковості і водночас глибокої душевної гіркоти. Чи справді він володіє секретом доктора Браузе, дивовижною таємницею, що хвилювала останнім часом усіх любителів кримінальних історій? І кому дійсно належить ця таємниця?

— Доктор Браузе вмер, пане президент, — промовив глухо Ріхтер. — Не будемо тривожити його духу.

— Але спадщина його лишилась.

— Я не маю ніяких прав на його спадщину, пане президент.

— Якби ж то... — Кірхенбом по-старечому похнюпив голову, весь вигляд його свідчив про болісне безсилля й недовіру: що, мовляв, зробиш з таким упертюхом, якому навіть власного життя не жаль заради отих дивацьких політичних примх. Та ось старий піднімає лице, суворішає. Простягнув руку до динаміка, натиснув кнопку.

На екрані з'являється доморозпорядник Шуберт..

— До ваших послуг, ексцеленцію.

— Ось що, Шуберте... — Кірхенбом ніби завагався. — Покличте Густава.

— Він говорить по міжміському телефону... Перепрошуюсь, ексцеленцію! По міжконтинентальному.

— Нехай знайде одразу ж після розмови.

Голова на екрані схиляється, екран гасне.

І вмить вся кімната наповнюється дивним, казковим світлом. Здається, ніби це вже не кімната, а грот, чудернацький, народжений нічним маренням грот недосяжних океанських німф. З усіх кутків, із стелі, з підлоги просочується кволе, ніжно-зеленкувате світло, в якому зливаються контури кімнати, площини стін, обриси дверей. Мірно гудуть кондиціонери, стає прохолодно, запашно, ніби й справді десь поруч хлюпоче пестливими хвилями невгамовне море.

"П'ять хвилин відпочинку", — проноситься в голові Ріхтера, і він, не дивлячись на годинника, знає, що зараз саме восьма вечора. Старому мільйонерові заборонено переобтяжувати себе, через кожні дві години він повністю виключається з навколишнього життя на короткий гіпнотичний сон. "Непогана штука, — глузливо думає Ріхтер, — особливо коли на твоєму рахунку в банку двадцять шість мільйонів марок".

І враз наче ранкове сонце сходить у кімнаті. М'яке світло ніжно, пестливо заливає стелю, стіни, вистелену килимом підлогу. Кірхенбом розплющує очі. Вигляд у нього розморений, в'ялий, начебто він справді проспав кілька солодких годин.

На порозі кабінету з'являється Густав. Висока, широкоплеча постать, світла шевелюра, елегантний вечірній костюм, обличчя м'яке, ніжне, на вогкуватих губах

вираз добродушної втіхи.

— Ти мене кликав, батьку?.. — слово застряє йому в горлі, очі сіпнулися нервово в бік Ріхтера. В них — лихоманковий проблиск думки.

Ріхтер нотує той погляд. Ніби навмисне демонстративно обмацує собі голову. Старий мільйонер, помітивши замішання Густава, поспішає йому на допомогу.

— Ти сьогодні не був на повітрі, Густі. У тебе поганий вигляд.

— Робота, батьку, — з виглядом великомученика вигукує Густав. — Цілий день за паперами, а тут ще цей недоречний банкет...

— Ти говорив з Африкою?

— Порт-Елізабет, батьку. Все йде нормально.

— Затіваєш нову історію, Густаве?

— Що ти, батьку? Її давно затіяло життя. Не можу ж я відмовити своїм африканським друзям в моральній підтримці!

Старий Кірхенбом невдоволено кривиться. Моральна підтримка! Він добре знає, скільки марок з його власних сейфів коштує "африканська політика" Густава. Зеленороте хлопча, яке ще не навчилося добувати гроші, уже займається світовою політикою. Звичайно, добре, що Густав дотримується таких твердих соціальних поглядів. Добре, що він ненавидить червоних, ненавидить всілякі там балачки про звільнення відсталих народів, що він справжній німецький патріот, а ще більше патріот "західної цивілізації". Старий Кірхенбом навіть ладен змиритися з тим, що його нахабнуватий, задерикуватий Густик устряв у якусь підпільну світову організацію з таємничою назвою "Асоціація білої раси", або скорочено — АСБР. Хай потішається парубча. Його расові погляди цілком імпонують душевному складові мільйонера. Та чи не занадто відірвалися під землі оті крикливі асберівці? Замахи на державних діячів, таємні склади зброї, підготовка путчів в африканських республіках, а тепер ще й нова грандіозна авантюра і Фрайвудом. І все це коштує грошей. Все це втягує старого Кірхенбома в заплутані фінансові махінації...

Якось минулої осені Густав несподівано зник, залишивши по собі тільки коротеньку записку, в якій повідомляв батька про невеселі обставини, що змусили його на певний час щезнути з-перед людських очей. Не минуло й трьох місяців, як оте щезання дошкульно далось взнаки старому Кірхенбому. До нього з'явилися агенти Інтерполісу, міжнародної слідчої організації, чомно, але досить настійно влаштували йому допит, спробували навіть зазирнути в секретні архіви компанії, а коли старий, розпалившись, учинив їм скандал, вони з холоднуватим спокоєм натякнули йому, що Густав Кірхенбом замішаний у вельми неприємну історію. Трохи пізніше стали відомі й деталі. Прилучившись до однієї з расистських груп, що діяли в Африці, І устав узяв участь в підготовці антидержавного путчу, був заарештований і замалим не потрапив у каторжну норму, своєрідне "Ельдорадо" африканських джунглів, їм я Кірхенбома з'явилося на шпальтах газет... Тінь міжнародної авантюри впала на славетний рід мільйонера... Ганьба! Довелося вдатися до найрішучіших заходів, витратити сотні тисяч марок. А скільки недоспаних ночей! Скільки нервового напруження! Йдучи

навколишніми дипломатичними шляхами, Кірхенбом встановив контакт з самим президентом Африканської федерації Подестрою і, пообіцявши йому технічну допомогу, вирвав у нього згоду на звільнення Густава.

Правда, незабаром "африканська історія" неабияк і прислужилася компанії. Подестра, не забувши Кірхенбомових обіцянок, зав'язав з його фірмою тісну комерційну дружбу, відкрив у себе кілька складальних майстерень і почав купувати літаки німецького промисловця. Відтоді дружба ця набула сталого й вигідного для обох сторін характеру...

Але ж справа могла закінчитися інакше. Подестра виявив державну далекоглядність — інший би на його місці жорстоко покарав зарозумілого терориста. Тепер чорномазим воля! І в ООН, і в Міжнародному банку, і в пресі... Намагаючись підламитись під дух часу, Вальтер Кірхенбом, звичайно, про людське око схвалював нові демократичні процеси в Африці й Азії, та душа його тягнулася до старого. Одне йому було ясно: витівки милого Густі до добра не доведуть. Хто знає, чи нові синові інтриги не вдарять знову по компанії, чи оця напівлегальна організація АСБР не накличе на себе гніву можновладців країни? Чи не доведеться знову їхати до самого канцлера і вимолювати в нього прощення для свого шалапутного сина?

Густав стоїть на порозі кабінету, впевнено-іронічний, недбалий, трохи ніби втомлений. Обличчя в нього гарне, щене, видно, що молодий мільйонер неабияк стежить за своєю вродою, піддаючи своє високе чоло, трохи повну-ваті щоки й важке м'ясисте підборіддя сорокалітньої людини маніпуляціям найдосвідченіших масажистів Європи.

Старому батькові, мабуть, до вподоби така гордовита сила, отака нахабнувата краса щеного годованця.

— Я покликав тебе для відвертої розмови, — каже Вальтер Кірхенбом.

— Слухаю, батьку. — Густав сидить на краю крісла з невластивою йому поштивістю.

— Ти знаєш, яку посаду займає на моєму заводі Пауль Ріхтер?

— Знаю.

— Тоді скажи мені: як ти ставишся до нашого контракту з Аеросиндикатом?

— Як я ставлюся... — Густав завагався. — Ми відкидаємо його. Це ширма для спілкування з Москвою.

— Прощу без демагогії! — спалахнув старий Кірхенбом. — Мене цікавлять перш за все ділові аспекти справи. Ми виконуємо вигідне для компанії замовлення міжнародної організації, і мені байдуже, хто ще працює на цю організацію. Треба втратити рештки здорового глузду, щоб виливати свою злість на службовцях фірми. Просто дико! Якись нахаби мало не вбили інженера Ріхтера!

Тільки зараз Густав ніби помітив присутність Ріхтера. Звернувши до нього гарні великі очі, він удав враженого.

— Пане Ріхтер! Які ж це негідники...

— Перестань блазнювати! — обірвав його батько.

— Але ж, слово честі, мої хлопці не мають до вуличних дебошів ніякого відношення.

Наприклад, я особисто не виходив сьогодні з дому. — Голос у Густава відверто-добродушний, і тільки десь під сподом бринить колюча струна глуму. — Ніхто нікого не збирався забивати. Очевидно, пан Ріхтер був трохи напідпитку, встряв у якусь бійку, образив порядних джентльменів і дістав своє.

— Ваша присутність на банкеті — надійне алібі! — говорить Ріхтер, стримуючи в собі гнів. — Але я бачив сьогодні в аеропорту вашу машину.

— О ні! — вигукує Густав. — В місті сотні подібних машин.

— Ви самі не заперечуєте, що хтось вчинив на мене напад, — каже з вимушеним спокоєм Ріхтер.

— "Я знаю, що я нічого не знаю", — говорили древні. І запевняю вас, дорогий мій друже, вони мали цілковиту слушність.

Ріхтер підвівся, схилив голову перед старим президентом. Далі йому залишатись було зайвим. Відчував, що ще мить, якесь дошкульне Густавове слово, і він, Ріхтер, зірветься, розшаленіє, наробить дурниць. Треба йти звідси. Густав — негідник, з ним він ніколи не знайде спільної мови.

— Пробачте, пане президент... Якщо ваша ласка... Мені недобре...

— Ідіть, — коротко кинув Кірхенбом. — Не забувайте про нашу спільну справу.

— До ваших послуг, пане президент.

Ріхтер красномовним жестом підніс руку до забинтованої голови, глянув пронизливим поглядом на Густава і швидко вийшов з кабінету.

Кілька хвилин триває мовчанка. Нарешті старий президент втуплює в свого сина твердий насмішуватий погляд.

— Ось що я тобі скажу, Густі. Твоя нерозсудливість може дорого коштувати. Пауль Ріхтер працює не на Москву, а на компанію Кірхенбома. На славу Німеччини.

— Стара пісня, батьку, — з міною байдужості відмахується Густав.

— В старих піснях інколи буває більше сенсу, ніж у вашому дурному галасуванні, яким ви хочете ошчасливити світ.

Вальтер Кірхенбом підвищує голос, б'є словами свого сина, роззброює його, давить до крісла. Він говорить про дирижабль-велетень, найславнозвісніший повітряний апарат, який будується на стапелях його фірми. Головне — матеріальна база, могутність, здатність до проникнення на світові ринки. Час політичних інтриг кінчився. Настала ера ділового змагання, боротьби економічних потенціалів. Невже ж Густі, милий, розумний Густі не розуміє, яким благовістям для роду Кірхенбомів було замовлення ООН? Цей світовий балаган диспонує солідними валютними фондами. Після заборони ядерної зброї ООН почала обростати тілом. Після того як ООН висунула ідею Всесвітнього Аеросиндикату...

— Це ідея чорних, — гарикнув злостиво Густав. — Її висунув президент Подестра.

— Але її реалізувала Організація Об'єднаних Націй. Вона дала Аеросиндикату життя й законні форми існування. І хіба ж не ясно тобі, дорогий мій Густі, як важливо зараз для нашої фірми, для нашого роду прорватися в керівництво синдикату!

— Ти віриш, що синдикат запросить тебе в правління?

— Маю всі шанси. — Старий Кірхенбом аж палахкотить завзяттям. — Буде час, коли я... ми з тобою, Густі, приберемо цю організацію до своїх рук. Рід Кірхенбомів — на чолі світового синдикату. Наше повітря, наше небо, наш космос...

— А росіяни?

— Ми зуміємо витіснити їх. Корабель будується нашою фірмою...

— Ти забув про газ, батьку! — В очах Густава заяріла холодна злість, він весь по-кошачому напружився. — Ти забув, що твій інженер, твій геніальний конструктор змусив нас піти на поклін до росіян. Я б розтопав таку мерзоту!..

Кірхенбомові аж зробилося млосно. В грудях спорожніло, горло перехопили недобрі спазми. Нерви, нерви! Де їх набрати? Де позичити сил? Той клянеться в своїй безвинності, цей накликає на його голову всі сто смертей.

Голос старого став хрипкий, простуджено-кволий. Він почав заспокоювати сина, майже благувати його. Можливо, інженер Ріхтер справді не знає ніякого секрету. Неймовірно, щоб інженер Ріхтер, який приятелював з Браузе, зважився на вбивство.

— Хто ж тоді вбив старого, як не Ріхтер? — вкрадливо спитав Густав. — Поліцією встановлено, що Ріхтер був на квартирі Браузе в ніч його смерті. Більше того, встановлено навіть, що хтось перерив речі покійного, копирсався в них, як у власному майні. Якщо Ріхтер і не убивця, то принаймні — грабіжник!

— Я сам задумувався над цим... — в голосі Кірхенбома тремтить вагання. — Але він не хоче зізнатися. Що ж, рано чи пізно справа ця з'ясується. Ми маємо дешевий російський газ. Коли корабель буде збудовано і фірма зарекомендує себе, в очах світової opinio, ми вийдемо на широку дорогу. Величезні прибутки! Гроші! Замовлення ООН на багато років вперед! Місце в правлінні Всесвітнього Синдикату! Невже тебе не захоплює така перспектива, Густі?

В кімнатці западає тиша. Густав задумливо дивиться собі на руки, потім встає і з холодним викликом говорить в лице старому:

— Гроші нездатні завоювати світ. Це може зробити тільки нація. Нація і зброя.

— Зброї немає.

— Ти певен, батьку?

Старий опустил голову, втупився поглядом в кінчики черевиків.

— Не маю сумніву, що московські інспектори зуміли обнищпорити всі світові арсенали. Ядерні ракети виведені в космос і зірвані. — Він піднімає на сина червоні, запавутинені втомою очі. — Хай буде так. Амінь! Не хочу більше чути страшних казок про атомний кошмар, якого уникла земля. Майбутнє за діловими людьми, і ми не відстанемо від них.

Зазумерив відеотелефон. Шуберт у рамці екрана чекає дозволу на слово.

— Що там, старий? — поблажливо звертається до нього Вальтер Кірхенбом.

— Патрік Доуелл збирається додому.

Густав нервово заметушився.

— Бачиш! Я ж казав, що гості розійдуться... Але Вальтерові Кірхенбому байдуже до того.

— Скажіть, Шуберте, щоб Доуелл зачекав нас. Хто ще в салоні?

— Більше нікого, ексцеленцію.

— Гаразд, ми зараз прийдемо.

Батько й син неквапно рушили до великої вітальні. Там — порожньо, тихо, низенькі розкарячкуваті фотелі дрімають під пестливим світлом люстр. В попільничках ще теплий попільць від недопалених сигарет. Старовинні картини на стінах, високі венеціанські вікна — суміш античної пишноти й модерністської претензійності.

В кутку сидить сухуватий джентльмен в бездоганно випрасуваному чорному костюмі. Сивина на скронях видає похилий, втомлений вік.

Йому нудно, байдужно до всього. В цій розкішній обстановці він відчуває себе цілком невимушено, він тут свій, абсолютно свій — немов одна з тих голих статуй, що безсоромно стоять по кутках просторого залу. Відчувається в цій людині щось старосвітське, закостеніле і водночас ділове, строге, владно-рішуче.

Це — Патрік Доуелл, глава приватної детективної фірми, акціонер компанії "Зюддойче люфтфєрайнігунг", англієць за походженням і німець за вихованням, холодний філософ з неприховано цинічними поглядами на життя, вірний, невід'ємний друг Кірхенбомів.

— Вибач, Патріку, — жвавішає Вальтер Кірхенбом, який у душі поважає розумного, дотепного англосакса. — Мій молодий нащадок забрав у мене весь вечір.

— Папа завжди перебільшує, — манірно здвигує плечима Густав.

Доуелл жує сухими губами, ехидна усмішка ховається в кутиках його губ. Він небалакучий, хоч, судячи з його вигляду, розум у нього працює безперервно і напружено.

— За звичаями античного Риму, як останній гість на сьогоднішньому банкеті, я маю право вимагати від господаря все, що мені забагнеться.

Обоє Кірхенбомів сідають навпроти нього біля маленького столика.

— Навіть поза всякими античними звичаями, Патріку, ти користуєшся в цьому домі найширшими правами, — озивається Вальтер Кірхенбом. — Чого б ти хотів?

— По-перше, кави. По-друге, точного й щирого звіту про всі ті таємниці, які обговорював батько з сином.

— Ми були не одні, — чемно пояснює Густав.

— Я знаю, що ви були в товаристві свого талановитого конструктора, — посміхається старий детектив. — Саме через це я цікавлюся деталями вашої розмови. Коли конструктор забирає дорогий час у глави промислової компанії, це може принести шефові детективів додатковий клопіт. Завдання доброго лікаря запобігати хворобам, а не рятувати смертельно хворого. Чи не так, мої друзі?

Його друзі схвально кивають головами. Слова "лікаря" влучно б'ють у ціль. Патрік Доуелл — не тільки надійний приватний детектив, але й щирий друг дому, якісь давні загадкові взаємини зв'язують його з старим президентом, примушуючи дбати про здоров'я й цілісність цієї великої, могутньої фірми. Під час минулорічної "африканської історії" Патрік Доуелл відіграв чи не найголовнішу роль в пошуках Густава. Саме

завдяки його втручання Кірхенбому вдалося напасти на слід свого сина, знайти потрібних людей і через них встановити контакт з президентом Подестрою.

— Папа останнім часом став дуже нервовий, — каже Густав, широко й вільно розкинувшись в кріслі й потягуючи з чашечки пахучу каву. — Він забуває, в якому віці ми живемо.

— Зате мій нащадок хоче обігнати час, — гірко посміхається старий президент і в безпорадному сумі схиляє на груди велику лису голову.

Густав переходить у наступ. Поставивши на стіл чашечку, він з пристрасстю починає доводити панові Доуеллові свої думки. Сам широкоплечий, міцний, втілення молодості й краси — він гримить голосом на всю приймальню залу. Зараз можна бути відвертим. На його думку, ситуація набуває загрозливого характеру. Масове роззброєння поступово веде до підриву законних привілеїв обраної частини суспільства, до знахабніння плебсу, до торжества "червоної зарази". Почалося скорочення масових армій, тобто скорочення тієї реальної сили, яка давала можливість підтримувати соціальний порядок. Добре, що хоч заборонено компартію! Але й з профспілками вистачає клопоту. Та ще оті жалюгідні філантропи з адеємівської банди... оті приховані поплічники росіян...

— Пробачте, Густі, що за дивне слово — "адеємівці"? — піднімає здивовано тоненькі смужки брів Доуелл. — Не чув такого! За час моєї азійської мандрівки у вас з'явилося стільки нового, що голову згубиш!

— О милий мій Доуелл, ви багато чого не чули! — патетично промовляє Густав. — "Акція Друзів миру" — так вони себе нарекли. Фактично комуністична організація, дуже впливова і дуже енергійна. І уряд безсилий з нею боротися, оскільки до неї прилучаються навіть окремі представники ділового світу. Ось і папа... — презирливий погляд у бік старого президента, — хотів оголосити про свою приналежність до неї. Я ледве відрадив! Які там друзі миру! Друзі Москви, червоні поплічники й демагоги. Сьогодні вони вимагають скорочення масових армій, а завтра поставлять питання про ліквідацію приватного капіталу.

— Ти перебільшуєш, Густі, — нервово відмахується старий президент.

— Ніскільки, папа! Можу тобі доповісти, що на твоєму власному заводі серед конструкторів "Левіафана" затесався член їхнього керівного комітету, червоний агітатор і лазутчик.

— Ти це про Крейського?

— Про нього, папа!.

— Але ж це блискучий, талановитий інженер, права рука Пауля Ріхтера, — ніби виправдується Вальтер Кірхенбом. — Він розробив кращу схему терморегуляції газу... Зрештою, мене не цікавлять його політичні погляди...

— Он воно що! — з гнівом вигукує Густав, і його кругле лице стає аж чорним. — Тебе не цікавлять його політичні погляди. А чи знаєш ти, що твій талановитий інженер Крейський сказав своїм друзкам? Він сказав їм, що "Левіафан" — передвістя нової ери для Німеччини, торжество справедливості, що ООН не тільки дала нам вигідне

замовлення, а й допомогла звільнитися від шовіністичного дурману. Ці миролюбці готові вчепитися за будь-який привід, розтоптати гідність своєї країни та дати свободу своїм інстинктивним соціальним почуттям. Я знаю всіх їх по імені: Крейський, Зіберт, Кірхмайер, Хаазе... Це тільки активісти, проводирі, так би мовити, лідери, за якими вже йдуть сотні, тисячі фанатиків і анархістів.

Старому Кірхенбомові стає недобре, на чолі в нього рясніє піт, руки дрібно тремлять. Що робити? Хай Патрік порадить, як відповісти цьому крикунові?

І Патрік Доуелл, вірний поплічник старого мільйонера, ніби вгадавши сум'яття Кірхенбома, встряє в розмову:

— Що ж ви пропонуєте, Густі? Порвати контракт з ООН?

— Негайно!

— Але ж це завдасть фірмі непоправних втрат, викличе бурю в країні. Можуть бути міжнародні ускладнення.

— Ніяких ускладнень, ніяких втрат.

— Ви певні, дорогий мій Густі?

— Абсолютно. — Рішучість вливається в груди Густава. — Фірма не зазнає втрат. Наша організація пропонує продати корабель... — мить вагання, сумніву, — армійському командуванню.

Кірхенбом сіпнувся всім своїм жилавим тілом, зблід.

Продати "Левіафан" армії? Тобто відверто стати на бік правих екстремістів, взяти на себе відповідальність за неминучий крах?..

— Неймовірно! — Кірхенбом поволі набуває певності. Голос його бринить глузливостю. — Нащо армійському командуванню "Левіафан"?

— Для важливих цілей, — обережно промовляє Густав.

— Конкретніше?

— Німеччина обезсилена, зганьблена. Нам потрібна стратегічна зброя, зброя перемоги й честі. Крім того, найближчим часом ми подамо допомогу Африці. "Біла зоря" чекає дружньої руки. Коли проб'є наша година, ми пошлемо на чорний континент... — Густав раптом запнувся, на його обличчя лягла тінь загадкового усміху.

— Що ви пошлете в Африку? — вловив його на слові Патрік Доуелл.

— Вибачте, але... це державна таємниця. Не маю права розголошувати...

Старий Кірхенбом сумно хитає головою. Ось яку халепу готує його любий Густі, дорогий синок, заради якого він уже кинув на вітер сотні тисяч марок. Хоче вплутати батька в нову політичну інтрижку, хоче зв'язати його з своїми африканськими авантюрами.

— Якщо ти маєш таємниці перед своїм батьком, — просякає злістю голос старого, — то як ти можеш вимагати від нього зміни курсу! О Патрік, за що бог покарав мене таким сином? Все життя я дбав про його щастя, все заради нього...

— Папа, схаменися! — вигукнув ображено Густав. — Не слухайте його, пане Доуелл...

— Але ж ваш батько має рацію, Густі.

Густав зблід, закусив губу.

— Гарзд, — голос його став металево міцний, натягнутий, зібраний. — Я відкрию вам таємницю. Але пам'ятайте, це таємниця нашого життя, таємниця, за яку ми всі можемо поплатитися головами. — Він зробив невеличку паузу, вдихнув глибоко повітря. — Свого часу п'ятий американський корпус таємно передав нам ракети з ядерними зарядами. В наших руках — неймовірна зброя! Казкова, шалена зброя!..

Старий Кірхенбом безтямно дивиться на сина, потім переводить погляд на Патріка Доуелла. Чи йому не сниться все це? Може, він марить? Може, це сон під час відпочинку в затишному кабінеті? Велетенський салон погойдується перед його очима, дим Патрікової сигари сизо запинає стелю, високі вікна, карнизи... До його слуху долітає нервовий голос Густава, короткі, ніби обрубані фрази. Кірхенбом намагається зліпити ті фрази до купи, розтлумачити їх собі. Бо те, що він чує, здається йому безглуздим жартом, суцільною містифікацією... Американці віддали їм свої ядерні ракети!.. Гірські печери затоплені водою... Зброя лежить на глибині п'ятдесяти метрів в штучному озері, до якого не може дістатися жодна жива душа... Місце строго засекречене. Вже два роки воно охороняється таємними агентами, які тримають в своїх руках усі навколишні гірські оселі, патрулюють кожен крок цивільних громадян... Ці ракети і корабель — одне ціле. Саме провидіння створило їх в ім'я Німеччини, в ім'я майбутнього нордичної раси...

Патрік Доуелл перший прийшов до тями. Легенько посміхнувся, вийняв з рота сигару, покрутив її в пальцях, задумливо звів очі на Густава. Не проста штука — почути ось таку новину, тобто стати в певній мірі співучасником змови, звалити на свої плечі тягар страшною таємницею. Краще було б, звичайно, піти собі геть, відкараскатися від Густава, і від старого Кірхенбома, і від усіх їхніх таємниць. Але краще — не значить: можливо. Доуелл розуміє, що він мусить щось сказати, бо відступати вже запізно.

— Дорогий Густі, — говорить він обережно, — я хочу знати тільки одне: яку користь, яку матеріальну вигоду принесе це нашій фірмі? Не припускаю думки, що навіть в ім'я своїх високопатріотичних почуттів ви зважитесь на розорення батьківського капіталу. Гарзд, армія візьме корабель... Армія виконає свою патріотичну місію... Африка... тобто "Біла зоря", досягне перемогу... Ну, а далі? Хто далі гарантуватиме нові замовлення?.. Нові "Левіафани"? Нові мільярдні прибутки? Ви думали про це?

Старий Кірхенбом лихоманково киває головою. Патрік Доуелл вгадав його думки.

— Запевняю вас, що, порвавши з Москвою, ми нічого не втратимо, — каже невиразним голосом Густав. — Друзі допоможуть нам...

— Нема у нас друзів! — спалахує гнівом Кірхенбом. — Кругом вовки, заздрісники, лицеміри...

— Папа, ти забув про Фрайвудів.

— Не хочу я чути про них! Ці африканські фанатики ладні вирвати у мене останню марку. Фрайвуди проковтнуть нашу фірму, знищать нашу самостійність.

І враз Густав зривається на ноги.

— А ти не думав про те, що твою фірму може проковтнути світовий комунізм?

— Брехня!

— Ну, знаєш, папа! — Густав гордовито підкинув голову. — Нам важко домовитися з тобою. Але запам'ятай, таємниця залишається в силі. Коли фірма закінчить роботи, ми скажемо своє слово. Бувай, папа! Мене ждуть друзі. Мої друзі і твої захисники.

Він рвучко відсунув крісло і пішов до дверей.

АФРИКО, АФРИКО!..

Ріхтер прокинувся від дошкульного болю в правій і кроні. Щось наче пересипалося у вусі, попискувало, деренчало, пекло. Вії здавалися важкими й набряклими. Він намацав бинт на голові і все згадав... Дівчина за кермом встигла тільки раз глянути на нього. Він прочитав в її очах присуд собі, всьому своєму життю. Нажахані очі дівчини ніби випхали його з машини, ніби жбурнули на мокрий асфальт.

"Тікайте!"

Вже цілий рік він тікає від них. Від їхніх листів, застережень, умовлянь. Від людини у темних окулярах. Втеча н страх стали його другим життям.

Ріхтер підвівся з канапи, підійшов до вікна. На тротуарі стояло двоє. Цих він знає. Приватні детективи Вальтера Кірхенбома, яким доручено охороняти головного конструктора "Левіафана". Його невідступна тінь, його зложене альтер-его. Вальтер Кірхенбом наказав їм берегти Ріхтера від людей з таємничої організації АСБЕР, берегти мого від свого сина Густава. Начебто можна вберегти когось від ночі, від зимової стужі, від дикої, безглуздої хвороби?

Але ж, як не є, він живий. Вискочив утретє з їхньої пастки. Дичина не хоче здаватися на милість мисливця... Ріхтер вийняв з холодильника сир, печиво, маленьку пляшку з коньяком. Глянув глузливо на брунатну рідину. Невже це все, що лишилось йому на втіху? Славнозвісний конструктор віддається відчаю! Здорово! "Ви сильна людина, Пауль Ріхтер, і тільки вам я можу довірити свою працю... Тільки вам!.." Так сказав доктор Браузе, милий, старенький доктор Браузе. Через годину його знайшли мертвим у власному домі.

"Але ж я його не вбивав, — майнуло гострим спалахом у Ріхтеровій свідомості. — Дід ще був зовсім здоровий. Коли він передавав мені креслення і всі свої багаторічні записи, ніщо не віщувало страшного кінця. Правда, скаржився на серце, таж сімдесят п'ять років — не жарт. Сам умер чи, може?.. Труп знайшли на підлозі, біля дверей... Без ніяких ознак насильства...".

Ріхтер заплющив на мить очі, уявив собі маленьку, заставлену старосвітськими меблями кімнату, потемнілу люстру під стелею... В той вечір він був такий втішний, цей добрий доктор Браузе! Він дуже боявся за свій винахід, просто потерпав за нього. "Якщо АСБЕР добереться до мого газу, скоїться лихо. Бережіть його, пане Ріхтер! Ви сильна людина. Заклинаю вас усім святим. Тільки ви і ваша фірма можуть дати йому лад. Я вірю вам, вірю, Пауль Ріхтер!.."

Ріхтер вихилив чарку, упав-знеможено на канапу. Нащо він тоді послухав старого? Таємниця без ужитку. Багатство без вартості! І за це багатство він мусить щодня ризикувати головою, брехати, викручуватися, жити на грані-відчаю... Ось уже два роки асберівці переслідують його, як зацьковану дичину. Підкидають йому листи, дзвонять по телефону, погрожують... Їм потрібен секрет доктора Браузе, вони схибнулися з глузду на тому секреті. Нащо він їм? Чому російський газ так дратує їх? Точнісінько такий самий, точнісінько того ж виду, що і в Браузе, "флегматизований водень", готовий продукт, мрія всіх аеронавтів світу. Так ні ж, тим ідіотам з АСБР подавай тільки секрет Браузе. Тільки своє! Тільки німецьке!..

Минулого тижня прислали йому листа, надрукованого на цупкому оранжевому папері. Хтось підкинув конверт прямо під двері. Послання було довге, ввічливе, навіть привітне, від нього віяло батьківською терпеливістю й повчанням. "Любий друже! Даремно уникаєте нашого товариства. Рано чи пізно ви прийдете до нас. Вас приведе голос сумління, голос крові. Ми будемо ждати, довго, вперто, з надією і любов'ю. Будемо вірити, що німецьке серце повернеться до Німеччини".

Приблизно щось схоже на ці слова він почув минулої осені, коли повертався з Москви, де понад місяць розробляв з радянськими інженерами систему газової регуляції і мого дирижабля. Він сидів у глибокому кріслі, і очі його мимовільно ловили небесну голубінь за вікном, безбарвно ніжну, нечутну, теплу. Раптом сусід праворуч завів з ним мову. Згадав Гете, глибокодумні слова його: "Хто любить небо, той любить життя". Не хотілося відповідати, бо голубінь так владно входила в душу, начебто в ній серце могло знайти своє вічне існування.

— Мені приємно, що ви доречно згадали Гете, — озвався Ріхтер через силу. — Я справді люблю небо.

— Ви не тільки любите його. Ви завоювали його, пане інженер.

Ріхтер підкинув голову. Он воно що! Цей товстенький, і солідним черевцем тип дещо знає про нього.

— Завоювати небо не можна, воно безмежне, як життя, — вимовив Ріхтер з тонкою іронією в голосі.

— Ваш корабель зробить неможливе, пане Ріхтер. — Товстун нахилився через бильце сидіння, простягнув свою опецькувату руку. — Дозвольте відрекомендуватись. Доктор Кремпке, член правління "Зюддойче люфтфєрайнігунг", віднині директор заводу, на якому споруджується ший чудовий красень. — І, не давши Ріхтерові прийти до тями, затараторив швидко й запобігливо — Не дивіться на мене, як на страховисько. Я не шеф, а ваш друг. Друг у тій мірі, в якій ми обоє служимо німецькому духові. З дитинства я виховувався в гарячій відданості принципам германізму. І я не шкодую. Я гордий з цього.

Товстун полинув у спогади. Згадав війну, поразку фюрера. "Його смерть була сигналом для кожного німця". Напівшепотом розповів про якихось невідомих людей, які взяли на себе місію порятунку Німеччини. Їх називають терористами, але це брехня. Люди АСБР — лицарі священної віри, честь нації.

— Ви член АСБР? — навпрямки спитав його Ріхтер.

— О, що ви! Звідки таке припущення? — Товстун і хрестив на грудях пампушкові долоні, закотив під лоба банькаті очиці. — Я тільки щиро співчуваю героям. І певен, що ви теж співчуваєте їм.

— Не маю до них ні найменших симпатій.

— Даремно, даремно, пане інженер!

— АСБР тероризує мене. Не дає змоги спокійно працювати. Не розумію, чого вони хочуть від мене? — Ріхтер звів плечима, повернувся лицем до директора Кремпке. — Уявіть собі, ось уже два роки вони підсилають мені листи, затягують у своє гангстерське лігво...

— Боже, що ви говорите!

— Так, гангстерське лігво! — рубонув рукою Ріхтер. — Я не займаюся політикою і не хочу знати ні про які світові проблеми. Хай вони дадуть мені спокій. Чим я можу бути корисним для них? Адже я рядовий службовець фірми. Я строго виконую накази президента компанії. Ні змінити конструкцію корабля, ні відкрити якоїсь службової таємниці я не можу...

— О, ви все можете, пане інженер! — раптом вигукнув дивно підозрілим тоном Кремпке. — Ви дуже багато знаєте, пане інженер, і наші німецькі лицарі розуміють це. Мені здається, що ви, зрештою, переборете свої вагання. Німецька кров — над усе.

Тепер Кремпке став правою рукою Вальтера Кірхенбома. Ріхтер здогадується, що він приятелює з молодим Густавом, що він посвячений в якісь таємні справи АСБР. Але ж це все приховано, дуже приховано. От якби вчора він не вирвався з їхніх рук, то, може, десь в їхньому таємному штабі побачив би й пана директора. Пана директора Кремпке у тозі тевтонського лицаря!

Може, випити ще коньяку? Болить голова. Скроні ніби хто цвяхом проколов. Фрейлейн Крижанич з Москви навіть не здогадується, як дорого довелося заплатити їй німецькому другові за вчорашнє проводжання в аеропорту. Чорний лімузин, мокре листя на тротуарі, високий суб'єкт в шкіряному пальті. Був дуже чемний, страшенно квапився і через це схибив... Чи просто випадок?.. Кажуть, що випадок послуговує підлим людям. Цього разу випадок виявив ласку до добродійної особи.

Ріхтер випив ще келишок коньяку, поставив пляшку в холодильник, знову підійшов до вікна. Суб'єкти в чорних плащах незрушно стирчали під вуличним ліхтарем. Загроза залишається в силі. Переслідування триває. Підлість лізе в душу, вимагає капітуляції. А може, Густав справді вболіває за німецьку землю, за славу німецької крові? Брехня! Нічого доброго немає в його серці. Розгнуданий авантюрист, себелюбець, жорстокий тиран в своєму тевтонському царстві.

Вперше Ріхтерові довелося зрізатися з Густавом Кірхенбомом цього літа під час обслідування заводу міжнародною комісією. Все місто тоді аж вирувало, політичні пристрасті дійшли вищої грані напруження. Чого тільки не вигадували асберівці! Комісія мала на підставі високоавторитетних повноважень ООН обстежити всі міські підприємства, особливо ті, які в минулому виробляли ракетну й авіаційну зброю, і

асберівці одразу ж оголосили, що німецька нація "відкидає цей новітній версальський диктат", що Організація Об'єднаних Націй втручається не в свої справи, що кожен німецький патріот повинен стати на захист суверенітету фатерлянду. Ходили чутки, що озброєні асберівські групи вчинять напад на членів комісії і примусять їх покинути місто. Поліція оголосила про своє невтручання, ситуація погіршувалася з кожним днем, і хто зна, чим би це все скінчилося, якби в день приїзду оонівських контролерів місто не облетіла звістка про те, що адеємівці беруть роботу комісії під свій захист. Тисячі громадян причепили на рукави голубі пов'язки, кожен завод виставив свої групи сприяння, а на підприємстві Кірхенбома організувалася ціла армія друзів миру, чоловік з триста. Ріхтер теж оздобився голубою відзнакою, був по-святковому веселий, привітний, думав про те, що приїзд таких гостей є, по суті, великим святом і завод повинен прийняти їх зі всіма належними вшануваннями. На стапелях панувало радісне збудження. Робітники й інженери причепурилися, навіть "Левіафан" стояв велично-спокійний і святковий, весь обмережений трубопроводами, риштуваннями, залитий спалахами електрозварювальних апаратів. Неначе ждав контролю. Неначе хотів запевнити людство в своїй цілковитій миролюбності.

Коли іноземні гості підійшли до заводської брами, звідкись узявся син президента компанії Густав Кірхенбом разом зі своїми друзками. "Компанія не пустить вас на територію свого підприємства", — сказав він з брутальною безцеремонністю. Але раптом відчинилася брама, і з неї почали виходити робітники. Все більше й більше, ряд за рядом, — сині спецівки, насуплені обличчя, тверда хода. З натовпу асберівців хтось кидає каменюку, зривається лайка, брутальні погрози. Ось кілька молодчиків у залізних шоломах, з кийками в руках перетинають дорогу робітничій колоні. Зчиняється бійка.

Поліції й не чути. Ще рано. Комісар округу знає діло. Ніхто не вступиться за законність, за порядок, за людей і голубими пов'язками на рукавах. Контролери ладні тікати світ за очі, панічний страх гонить їх до машин. Подалі від цього непевного місця! Геть, геть!..

Але на захист блакитних пов'язок поспішають сині спецівки. Крик на площі переходить в ревище, вже не бійка, а ціла баталія розливається між будинками, хлюпає в залізну браму заводу. Де контролери? Пустіть їх на завод! Бийте бандитів!..

Асберівці натискають, роззухвалені, молодцюваті, ніби на доброму гульбищі, де можна потішитися своєю силою, напевно знаючи, що твої витівки минуться безкарно. Вони озброєні, пустили в хід ножі, кастети, хтось тягнеться до бомб. Геть контролерів! Геть свавілля ООН! Німеччина над усе! Над усе! Над усе!..

І тут тільки в розбурхане юрмисько врізається поліцейський загін. Солідне військо мундированих хлопців. Усе продумано. Порядок мусить бути про людське око. Поліція діє спокійно, без штовханини, сірі мундири шикуються, утворюють шпалери, торують дорогу іноземцям. Лікоть до ліктя, каска до каски, усмішка до усмішки. Нічого не сталося, панове контролери! Закон бере вас під-захист. Ідіть і перевіряйте!

На бруці — вбиті й поранені. Метушаться постаті в білих халатах. Когось називають

по імені. Над кимось схилились робітники, згорьовано познімали свої сині кепчини. Убитий!

І Ріхтер стоїть в своєму кабінеті й повторює в думці імена загиблих під брамою: Крамер, Стікенс, Гуммельшляг, Губмахер... Його сусід Губмахер! Добрий дядько Франц... А увечері Ріхтер стоїть перед Густавом на сяючому паркеті банкетного залу і з неймовірою в голосі питає його:

— Чому ж ви не стримали своїх хлопців? Ви ж там були... ви все бачили...

Густав виймає сигарети, довго припалює.

— Був.

— І вам байдуже, що пролилася кров?

— Сумую разом з вами, Ріхтере.

— Але ж від вас залежало... Ви могли спинити насильство...

— Як громовідвід може спинити бурю. Одна блискавка в землю сотня — в небі.

Тут Ріхтерові стає ясно, що молодий Кірхенбом тонко глузує з нього. І вперше, втративши над собою панування, інженер розлючено кричить в очі молодикові. Кричить про його підлість, про богопротивну мерзенність його вчинків, лає асберівців і всі їхні ідеали...

— Не забувайтесь, пане конструктор! — скипає й собі Густав. — Ви, здається, не цікавилися політикою.

— Убивство гірше, ніж політика. Історія навчила вас тільки одному — насильству. Але згадайте: жодне насильство не лишилося без покарання, без прокляття й осуду. Якщо не тут, то там...

— Ха-ха! — реготнув Густав. — Думка Всевишнього мене не цікавить.

— Але думка нащадків вас спопелить. Убивство не прощається!

— Говорите казна-що, пане Ріхтер! — миролюбно посміхнувся Густав. — Де ж там убивство? Мої й ваші хлопці спробували силу м'язів, може, трохи перестаралися, погарячкували. От і все.

Ріхтер зрозумів, що криком тут не візьмеш, тільки сарказм і розум можуть допекти зухвалькуватого Кірхенбома.

— Що ж, тепер я знатиму принаймні, хто кличе мене до свого гурту і які ідеали презентують мені в подяку за добру волю до співробітництва, — виголошує він майже таким самим, як у Густава, колюче-ввічливим тоном. — Непогана перспектива: німецька кров в ім'я високих принципів германізму!

Ввійшовши в роль, Ріхтер одразу ж відчуває свою зверхність над молодим Кірхенбомом, б'є його словами, давить зневагою. А пан Густав навпаки, ніби роздягнений на холодному вітрі, втрачає розважність, і люту потворно хрипить з його грудей.

— Ви дорого заплатите за свої слова!.. Ви будете жалкувати, пане Ріхтер!..

Потім настали дні миру, місяці видимої злагоди. АСБР немовби щиросердо вирішила спокутувати свою провину, а пан Густав — усі свої необачно грубі, різкі слова. Та, виявляється, АСБР нічого не прощає, і пан Густав ні на мить не забував

розмови з своїм супротивником. Подія в аеропорту прожектором освітила їхні взаємини, кинула виклик Паулю Ріхтеру: "Ти ладен віддатися солодкій втомі. Вони — ніколи!"

Ріхтер прокидається з задуми. Телефонні апарати на столі нагадують йому про великий світ, про корабель, знесений на стапелях, і він мимоволі тягнеться до апаратів. Зняв трубку телефону, що єднає його з конструкторським бюро.

— Крейський?

— Слухаю вас, пане інженер.

— Сьогодні я вдома. Хворий. Якщо прибуде, російський газ, негайно повідомте мені.

Поклав трубку, і одразу ж у свідомості його виринає образ Ганки Крижанич. Напевно, вона вже в Сибіру, в своєму інституті, закопалася в формули, відгородилася від білого світу пробірками й ретортами. Доки була тут, Ріхтерові наче легше жилося. Може, тому, що вперше по-справжньому збентежилося серце? Може, очі задумливої росіянки так вплинули на його невразливу душу?

Вони познайомилися з Крижанич в Африці. Летіли разом з Александрії до Хартума. Літак був старенький, розхитаний, малосильний, ніби навмисне підібраний для того, щоб назавжди відлякати пасажирів від неба. Ріхтер за дорученням своєї фірми мав відвідати в Акрі великий авіаскладальний завод і одразу ж повернутися в Європу.

Гонитва за наживою примушувала Кірхенбома розпинати по всьому світу мережу монтажних пунктів, дуже вигідну й дуже прибуткову справу. Чи ж могли, скажімо, молоді африканські держави будувати власні літаки? Хіба що тільки в мріях! А от, купивши деталі на першокласних заводах Кірхенбома, підігнати їх на місці, спорудити у себе щось на зразок перевалочного пункту — інша річ. І закупали, і гнулися перед Кірхенбомом, і виканючували в нього по гвинтику все, чого так бракувало жадібно зростаючій Африці.

Хартум їх не прийняв. Довелося йти на інший аеродром, південніше, до самого екватора. Вечоріло. Машина провалювалася в повітряні ями, пілот раз по раз виглядав із свого відсіку. За вікном скаженіла тропічна гроза.

Заколисаний гойдавицею, Ріхтер заснув. І в ту ж мить... Він одразу ж втратив лік часові, згубив уявлення про простір. В кабіні стало темно, хтось розпачливо закричав поруч, підлога почала круто западатися донизу.

Біль туманить свідомість, червоні кола танцюють перед очима. Ріхтер хапається руками за переднє сидіння, але руки намагаються порожнечу, дивну, страшну порожнечу.

Підлога хилиться все нижче й нижче, гуркіт моторів злипнеться зі свистом повітря, зі стогоном і плачем.

І враз стало тихо. Вмерли всі звуки, всі плачі, всі прокльони. Ріхтер розкрив очі і побачив над собою обличчя дівчини: темна коронка кіс на голові, налякані очі.

— Ви можете йти? — Вона кричить йому в лице по-німецьки з дивним чужоземним акцентом. — Вставайте, машина горить!..

Стеля зависла над головою, вікна розбиті, і в них пхаються кострубаті гілки. Вилізши з літака, Ріхтер упав просто в м'яку, болотисту твань. Навколо метушилися пасажири, дим виривався з правого мотора. Пілот закричав, що машина вибухне, треба відходити в ліс, ховатися за деревами. Когось понесли на руках — довге волосся потягнулося по м'яких купинах.

"Безглузда катастрофа, — майнуло в голові Ріхтера. — Але я, здається, щасливий. Все обійшлося добре". В ньому поволі наростала рішучість до дії, до боротьби з вогнем, і відчаєм і страхом. Пілот ("добрячий же льотчик"!) посадовив літак на низенький чагарник, окрай багнистої галявини, яку оточувала стіна тропічного лісу. Джунглі мовчки прийняли гурт потерпілих. Падіння літака не змінило її не розтривожило правічного спокою пуші.

Всі з'юрмилися біля пораненої. Молода мулатка уривчасто стогнала під розлогим деревом. Ось вона розплющила очі, і Ріхтер побачив, як на обличчі в неї майнула тінь страху. Вона з натугою підняла голову і щось спитала у росіянки з короною темного волосся.

Та рвучко підвелася від землі.

— В літаку дитина... Донька цієї жінки... — дівчина повернулася в бік нековирної, потрощеної купи металу, і слова застрягли в її горлі. Було ясно, що порятувати дитину неможливо, ще мить, вибухнуть баки з паливом, і вогонь довершить справу.

Мулатка безпомічно дивилася на пасажирів.

— Крістіано-о-о-о! — зривалося болісним зойком з її вуст.

Дим бухав густо, важко слався по землі, накочувався на сторопілий гурт людей, наче відштовхував їх подалі в гущавину від лиховісного місця катастрофи. Дівчина з короною кіс повернулася до пілота, потім, зважившись на щось, зробила крок до літака.

"Куди вона, навіжена?" — вжахнувся Ріхтер, але з якогось дива йому самому стало легко й гаряче на серці. Одним стрибком він догнав дівчину, схопив її за плече.

— Не смійте!

І сам побіг до літака.

За спиною в нього хтось гунав, трошив гілля, падав, зривався, а він біг і біг, не здогадуючись, що то його власні кроки краями тишу і власний страх танув серед дерев. Ось і літак. Сріблястий тулуб лежить пластом на землі, підпливає ядучим димом. Ріхтер озирається навкруги, шукає двері, пробігає очима по вікнах. Де може бути дитина? Як винести її звідти? Він повернув голову ліворуч і враз побачив молоденького, зовсім молодесенького юнака, що вже видирався на крило. Спритне хлоп'яче тіло прошмигнуло вздовж тулуба, завмерло біля якогось отвору і зникло в чорному клубовинні.

Ріхтер подався вперед. Помогти йому, допомогти!.. Тільки б устигнути допомогти!.. Руки намацали край елерона, зірвалися, знову вчепилися в гарячий дюраль.

— Стійте! — ударило в потилицю істеричне, дзвінке й розпачливе. — Дитина є! Її винесли...

Дівчина з розпущеною косою тягнула Ріхтера від палаючої машини. Він, не

опираючись, побіг за нею.

— Де Володя?.. — обернулася дівчина на ходу.

— Володя?.. — Не збагнув її слів Ріхтер. Він повернувся до літака. — Там!..

Дівчина залякла на місці. Очі її втупилися в сі димовище.

— Володю-у-у!

Вони не встигли відбігти й десяти кроків, як туга повітряна хвиля звалила їх на вогкий ґрунт. В обличчя Ріхтерові вдарило пружним струменем бензинового перегару, очі засліпили від вогненного зблиску. Потворно зламане тіло літака пойнялося сліпучим, пекельним полум'ям.

Дівчина припала Ріхтерові до плеча. Струснулася в риданні.

— Володю... Володенько!..

А літак горів, знищений, розшматований вогнем, горів з такою привабливою яскравістю, з таким тріскучим ефектом, наче все це відбувалося не в дійсності, а в пригодницькому кінофільмі, і за тим кострищем не було ні смерті, ні невгамовного людського горя...

ГЕЛЬДА

Два роки тому Ріхтер горів у літаку, біг лісом, продирався крізь гущавинь джунглів, а зараз ось стоїть у своїй тихій, елегантно вмебльованій квартирі, бачить невиразні постаті за вікном, чує біль у скронях і ніби знову прокручує стрічку життя, що вже стільки разів мало не обірвалася на радість його ворогам.

Власне, яким ворогам? Хто бажає йому лиха? Він, Пауль Ріхтер, щасливий винахідник і скромний службовець фірми Кірхенбома, просто недоречно потрапив під колеса фортуни, яка ніяк не знайде йому місця. То переїде його своїм колесом, то підкине до хмар, то втопче в болото або жбурне на мокрий асфальт.

Ріхтер стиснув руками скроні, похитав головою. Асфальт добре дався йому взнаки... Пам'ять метнулася назад, до минулого вечора, розгорнула перед очима похмуру картину аеропорту: налякане обличчя хлопчика-газетяра, ряди машин біля парку, тепле нутро лімузина і наляканий, майже істеричний шепіт дівчини-водія: "Тікайте!" Вона мусила, везти його в їхнє лігво, на глум, на посміховисько, на безглузду, дику розмову. Ці люди поклалися на неї в своїй зловісній справі, і ось в останню мить...

Раптом внизу, деś на першому поверсі, залунали жіночі крики, почулося тупотіння ніг, грюкіт меблів... Якимось тупим боєм пойнялося Ріхтерове серце, марево думок вмить розвіялось, тяжка дійсність навалилась на душу. Це ж у Губмахерів сваряться. День і ніч сваряться... Нещасні люди!.. Ріхтер пройшов у коридор, мимоволі насторожився. Що там у них? Після загибелі батька, після того як асберівці влаштували криваву колотнечу біля заводської брами, осиротіла, сім'я неначе потрапила в невимовимий нурт. Звідкись приїхала донька покійного Губмахера Гельда, котра ледь встигла закінчити бухгалтерські курси й мусила поспішати до матері та молодшого братика, аби підтримати їх у біді. Та замість радості привезла їм лихо. Путящої роботи

не знайшла, довелося вдовольнитися третьорядною посадою в зубожілій торговельній конторі. Доки живий був батько, стара Губмахерша ще якось зводила кінці з кінцями, а тепер, при нікчемних Гельдиних заробітках, все пішло шкереберть. І найгірше — Гельдине розбурхане життя.

Ось уже три місяці, відколи приїхала дівчина, а Ріхтер ще її в очі не бачив, не зустрічався, не погомонів зі своєю колишньою подругою. Пропадає десь ночами, заплуталася в небезпечній компанії.

А оце зараз, мабуть, зчинила з матінкою сварку. Відгуляла веселу ніч, от стара вдова й сипле прокльонами на доччину голову. І добре дошкуляє їй. Ніколи ще такої колотнечі не влаштовували.

Ріхтер мимоволі напружив слух. Чутно кроки. Хтось біжить угору, підходить до його квартири, несміливо стукає. Невже від них?

Він відчинив двері і аж знетямлено відсахнувся. Перед ним стояла струнка, сліпучої вроди дівчина. З-під розкуйовдженого волосся блискотіли гарячі жарини очей, палких і пристрастих. Ніжна рука притримувала халат.

— Гельда! — скоріше здогадався, ніж упізнав свою сусідку Ріхтер.

— Нарешті впізнали мене.

— Пробачте... але я... відколи ви повернулися, вперше зустрічаю вас. — Ріхтер трохи опанував себе, в душі його навіть ворухнулось колишнє почуття зверхності до цієї милої, гарненької пустунки. Звісно ж, пустунки! Бо, що б не одягла на себе, які б там курси не кінчила, для нього вона назавжди лишиться пискливим дівчам. І ніяковіти перед нею не варто. — Заходьте, якщо ваша ласка.

Гельда граційно, досить-таки впевнено і без найменших ознак вагання переступила поріг Ріхтерової квартири. Голову з світло-русявою зачіскою несла високо, з почуттям гідності, в кутиках вуст затамувала іронічну посмішку. На ній був дуже ефектний, з блакитного шовку халат, на пальцях — кілька важких обручків. "Баронеса, та й годі", — майнуло в свідомості Ріхтера, і він мимоволі відчув до дівчини холоднувату настороженість.

Озираючись по просторій кімнаті, Гельда сіла на диван, закинула ногу за ногу.

— Може, ви все-таки поцікавитесь метою мого приходу? — спитала вона ущипливим тоном, вийнявши сигарету і припалюючи її з блискучої запальнички.

— Сподіваюся, що ви самі скажете, — через силу видавив із себе Ріхтер. Ніяковість знову скувала його.

Гельда намагалася триматися невимушено, але видно було, що це їй дається нелегко. Вона весь час затягувалася димом, пальці її нервово м'яли сигарету.

— Почнемо з того, пане Ріхтер, що нам треба знайомитися заново. Три місяці я живу у своїй матері, ходжу н і службу, придивляюся до вашої квартири, і жодного разу мені ще не випало щастя зустрітися з вами віч-на-віч. Схоже на те, що мій сусід уникає своєї сусідки.

— Я не знав, що ви придивляєтеся до моєї квартири, — сказав щиро вражений Ріхтер. — І яка ж, власне, мета такої цікавості?

— Колись дізнаєтесь, пане Ріхтер. — Гельда глянула на його забинтовану голову, дивний вогник спалахнув в її зелених очах. — Не вмієте ходити обережно по вулиці?

Від Ріхтерової уваги не сховалась іронічна ущипливість в Гельдиному питанні.

— Упав учора на заводі... Могло бути гірше.

— Так, пане інженер, могло бути гірше, — якимось багатозначним голосом промовила Гельда. Він здригнувся від її слів і мимоволі опустив очі, подумавши, що так впевнено може говорити тільки людина, яка все знає або про щось здогадується.

Він відігнав від себе похмуре передчуття. Що могла вона знати? Що могла знати ця бухгалтерка із столичним дипломом, яку не приваблює ніщо, крім веселих розваг?

— Розкажіть же, як вам живеться в нашому місті? — спитав він силувано байдужим тоном. — Працюєте?

— Працюю. Заробляю мізерні пфеніги. Маю добрих друзів.

— І щодня сваритесь із своєю матір'ю?

— Сварюсь! — відрізала Гельда, стріпнувши при цьому світлою куделею. — Моя мама дуже старомодна.

— О, розумію, пані Гельдо, ваша столична освіта не дозволяє вам миритися з старосвітськими звичаями бідної вдови. — Ріхтер з відвертим сарказмом посміхнувся в очі дівчини. — Тієї самої матері, яка два роки посидала вам на навчання свої мізерні пфеніги.

— І яка вимагає від мене надто дорогої плати за ті пфеніги!

— Якої ж плати, пані Гельдо?

— Сліпої покори й самозречення.

— Вам хотілося б, щоб ваша мама благословила ваші нічні гулі, ваші пиятики й легковажні погляди на життя...

— Мовчіть! — аж підскочила дівчина. Знову щось недобре спалахнуло в її очах. — Легковажні погляди у тих, хто необачно розбиває собі голову, хто служить червоним, хто розважається з іноземними туристками, хто забуває про долю Німеччини...

— Стривайте, стривайте, Гельдонько! — зірвався на ноги Ріхтер, забувши і про біль в голові, і про почуття зневаги, яким він допіру був пройнявся. Перед ним сиділа не вітрогонка, не столична міщанка — це була свідомо, добре натренована в суперечках жінка. Таких він зустрічав на мітингах, у пивних барах, біля газетних кіосків, де палко обговорювалися останні політичні новини. Як гаряче спалахнули її очі при слові Німеччина! І з якою гордовитою зверхністю глянула вона на нього, Ріхтера, цілком байдужого до політики! Тільки якої ж Німеччини їй хочеться? Чому в слово "червоні" вона вкладає такий відразливий зміст?

Він повів з нею мову спокійно й по-діловому, ніби жартома ствердив, що й справді воліє жити без політики. Для нього не існує ні червоних, ні зелених, ні чорних, він тільки палко ненавидить коричневий колір, той самий колір, в який колись вбиралися нацисти, бо через нацистів, на його думку, Німеччина зазнала багато лиха. І свій "Левіафан" він сконструював для того, щоб світ назавжди забув про поділ на різні кольори. Він хоче добра й миру, він любить техніку і сподівається, що й пані Гельда,

його мила сусідка, добра, любя, гарненька Гельда, зрозуміє й по справедливості оцінить мотиви його поведінки.

Доки він говорив, Гельда дивилася кудись у куток, механічно похитувала головою, мружила свої зеленкуваті очі. В неї були довгі, пухнасті вій. Злегка припудрена шкіра видавала здорову рожевість невитраченої молодості.

Але ось вона підняла голову, глянула у вікно, і вій затремтіли. Ріхтерові здалося, що зелені очі наповнились слізьми, прозорими, пекучими слізьми. Що коїлося з дівчиною? Чи, бува, не образив він її? Німеччина, політика, пфеніги...

— Гельдо... — Ріхтер підійшов до дівчини, хотів покласти їй руку на плече, але вона рвучко подалася назад, ніби з переляку, глянула йому в лице. Потім швидко встала. Очі її були широко відкриті, повні німого благання. Ріхтер затамував подих. Гельда була прекрасна, по-страдницьки бліда, змучена й незбагненно загадкова. І, дивлячись на оцю її муку, на благаючі очі, Ріхтер раптом відчув себе ніби винним за всі нещастя, які випали на її долю.

— Ви були біля заводу, коли вбили тата? — спитала, враз отямившись, дівчина.

— Був.

— Бачили, хто його вбив?

— Ні.

— І нічого не знаєте?

— Майже... нічого... Тобто, знаю... загалом, звичайно. Асберівці кинулись на робітників, які вийшли зустрічати міжнародну делегацію. Почалася бійка. У бандитів були кийки, кастети... — Ріхтер запнувся. Слова його ранили Гельду гірше тих кастетів. — Я не хотів вас засмутити...

Вона тільки похмуро хитнула головою.

— Ви були там, пане Ріхтер, і нічого не знаєте.

— Гельдо!..

— Його вбили не асберівці, а червоні провокатори.

— Дурниці, Гельдо!.. Хто вам міг таке сказати... — Ріхтер зовсім забув про обережність, він ладен був визнати з своєї пам'яті все до найменших подробиць. Хай іона знає правду, хай їй проясниться в голові.

Але дівчина не хотіла його слухати. Тихо, рівно, з пониклою головою пішла в передпокій, відкрила двері. Він дивився їй у спину, безсилий спинити. Поволі в душі його піднімався гнів. Як вона сміє кидати брудом в тих людей, які, зрештою, були друзями її батька?

Гельда переступила поріг. На мить затрималася. І раптом швидко, з нервовою хапливістю обернулася до Ріхтера. В її очах не було й сліду туги. Сухий, безжальний вогонь випік її до дна.

— Пане Ріхтер! Я вас дуже прошу... будьте обережні!

Він підняв руку, немов захищаючись від її слів.

— Я?

— Ви, пане Ріхтер.

Гельда стиснула вуста і квапливо задріботіла сходами.

ТАМТАМ — СЕРЦЕ АФРИКИ

Вони йдуть джунглями. Поранену поклали на носилки. Трирічну Крістіну несуть по черзі на руках. Вантажів ніяких. Провіанту — теж. Беззбройні. Без карт і компасів — ідуть навмання непролазною пущею, продираються через ліановий хаос.

Ріхтерові найважче. Гіркотна думка свердлить мозок "Він кинувся перший... А я злякався... Я взяв його життя, щоб іти зараз зі всіма цією лісовою пусткою, іти живим здоровим, неушкодженим..."

Ліс глузує з них: ідіть, ідіть!.. Ви врятувалися від вогню, але не радійте завчасно. Зелена смерть страшніша від вогненного смерчу. Ідіть, ідіть!.. Тіштеся короткою відрадою, напружуйте останні сили!

У дівчини з косою обличчя досі спотворене болем, тугою. Вона спиняється вряди-годи, напружено слухає солодку тишу джунглів. Жде. Вірить у порятунок. Не хоче змиритися, що її товариш залишився навічно під обгорілими уламками машини.

"Я міг би бути там... — знову проймає Ріхтера думка, від якої все тіло терпне. — Він забрав мою смерть... Хто він? Яка доля занесла його в африканські нетрі? Чи не знамення долі в тому, що смерть однієї людини рятує життя іншої? Моє життя потрібне, воно лишилося на землі, і я мушу завжди бути вдячним тому, хто взяв на себе мою смерть".

А ліс вогко, задушливо дихав їм в обличчя, вставав перед ними стіною, не пускав, боровся — цілий океан зелених галузок, шорсткого листя, гінких ліан, вогких стовбурів. Дике, розмаїте життя рвалося з мороку до сонця, вибивалося на простір.

В тім пекельно-млоснім чаду тропічної хащі нога намацувала вузьку стежку, і стежка тікала й тікала кудись у невідомість, прослизала під потворно викрученим коріняччям, бігла зеленим, плямистим тунелем, петляла по багnistих галявинах.

Ріхтер ішов першим. Хтось дав йому маленьку сокиру і він, напружуючи сили, рубав клубовища паразитів, прокладав шлях загонові. Часом тишу розривав насмішкуватий, подібний до людського, крик шимпанзе. Пурхитливі птахи зграйками шастали з-під ніг, і Ріхтерові мимоволі згадувалися рівні, об'їжджені дороги Німеччини, де теж були птахи і теж рутвяно зеленіли лісові галявини, згадувалися дитячі розваги в горах і мрії про мандри в казкові країни півдня.

Зараз "казкова країна" взяла їх у свій полон, звалила на їхні плечі вантаж безнадії, кинула їм у лице свою жорстоку байдужість. По цих стежках не ходили люди, можливо, тут була глухомань, освячена лише звірами, і ніхто не знав, що чекає їх попереду і чи стане їм сили дістатися до людського поселення, побачити справжні дороги і почути справжню-лагідну тишу.

З часом від їхньої стежки почали відгалужуватись інші, бігти в долини, забиратися на згірки, петляти між кущами. Стежок ставало все більше, вони перепліталися між собою, вели загадкову розмову, хижо чигали в хащах. Вони мали своє життя: в липкому

болоті, на кам'янистих, спалених сонцем пагорбах, на товстому килимі з листя. Вони озивалися шерхотом коричневих насторожених ящірок, шипінням гадюк, криком папуг.

Найважче було перебродити болота, ці затягнуті каламутною зеленню, підступно чисті галявини. Вони важко, широко дихали, здіймаючись і опадаючи аж під самими кореневищами дерев. В їхній теплій воді клубочились потвори, невидимі і тим страшніші. Ріхтер бив палицею по воді, збурював навколо себе цілі водограї бризок, ламав застоюну ряску, гукав підбадьорливим голосом, щоб розігнати страх. І страх тікав від них, і люди за спиною в нього крокували швидше, сміливіше, завзятіше.

Коли траплялася нагода йти гуртом, Ріхтер починав розмову. Правда, двоє каїрських торговців трималися осторонь, мовчали. Пілот, ніби несучи в грудях жаль до загиблої машини, теж не приставав до балачки. Зате дівчина з розпущеною на грудях косою і двоє її колег, літніх чоловіків, в міру своїх сил підтримували інженера. Всі вже знали, що жінка, яку вони несуть на плетених із ліани носилках, повертається з Парижа, що звати її Росана і що вона знудьгувалася за своїми — батьком і чоловіком, — які гадки не мають, де вона запропастилася.

— Я з Федеральної республіки, — представився дівчині без особливих церемоній Пауль Ріхтер під час одного з коротких привалів. — Я знав, що росіяни — мужні й великодушні люди, але тільки сьогодні по-справжньому пересвідчився в цьому. Ваш колега загинув як герой.

Дівчина з розплетеною косою раптом озирнулася назад, ніби почула голос свого загиблого товариша.

З тремтячих вуст її зірвалося тихе й важке: він — друг її дитинства, майже брат її. Все своє життя він мріяв про мандри, але тільки в двадцять п'ять років доля всміхнулася йому...

— Не кажіть так, — попросила Росана. — Я винна... Це я закричала тоді... Я послала його на смерть!

Дівчина заперечливо хитнула головою. Хіба можна послати людину на смерть, якщо вона того не захоче? Володя любив життя, він був завжди сонячний і світлий, бо народився для хороших справ.

— Хто він такий? — кволо підняла руку з свого зеленого ложа Росана. — Хто ви всі? Куди летіли?

Дівчина простягнула Росані руку.

— Ганна Крижания, українка. За фахом — хімік, працюю в Новосибірську, в лабораторії професора Арсентьєва.

— О, професора Арсентьєва я знаю! — зраділо вигукнув Ріхтер. — Він, здається, лауреат Нобелівської премії?

— Ні, премії Пулітцера, — уточнила дівчина. — Ми розробляємо проблеми газової динаміки. І ще деякі інші... Професор недавно зробив велике відкриття. Скоро буде опубліковано повідомлення... А ми... — дівчина обернулася до своїх літніх колег, що втомлено пленталися позаду, — ми мали проектувати хімічний завод в районі Мітау й

Бонгора. Добре, хоч креслення встигли врятувати! — Вона любовно притисла до грудей шкіряну сумку. — Я над ним два роки билася. Це мій дипломний проект.

Жінка на ношах вдячно похитала головою.

— Ви будете у нас, у мого батька. Не бійтеся: все владнається... За вашу мужність і горе доля щедро нагородить вас.

Ріхтер прискорив крок. До ночі вони мусли вийти на трасу, принаймні дістатися до поселення.

Ліс миготів перед очима. Смородом тягнуло від загуслих багницьк, від перетлілих стовбурів. Мертві дерева порохнявіли, стоячи звисали на дротяних лінвах-ліанах, мов нескорені богатирі, а над ними буяли нові крони, нові покоління, тяглися до неба.

Деся здалеку пролунав журливий перестук тамтаму. Над лісом, над вогким сном одвічної праматері-землі понісся заклик тривоги.

Жінка на ношах підняла голову, брови її насторожено зішлися в одну чорну різку смужку. Звук пробудив у ній передчуття лиха, змусив гостріше відчувати тяжке становище, в якому вони опинилися після катастрофи.

— Паоло! — сказала вона Ріхтерові, який ніс дівчинку на руках. — Ви знаєте англійську мову?

— На жаль, ні, мадам. Хіба це так важливо зараз?

— Я боюся, що ми зустрінемо їх.

Знову заклично ударив тамтам, вершинами дерев шугнув тихий, лопітливий вітерець, поніс той звук далі, до самого краю землі. Непевний настрій передався і Ріхтерові. В грудях його заклубочився прикрий холодок, думка почала нервово докопуватися причин Росаниної тривоги. Про що вона говорила? Англійська мова! Вона боїться зустріти людей, які говорять англійською мовою, вона знає напевне, що це про них співає тамтам, що це через їхню близькість насторожився ліс і вітер прудкіше радіохвиль несе по планеті бентежну звістку.

Блідє обличчя пораненої гойдалося в такт ході носіїв, рівно й безугавно, ніби жінка вела з кимось мовчазну розмову і вперто, настійно заперечувала чужу думку. Ріхтер прикипів очима до її вуст, до її запалих, прикритих важкими повіками очей.

— Сеньйора, може, ви щось знаєте? — Він нахилився до Росани, намагаючись вичитати з її очей більше, ніж скажуть вуста.

Блідє обличчя непорушно завмерло, очі повільно розплющилися. Так, ті очі справді знали дуже багато. І хотіли сказати все, все до краю, хотіли застерегти проти якогось великого, страшного й несподіваного лиха.

— На цих землях діють банди... ас...

— Асберівців?

— Так, Паоло. Вони... Я чую запах горілого, запах смерті. Вони нищать поселення негрів, які залишилися вірні центральному урядові... Тамтам сповіщає про новий злочин в долині Конгена... Жінок і дітей закопують живцем, чоловіків виганяють на роботи в копальні...

— А ваш уряд? Ваші війська?

— Вони неспроможні контролювати глухі тропічні райони. — Жінка знесилено заплющила очі. Голова її почала знову хилитися з боку на бік, знову потягнулася вперта мовчазна суперечка з загадковим розмовником.

Через якийсь час Росана відкрила повіки.

— Ви з Федеральної Німеччини, Паоло? — В голосі її прорвалася туга.

— З Федеральної Німеччини, сеньйоро.

— Я там знаю одного... впливова людина, сильний характер...

— Хто саме, сеньйоро?

— Вальтер Кірхенбом. Батько західнонімецької авіації. — Очі заплющилися, голова безсило захиталася на зеленій підстилці.

Ріхтер кволо посміхнувся. Планета була надто тісною, щоб на ній могли розминутися двоє людей. Долі схрещувалися, як сліди молекулярних часток, знаходили одна одну в найнезбагненніших закутках земної кулі. З вуст зажуреної італійки він почув ім'я свого шефа, "батька західнонімецької авіації!.." Звідки вона знала його? І чому так відразливо скривилися її вуста при його імені?

Тамтам озивається знову, вже з іншого боку, вже гучніше, полохливіше, ніби сама земля б'є в мідні барабани і кличе, кличе до помсти, до відплати. І чути в тому голосі сумну історію краю, сплюндрованого й розореного жадобою новітніх конквістадорів.

Століття минають, цивілізація квітує на всіх широтах планети, ракети досягають зіркових височин, а тут, у чорних, багнистих пущах, сіро ходить страх, і люди, як сотні років тому, ховаються одне від одного, мов зацьковані звірі.

Ріхтер знав правду про нужденне життя тубільного населення тропічних районів. Колишні білі володарі, скинуті з Своїх тронів, не змирилися з поразкою, не визнали влади негритянських урядів. В непрохідних нетрях клубочилися підступні кубла білих убивць, найманців, ненажерливих пройдисвітів і авантюристів. Цілі поселення жили під постійним страхом розправи. Від Мозамбіку й Занзібару аж до глибинних районів континенту чаділи згарища попалених сіл, кричали розпачливо тамтами про смерть і наругу.

Прагнучи паралізувати опір населення, підпільні расистські групи видали наказ, яким заборонялося вживання вогнепальної зброї. Голод прийшов у лісову глушину, всіяв могилами долини рік. Раніше чорні невільники гинули в багнистих пото-пото, на висушених сонцем брусах, під непосильними вантажами бавовни, тютюну, кофе. Тепер їх давило безробіття, всесильне й невідступне, чавила невидима рука білого терору.

Через деякий час маленький загін вийшов на простору галявину. Одразу ж перед очима відкрилась сумна картина: кілька вкритих буйною рослинністю присадкуватих халуп сиротливо тислися до невеличкого струмочка. Всі вони були порожні, напівзавалені, глиняні стіни зяяли чорними отворами.

Ріхтер наткнувся на обмитий дощами людський кістяк і, щоб не налякати жінок, швидко відвів їх убік. Тепер Ріхтер наочно бачив, що значив крик тамтамів, і йому захотілося тікати світ за очі, аби ніхто не міг кинути йому докору, що він теж — біла людина й несе відповідальність за ці поруйновані людські оселі.

ВОГОНЬ З РУК КРАСУНІ

Блютнагелю — двадцять два роки. Точніше — двадцять два і три місяці. Але краще не нагадуйте йому про це. Він страшенно соромиться своєї молодості, соромиться свого дівочого овалу лица, своїх сіро-голубих очей, своєї худорлявості. А найбільше він соромиться своєї рудої чуприни. Не рудої, ні! Геть червоної. Так і горить вона на сонці, так і вабить до себе погляди насмішкуватих перехожих.

Подумати тільки, така неприваблива зовнішність у людини, яка цілком присвятила себе важливій справі Друзів миру. Коли Блютнагель сидить на зборах свого комітету, йому просто діватися нікуди. Говорять про останні новини, лають асберівських бандитів, затверджують нових членів, її тут хтось візьме та й озветься: "Хай наш хлопчик запише пропозицію до протоколу". Або ж: "Кого ви хочете послати на мітинг? Блютнагеля? Та він ще дитина! Його ж асберівці зімнуть і розтопчуть".

Хлопчик! Дитина! Начебто він десятки разів не випиляв свою витримку, рішучість, вміння настояти на своєму. Шістдесят п'ять молодих робітників і майстрів газового цеху залучив до організації, не боїться схопитися з самим директором Кремпке, улесливо-солоденьким, опецькуватим товстуном, що так і никає очима за кожною робочою душею.

А вчора? Члени комітету Друзів миру зібралися до президента компанії Вальтера Кірхенбома. Вілла в нього розкішна — прямо тобі палац. І пан президент — такий добродушний, балакучий, зовсім не схожий на багатія. Хитрий чи, може, й справді любить побалакати з людьми?.. Коли вони, Зіберт, Кірхмайєр і Блютнагель, попросили, у шановного президента аудієнції, він одразу ж запросив їх до себе додому. Приїхали. Перед віллою — десятки легкових машин. Двоє поліцаїв у чорних касках стережуть спокій його величності пана президента. На високих вікнах — білі шовкові штори. Біля парадних дверей — порт'є, наче генерал, сивобородий і важкий, як сам пан бог.

— Ви з заводу? — вибіг назустріч гостям господар дому.

— З заводу, пане президент, — сказав майстер Зіберт, дуже високий і міцний у плечах чоловік років за. п'ятдесят. — Вибачте, пане президент, що наважилися потурбувати вас, але...

Старий швидко замахав руками, на його висушеному обличчі блиснули лисячі очиці. Ніяких "але"! Він не любить зайвих розмов. Діло є діло. Якщо комітет Друзів миру має до нього, президента компанії, якісь справи, він охоче вислухає членів комітету. Тільки, звичайно, не в холі. Краще зайти до кабінету. До оцього маленького затишного кабінету.

Було незручно серед розкоші, старовинних картин на стінах, пухких килимів на підлозі і особливо від надмірної привітності пана президента. Широкоплечий Зіберт пояснив мету їхнього приходу:

— Ми просимо вашого втручання, пане президент. Будівництво "Левіафана" майже закінчене. Через два місяці пусковий підйом. Але є люди, які б хотіли зірвати нашу роботу.

— Хто ж ці негідники?

— Асберівці, пане президент.

Старий мільйонер сплеснув руками. Впав у крісло, знеможений від веселого настрою.

— Боже, боже, і ви тієї ж!.. До речі, чого ж ви стоїте панове? Прошу вас милостиво, сідайте, почувайте себе, як удома... Принаймні як на заводі... Так от, про асберівців. Все це дурниці. АСБР — спортивна організація. Вона не має ніякого відношення до спорудження нашого корабля. І взагалі ми живемо в країні, де закон і влада захищають наші недоторканні права. Завод належить компанії, яку очолюю я і інші чесні акціонери. Здається, й ви, пане Зіберт, акціонер?

— Так, у мене є десять акцій, — знітився статечний робітник.

— От бачите, ви теж свого роду маленький капіталіст.

— Ви даремно жартуєте, пане президент, — посуворішав Зіберт. — За десять років мої десять акцій принесли мені всього-на-всього двісті п'ятдесят марок прибутку. Але, зрештою, йдеться не про це. Ми хочемо переконати вас, пане президент, що ситуація на заводі серйозна, навіть небезпечна. Маю повноваження говорити з вами як голова не тільки заводського, але й міського відділення "Акції Друзів миру", від імені ста сорока п'яти тисяч членів, які гуртуються навколо комітету.

— Ста сорока п'яти тисяч! — ніби вжалений, сіпнувся у кріслі Вальтер Кірхенбом. Видно, ця цифра не на жарт вразила його. Маленькі очиці старого втратили сміхотливий блиск, пергаментна шкіра на обличчі натягнулася. — І що ж ви хочете сказати мені "від імені ста сорока п'яти тисяч Друзів миру"? — Голос президента забринів погрозою. — Може, ви прийшли з якимось ультиматумом?

— Ні, пане президент, ми не прийшли погрожувати нам. Ми знаємо, що ви зацікавлені в будівництві "Левіафана". Ви маєте контракт із ООН, Міжнародним банком. Дуже солідний контракт, пане президент...

— Так.

— Але цей контракт під загрозою. Якщо АСБР зірве будівництво корабля, чотириста тисяч робітників нашої компанії і Лілієнфельда втратять роботу.

— Корабель буде збудовано, панове, — з гідністю і ніби і якоюсь затамованою іронією відкарбував Кірхенбом. Піднявся з крісла, маленький, наїжачений, глянув багатозначно на двері. — Фірма укладає контракти для того, щоб їх виконувати. Контракт над усе!

Аудієнцію закінчено.

Члени комітету нічого не добилися, крім туманної обіцянки, що завод працюватиме.

І враз молодий Блютнагель не втримався.

— Пане президент, ви нічого не знаєте... пан Густав... має недобрих друзів...

Ріденькі брови на обличчі Вальтера Кірхенбома вражено полізли вгору. Пан Густав? Від кого він це чує? Якесь руде, миршаве щеня наважується кидати йому донори за сина. Подив, зневага опанували Вальтером Кірхенбомом. Здавалося, ще мить, і він

вилле на голову юнака зливу прокльонів, розтопче, знищить його своїм гнівом.

Але хлопчина не розгубився.

— Пане президент, пан Густав майже щодня приїздить на завод із своїми друзями. Вони відверто говорять про те, що корабель буде переобладнано на військове судно. Я не наважився б казати вам цього, але кожного дня, просто набридло, пане президент... один і той же тип товчеться в рубці.

— Це правда, пане президент, — втрутився хтось із гурту робітників. — Штосгауеру дали надто велику свободу.

Кірхенбом нервово підсіпнувся тілом. Ім'я Штосгауер вдарило його по нервах, викликало в пам'яті задавлені спогади. Від того імені повіяло чимось зловісним, моторошним.

— Що ж він робить, Штосгауер? — вдавав із себе байдужого старий президент, дивлячись невідривним поглядом в обличчя Блютнагеля.

Хлопець розповів про дивну зацікавленість Штосгауера штурманською рубкою, про те, як він годинами просиджує із інженерами за пультом управління. І пан Густав просиджує. Креслять якісь схеми, сперечаються навіть, немовби хочуть збудувати свій власний корабель, і не все їм до вподоби в конструкції "Левіафана". А Штосгауер хвалився одного разу, що він не боїться ніяких польотів, коли треба — зможе підняти в повітря і наш дирижабль. Дуже прозоро натякав, що йому буде дане право першого підйому. А хіба ж можна пускати його за пульт? Хіба ж пан президент не знає, яка у нього чорна душа?..

Справді, хіба ж президент не знає цього Штосгауера?

Африканська історія раптово спливає перед очима дідугана. Він бачить тривожне обличчя Доуелла. Густав заарештований, має бути суд... Двоє його поплічників, Штосгауер і Зееле, втекли з тюрми, ще більше погіршивши цим становище молодого Кірхенбома. Штосгауер вчинив найтяжчі злочини: він переховував "диявольську машинку", закуповував зброю, підпалював, стріляв... Подестра називає Штосгауера "фанатичним злочинцем" і вимагає його затримання. Якщо Штосгауера не буде видано, заявив Подестра, вся відповідальність впаде на Густава Кірхенбома...

Звичайно, знайти льотчика не вдалося. Не дурний він був добровільно лізти в петлю, захищаючи свого молодого шефа. Тільки чудом Доуелл умовив старого Подестру припинити слідство й випустити Густава. "Чудом", яке коштувало старому президентові триста тисяч марок! І ось цей пройдисвіт знову прибився до їхнього берега. Виходить, Густав усе простив йому, тягне з ним давню дружбу. Ну що ж, він, президент Вальтер Кірхенбом, має довшу пам'ять і не збирається потурати негідникам...

— Дозвольте нам іти, пане президент? — обірвав його думки Зіберт, який давно помітив, що дідуган майже не слухає їх, а ніби марить у напівсні.

— Так... вибачте!.. — похопився Кірхенбом. — Широ вдячний за розмову. І вам вдячний, юначе... Дуже добре, що ви вболіваєте за корабль. Обіцяю вжити заходів. Можете йти на завод, панове!

Це було вчора. А сьогодні рудий Блютнагель, двадцятидвохрічний Блютнагель, примостився скромненько біля письмового столу в міському комітеті АДМ, перебирає якісь папери, якісь теки, згадує завод і страшенно нудьгує. Хіба це робота для нього, непосидючого, нестримного Ганса Блютнагеля? Вишукуй імена, переписуй прізвища... Добре, що хоч думкою можна розважитись. Думка не знає ні кімнат, ні течок, ні суворого майстра Зібєрта, який зараз сидить у своєму прокуреному кабінеті і вдає з себе дуже заклопотану людину.

Ще б пак! Голова всіх Друзів миру міста! І не тільки голова... Ганс довідався з надійних джерел, що майстер Зібєрт, оцей здоровань із задумливим великим обличчям, і інженер Крейський були колись членами місцевої організації комуністів. Може, й зараз, після заборони компартії, вони підтримують між собою таємні партійні зв'язки? За Крейським стежить поліція. Ганс знає це напевно, і начальство теж не любить Зібєрта. Зате головний конструктор Ріхтер їхній друг.

— Гансе! — гукає з свого кабінету Зібєрт.

— Слухаю, пане майстер! — дзвінко озивається Блютнагель.

— Скільки разів казав я тобі, що в комітеті не існує ніяких майстрів! — Це не завод. Після третьої години, коли почнеться наша зміна, можеш називати мене як хочеш.

— Щиро перепрошуюсь, колего Зібєрт.

— Ось так краще, — відгукується Зібєрт. — Пошукай-но мені папку професора Хегєрта.

Руки Блютнагєля блискавично одшукують потрібну папку.

— Єсть!

— Читай.

— Професор Карл-Марія Хегєрт, рік народження — 1915, воював на Західному фронті, три роки був у американському полоні, за фахом фізик. Прилучився до організації Друзів миру в травні минулого року.

— Не годиться. Малий стаж. Поглянь-но Стефана Бронєвського. Того, що виступав на процесі "двадцяти трьох". Скільки років в організації?

— Два.

— Прекрасно! Запропонуємо його делегатом до канцлера. — Голос Зібєрта стає тихішим, загадковішим. Чути, як він відсовує стілець, встає, і ось вже його велика, масивна постать з'являється в дверях. — Ми повинні, хлопчику, зв'язатися з нашими друзями в столиці. АСБР розперезалася вкрай, і, якщо й далі так буде, неонацісти скоро влаштують у місті новий путч.

Він дуже втомлений, цей літній досвідчений чоловік. Блютнагель, сирота з католицького приюту, любить Зібєрта синівською любов'ю. І страшенно переживає, коли майстер Зібєрт, забуваючи про здоров'я та сім'ю, день і ніч товчється в комітеті. Приходить сюди після роботи... а гасить світло під ранок.

— Пане Зібєрт, — каже Ганс, долаючи в собі ніяковість, — чи може син або донька піти проти рідного батька?

Зібєрт наморщив чоло.

— Може. — В його голосі забриніла легка туга. — Коли я був на Східному фронті, у нас арештували одного офіцера. Переказували, що він замішаний у липневому путчі проти фюрера. Добрий був офіцер, порядний і душевний. Ми вже домовилися з ним перейти до росіян, весь взвод був готовий... Ждали тільки ночі. Але підвечір приїхали з польової жандармерії і взяли його.

— Куди взяли? — застиг Блютнагель.

— Куди забирала жандармерія? — гірко посміхнувся Зіберт. — На розправу. Через десять днів нам зачитали наказ по дивізії, в якому говорилося, що обер-лейтенант Краузе розстріляний за зраду вітчизни й фюрера. А його батечко... — Зіберт сумовито посміхнувся, — його милий татусь був на той час прокурором Берлінського округу. Злякавшись за свою шкуру, він написав особистого листа фюреру, в якому відрікся сина. І це за півроку до капітуляції Німеччини.

— Падлюка! — простогнав Ганс, запустив руку в руду чуприну і безтямно скуйовдив її.

— Ця падлюка й сьогодні судить людей і "захищає" нашу конституцію.

Блютнагель повільно підвівся з-за столу, спазма здушила йому горло. Стояв перед Зібертом виструнчений, напружений, зовсім не схожий на того "рудого хлопчика", з якого так мило потішалися друзі.

Підняв голову, вогнисту, пекучу, юнацьку голову, блиснув очима просто в лице своєму старшому другові. Голос його затремтів... Адже буває зовсім інакше. Буває, що батько чудова людина, а син... ні, не син — дочка падлюка... зрадниця...

У Зіберта здригнулися м'ясисті вуста. Він здогадався, про кого говорить Ганс.

— Ми прогавили її. Старий Губмахер був чудовою людиною, це правда. І Гельда мила дівчина...

— Була. А зараз — вештається з ними. Я бачив її в одній машині з Густавом Кірхенбомом. Справжня асберівка. Дай їй пістолет — усіх нас перестріляє.

— Я чомусь не вірю, що вона з ними, — вперто похитав головою Зіберт. Сувора батьківська доброта забриніла в його голосі. — Я знав її, коли ще була отакою. — Він підняв свою спрацьовану грубу руку на рівні колін. — Старого вбили асберівці, тепер вони хочуть сплюндрувати душу дівчини.

— Не така вона дурненька, як вам здається, товаришу Зіберт, — вигукнув з досадою Блютнагель. — Приїхала з столиці, вчилася на першорядних курсах...

— Значить, вчилася не тому, що треба, — скрушно зітхнув старий майстер. — Та що ти хочеш від Гельди? Онде люди в літах, та й ті спотикаються... Гріх мовити погане про нашого головного конструктора, але ж ти поглянь, сину, як дивно він себе поводить.

— І справді!.. То з робітниками заграє, то біжить до президента, п'є з ним каву.

— Отруту п'є, а не каву, — відрубав Зіберт, і в його очах, що загубилися в сітці зморщок, залягла тінь скорботи. Раптом погляд майстра впав на якісь креслення, що лежали під Гансовою рукою. Зіберт розпромінився. — Вчишся?

— Та ось... за хімію взявся, пане... пробачте, товаришу Зіберт, — мимоволі підвівся з-за столу юнак, для якого все, що було пов'язане з наукою, уявлялося чимось святим. І

дядько Зіберт теж в його очах був ніби святий. Ще б пак, хоч і не має інженерської освіти, а знає не менше за якогось там конструктора! — Товаришу Зіберт... не можу втямити, що це за історія з "флегматизованим воднем"... Невже ж ми самі не можемо виготовити газу?

— Газу! — засміявся Зіберт. — Над ним люди б'ються вже півстоліття. До речі, ти хоч уявляєш, що воно таке — "флегматизований водень"?

Юнак знітився. Звичайно, він чув про це, багато чув, і сам не раз устрявав у суперечки. А тільки от пояснити...

— Хто зна! Треба погортати підручник хімії.

— Ну, в підручнику хімії ти багато не вичитаєш, мій юний друже, — сказав серйозно Зіберт. Підсунув собі стільця, сів біля хлопця. — Ти чув коли-небудь про таку річ, як підйомна сила газу?

На Гансовому обличчі майнула тінь образи.

— Що ви, дядьку Зіберт!.. — Хлопець насупив брови, став швидко цитувати напам'ять давно завчену фразу — Підйомна сила газу — це сила... це та сила, з якою кубічний метр такого газу, занурений у повітря, намагається піднятися вгору. Вона дорівнює різниці між вагою одного кубічного метра повітря і одного кубічного метра газу.

Очі майстра уважно дивляться в лице юнакові. Ніби вивчають його. Прискіпливо, суворо, довго. Хлопець не витримує погляду. Може, він щось не так сказав? Може, наплутав?

— Я точно вивчив... дядьку Зіберт...

Лице Зіберта враз прояснилося. Схилившись над столом, майстер узяв чистий аркуш, вийняв ручку.

— А тепер дивись! Візьмемо питому вагу водню за сто. Хай це буде сто процентів. Отож, водень — сто. Далі запишемо в колонку всі інші підйомні гази: гелій, світільний газ, ну... І, звичайно, вакуум.

— Вакуум же не газ! — ніби аж зрадів хлопець, що йому вдалося впіймати на помилці старого майстра.

— Вакуум — порожнеча, — солідно промовляє майстер і без тіні усмішки продовжує записувати щось на папері. — Але ми впишемо сюди й вакуум. Порівняємо їх між собою. Треба ж нам з'ясувати, що має найбільшу питому підйомну силу.

Почерк у Зіберта рівний, каліграфічний, цифри лягають на папері, наче гарненькі живі ляльки. Кожна цифра так і виграє округлими боками, так і посміхається до Ганса.

— Читай, — наказує Зіберт.

— Ну... що ж тут читати?..

— А ти читай, не соромся, — м'якшає голос майстра.

Ганса проймає незрозуміле почуття напруженої цікавості. Що ж тут може бути особливого в цих кругленьких, мініатюрних цифрах? Він бере до рук листок, починає неголосно, ніби аж боязко вичитувати:

вакуум... 107,5

водень... 100

гелій... 92

світильний газ... 60,7

Піднявши голову, велику, з сивими скронями й зализинами на лобі, майстер Зіберт мружиться до хлопця насмішкуватими очима.

— Тепер уяви на мить, Гансе, що товариш Ріхтер, тобто головний конструктор "Левіафана", питає в тебе: "Друже Блутнагель, який газ міг би найкраще підняти в повітря наш корабель?" Ти береш листок, дивишся на ці цифри і...

Руді бровенята хлопця підскочили вгору.

— Я б, звичайно, запропонував товаришу Ріхтеру вакуум. Сто сім з половиною процентів! Наймогутніша підйомна сила в світі!

— Дурниці!

— Дядьку Зіберт!..

— Дурниці, кажу, — підвищує голос майстер. — Якби ми випомпували з нашого корабля повітря, його б за одну секунду розплющило атмосферним тиском. Витримати танки тиск могли б тільки могутні, важкенні стінки з залізобетону.

— Ага!.. — весь ніби опав хлопчина. — Ну, тоді, звичайно, водень!

— Меткий же ти, голубе! — похитує головою Зіберт. — Для тебе все — "звичайно". А в науці нічого звичайного немає. Тут скрізь суворі закономірності. Рубнеш з плеча, і весь твій корабель, як свічка, запалахкотить у небі. — Щось, мабуть, згадавши, майстер насупився, посуворішав. — Колись, на жаль, інженери міркували так, як ти. Водень — наймогутніший! Давай водень! І нагнітали в дирижаблі цей страхітливий газ, і піднімали в повітря людей і вантажі, і горіло все страшним вогнем. А то й не тільки горіло... Деякі дирижаблі вибухали, мов найпотужніші фугаси. Самісінькі скалочки потім знаходили на землі.

Гансові аж мурашки пробігають по спині. Не з лякливих хлопчина, та і його серце кригою взялося від Зібертових слів. Уявив собі на мить жахну картину: пливе десь над водами Атлантики гордий красень "Левіафан", п'ять тисяч пасажирів у нього на борту, могутність, краса, велич. І раптом... шалене ревище, смерч вогню, шквал чорного диму...

Тим часом Зіберт уже витлумачує всю справу зі всією діловою послідовністю. Чи знає Ганс, що станеться з воднем, коли він змішається з повітрям у пропорції 2 до 5, тобто коли на 2 обсяги водню припаде 5 обсягів повітря? Утвориться гримуча суміш, корабель вибухне сам собою — без детонаторів, без запалів і якихось там зовнішніх поштовхів. Є й інші не менш небезпечні речі. Водень, змішавшись у певній пропорції з повітрям, легко загоряється. Горюча концентрація водню в повітрі — від 9,5 % до 66,3 %.

— Не розумію, — наморщує чоло Ганс.

— Зараз зрозумієш, — тягнеться до паперу Зібертога рука з олівцем. — Уяви собі: на весь обсяг водню в дирижаблі (прийmemo його умовно за 100 %) ми впустили 20 %

повітря. Дирижабль любісінько летить собі далі. Але ось в балон потрапило 30 % повітря. Тобто в дирижаблі виникла концентрація: водню — 70 % і повітря — 30 %. Тямиш?

— Тямлю, тямлю, — вперто зводить брови Ганс. — Корабель ще летить спокійно.

— О ні! Де там спокійно! — морщить у задумі своє високе чоло Зіберт. — Командир дає команду на спуск, оголошено тривогу, відкрито аварійні люки. У кого є під рукою парашут, той натягує його на себе. Життя і смерть розділені маленькою перетинкою, якоюсь мізерною часточкою в 3,7 %. Ось-ось ці 3,7 % повітря прорвуться до оболонки, змінять концентрацію суміші на 66,3 % до 33,7 %, і тоді від найменшої іскри, від найменшого тертя або удару корабель спалахне, як смолоскип.

— Ну, а якщо повітря буде більше? Скажімо, 40 %, 50 %...

— Суміш буде горючою аж до найнижчої межі, тобто до співвідношення: водню 9,5 %, повітря 90,5 %. Інтервал 9,5 %-66,3 % аеронавти назвали "інтервалом вибуховості". Як бачиш, у водню "інтервал вибуховості" дуже широкий, цей газ загоряється й вибухає при найрізноманітніших сумішах з киснем, через що він і становив раніше таку небезпеку для повітроплавання. Практично він не вживався. Загроза знищення, смерті наклала своє вето на найкращий, найдешевший газ у світі. Аеронавти почали лякатися водню, як гіпнотичної красуні-чарівниці. Він їх приваблював і водночас наганяв на них жах, він малював перед ними найрозкішніші перспективи і тут же, ніби глузуючи з них, нагадував про трагічну долю десятків загиблих кораблів. Ось тоді й виникла ідея флегматизувати водень. Іншими словами, вчені вирішили за всяку ціну звузити "інтервал вибуховості" до нуля, зробити водень безпечним і широко доступним для польотів у повітряному океані.

— Флегматизувати водень, — механічно повторює Ганс, вишукуючи в цих двох загадкових словах якийсь особливий зміст.

— Тебе лякає слово "флегматизувати", — посміхається Зіберт. — А ти не дивись, що воно таке страшне. Тут простісінька річ. Хіміки подумали так: найлегший газ горить, активно вступає в реакцію з киснем повітря. Чи не можна його зробити неактивним, флегматичним, в'ялим. Чи не можна його молекули зв'язати до такої міри, щоб вони залишалися байдужісінькими до всього на світі?

— І що ж? — пожвавішав Ганс, якого одразу ж зацікавило це примітивне, напівдитяче витлумачення.

— Роботи було чимало. Ще перед війною двоє японських професорів І. Танакі та І. Нагаї випробували дію на водень понад двадцяти флегматизаторів. Вживаючи діетил-селен, вони звузили "інтервал вибуховості" до 9-41. За їхніми роботами стежили дирижаблебудівники в усьому світі. Японська розвідка взяла науковців під суворий контроль і нагляд. Розповідають, що їм навіть їсти привозили додому після особливої лабораторної перевірки, щоб, не дай боже, хіміків не отруїли, бо ж з цим винаходом японська вояччина пов'язувала зухвалі агресивні заміри. Але далі 9-41 японцям не вдалося просунутись. Почалася війна в Китаї, в Європі... Треба було багато швидкісних бойових машин, ударну силу, яка б несла смерть і знищення мільйонам людей.

Дирижабль для воєнних цілей виявився непридатним. І тільки через тридцять років після війни, ось зараз, в наші дні, людство відкрило секрет флегматизації. Ти розумієш, про кого я кажу...

— Про доктора Браузе? — весь насторожився хлопчина.

У Зібєрта хмаркою вкрилося чоло. Хлоп'я теж співає в чужого голосу. Наслухався пліток, що кружляють по заводу.

— "Флегматизований водень" перші виготовили росіяни, — суплячи брови, сказав Зібєрт. — А щодо доктора Браузе... Його винахід ще не доведений... Я знаю, що ти маєш на увазі! Мабуть, чув балачки про головного конструктора...

— Авжеж! — щиросердо випалив Ганс.

— Я теж чув їх. — В голосі Зібєрта забриніла болісна непевність. — Одні кажуть, що Ріхтер переховує якісь таємні папери Браузе, інші не вірять цьому. В одній газеті навіть було надруковано фантастичне оповідання про нашого інженера...

Гансові не терпілося знати правду. Він просто пожирав очима свого старшого друга. Що ж то за дивний секрет? І чому пан інженер не хоче відкрити його людям? Кажуть, він має через це багато неприємностей з правлінням фірми. Йому навіть погрожували, підсиляли листи...

Зібєрт розвів руками.

— Не знаю. Нічого не знаю, Гансе... — Невже він вам... ніколи?..

— Мене це не цікавить, хлопче. Не люблю пінкертонівщини. І взагалі давай займатися ділом.

Гансові до сліз болісно чути таку мову. Може, він вловив відтінок нещирості в словах Зібєрта, а може, просто здогадався, що тут мусить бути якась таємниця, перед якою навіть чиста душа Зібєрта завмирає в нерішучості.

— Росіяни своєчасно прийшли нам на допомогу, — намагається бодай трішки втішити юнака Зібєрт. — Таємницею доктора Браузе ми не начинимо корабель. — Очі Зібєрта розпромінюють хитруватий усміх. — Нам потрібен газ, реальний газ, високої потужності, і цей газ дали нам радянські вчені. Професор Арсєнтьєв. Чув? Мудра голова! Газ абсолютно безпечний, абсолютно не вибуховий...

Він не встиг договорити. Брязнуло скло, і крізь розбиту шибку в кімнату влетіла велика чорна пляшка. Впавши на підлогу, вона спалахнула яскравим полум'ям. Зібєрт і Блєтнагель заціпеніли. Вогненна пляшка крутилася перед їхніми очима, шаленіла, билася об різьки столів, розливала густу вогнисту рідину. Вогонь тріпотливими язиками потягнувся до шаф, столів...

Ще мить, і Ганс, заплющивши очі, майже навпомацки, кидається в те розбурхане вогняне пекло, хапає пляшку, підбігає до вікна і жбурляє її на брук.

— Гасіть!.. Я зараз!..

З вікна він побачив постать, що бігла навскоси через мулицю. Дівочу постать. Вона! Та, що кинула вогонь, та, що, злякавшись, тікала тепер від помсти, від кари. Блєтнагель зиркнув униз. Другий поверх!.. Біля тротуару, біля розбитої пляшки вже збиралися люди, чулися обурливі крики.

Ганс вчепився за підвіконня і полетів у прірву. Перед очима майнув сірий ріг дому, сірі вікна першого поверху, чийсь збитий капелюх. Майже наосліп Ганс зірвався на йоги і побіг туди, де зникла дівоча постать. Вона вже ледь-ледь миготіла за деревами. Був дикий, страшний, летів, мов звір, перестрибував через канави, паркани, лавки, задихався, хапав повітря.

І тільки тоді, коли догнав, нарешті, дівчину, побачив, їмо ще якісь люди поспішають за ним, оточують його зі всіх боків, теж вимахують руками, кричать, обурюються, сиплють прокльонами на біляве волосся.

Біляве волосся!.. Ганс аж очі витріщив. Перед ним стояла Гельда. Бліда, з прискаленими очима, з червоними випіками на щоках, із світлою зачіскою.

Впізнав її і не впізнав. Шарпнув за плече, крикнув їй і болем в обличчя:

— Гельдо!..

Юрба росла, набрякала, стискувала коло. Хтось вдарив дівчину в плече, хтось потягнувся до неї з кулаками. Ненависть була страшна, ненависть юрби, яка впіймала злочинку, асберівку, лиходійку.

— Гельдо! — простогнав Ганс.

Натовп лютився. Вбити її! Розтоптати! Де поліція! Ліс кулаків, хвилі зненависті...

І раптом до тротуару підкотило дві легкові машини. За ними ще одна. З них вискочили якісь люди в сірих платах, стали розштовхувати людей. Підбігли до Ганса. Один навідмаш вдарив його в лице, другий рубонув чимось важким по колінах.

Ганс, осів на землю, закрив руками обличчя. Тепла кров потекла йому крізь пальці, в очах стало гаряче й червоно. Він відірвав від лица долоні і встиг побачити, як моди в плащах щільно оточили дівчину, провели її через натовп і посадовили в одну з машин. Заревіли мотори, чорні авто понеслися вулицею.

Чийсь турботливий руки підвели Ганса з бруку.

— Хто вона... молодий чоловіче?

Інший голос пояснив:

— АСБР! Хіба не бачите? Хотіли підпалити комітет Друзів миру, а цей парубчак вистрибнув з вікна і погнався за нею. Та хіба їх виловиш? Тут ціла банда. Добре, що пожежу загасили.

Ганс, похитуючись, ступив уперед, тряхнув головою і, мов зачумлений, із закривавленим обличчям поплівся до комітету.

РЕПОРТЕРИ ЖДУТЬ СЕНСАЦІЙ

Ріхтер спинився на краю тротуару. Мав перейти вулицю, але потік машин перетяв йому дорогу. Вся проїжджа частина була залита блиском, розкішшю, пихою, неквапним рухом. Ділові люди не поспішають. У них — доволі часу.

Перед Ріхтером спинилася старовинного фасону, мало не з кайзерівських часів, машина. За кермом — білява дівоча голівка. Поруч неї — молодий франт. "Дівчина так схожа на Гельду: ті ж повнуваті з яминками щоки, ті ж гарні, легко покладені на кермо

руки... Гельда за кермом! Боже, що він собі намислив? Де б вона здобулася на таку розкіш? Хто міг би посадити її в такий "шевроле"?.. Хіба що?.. У Ріхтера від гострого припущення аж похолело в грудях. Думка знову сіпнулася до минулого вечора в аеропорту... Хіба що її друзі, ті печені гульвіси... Вони могли дати їй все, вони здатні на будь-яку підлість...

Машина м'яко зрушила з місця, гордовитий дівочий профіль проплив перед Ріхтеровими очима, немов на екрані кіно... Ріхтер швидко пішов через вулицю, зусиллям волі відкинув тяжке припущення. Треба думати про інше. Він мусить напружитися, змобілізуватися до краю, щоб довершити роботи на стапелях. Останні передпускові місяці. Його "Левіафан" готується до першого пробного вильоту. Знесеться в небо, підніме до сонця гучну славу Пауля Ріхтера, кине до його ніг зачаровану Німеччину.

Мрії, мрії... А поки що тяжка праця і неприємна розмова з директором Кремпке... Ріхтер проминув вахтера і, як тільки опинився на просторому забетонованому дворі перед широкою, подібним до нью-йоркських хмарочосів будинком контори, в очі йому кинувся могутній корпус "Левіафана", що визирав з-за рогу дому, сліпучо-білий, наче облитий кригою, гордо знесений до сірої каламуті неба.

— Пане інженер! — гукнув хтось збоку, і Ріхтер побачив майстра Зібберта. — Вас тут Кремпке шукав.

— Дуже злий?

— Та начебто ні. Він же сьогодні на космічній орбіті.

— А що за причина? — спитав Ріхтер, з приємністю дивлячись на широкоплечого здорованя із сивими скронями.

— До нас у гості завітала преса, — сказав з гіркою усмішкою Зібберт. — Популярність нашого корабля зростає, і пропорційно до неї зростає нахабство АСБР. Хоч... це нас, здається, не цікавить. Пробачте, пане інженер.

— Ну, що ви, Зібберт! — знітився Ріхтер, відчувши в юні майстра бажання поділитися якоюсь неприємною новиною. — Мене цікавить все, що діється навколо нас. І, звичайно ж, перш за все доля нашого корабля.

— АСБР нахабніє, — стишив голос сивоголовий майстер. — Вчора хотіли підпалити наш міський комітет.

— А поліція?..

— Начебто ви не знаєте, що поліція в таких випадках завжди з'являється останньою. О п'ятій мітинг протесту на заводі. Потім підемо на демонстрацію. Збереться тисяч сто. — Майстер якось вибачливо, з винуватою усмішкою на обличчі нахилив голову. — Якби ви виступили, пане інженер... Ваше слово багато важить.

— Ви знаєте, що я не виступаю, Зібберт.

— Знаю, пане інженер.

— Зараз мене турбує система терморегуляцій.

— Розумію, пане інженер, — замкнувся в собі Зібберт.

— Не ображайтесь, Зібберт, але я...

— Не ображаюсь, пане інженер!

— Не бачили, директора тут не було?

— Мабуть, приймає гостей. — Від Зібберта вийшло гордовитим викликом. — Вибачте, пане інженер, я піду.

— Ідіть, ідіть, Зібберт!

Ріхтер глянув услід майстрові і враз відчув, що зараз він не втримається. Гукне старого, візьме його за плечі, скаже йому просто у вічі про свої страхи, про нічні години вагань, про розмову з Гельдою. Скаже, як вони полюють за ним. Але пересилив себе... Відчув нехті до всього і злість. "Цей Зібберт, мабуть, усе знає. Недаремно підійшов до мене. Вдає з себе простака, а насправді веде тонку політичну гру. Ну й що ж, хай собі веде. Комуś треба займатися політикою, а комуś ламати голову над терморегуляторами".

Ріхтер побачив директора. Буркотливий товстун поспішав до нього з якимось особливо загадковим усміхом на драглистому, нездоровому обличчі. Глянувши на те обличчя, Ріхтер одразу ж здогадався, що розносу не буде, і натяків на неприпустимість запізнення теж не буде, і взагалі не буде нічого такого, що могло б зіпсувати й без того поганий настрій головного конструктора.

— Я вас чекаю вже півгодини, пане Ріхтер, — вигукнув товстун без тіні докору чи начальницького невдоволення. — Дзвонив пан президент, дуже цікавився вашим здоров'ям і взагалі виявив велику ласку до вас.

— Яку ж саме? — криво посміхнувся Ріхтер, спинившись перед низеньким натоптаним директором Кремпке.

— Це чисто бухгалтерський секрет, — улесливо посміхнувся директор, хитрувато примруживши свої банькати, засльозені очі.

— І все ж таки?

— Є розпорядження президента компанії про підвищення вам зарплатні. Солідне підвищення! Вам просто поталанило, пане Ріхтер.

— Дякую за добру новину, пане директор, — скромно нахилив голову Ріхтер, відчуваючи, як йому важко посміхатися і як важко вести цю дипломатичну розмову з своїм директором. За словами "солідне підвищення" Ріхтер мимоволі побачив холодний, пронишливий погляд Вальтера Кірхенбома, нахабнуватий усміх його сінка Густава, його простягнуту руку, що ніби дарувала Ріхтерові велику милість. "Мені шкода, що такий талановитий інженер віддає серце чужій справі". Рід Кірхенбомів це забуває своїх слуг. Він уміє добре прив'язувати їх до своєї колісниці... А цей вгодований тип, цей лицемір з лакейською фізіономією, який одним розчерком пера може викинути на вулицю тисячі робітників, вдає з себе найвірнішого Ріхтерового друга.

Біля контори заводу стояла яскраво-червона директорська машина. Шофер, з виглядом людини, яка проковтнула залізний шворень, суворий і непорушний, сидів за кермом, втупившись невидючими очима в зорове скло. Видно було, що авто викликане для екстреного виїзду.

Ріхтер скося глянув на свого шефа, сподіваючись, що той зараз сяде в машину і на

цьому скінчиться їхня розмова. Але сіро-землисте лице директора все ще таїло виїм з якоїсь недовомовленості.

"Що він хоче? — насторожився Ріхтер, мимоволі милуючись розкішним лімузином, що вигравав на осінньому сонці своїми червоними боками. — Здається, я не скоро спекаюся його".

Директор справді не збирався відпускати свого конструктора. Він мав іще одну справу, дуже важливу, дуже н. пальну. Взявши Ріхтера за лікоть, директор притиснув його до себе так тепло і так дружньо, ніби вони були старими приятелями і щонайменше раз на тиждень ходили в "Люксус-бар" біля Гренадірен-плацу. Мало того, він чемно й настійно тягнув свого конструктора в бік монтажно́ї площадки, в хаотичне безладдя кранів, газопроводів, дерев'яних риштувань. Говорив дуже привітно, тепло, загадково. Йому, директорові Кремпке, треба зараз їхати до шефа на екстрене засідання. Тож Ріхтер мусить виступати и ролі коментатора і інтерв'юера. На монтажному полігоні порався весь цвіт міської і навіть столичної преси. Преса міме знати, що за штуковину буде найбільший у світі авіаційний завод Вальтера Кірхенбома. Преса вимагає точних і неспростовних даних. Звичайно, панові конструкторові зайве нагадувати, як важливо в цій ситуації зберегти певну скритність, тобто, залишившись лояльним до шановного газетярського натовпу, не вибовкати того, що не слід знати широким колам.

— Розумію, пане директор, — вдоволено сказав Ріхтер.

— І ще одне: зумійте зацікавити пресу загальними, так би мовити, майбутніми перспективами "Левіафана".

— Ці перспективи не вельми далекі, пане директор, — ще тепліше й приємніше вигукнув Ріхтер. — Наші "Левіафани" прокладуть перший повітряний міст між Штатами і Європою, між Росією і Африкою!

Директор швидко замахав головою. Ні, ні, він зовсім інше хотів сказати. Репортери перш за все поцікавляться стратегічною стороною справи, можливістю оборонних перспектив...

— Оборонних? — з переляком зиркнув на директора Ріхтер. — ООН не збирається використовувати корабель в оборонних цілях. Для захисту міжнародного права цілком вистачає конвенціональних сил Ради Безпеки.

— Ви не хочете розуміти того, що вимагає нація.

— Не можу зрозуміти!

— Співчуваю вам, пане Ріхтер! — промовляє з гіркотою в голосі директор, але в ту ж мить, певно, збагнувши недоречність свого різкого випаду, знову вдає з себе привітного господаря: — Гаразд, посперечаємося колись за келишком вина. Ходіте! Преса не любить чекати.

Вони йдуть повз обвіяні осінніми вітрами клени. Кремпке усміхається на всі боки, піднімає руку при зустрічі з кожним майстром. Доброзичливий батько великої родини! Ріхтер дивиться на нього скоса, ловить в очах директор затаєні вогники. Ні, ні, Кремпке хитрий лис. І вся от його веселість — тільки добре підігнана маска.

— Пане директор... — Ріхтер міряє очима відстань репортерського натовпу, прикидає в думках, чи встигне він сказати те, що його зараз так тривожить, — на території заводу вештається багато сторонніх людей.

— Дурниці! Всі з перепустками.

— Вчора я бачив тут льотчика Штосгауера з міського аероклубу, — підніс голос Ріхтер, навмисне уповільнюючи крок. — Майстер Штаузе показував йому рубку управління. Пройдисвіт, якого мали судити за участь у замаху на Подестру...

— Ну, нащо, нащо такі слова? — з міною великомученика вигукнув Кремпке.

— Штосгауер належить до асберівської організації. Він і його друзі розпускають чутки, що корабель рано чи пізно буде переобладнано для військових цілей.

— Он вас що турбує!.. — посерйознішав директор, собі уповільнивши крок. Мабуть, подумав, що цю розмову слід довести до кінця. — Штосгауер представляє аматорські авіаційні сили міста, він прийнятий у кращих ділових домах... Звичайно, Штосгауер — базіка, невіглас, у нього наївні уявлення про міжнародну політику. Але ж гляньте на речі тверезо, пане інженер. Хіба в словах Штосгауера мало глузду?

— О ні, пане директор! В словах Штосгауера дуже багато глузду. Зловісного глузду.

На обличчя Кремпке лягає ледь вловима тінь невдоволення, він піднімає голову, весь дерев'яніє.

— Ми живемо в час суворих реальностей, пане інженер. Надмірна довірливість в стосунках зі Сходом може нам дорого коштувати. Я особисто вважаю, що в ім'я національних інтересів не треба відкидати й деяких, так би мовити, делікатних особливостей нашої професії.

— Точніше, пане директор.

— Історія людства переконливо свідчить, що саме по собі існування світових цивілізацій неможливе без військових колізій. Я всією душею відданий ідеалам миру, розумію безглуздість мілітаризму, але... вибачте — реальність є реальність.

— Що ж підказує вам ця сама реальність? — вигукнув з молодечою запальністю Ріхтер.

— Вона змушує мене, пане інженер, бачити не тільки те, чого прагне моє серце, але й те, що здатне завдати йому тяжкого смутку. Я маю на увазі можливі міжнародні ускладнення, тобто несподіване загострення відносин між країнами з різними соціальними системами. Здається, так говорять у Москві? Отож, різні соціальні системи, на щастя чи на нещастя, існують, тобто співіснують. Оскільки ж вони різні і оскільки їм притаманне прагнення йти своїми окремими шляхами, не виключена можливість, що ці шляхи одного прекрасного дня схрестяться. Тоді ми могли б згадати про наш "Левіафан", про нашу нездоланну літаючу фортецю, про наш найпотужніший, літаючий ракетний полігон. Хіба неправда?

Ріхтер стримано посміхнувся. Очі його вже бачили перед собою велетенський тулуб корабля, і це грандіозне видовище погасило в його душі почуття холодної відрази до Кремпке.

— Це могло б бути, — говорить Ріхтер. — Але тепер не буде.

І в ту ж мить їх зі всіх боків оточили тісним муром люди з апаратами, блокнотами, посипались привітання, вигуки захоплення. Громадська думка вимагала сенсацій.

Ріхтер вдоволено озирнувся навколо себе. Заклацали блиці, просто в обличчя йому затуркотіла кінокамера. Це було добре, навіть чудово. Досі їхній "Левіафан" викликав тільки посмішки й злісні жарти. Тепер всевидюче око преси й кіно широко розкрило на нього свої очі. Знімайте, фотографуйте! Розносьте славу про нього на весь світ! Сьогодні, панове, ви дізнаєтесь все, що вам треба, і ваші серця, ваш розум схиляться на бік мудрого винаходу.

Перш ніж почати прес-конференцію, директор запросив усю численну армію репортерів на будівельний майданчик, щоб королі преси й екрана на власні очі побачили, що фірма Кірхенбома займається не якимись дрібничками, не фантазує марно, а воістину прокладає шлях світовій науковій думці. Кілька інженерів, серед них і Ріхтер, давали пояснення, детально розповідали, що й до чого.

А показувати було що. Все тут вражало своєю новизною, своїми новітніми формами й загадковими конструкціями. Стапелі тягнулися на півтора кілометра. Безліч кранів заввишки з двадцятиповерхові будинки перетинали розхмарене ранкове небо, виставляючи проти осіннього сонця срібні щити складюралю, піднімаючи гнучкі труби газопроводів, важкенні моторні вузли.

Кореспонденти поводитися, як діти. Їх можна було бачити і на риштуваннях, і в кабінах крановщиків, і навіть у глибокому нутрі вже "склеєних" конструкцій. Сірі модні капелюхи змішались з робочими кепками. Стрекіт кіноапаратів зливався зі скреготом електричних пилок.

"Цікаво, чи є тут представники радянської преси? — подумав Ріхтер, стежачи поглядом за метушнею репортерів. — Вони найбільше заслужили такого видовища. Без їхньої допомоги у мене б нічого не вийшло".

Він спитав про це в директора, але той, посуворішавши, нервово відмахнувся. Мовляв, нащо забивати собі голову всілякими дурницями? Росіяни й так пхають свого носа, куди треба й не треба. Хто їх пустить сюди? Хто дозволить таке неподобство?

Звичайно, пан Кремпке, як людина коректна й обережна у висловах, міг тільки подумати так, але Ріхтер його зрозумів. І враз йому зробилося кривдно й болісно. Вся галаслива ватага репортерів, все це збіговисько непотрібних тут людей здалися йому образою чогось великого, схованого в самих глибинах його серця.

Хтось міцно потиснув йому лікоть. Ріхтер обернувся і побачив інженера Крейського: довгасте суворе обличчя, зовсім сива голова, погляд проникливий, сухий, з іскорками гніву.

— Ненажерлива банда, — промовив він тихо, але досить виразно.

— Вони нам сьогодні потрібні.

— Я розумію, Пауль. Але... краще б звернули увагу на інше. Учора в столиці вбито професора Герста. У нас тут теж неспокійно...

— ... хотіли підпалити ваш комітет, — докінчив за Крейського Ріхтер.

— А, ти вже знаєш! — позлішав старий інженер. — Цей комітет такий же мій, як і

твій. Організація Друзів миру захищає всіх чесних, порядних німців, всю Німеччину. До речі, й твій корабель.

— Чого ти кипиш? Хай собі захищає, — спробував звести на жарт Ріхтер.

— А ти будеш відсиджуватися в кущах, — очі Крейського палахкотіли неприхованою зневагою. Він любив Ріхтера, вірив у його майбутнє і— саме через те не міг терпіти його політичної байдужості.

Розмова ставала зайвою, особливо в присутності сторонніх.

— Значить, ти не виступиш на мітингу? — спитав Крейський.

— Ні, не виступлю, — сказав м'яко Ріхтер. — Жаль марнувати час. АСБР — кримінальна банда, і проти неї треба діяти тільки поліцейськими заходами.

— Ну що ж, шукай захисту в поліції, — сумно зміряв очима Ріхтера Крейський. — А як стане сутужно, не забувай і про нас. Про наш комітет, пане інженер!

БАГАТТЯ СЕРЕД НОЧІ

Ніч у джунглях завжди буде однакова — і через сто, і через мільйон років, і навіть тоді, коли людська нога ступить на твердь далеких галактик. Бо джунглі — це втілення страху, підступної німоти, паралізуючої безпорадності. Що ж того, що інженер Ріхтер винайшов десятки оригінальних конструкцій літаків? Що з того, що Ганка Крижанич прославилася на весь світ своїми відкриттями в галузі динаміки газів? Зараз їх полонили джунглі, сховали в своєму чорному нутрі, здавили лабетами первісних інстинктів.

Тупою безвістю дихає морок. Стежки розбіглися в пущі, кинули напризволяще мандрівників. Хай люди спробують видертися на простір самотужки, хай їхній розум дасть їм пораду. Ха-ха! Ви ще не здалися? У вас в очах ще жевріє надія на порятунок? Ну, звісна річ, вам невтямки, як могло статися, що у вік атомних чудес і космічних мандрів Африка дарує людині отакий сюрприз. Своє нещастя ви сприймаєте, як сон. Свою втому — як дурманливе очманіння.

Раптом мулатка захвилювалася, підняла голову. Інстинкт тубілки підказав їй, що десь близько має бути житло. Вона глибоко вдихнула повітря.

— Дим... Я чую дим багаття...

В наступну мить, зламана душевним напруженням, вона знову лежала в безсиллі, і знову очі її кресали затуманеним поглядом по зеленій стелі лісу.

— Росано, ви чуєте? — шепоче над нею Ріхтер.

Очі мулатки кволо повертаються до нього, у них глибока, темна байдужість.

— Скажіть, що ви почули, Росано?

Очі трохи теплішають, прояснюються в надії.

— Ідіть швидше!.. Ідіть!.. Нас ждуть!..

Година ходу, друга. Густішає темінь, густішає пуща. Аж ось зовсім несподівано повіяло вологістю. Останні кроки, і загін опинився на березі річки, що маслянисто поблискувала під скупим місячним світлом, оточена врунистим купинням кущів і

високих трав. Трохи оддалік горіло багаття, дим ніжною цівкою сотовся до зоряного неба, як це буває, коли люди виїждять на ніч погуляти й розважитись за місто в романтичну тишу якогось обжитого, "цивілізованого" лісу.

Хтось раптом піднявся від вогню, і вмить велетенська тінь простягнулась по галявині.

Вороги.? Напасники?

Ще кілька людей схопилися на ноги. У кожного в руш була рушниця, голі тіла тьмяно виблискували в невиразному сяйві багаття. Ріхтер знав, що ні відступом, ні втечею вони не зможуть порятуватися від цих нежданих нічних волонтерів, якщо ті захочуть заподіяти їм зло.

— Анісе!^[1] — озвався раптом від вогню один з воїнів.

Росана, вирвавшись з лихоманкового забуття, глянула на вогнище і відгукнулася їй собі тремтяче радісним голосом:

— Н'ін є^[2].

Негри з радісним галасом побігли назустріч прибулим, оточили поранену. З кількох слів з'ясувалося, що вони вже чатують тут цілий день, чекаючи потерпілих. Звідки вони дізналися про катастрофу? О, вони все знають. Ліс, і небо, і добрі духи вміють розмовляти з ними таємною мовою предків.

Однак швидко виявилось, що справжнім, всюдисущим духом були тамтами. Це вони, примітивні, невмирущі інструменти століть, своїми монотонними звуками рознесли звістку про падіння літака, про те, що на борту його знаходиться група радянських людей і що цим літаком повертається на батьківщину Росана Подестра.

Ріхтер з подивом відзначив: Росана Подестра користувалася серед тубільців особливою пошаною, була для них чимось близьким до божества. З тієї хвилини, як загін вийшов на осяяну вогнищем галявину, негри повністю взяли на себе опікування жінкою. Вони обережно, любовно, з трепетною почтивістю древніх жерців вклали її на широке, вистелене сухою тростиною ложе в місткій пірозі, накрили легкою ковдрою. Двоє темношкірих воїнів сіли у неї в головах, двоє взяли за весла. Іншим членам групи було піддано незграбний, але досить-таки надійний баркас, що погойдувався тут же, міцно прип'ятий до піроги.

Негри квапилися. В їхній поведінці вчувалося щось нервозне, таємниче, щось дуже схоже до перегуків лісу, до загадкової мови первозданного світу.

Рушили одразу ж. Веслярі дружно взяли за весла, чорні, довгасті тулуби човнів посунули між густими заростями.

Ріхтер сидів на кормі баркаса, заглиблений у роздуми. Дивна річ, виявляється, за кожним їхнім кроком стежать. Вони просувалися чорним тунелем, а зелений океан вів їх уперед, оберігав і вшановував до того місця, яке було визначене для зустрічі із справжніми господарями цього краю.

В дорозі Ріхтер ближче познайомився з Крижанич. З'ясувалося, що їй двадцять сім років, що родом вона з Харкова, а зараз прямує з своїми товаришами на будівництво хімічного комбінату в екваторіальній Африці.

Вона не крилася, що їй лячно, дуже лячно. Вперше вирушила в далеку дорогу, і раптом таке нещастя. Її запевняли, що Африка стала обжитим домом, тут давно забули про дикунські звичаї, напади, переслідування, а насправді ця земля досі оповита страхом і терором.

Ріхтер гірко посміхнувся: так, страхом і терором. Він міг би багато розповісти шановній Крижанич: про заворушення серед колишніх володарів плантацій, про їхні бандитські злочини в тропічних районах, про створення ними підпільної расистської організації, яка взяла на себе претензійну роль рятівниці "білої цивілізації" в Африці.

— То, виходить, наша роль не цивілізаторська? — тихо здивувалася Ганка, і Ріхтерові здалося, ніби він уловив на її обличчі іронічну посмішку. Насправді ж він побачив у мороці тільки блиск її очей, блиск убивчий, гордовитий і гнівний.

— Цивілізації бувають різні, — сказав тихо Ріхтер. Велика західна цивілізація не має нічого спільного з бандитськими діями фашистських авантюристів, і він, Ріхтер, особисто певен, що в Європі расисти не знайдуть співчуття.

Ганка швидко захитала головою. Хто дозволив панові Ріхтерові ділити цивілізацію на східну й західну? Хіба не знає він, що оці фашистські убивці, оці підпільники поєднані найтіснішими зв'язками з Лондоном і Парижем, Нью-Йорком і Брюсселем? Їх не тільки терплять там, їх підтримують і заохочують.

— Боже, що ви говорите! — вигукнув мало не з обуренням Ріхтер. — Ви, наївна дитина, промовляєте словами своїх лідерів.

— Я говорю словами істини, пане інженер.

— Ні, ні, ви не знаєте, як нетерпимо ставляться в Західній Німеччині до проявів неофашизму. Наприклад, мій шеф, мільйонер, лідер авіабудівної промисловості, терпіти не може розмов про расову нерівність. Він навіть добровільно віддав двадцять чотири проценти своїх прибутків на "економічну допомогу" слаборозвиненим країнам.

— Пробачте, він їх віддав даром чи вклав у економіку цих слаборозвинених країн? — іронічно докинула Ганка.

— Припустимо... вклав у промисловість, але ж з мирною, благородною ціллю.

— Ну, безперечно, ціль дуже благородна — витягнути якомога більше прибутків із свого вкладеного капіталу, скористатися з лиха інших.

— Ви — стопроцентна комуністка! — засміявся Ріхтер.

— Так, я комуністка. — В голосі Ганки забриніла прихована гордість. — Ми не одержимо ніяких прибутків з того, що поїхали в Африку. І наші електростанції теж не принесуть нам жодної копійки зиску.

Весла мірно опускалися в воду. Чути було, як двоє негрів, що сиділи в головах пораненої Росани, монотонним голосом-наспівували якусь пісню.

Берег, навислий, чорний, похмурий, пропливав повз піроги, зникаючи в мороці ночі. Дорога здавалася безкінечною, спів веслярів заколисував і водночас будив незрозумілий страх. Це був страх перед невідомістю, страх первісної людини перед зловісними силами природи. Так само сотні років тому предки цих веслярів пропливали в моторошній тиші ночі, тримаючи в руках луки й списи, готуючись кожної хвилини

стати на двобій з ворогом. Зараз вони мали рушниці, але душі їхні були такими ж темними, такими ж забобонними, як і століття назад.

Перед світанком річка вийшла на рівнину. Швидко розвиднілось. Човни пристали до берега.

Мулатка почувала себе краще, але негри-охоронці не дали їй змоги навіть підвестися на ношах. Їхня нелегка місія скінчилася, і вони, мабуть, сумували, що мають розлучитися з донькою президента. Ріхтер знав, скоро за ними прибуде літак Подестри, яким вони вирушать до столиці федерації. А поки, що — час на відпочинок. Розбили серед низькорослих чагарників бівуак, розклали вогнища.

О другій годині небо задзвеніло тонким комариним гулом. Гудіння подужчало, забриніло густими нотками, завібрувало гуркотом пропелера. І раптом, наче викинутий катапультю з-за велетенського баобаба, над табором з'явився яскраво-червоний моноплан.

— Німецька точність, сеньйоро, — сказав Ріхтер, показуючи на пурхитливу машину, що саме вибирала собі місце для посадки. Він уже знав, що по матері Росана була італійка, і тому навмисне з милою жартівливістю вжив такої форми звертання.

Негри-охоронці кинулися в річку, перешугнули через мілководдя і понеслися по випаленій, крем'янисто-твердій гавані до червоного птаха. Він окадькувато, ніби враз поважчавши, котився перевальцем до берега, а його пропелер, уповільнюючи оберти, гостро зблискував на сонці.

Ріхтер заплющив очі. Починалася нова дорога, нові мандри в незнане.

ТАЄМНИЦІ, ТАЄМНИЦІ...

Репортери збиралися біля плескатоного, критого білими пластинковими плитами барака, в якому містилася робітничка їдальня. Сідали хто де: на стосах дощок, на рулонах дроту, на прив'ялій траві. Пригощалися сигаретами, переміряли апарати.

За наказом Ріхтера під стіною барака було поставлено стенд і на ньому прикріплено креслення "Левіафана". Лекція під відкритим небом якось особливо імпонувала загальному настрою. Вперше перед сторонніми очима відкривалась незвичайна конструкція цього казкового корабля. Гості посміхалися. Що вийде з забавок інженера Ріхтера? Чи не марно компанія Кірхенбома витратила на його "ідеї" мільйони марок? Корабель-фантазія! Чи не надто примітивно, по-школярському виглядає його корпус, довгастих і навіть трішки незграбний? Чи не надто наївні всі оті пристрої всередині велетенської металічної гондоли?

Клацали апарати, стрекотіли кінокамери. Двоє заповзятливих представників радіоцентру встановлювали біля самого стенда свої незграбні триноги з мікрофонами в надії не пропустити жодного слова у розповіді головного конструктора.

Ріхтер почав свою мову здалеку. Він згадав древнього афінського скульптора Дедала і його сина Ікара, згадав, як ті нестримні звитяжці духу змайстрували собі крила і вирвалися з чорних лабет полону, і як потому гордий, невгамовний в жадобі

пізнання Ікар піднявся до сонця, просто під його пекучі промені, і сонце, не пожалівши юнака, розтопило віск, яким було зліплено його благодійний літальний апарат, і Ікар, втративши опору, впав у море. Геніальний мислитель середньовіччя Леонардо да Вінчі ухопився за ті ж самі Ікарові крила. Конструктори пізніших поколінь, мріючи про подолання повітряного океану, змайстрували крила більш досконалі, металічні, з двигуном, який примушував їх рухатися в просторі, згідно з суворими законами аеродинаміки. Новітні Ікари з тріумфом піднялися до сонячних висот і звідти проголосили постулат непереможності важких літальних апаратів, непереможності крилатих машин.

Ріхтер на мить замовк, погляд його задумливо звернувся до холодного, де-не-де помережаного хмарними смугами неба. Десятки очей пильно-прискіпливо стежили за кожним його рухом. І тільки велетні-крани, мов бездушні мандрівники з чужих галактик, мов роботарі космосу, владно й монотонно продовжували чаклувати над білим корпусом "Левіафана".

— Ера авіації, ера ракетоплану заповнила людську уяву, — знову задзвенів упевнений, міцний голос Пауля Ріхтера. — Люди віддали свої серця швидкості. Швидкість народила силу, яка підняла людей над землею, примусила важкий метал, складні механізми стати легшими за повітря. Швидкість і воля відірвалися від планети, щоб стати владарями неба.

Ріхтер, ніби вибачаючись, розвів руками.

— Але, засліплена могутністю свого розуму, зачарована швидкістю, людина забула про інші сили, якими багата матінка-природа. Вона знехтувала підйомною силою повітряного океану, яка не потребує ні швидкості, ні руху. Немов шукач скарбів, що рветься в далекі, невідомі дороги, забуваючи про багатства рідного краю, людина подалася в царство крилатих механізмів, в царство важких літальних апаратів, пройшовши повз дармові скарби, повз апарати, легші за повітря. Дирижабль програв у змаганні зі своїми крилатими конкурентами. Швидкість убила його. І все ж таки... — Ріхтер підходить до свого креслення, одним помахом руки охоплює всю картину, — ми повернулися до повітроплавання. Знайомі контури, панове? Гондола, рулі управління, колосальність обсягу... Так, немов казка давніх днів знову завітала в наш дім. Однак казка ця дещо інша. Нагадаю вам відомі цифри: за обсягом "Левіафан" в двадцять п'ять разів перевищує найбільші дирижаблі минулого, зокрема потужний американський дирижабль-авіаносець "Акрон", що ніс на собі вісім літаків і екіпаж в сімдесят п'ять чоловік. "Акрон", "Цепеліни" Еккермана, відомі дирижаблі Нобіле, на яких було обстежено Північний полюс, радянський дирижабль "Комсомольская правда" в порівнянні з "Левіафаном" здаються дитячими іграшками. І хоч деякі з них, наприклад, англійський дирижабль R-101, брали на борт до 100 пасажирів, хоч на той час вони були неперевершеним досягненням техніки, ми можемо згадувати про них тільки з поблажливим усміхом. Уявіть собі, панове, підйомну силу нашого "Левіафана": він братиме на борт 5000 чоловік і біля 300 тонн корисного вантажу. Та це тільки попередні розрахунки. Ми віримо в слушність передбачень російського вченого-

зореплавця Ціолковського, який, не вагаючись, запевняв, що з часом дирижаблі будуть спроможні перевозити до 200 000 чоловік. Вам це здається анекдотичним? А хіба не звучала як анекдот ідея нашого корабля потужністю на 5 000 пасажирів? Ми вибили дух скептицизму з усіх своїх розрахунків, і розрахунки віддячили нам повністю.

Репортери вражено зводять очі. Дехто недовірливо посміхається. Чи не приверзлося їм почуте? І хто він такий, цей молодий чорнявий парубчак в розхристаній сорочці із блискучими очима? Вже півроку ходять теревені про його(підозрілі зв'язки з росіянами, котрим чомусь аж надто до серця будівництво "Левіафана". Дивовижні речі чиняться в Федеральній Німецькій Республіці!

Десь в задньому ряду підвівся набундючений джентльмен, опустил розкритого блокнота, поплямкав повними губами і з виглядом бувалого репортера, ховаючи в маленьких очах колючу усмішку, спитав у пана головного конструктора те, що його і його колег цікавило найбільше: яким же чудом вдалося досягти такої могутньої потужності "Левіафана"? Чи не міг би пан головний конструктор пояснити присутнім — бодай у головних рисах — секрет конструкції корабля?

Всі заворушилися. Тріскучі кінокамери жадібно наблизились до стенда. Секрет! Як важно було знати Німеччині секрет винаходу, секрет фантастичної будови Пауля Ріхтера. Чи відкриє він його? Чи не побоїться своїх конкурентів і заздрісників?

Пауль Ріхтер, примруживши очі, ледь усміхаючись краєчками губ, дивиться поперед себе.

— Панове, я мушу відкрити вам невеличку таємницю... — тремтливо стиснуті губи Пауля Ріхтера ховають якусь загадковість, очі у довгих пухнастих віях широко всміхаються, — моя таємниця полягає в тому, що ми... не маємо ніякого секрету. Ніякої таємниці!

По натовпу пробіг шепіт занепокоєння. Як це зрозуміти? Він таки, певно, не хоче розповісти всього. Ось же перед їхніми очима зводиться диво, яке завтра підніме в повітря населення цілого містечка, яке вчинить переворот в аеронавтиці. І раптом — на тобі! Ніякого секрету!

— Може, пан Ріхтер все-таки розповість... — чується з гурту настійний голос.

— Безперечно, розповім, — відверто й весело посміхається Ріхтер і, труснувши чорнявим чубом, обводить очима широку просторінь будівельного майданчика. — Загальні обриси корабля вам зрозумілі. Декому вони можуть здатися архаїчними, примітивними, як на сьогоднішній день, але, запевняю вас, перші ж випробування доведуть цілковиту слушність нашого конструкторського задуму. Корабель-риба здатен не тільки піднімати великі вантажі, але й розвивати достатню швидкість. Тому ми змушені були врахувати всі аеродинамічні закономірності, які виявляють себе в ракетній авіації і перш за все закономірності повітряного бар'єра й кормових завихрень. Ось звідси й виникла така чудернацька, така... ну, як бачите, рибоподібна форма.

Після цих слів Ріхтер наблизився до стенда, де було приколото креслення "Левіафана", і провів рукою по середній частині корабельного тулуба.

— "Секрет" номер два: двигун турбореактивного типу вмонтовано в центральній, осевій частині балона. Через весь корабель проходить своєрідна аеродинамічна труба... Наш "Левіафан" буде всмоктувати в себе повітря і водночас з величезною силою викидати його ззаду. Ефект від такого розташування безперечний. Рухаючись, корабель своїми носовими турбінами-всмоктувачами розриватиме, трошитиме повітряний бар'єр і ніби пробиватиме в ньому отвір для прискореного льоту. Крім того, таке кріплення двигуна дало "Левіафану" велику стійкість, зробило його маневреним і цілеспрямованим. — Ріхтер враз згасив свій конструкторський запал, відчув себе ніби винним за свою балакучість. — Може ви, панове, не все розумієте? Може, нам надокучили мої тлумачення?

— О ні, що ви, пане Ріхтер! — майже однотайно загуділа юрба репортерів.

— Більше, більше деталей!

— Завтра про них знатиме весь світ...

Діждавшись тиші, Ріхтер повів свою розповідь далі:

— "Секрет" номер три вам, безперечно, давно відомий — рушійною силою нашого корабля буде ядерне пальне. Джерело невичерпної енергії. Завдяки невиснаженості своїх реакторів "Левіафан" фактично стане незалежним від землі, він зможе роками перебувати в просторі, зможе стати постійним супутником нашої планети.

— Це ж казка! — не втримався хтось із присутніх.

— Надійний спостережний пункт...

— Блискучий воєнний розвідник...

Але Ріхтер швидко замотав головою. Не пункт і не розвідник. І взагалі абсолютно невоєнний корабель. Якщо вже пофантазувати по-справжньому, то, на його, Ріхтерову, думку, в майбутньому "Левіафани", десятки, сотні "Левіафанів" стануть чудовими сонячними здоровницями, кораблями радості й спочинку. І, звичайно ж, за ними навечно закріпиться нелегка, почесна роль трударів-перевізників, які поєднують континенти і зближать народи. Ріхтер на раз знітився, йому зробилося недобре під насмішкуватими, відверто неприхильними поглядами репортерів, і, щоб якось віднайти в собі певність, він заговорив перебільшено сухим, діловим тоном:

— Є ще один "секрет", панове, і я не побоюся відкрити його вам. Не побоюся тому, що цей "секрет" давно опублікував у своїх працях російський вчений Ціолковський: в міру збільшення обсягу корабля його підйомна сила росте набагато швидше, ніж його мертва вага. Ще в тридцяті роки конструктор Акерман підрахував, що, якщо дирижабль з газообсягом в 200000 м³ здатний переносити 6 літаків, то корабель обсягом в 600 000 м³ візьме на борт 60, а то й всі 70 літаків. Як бачите, збільшення розмірів корабля в три рази дало зростання підйомної сили в 10 разів. І що далі, то ця диспропорційність збільшується. Повітряний простір необмежений, під хмарами немає тієї тісняви, яка так зв'язує людство на шумливих земних трасах. Чим більшими будуть наші аеростати, тим більше дармової — повторюю: дармової! — сили ми вирвемо у природи.

Замовкнувши на мить, Ріхтер знову посміхнувся, дружньо і щиро.

— І нарешті... газ. — Слово це він вимовляє коротко, наче кидає в натовп

репортерів важкий, насичений вибухівкою снаряд. Слово крутиться, росте, блискотить у своїй магнетичній привабливості". Ось-ось воно вибухне, розшматує натовп, повалить людей на землю. — Газ абсолютно безпечний!

Ріхтер змовк. Навмисне закутався підкресленою офіційністю, похмурим холодком. Знав, що його пояснень буде не досить, що зараз його закидають питаннями, їдкими репліками... Вони ж прийшли сюди саме ради цієї таємниці. А він їм: "Газ абсолютно безпечний!" Давно відомо, що "флегматизований водень" — абсолютно безпечний. Хай він, Ріхтер, відкриє завісу над самим газом, над деякими сумнівними фактами минулого.

- "Цюрихер цайтунг" просить інформації по суті.
- "Кельніше нойє пресе" цікавиться секретом Браузе.
- "Мюнхенер блатт" — чому ми обмежуємося російським газом?
- Де папери доктора Браузе?
- Папери Браузе!
- Папери!..

Ріхтера пройняло нервовим дрожем, він вперся спиною об дерев'яний стенд, зціпив кулаки. Йому здалося, що роздратовані репортери, забувши про всі правила пристойності, кинуться зараз на нього з лайками, розтопчуть його, задушать від злості.

Він підняв очі, ввібрав у себе сотні блискавок, море досади.

— Панове!.. — гукнув у репортерське юрмисько. — На жаль, секрети й таємниці — не моя сфера. Більше я не можу вам нічого сказати. Дякую за увагу. "Левіафан" жде вашого теплового слова і вашої підтримки.

Він кивнув головою і пішов геть.

ГАЗ КОШТУЄ НЕСПОКОЮ

Ріхтер поспішає. Через це він метушиться по кімнатах, шукає якісь документи, щоразу зиркає на годинник. Через це думки його кружляють, як підхоплене вітром осіннє листя. За годину має прибути залізничний транспорт зі Сходу, найдорожчий подарунок професора Арсентьєва й Ганки Крижанич, — шість вагонів рідкого водню. Кремпке постарався, щоб під'їзні колії заводського вузла в останній день вийшли з ладу. Усе продумав товстий хитрун! Чого ж? На цілком солідній, технологічній підставі розпочав ремонт колій, блокпостів, сигналізації... Тепер доведеться транспортувати "флегматизований водень" в авто-газгольдерах через усе місто. І на станції якийсь неспокій. Підозрілі елементи (як повідомили Ріхтерові по телефону) ще зранку товчуться біля товарних естакад. Буде стихійний "протест" населення, демонстрація обурених "мас".

Зірвавши з вішалки плащ і натягнувши капелюха, Ріхтер кидається до дверей. Рука його ніяк не може намацати замок. О прокляття! Завжди так буває, коли дорога кожна хвилина. Двері нарешті відчинені, Ріхтер робить крок уперед і в ту ж мить вражено стає на порозі.

Перед ним — Гельдин брат Віллі, хлопчина років десяти, — світлий чубчик лізе на зеленкуваті блискучі очі, в очах недитяча серйозність.

— Пане Ріхтер...

— Що тобі?

— Я маю розповісти вам одну річ. Дуже важливу. Дозвольте... — хлопець хоче переступити поріг Ріхтерової квартири, але той безцеремонно випроводжає його на сходи.

— Потім, Віллі! Потім!

— Але ж послухайте... Дуже важлива справа...

Ріхтер зачиняє за собою двері, кидає в кишеню ключ.

Глянувши на розбентеженого хлопчину, він враз проймається до нього симпатією. Важлива справа? Що ж, вони можуть поговорити і по дорозі. Нехай Віллі — якщо він, звичайно, має охоту! — їде з ним на станцію. Згода? От і добре.

Машина зірвалася з місця і, ніби бажаючи надолужити проганий час, понеслася залюдненими міськими вулицями. Ріка прошугнула під мостом, як застигла лава вулкана. Двоє поліцейських налякано відсторонились з дороги. Колеса вищали на поворотах, ніби ось-ось мали відірватися геть, широкий капот націлювався то в один бік, то в другий, нарешті вилетів на широкий проспект і мчав просто до приміщень станції.

Ще здалеку Ріхтер побачив стовпище людей, які, розмахуючи руками й гаряче перемовляючись між собою, стіною загородили головний вихід на майдан. "Буде робота", — подумав Ріхтер, загальмовуючи машину. Встав вільно, байдужно, ніби його й не обходила та розгойдана людська тіснява.

— Пробачте, не ви будете головним конструктором Ріхтером?

Двоє молодиків, засунувши руки в кишені, перегородили йому дорогу.

Нащо їм потрібний Ріхтер? Може, це друзі? Хочуть попередити його, стати на поміч?..

— Я — Ріхтер.

— Дуже приємно, пане конструктор. Дуже приємно.

У одного з них сміхотливо засіпався рот. Ноги у кавалерійських чоботях так і виграють, наче під добрим конем. "Не вистачає коричневої форми і свастики на рукаві", — подумав Ріхтер, здогадавшись, з ким має справу.

— Чому ж саме приємно, якщо дозволите?

— А тому, що ми, представники німецької нації, хотіли б погостити з вами відверто, пане конструктор, — зарипів простудженим чи то пропитим голосом другий тип, вищий і солідніший, з довгастим обличчям. — Ми хочемо вас попередити, що ваша поведінка — негідна порядного німця. Ми не потерпимо, щоб всілякі агенти...

Ріхтер, не дослухавши його базіканини, мовчки пройшов далі. Тут воно й почалося. Тепер він буде відповідати за всі прикrostі й збитки, яких зазнає компанія в разі непередбачених інцидентів. Здається, так пригрозив йому Вальтер Кірхенбом? Що ж, він готовий відповідати. За всі збитки і за всі прикrostі. Та що б там не було, газ все ж

таки прибув, вагони з цінним вантажем чекають на коліях, "Левіафан" будується. Єдиний порятунок зараз — викликати поліцію.

Де телефон? От чортовиння, всі апарати, ніби на злість, зіпсовані. Доведеться послати Віллі в найближчу поліцейську дільницю. Віллі, Віллі! Де він? Куди подівся хлопець? Напевно, злякався катавасії й заліз у машину. Ріхтер ходить по холодному приміщенню товарної станції, заглядає в диспетчерську. Може, тут йому допоможуть, порадять чимось?

Службовці, сірі, непомітні люди, наполошено зиркають на двері, на їхніх обличчях лежить печать страху й нерішучості. Ті парубчаки у високих чоботях, певно, добре залякали їх. Висушені, безбарвні обличчя ховаються за стосами паперів, на питання Ріхтера майже ніхто не відповідає.

На вулиці почувся фуркіт моторів, залунали автомобільні сирени. Ріхтер здогадався, що це газгольдери. Фуркіт моторів стих, натомість під вікнами залунали гучні крики, свист, гидотлива лайка.

Вбіг черговий по станції. На блідому обличчі густо ряснів піт, краватка з'їхала набік.

— Забирайте свої машини, хай їм біс! — закричав він на Ріхтера тоном людини, яку довели до відчаю. — Ще не вистачало, щоб ці пройдисвіти побили нам шибки.

— Заспокойтеся, шановний, — обрізав його Ріхтер. Рівний, стриманий голос його, підкреслена коректність трохи отямили чергового.

— Але ж це жахливо... Машини не можуть виїхати зі станції... Ви гляньте, гляньте, що там робиться! — Він вчепився в підвіконня. — Де поліція? Я питаю вас: що робить поліція?

— Вона захищає порядок, — стримано пожартував Ріхтер.

— Не розумію, чому ж вона не поспішає сюди? Чому немає жодного поліцейського?

— Пробачте, — тамуючи хвилювання і намагаючись зібратися з думками, промовив підкреслено ввічливим тоном Ріхтер, — я ж вам сказав, що поліція оберігає порядок, а тут, на вашій станції, чиниться безпорядок. От стражі закону й не виявляють до нас інтересу.

— Ви можете жартувати... вам, мабуть, весело...

— Спокій і витримка — не завжди є ознакою веселості, шановний, — озвався Ріхтер і собі скоса зиркаючи у вікно. Юрба перед станційними ворітьми скаженіла. Розхристані, знахабнілі люди з кийками й каменюками буквально штурмували вхід на територію станції. Водії, очевидно, замкнули ворота і вирішили оборонятися перед несподіваною навалою.

Далі чекати було несила. Ріхтер, не питаючи дозволу, кинувся Тю конторських кімнатах шукати телефону. Знайшов його в одному з тісних закапелків, припав до апарата. Вілла Кірхенбома довго не озивалася. Ріхтер шалено вдарив рукою по ричагу, знову набрав номер. Руки в нього тремтіли. Здається, справа дійшла до краю. Ще мить — і все скінчиться. Російський газ буде випущено в повітря, ті бузувіри з палицями торжествуватимуть свою негідну перемогу.

Кірхенбом узяв трубку. Довідавшись, у чому річ, сумно зітхнув.

— Я вам щиро співчуваю, пане Ріхтер, але нічим не можу зарадити. Доведеться скористатися звичайним тазом. — Він ще раз демонстративно зітхнув і поклав слухавку на апарат.

Звичайним газом! Він просто здурів, цей старий йолоп. Та чи розуміє він, що, крім міркувань чисто гуманних, крім поваги До людського життя, є ще якісь технічні розрахунки? Півтора року корабель будується згідно з планами використання "флегматизованого водню". Мільйонні затрати підігнано саме під цю систему, і будь-яке насильство над технологією виробництва може призвести до найтяжчих наслідків...

Чорний апарат на столі мовчав, мов налякане, винувате звірятко. З вулиці доносилися лайливі окрики, удари чимось важким об залізо. "Ламають ворота, — подумав Ріхтер, терпнучи від страшного передчуття лиха, яке неминуче мало статися за кілька хвилин., — А поліція! Де наша хвалена поліція? Дійсно, скільки трагізму в цьому жарті: поліція стоїть на сторожі порядку і не втручається в справи, де пахне беззаконням. Чи, може, я неправий? Може, є якісь вищі інтереси, політичні міркування, заради яких треба було б поступитися своїми науковими амбіціями? Так, але ж ідеться вже не про амбіції. На карту поставлена доля самого "Левіафана", а в перспективі доля тисяч невинних людей. Я не можу змінити проекту, я не смію цього зробити".

Йому подумалося раптом, що вся біда в тому, що люди, які шаленіють на площі, не знають правди. Їх введено в оману, їм забито голови всілякими нісенітницями. "Якби перед тими жорстокими, невблаганними парубчачками, — подумав Ріхтер, — постала зараз в усій переконливості істина, вони б засоромилися своїх вчинків. Скільки безглузвих злочинів і помилок вчинила німецька молодь у минулу війну тільки через те, що вона стала сліпим знаряддям фашистської облуди, тільки через те, що не знала правди".

Струнка постать інженера промайнула вздовж станційних вікон, вихопилася на кам'яний приступок. Плащ його був розстебнутий, чорняве волосся скуйовджене. Він підняв руки, закликаючи натовп до тиглі. Напружив голос.

— Панове!..

Але ті слова змішалися з різноголосим криком сотень горлянок. Ніхто не хотів помічати маленької, загубленої людини під станційними вікнами.

— Ей ви, — гукнув він у відчаї, безсилий не те що спинити безумство, а бодай на хвилику привернути до себе увагу.

Залізні ворота тріщали, вгиналися, каміння градом сипалося у двір станції. На коліях тривожно гуділи тепловози. Ні, ні, тільки поліція може навести порядок. Тільки багнети, кулі здатні привести до тями цю осатанілу стихію. Ріхтерові раптом стало до болю байдуже, так байдуже, як буває з людиною, котра, вичерпавши всі свої сили, віддається найгіршому, найчорнішому відчаю. Хай вдираються на станцію! Якщо президентові компанії нема діла до цієї банди, то чому він, Пауль Ріхтер, повинен лізти на смерть?

Схиливши голову, Ріхтер пішов до автомобіля. Галас юрби здавався йому тепер далеким і майже нереальним, мов відгомін затухаючого громобою. Він думав про свій винахід як про щось чуже, забуте всіма, як про витівку дитячого розуму, до якої нікому немає клопоту.

Йому пригадався Крейський. Десь ти забарився, друже. Гарні твої слова, та мало від них користі... Ріхтер сперся спиною об холодну стіну, побіг очима по майдану. Підсвідомо шукав точки опори, не хотів змиритися з думкою, що справа програна. В центрі міста, в центрі Німеччини грабіжники зазіхнули на цінний вантаж, і ніхто не здатен скрутити їм карк.

Треба таки послати малюка в поліцію. Поліцейські чини не лишаться осторонь такої катавасії...

Ріхтер хапливо шарпнув дверцята і... заляк у подиві.

— Віллі!

Гукнув у пустку, в порожній кузов. Гукнув тільки для того, щоб пересвідчитися, що очі не обманюють його. Бо очі не бачили Віллі. І груди ніби ножем різнув страх.

Утік? Злякався? Чи, може, поліз у те пекло?

Асберівці дерлися на браму, били кийками по залізу. Стоголосий гамір юрби вороже котився над майданом.

ТРИВОГА

Стільки справ навалилося сьогодні на бідного Ганса, що він геть збився з пантелику. Якби йому ще дві пари ніг, то й тоді він не впорався б з дорученнями, які поклав на нього комітет. Адже він мусить повідомити весь актив, що на другу годину Друзі миру запрошуються на екстрене засідання з приводу вчорашньої демонстрації і вбивства професора Герста. Він мусить, крім того, разом з Апіцом і Кіршнером написати в місцеву газету оголошення про велику антимілітаристську виставку, яка відкриється за тиждень в одному з приватних музеїв міста. Він мусить...

Боже, боже!.. Скільки тих "мусить" на одну кволеньку, руду голову Ганса Блютнагеля! Ось він крутить телефон, аж пальці болять від того крутіння, кричить у трубку, благає, нервується. У нього скрізь друзі, його скрізь знають, але ж час не терпить. Час — примхлива річ і навіть до рудочубого Ганса не має поваги.

Кинувши трубку, хлопчина береться складати оголошення в газету. "Громадяни міста! Всі ви повинні відвідати..." Ой ні, надто вимогливо. Громадяни люблять елегантність і спокій, навіть тоді, коли йдеться про такі небуденні речі, як війна і мир. "Громадяни! Ми запрошуємо вас відвідати..."

Рука бігає по паперу, рудий чуб низько схилився над столом. Рядки нанизуються один на один, відозва росте, набухає. Тепер тільки відвезти її в редакцію, і край. Хай починають засідання комітету, радяться й сперечаються хоч до ночі. У Ганса сьогодні нічна зміна, і він мусить іти додому. Нічна зміна на монтажній площадці "Левіафана", де кожної хвилини треба бути уважним, зосередженим, сильним. Це не жарт. Додому і

спати. Негайно спати!

Ось Ганс уже мчить на своєму маленькому, брязкотливому моторолері. Оголошення здано, головну справу зроблено. Тепер можна й додому. Моторчик туркотить, дметься з останніх сил, моторолер збігає крутою вулицею повз ратушу, кафедральний собор, вискакує на старовинний міст, знову пірнає в темну вулицю. Блютнагель ловить розпашілим обличчям струмені холодного повітря, заплющивши очі, марить нічною роботою.

Сьогодні вони монтуватимуть відсмоктувачі — складна, каверзна штука. Інженер Крейський змусив усіх своїх майстрів, навіть робітників, досконало вивчити справу. Від того, з якою точністю буде встановлено балони, залежатиме стійкість корабля, його маневреність і пілотаж. Ганс стискує кермо моторолера, а йому здається, що то він ключ стискує в руці. Повертає праворуч, ліворуч, затуляє, підкручує... О, як він любить своє діло! І корабель вивчив уже досконало. Під час першого пробного польоту пан головний конструктор обіцяв взяти його до себе в командирську рубку. Під хмари, до сонця, на найвищі висоти...

Моторолер пролітає повз будинок комітету. Як там справи? Хлопцеві кортить зазирнути туди. Доповісти Зібертові, що газета прийняла оголошення... На одну хвилику! Кинув машину, вдоволено піднімається на другий поверх, проходить через тісний, завалений плащами коридор. Зазирає в кабінет Зібберта. Народу сила. Зіберт стоїть біля столу, говорить.

— ... І тому я особисто переконаний, що така зацікавленість таїть у собі неабияку загрозу для "Левіафана". Скажу більше, реальну, страшну загрозу.

Ганс весь перетворюється на слух, ширше відкриває двері, встромляє досередини свою рудочубу голову. Дим заснував стелю, обличчя людей — сірі, втомлені і водночас якісь вогнистогарячі й завзяті. Пожирають очима промовця, сидять мов заворожені.

А той говорить все пристрасніше, все палкіше, гонить на присутніх хвилі душевного вогню. Він не може стриматись. Він зачепив таку важливу тему. АСБР простягнула свої щупальця до заводу Кірхенбома, обплутує ними людські душі, забирається в саме нутро корабля.

— Директор Кремпеке з підозрілою готовністю йде назустріч цим бандитам, — гримить голос масивного Зібберта. — Деякі типи просиджують в наших цехах і лабораторіях з ранку до ночі. А гульвіса Штосгауер розперезався вкрай. Найбільше його цікавить рубка управління, штурманська кабіна і апаратні відсіки. Кажуть, що він готується найближчим часом сісти за кермо "Левіафана", стати першим комендором корабля. Подумайте тільки: ця асберівська нікчема одержить в свої руки машину, яку ми споруджуємо задля найкращих людських мрій.

При згадці про Штосгауера Ганс Блютнагель мимоволі подався всім тілом вперед, навіть двері розкрив ширше. Але ніхто не звернув на те уваги. Всі слухають Зібберта. Усім тривожно на серці. А Ганс уже бачить себе в штурманській кабіні корабля, схрещується поглядом із очима жевжикуватого Штосгауера.

В місті про Штосгауера ходили найрізноманітніші чутки, його ім'я було оточене

ореолом загадковості й романтичної приваби. Особливо ж популярність льотчика зросла після минулорічної "африканської історії", коли він зумів так ловко обвести навколо пальця детективів Подестри. Розповідали, що він утік на південь в Преторію, затесався в прибічники мільйонера Фрайвуда, зажив грошень і через рік повернувся в Європу мало не в ролі Фрайвудового емісара. Люди дивувалися: хто він? Чому так широко відкриті перед ним двері заможних домів? Чому молодий Густав Кірхенбом так запобігає перед нахабою?

У Ганса з Штосгауером особливі рахунки. На саму згадку про нього сором обпікає хлопцеві щокн. Ще позаторік він програв Штосгауерові в автомобільному рауті. І як же нікчемно програв! Самозакоханий улюбленець можновладних родин міста, Штосгауер організував свій мотоклуб: двісті найкращих гоночних машин, надійні тренери, сила вільного часу. Він побивав усіх і вигравав найвищі призи. Він не знав собі рівних. Щоб піднести свою славу, він запропонував нові умови змагання: автомобільне регбі!

Не чули про таку штуку? Машини налітають одна на одну, удар радіаторами, полум'я, відбиті колеса — і переможець мчить далі. Штосгауер розстрошив дванадцять авто, покалічив майже всіх своїх суперників, завоював приз "авто-регбіста Німеччини". Штосгауер став зіркою на спортивному обрії Німеччини. Штосгауер! Штосгауер!..

Тоді на двобій з ним зголосився Ганс Блютнагель.

Йому дали широкий, дідівський "мерседес" з лапатими крилами й розкарячкуватими колесами, незграбну потвору потужністю в сто п'ятдесят кінських сил. Він одягнув шолом, окуляри. Плюнув собі на руки і виїхав на поле. Спочатку належало зробити круг честі, пронестися перед залюдненими трибунами стадіону з виглядом безтурботного бувальця. По тому ж колу в зворотному напрямку мав продефілювати і Штосгауер. На чорному шоломі в нього виразно білів тевтонський хрест.

Блютнагель знав, що у льотчика машина важча і сильніша і, якщо вони зіткнуться лоб у лоб, Гансові не минути шпиталю, а може, й заміського кладовища. Чорний шолом Штосгауера стояв перед його очима як привид смерті. Ганс відчував, що він поволі втрачає самовладання, не вірить своїй машині, своїм рукам... Зневіра переросла в слабкість, тіло зробилося кволим і неслухняним, очі втратили зіркість. І тільки думка вперто гнала його вперед. Думка нагадувала про друзів, які зібралися на трибунах, про тих, хто послав його сюди від імені заводу, про хлопців з газового цеху, про майстра Зібберта...

Втім, ні! Зібберт вилаяв його за дурну примху і сказав, що прожене з комітету, якщо Ганс буде займатися "ідіотськими експериментами". Але в очах Зібберта Ганс прочитав затаєну надію, що він, Ганс, все ж таки зіб'є пиху із зарозумілого льотчика, покаже, на що здатні "наші хлопці".

Штосгауер вивів машину на лінію удару першим. Біля нього зібрався гурт юнців в таких же, як і в нього, чорних шоломах. Статечний суддя прихильно потиснув льотчику руку, ніби наперед вітаючи з перемогою. Штосгауер припав до керма і погнав свою машину насеред поля, намагаючись виграти простір і час для розгону.

Тут тільки Ганс збагнув свою помилку. Він проґавив помах судейської руки, втратив кілька секунд, що було рівнозначним втраті вирішальної сили удару. Рука його шарпнула важіль передач, машина гойднулася судорожно і рушила вперед.

Все скінчилося дуже швидко, навіть швидше, ніж Ганс того сподівався. Думка підказала йому, що він мусить за всяку ціну уникнути лобового удару. Повернути праворуч і хряснути колесом у бік нахабі! Праворуч, праворуч! Він крутнув кермо, його відкинуло наліво, але в ту ж мить страшенний гуркіт упав йому на голову, зім'яв тіло. Густа чорнота залила свідомість...

Зіберт в той день не розмовляв з ним, дувся. Тільки поцікавився у когось із хлопців: "Кістки цілі?" І дізнавшись, що цілі, лайнувся досадливо на адресу недолугих пацанів, які навіть у спорті нездатні відвоювати честь робочої людини. Відтоді Ганс Блютнагель палко зненавидів льотчика з міського аероклубу. Сказав собі затаято: "Ти взяв мене хитрістю, а я візьму тебе силою і вмінням. І хай тоді вся Німеччина засвідчить, хто справжній переможець, пане Штосгауер!"

Тим часом в кімнаті нарастає шум голосів. Знову йде мова про асберівців. Свавілья бандитів не знає меж. Порядні громадяни гинуть серед білого дня.

— Я бачив, як убили доктора Герста, — каже високий чоловік в окулярах. Він щойно приїхав із столиці і привіз з собою останні відомості. — Професор Герст мав виступати перед студентами коледжу з нагоди нагородження його Міжнародною премією миру. Хто міг подумати? Католицький діяч, людина поміркованих поглядів, і раптом... бомба. Він тільки встиг включити мотор, як раптом ударило зсередини... Коли його витягнули на тротуар, він був ще в повній свідомості, навіть посміхався. Почувши, як люди проклинають асберівців, він підняв руку і— сказав голосом проповідника, що це на краще. Він радий вмерти для загального добра, для просвітлення душ, які схибили...

— Ми й досі боїмося підняти руку на нелюдів, — сказав Зіберт.

— Наївний гандізм уже коштував мільйонів жертв.

— Годі відступати!

— Якщо вони захоплять "Левіафана", діло повернеться до катастрофи. "Левіафан" став метою їхньої політики. Руками штосгауерів дехто хотів би розпалити на землі добре кострище.

— Ми мусимо захистити корабель, перепинити дорогу бандитам.

— Поставити вимогу перед фірмою...

Зіберт журливо посміхається. Ставили вже вимогу. Всі пороги пооббивали у Вальтера Кірхенбома, та так нічого й не домоглися. Тепер вони повинні взяти справу в свої руки. Так, тільки в свої. Друзі миру — це могутня організація, у якої є сили й засоби боротися проти нацистів. Міський комітет мусить скупчити всі свої зусилля на охороні корабля-велетня. Всю увагу населення! Які пропозиції щодо цього?

— Широко висвітлювати хід будівництва в пресі, — говорить молода журналістка. — Ми, газетярі, беремо справу на себе.

— Вести роботу серед військових і поліції, — кидає з свого місця русявий офіцер.

— Експерсії на завод. Більше людей, більше симпатій до корабля...

Починаються суперечки. Гамір, вигуки, пересування стільців зливаються в глухий шум. Ганс прикриває двері, зітхає розчаровано. Так і не вдалося доповісти товаришеві Зіберту про виконану роботу. Де там доповідати? Стільки тих проблем зав'язалося навколо "Левіафана", що, мабуть, комітет просидить до самої ночі.

І раптом розчиняються двері, щось темне, розвихрене з розгону влітає з парадного, мало не збиває Ганса з ніг.

— Віллі, це ти? — впізнав свого маленького друга Блютнагель.

Хлопча задихається від шаленого бігу, груди його так і ходять, так і підскакують. Він тягне Ганса кудись у куток. Той пробує опиратись, жартує, куйовдить хлопцеві чубчика. Але Віллі, сповнений дивної серйозності, не піддається на жарти.

— Послухай, Ганс... де дядько Зіберт?.. Ну, чого ти шкіриш зуби?.. Де дядько Зіберт?

Гансові, нарешті, щось проблискує в свідомості. Він садовить Віллі біля себе. В чому річ? Де горить? Хай Віллі все спокійнісінько розповість своєму другові. Може, вони обійдуться без дядька Зіберта. У дядька Зіберта он яка важлива нарада, не будуть же вони турбувати його дрібницями...

— Дрібницями? — вигукнув з обуренням Віллі. — Та зараз там таке лихо скоїться!.. Таке лихо...

І він у кількох словах оповідає Гансові про події на товарній станції. Про страшні події, які, може, вже скінчилися непоправною бідою, загибеллю всього радянського газу.

— Газу! — зривається на ноги Ганс. Загнав у чуприну всю п'ятірню, подумав мить. Веснянкувате обличчя зблідло, в очах спалахнула напружена думка.

Що ж, доведеться потурбувати комітет. Зрештою, він Блютнагель, сам є членом комітету... Гаяти час ніколи.

Ганс рішуче відчиняє двері, входить у гарячий вихор голосів. Підняв руку, просить уваги. Радянський газ, який щойно прибув на товарну станцію, під загрозою.

— Що? — одним порухом звертаються до нього всі обличчя адеємівців.

— Ось прийшов Віллі Губмахер, — вже спокійніше промовляє Ганс, кивнувши на свого друга, — каже, що асберівці оточили товарну станцію. Хочуть зруйнувати газгольдери і випустити "флегматизований водень".

На його обличчі лежить вираз такої зібраної рішучості, а в голосі бринить така тривога, що всі одразу ж, без зайвих пояснень, осягають зловісне значення його слів. Зіберт тоном командира віддає наказ:

— Прошу всіх членів комітету взяти участь у рятуванні. Пане Майнек, ваш завод повинен дати двадцять чоловік. Рудольф Бломберг, ваш — сорок п'ять. Хто тут від електролампового? Екстрімер, ви? Прошу всю групу... Телефон у вашому розпорядженні. Блютнагель — негайно на завод до Крейського! Дві машини і всіх, кого може.

Ганс перший вибігає з кабінету, обнімає за плечі Віллі.

— Хочеш зі мною?

— Гансику! Любий...

— Ну, ходім, ходім! Покажеш дорогу! А ввечері... три порції найкращого морозива.

Моторолер харчить, порскає димом, струшується всім тілом і враз, ніби набравши в легені повітря, заспіває на повний голос свою бадьору пісню. Ганс і Віллі несуться вулицями міста, просто на величезну гору "Левіафана", що бовваніє за дахами будинків, як гордовитий айсберг.

ПРЕЗИДЕНТ — АФРИКА

Росана не вмерла. Смерть, мабуть, теж буває жаліслива, і їй кортить іноді виявити свою великодушність. А може, вона просто втомилася, набридло їй гасати по випалених спекою саванах, по багnistих долинах рік, по задущливіх хащах лісів, і, махнувши рукою, вона відвернулася від своєї жертви. І віддала Росані назад всі її усмішки, і всю душевну радість, і всю силу її гнучкого, граційного тіла.

Донька президента Африканської федерації разом зі своїми друзями вирушила в літаку до столиці. То була дивна дорога — стрибок над сизою безоднею джунглів. Особистий моноплан президента легко відірвався від гравієвої доріжки аеродрому, і всі, хто сидів у кабіні, глянули востаннє з радістю й сумом на примарно-чорну смугу лісу: там десь залишилася порожиста ріка Ілі, веслярі на хистких пірогах, довгі нічні розмови біля багать. Там заблукали останні відлуння тамтамів, а ще далі, в кипучих глибинах джунглів, — уламки розбитого літака, глуха безвість Володиної кончини.

Росана була якась особлива: очі її палахкотіли. Вона підвелася на своєму ложі і собі глянула у вікно.

— Як нам не вистачає руху!

Біля її носилок сидить у кріслі Крижанич, лагідно кладе їй руку на плече. Не треба вставати, не треба хвилюватися. Все життя Африки — це рух.

Але Росана Подестра має на увазі інший рух. Цілком конкретний, цілком зримий рух машин. Африці не вистачає засобів пересування, пристосованих до її специфічного ландшафту. Літаки? Поїзди? Є райони, куди треба роками прокладати дороги, де будівництво сучасних аеродромів коштуватиме мільярдні суми. Багатющі поклади руд, цінні енергетичні масиви...

— Який же вид транспорту вас задовольнив би? — сміється Танка, підвищуючи голос до крику, бо за ревом мотора її майже не чути.

— Не знаю. Щось небесне, казкове.

— Ви самі творите казку. Треба лише її вибороти.

— Не знаю. Наша країна здійснює стрибок з дикунської відсталості в епоху ядерного прогресу, ми не можемо йти рівною дорогою, ми повинні тільки літати. Тільки літати! Ось ви, пане Ріхтер, — вона приязно глянула на інженера, — ви нічим би не могли зарадити нам? Як авіаконструктор, звичайно.

— На жаль, пані Росано, нічим, — безпомічно розводить руками Ріхтер. — Хіба що

збудуванням ще кількох складальних майстерень. Ми, німці, — народ суто практичний. Літати без аеродромів ми не вміємо, так само як не вміємо їздити без добрих доріг.

— Розумію, розумію. — Росана Подестра відкидає назад голову, волосся м'якими хвилями стікає на подушку; від чого обличчя її чимось дуже нагадує лице мадонни.

Жінки зав'язують між собою розмову, у них, виявляється, так багато спільного. Ріхтер чує окремі слова: "шоста гребля... габарити... передача струму на відстань... Сахара..." Ті слова майже ні про що не говорять, він не хоче їх слухати, заривається в свої думки, але слова вперто тривожать його душу... "Сахара... Сахара.... гребля на четвертому каскаді... струм великої напруги..."

"Чому вона спитала мене? — дрижить у Ріхтеровій голові затаєна цікавість. — Заради пристойності чи, може, справді вірить у технічний геній Німеччини? Ми завжди йшли попереду. Ми, німці, торували шлях багатьом винаходам, озброювали людство чудовими механізмами. Деякі з них, правда, ставали зброєю смерті, деякі забувалися, і все ж таки Німеччина сказала своє слово у розвитку світової цивілізації. А сьогодні? Може, ті німці на Сході дійсно переганяють нас, кидають нам виклик, зіштовхують нас з дороги? Ця дівчина будує гідроелектростанції... Молода, гарна. І Володя був молодий, гарний. Прилетів за тисячі кілометрів і загинув. Бо ніде було сісти, бо ці кляті аеродроми!..."

Він глянув у вікно, внизу рівним оксамитним килимом тягнувся ліс. Знову вони летіли над страхітливими джунглями, і кожен оберт пропелера міг значити для них наближення смерті. А якби отак повиснути в повітрі і тихо спуститися на ті бурунисті, м'які хвилі тропічної пуші? Ріхтер навіть уявив собі, як літак, ніби казкова птиця, повільно, гойдливо осідає на землю.

Непогано! Мов янгол небесний! Ні гуркоту, ні шуму, ні страху перед ударом. І не треба ніяких аеродромів, дужі крила легко спускають велетенську машину на галявину, серед розлогих баобабів, пасажири виходять на землю, простують лісом, перетинають болото. Ось уже річка шумить каламутними хвилями, біля берегів у теплому мулі поблискують велетенські морди бегемотів, на швидкій течії збурунила хвилі потворна спина крокодила, банькаті очі-гудзики ненажерливо дивляться на мандрівників.

Дерева-колонн зносяться до неба. Піроги сунуть річкою. "Бенда! Бенда!"^[3] — співають веслярі, вилискуючи на сонці брунатними, м'язистими спинами. Їх усе більше й більше, вони вилазять з пірог, розмахують рушницями, обличчя спотворені гнівом, мстивою підозрою, тіла пружинисто припадають до трав, скрадаються між деревами. "Бенда! Бенда!" Треба тікати, вони задумали щось недобре. Швидше тікати... Назад, назад, не стріляти!.. Не смійте стріляти!.. Не смійте!..

— Не стріляйте! — кричить нажахано Ріхтер і в ту ж мить прокидається з дрімоти.

Боже, він заснув? Заколисаний гуркотом моторів. Змучений дорогою. І за кілька хвилин пережив стільки неймовірних пригод. Росана і Крижанич вибачливо посміхаються до нього. Літні інженери трохи насторожено повертають голови: в одного лізуть на лоба сиві волохаті брови, мов пухнасті гусениці, в другого швидко кліпають вії, наливаються сміхом булькаті очі.

Вони й гадки не мають, якої подорожі зазнав уві сні німецький інженер Пауль

Ріхтер. І не знатимуть про це ще довго-довго, аж поки одного дня світ не почує про сміливий проект побудови "Левіафана" і на стапелях компанії Кірхенбома не піднімуться перші стрингери й шпангоути майбутнього корабля-велетня.

Машина швидко йшла на зниження. Повітря тиснуло на барабанні перетинки, земля широко розкрила обійми, понеслася назустріч літаку. Червоні ангари побігли перед вікнами кабіни. Шугнули крилами повітряні лайнери. Шасі вдарились об бетон, корпус струснувся, заревіли мотори, і враз пасажирів охопив плавкий, рівний рух. "Людина всемогутня, — посміхнувся Ріхтер, відчуючи мимовільну насолоду від плавкого приземлення, — але як неекономно, як щедро розтрачує вона свій рух. Чому птах може сідати й підніматися майже без розгону, на найменшому клаптику землі? Чому літальні апарати повинні обов'язково пожирати відстань, яка зв'язує їх і обмежує?"

— Ви думаєте продовжувати подорож? — спитала його Танка Крижанич, підводячись від постелі Росани.

— Здається, я тільки починаю, її.

— По вас видно, пане Ріхтер. Але, на жаль, всі подорожі мають свій кінець.

Як підкреслено чемно вона назвала його "паном"! Щось було навіть образливе в цьому, чуже, холоднувате. Ріхтер зміряв поглядом її худеньку постать і раптом пожалкував, що він не один з тих її колег, до яких вона так широко й невимуснено зверталася теплим, лагідним словом "товариш". Літні "товариші" вже були на землі. Двоє санітарів виносили Росану. Перед літаком юрмилися люди.

Стрункі, високі негри у військових френчах стримують натовп, який вирує й шумить голосами, тягнеться стурбованими поглядами до носилок. Це зустріч Росани Подестри справжній тріумф молоді жінки, про поранення якої вже знає вся столиця.

А ти, Пауль, і не здогадувався, з ким маєш справу Гарна італійка належить до великих світу цього, вона скоро забуде скромного німецького інженера і про ту лісову пригоду забуде, хіба що рана дошкулятиме їй.

Ріхтер ішов зі своєю невеличкою валізкою слідом за санітарами, поруч нього крокувала втомлено Танка, літні інженери несли важкі пакунки. Натовп стояв тісними шпалерами вздовж всієї дороги від літака до аеропорту, люди вимахували маленькими жовто-червоними прапорцями, привітно й стурбовано проводжали кортеж з пораненою Росаною.

— Її люблять тут, як героїню, — каже Танка до Ріхтера, дивлячись на темно-русяву голову Росани, що мірно погойдується на білій подушці.

Президента не було вдома, він приймав відповідальних іноземних гостей у своїй офіційній службовій резиденції. Ріхтер уже знав, що старий Подестра належав до числа президентів-трударів і в силу свого виховання та особливого душевного складу прагнув щоденною працею віддячити країні за виявлену до нього високу довіру.

Гостям відвели окремі покої — по дві кімнати, в густому, запашному саду, що тягнувся вітами дерев у широкі, прикриті шторами вікна. Опинившись на самоті в милій, затишній оселі, Ріхтер відчув себе якось незручно і ніби чимось винним перед її

господарями. Можливо, його все ще ятрило коротке, ніби жартома висловлене прохання Росани і ота його безпомічна відповідь: "Я людина практична і нічим не можу зарадити вам". Власне, вона й не чекала від нього іншої відповіді, слова були промовлені мимохідь, без особливого натиску, і все ж таки Ріхтер не міг викреслити їх з пам'яті. Очевидно, в цій країні всі жили бажанням руху, вся Африка вимагала руху, поступу, пробудження, їй потрібні були аеродроми, мости, залізниці, нові інститути й нові школи. Їй потрібні були нові грандіозні заводи... До речі, Ганка Крижанич саме й прилетіла сюди для того, щоб узгодити свій проект хімічного велетня. Вона не сказала: "Я нічим не можу допомогти вам..."

У двері постукали. Молоденька дівчина в білім фартушку простягнула Ріхтерові клапоть паперу.

— Вам телеграма, пане інженер.

Він одразу ж побачив підпис Кірхенбома і насторожився. Хазяїн нагадував про себе. Ніяких сентиментів, ніяких роздумів. Доки він, Ріхтер, працює під всемогутньою рукою президента авіаційної компанії, руки, розум і навіть серце його повинні належати тільки президентові й тільки компанії. Хай Ганка з золотистою короною коси схиляється над дивацькими проектами.

Він прочитав телеграму:

"Інженеру Ріхтеру, повноважному представникові компанії "Зюддойче люфтвайнігунт". Термінова! Непередбачене скорочення фондів вклало поставило компанію перед загрозою тяжких втрат. З'ясуйте можливість розширення збуту компанії на найближчі два роки.

Вальтер Кірхенбом".

Можливість розширення збуту! Ріхтер поклав телеграму на стіл, розгладив її обома руками, йому уявилось обличчя Кірхенбома, сухе, зморшкувате, мов видавлена помаранча, лисий череп і неспокійні банькаті очі. Значить, там щось сколошалося не на жарт, компанія "горить", втрачає мільйонні зиски. Можна собі уявити, як скаженіє Кірхенбом від того масового скорочення озброєнь! Адже на його заводах вироблялося п'ятнадцять видів ракет середнього й близького радіуса дії, компанія буквально розбухала від "фондових", тобто державних, військових контрактів. І раптом — на тобі! Треба шукати інші шляхи, треба вимагати від якогось там Ріхтера, щоб він допоміг фірмі в тяжкій скруті.

Через деякий час служниця попросила Ріхтера зайти до "пані інженерші", тієї, що мешкає в сусіднім крилі. Дівчина соромливо і водночас трохи кокетливо опустила сяючі очі, і Ріхтерові здалося, наче своїм запрошенням вона хоче сказати щось більше про "пані інженершу".

— А де пан президент, дівчино? — спитав Ріхтер курчаву, хитрувату покоївку.

— О, він уже півгодини сидить біля доньки. Він дуже тяжко переживає її лихо. Зовсім змарнів, навіть... навіть обідати не хоче. Все давно прохололо в вітальні.

Ріхтер озирнувся по кімнаті, вловив очима клапоть паперу на столі — телеграму від Кірхенбома! — і швидким, сміливим кроком пішов до Крижанич. За ним майже нечутно

задріботіла в своєму білому фартушку молода негритянка.

В коридорі було напівтемно. Грубі килими приглушували кроки.

— Ой! — зойкнув хтось зляканим голосом, і в ту ж мить Ріхтер наткнувся на чиюсь простягнуту вперед худеньку руку.

Він скорше здогадався, ніж упізнав Крижанич.

— Я послала дівчину довідатися, чи ви не спите.

— А вона передала мені строгий наказ з'явитися перед ваші світлі очі, — мовив жартівливим тоном Ріхтер.

— Не говоріть банальних речей, пане інженер, — обличчя Крижанич поволі вирізьблялося з мороку. — Мені дуже кортіло поговорити з — вами. У мене... розумієте, як би вам сказати?.. У мене народилася ідея... Прошу, зайдіть в мої апартаменти.

Вона відкрила двері, і в жовтому світлі, що соталося крізь жалюзі, Ріхтер побачив її бліде, зморене, аж постаріле обличчя. Мабуть, тільки зараз вона зі всією гостротою відчула виснажливі наслідки дороги, але це не завадило їй кинутися навздогін своїй думці. І вона таки подолала її. А ось зараз хотіла поділитися нею з "паном інженером".

— По-перше, я познайомилася з президентом. Строгий, дуже симпатичний чоловік, — сказала вона притишеним тоном. — По-друге, Росані краще, набагато краще. Незначний струс мозку і легкий перелом правої руки. По-третє...

Ріхтер удав розгніваного. По-третє, буде потім! Так, він хоч раз у житті виявить справжню грічність і спитає у своєї співрозмовниці, чому вона сама не ляже відпочити. Тропічна задуха звалить її з ніг, підірве серце, і тоді всі проекти полетять шкереберть.

— Ні, ні, ви послухайте, — не піддається Крижанич, струшує золотистою косою і намагається надати своєму худенькому, блідому обличчю вираз дівчачої бадьорості. — Американський конгрес нарешті затвердив план Гібралтарської греблі.

— Що?

— План Гібралтарської греблі! — майже по складах промовляє Крижанич, і в голосі її звучить радісне, тріумфуюче піднесення.

Йшлося про величезний, сміливий проект перетину Гібралтарської протоки, про мрію багатьох поколінь, в яку десятками років вкладалося більше фантазії, ніж реального змісту. Писалися книжки, підсумовувалися можливі витрати, робилися перші начерки грандіозної будови. Перша стадія будівництва мала коштувати понад один мільярд доларів, тобто стільки, скільки уряд США щорічно витрачав на експериментальні атомні дослідження в штаті Невада. Технічні розрахунки базувалися на наявності двох течій у протоці: поверхневої — з Атлантичного океану на схід, і глибинної — з Середземного моря на захід.

— Вони вирішили змагатися з нами! — ляснула по столу долонею Ганка, але в її тоні не вчувалося ні образи, ні злості, як це буває з людьми, яким кинуто виклик.

Ріхтер не зрозумів її. З ким змагатися? Про що вона говорить?

— Ну... з нашим "африканським проектом". Радянський Союз за рахунок колишніх атомних фондів вирішив обводнити й індустріалізувати Центральну Африку, частково також Західну. Тепер американці беруть на себе північні її райони. Це ж чудово! Таке

змагання нікому не зашкодить, воно тільки зближить народи. Ви не посміхайтесь, пане Ріхтер! Я щиро вірю в це. І зовсім не збираюся вас агітувати.

Ріхтер дивився завороженими очима на втомлене, опромінене якимось внутрішнім світлом лице Ганки, і воно здавалося йому ніби оновленим і ще вродливішим. На тому обличчі уже й втоми не було, воно вимагало дії, такого ж руху, як і вся велика, пробуджена з одвічного сну багатостраждальна й нескорена Африка.

Інженер схилив голову, вдоволено посміхнувся. Їй не треба було бачити цієї посмішки. Нащо? Вона все одно не зрозуміла б складної, плутаної гами почуттів, які вирували зараз в його серці. Він Г радів, і болісно страждав, і проймався холодними сумнівами. І водночас ніби був причетний до чогось нового й хвилюючого, що проступало у виразі Ганчиного обличчя.

Так, він теж мав щось на думці. Може, це тільки непевна уява, сонливе марення, але й він уже відчув себе володарем незбагненно дивного проекту. Він піднімався сівав, мов птах. Не боявся піднебесної високості, міг пливти, розкошувати, насолоджуватись у золотому промінні сонця.

— А ви знаєте, пані Крижаний, я хотів повідати в одну думку...

— Стривайте, я не договорила!

Він покійно опустил голову. Перед такою дівчиною не соромно було схилити голову. Так, так, він був уважний, йому не хотілося образити Ганку. До того ж вона повела дуже дивну, дуже цікаву мову. Вона згадала про Німеччину, її інженери й конструктори не раз вражали світ своїми винаходами. І ось сьогодні, коли вони летіли в літаку й Росана Подестра завела мову про майбутнє свого континенту, Ганці Крижанич здалося, що вона знайшла відповідь на питання, яке непокоїло її останніми днями.

— Мені допомогла ваша розгубленість, пане Ріхтер.

— Знову не розумію...

— Ви сказали: "Літати без аеродромів ми не вміємо". Я подивилася на вас і раптом згадала минуле вашої країни. Власне, це було й минуле моєї батьківщини, але вам воно належало в першу чергу. Німці свого часу досягли найбільших успіхів у розвитку дирижаблебудування. Німецькі повітряні "Цеппеліни" були принадою й мрією багатьох країн. І я сказала собі, дивлячись на ваше знічене обличчя: "Ні, пане Ріхтер, ми вміємо літати без аеродромів. Колись і Німеччина, і Радянський Союз чудово літали без аеродромів. Починалась прекрасна ера повітроплавальних апаратів". І ще я подумала... я твердо подумала, що дирижабль мусить знову піднятися під хмари.

В Ріхтерових очах горіли тріумфуючі вогники. Йому нічого було говорити. В словах Ганки Крижанич він уловив свої думки, побачив свій сон, своє дивовижне приземлення у чорному морі тропічних джунглів.

— Здається, ми разом з вами знайшли той рух, якого так бракує Африці, — сказав він, ледь тамуючи в собі глибоке зворушення.

— Не тільки Африці, дорогий мій друже, — нахилилася до нього усміхненим лицем Крижанич. — Всьому світові. У нас є швидкісні реактивні літаки, є ракети, які фотографують Марс і Венеру, є підводні човни-палаці, але досі ми не маємо

повітряного роота-титана. Ми всевладні й водночас безсилі.

— Тобто ви мрієте...

— Я не мрію, я чітко бачу те, що завтра стане реальністю. Нам не вистачає залізних рук гіганта, який би носив наші турбіни, монтував наші греблі, переносив по бездоріжжю гори потрібних матеріалів. Нам бракує сучасного дирижабля.

Ріхтер задумався. Як це просто, і водночас скільки в цьому таємної сили! Там, в літаку, він надумав щось схоже, тільки його думки не мали тієї виразної, окресленої, як у Ганки, форми. Ах, мила, добра дівчина!..

Їм обом було приємно, бо почували себе зв'язаними такою важливою і такою світлою думкою, яка, отак раптово народившись, вмить набула зримих, зовсім відчутних обрисів. Тепер виникали нові деталі. Виявилося, що справа не зовсім забута людством. Тут і там, в окремих країнах, провадилися спроби вдосконалення дирижаблів, декому навіть вдавалося прокладати нові напрямки в цій галузі техніки. Дехто глибоко розчаровувався.

— Головне — досягнути швидкість, — міркував уголос Ріхтер, якому в силу його професії швидкість уявлялася головною перевагою всіх літальних апаратів.

— Мабуть, все тут головне, — говорила Крижанич. — Мене, наприклад, найбільше цікавить і хвилює проблема підйомної сили. Ви уявіть собі: ми створимо велетень, який підноситиме в повітря вантажі вагою в три-п'ять тисяч тонн! З часом — двадцять тисяч!..

Ріхтер сказав, що, на його думку, будівництво такого корабля неможливе. Звичайно, він добре знає праці російського вченого Ціолковського і його сміливі прогнози на майбутнє. Але... тисячі тонн у повітрі... Ні, нащо займатися утопією?

Як вона задержувато блиснула на нього очима! Щось, мабуть, знала, щось приховувала від нього. Вийнявши з шафи пляшку з яскравою етикеткою, налила в чарки коньяку, підсунула мізинцем один келишок на середину столу. Підморгнула йому по-змовницьки.

— За тисячі тонн у повітрі!

— Але ж... пані Ганко!

— За тисячі тонн у повітрі, пане конструктор!

Тепер він уже твердо знав, що Танка наготувала йому якийсь сюрприз, що їм і справді треба випити. Ну, гаразд, випити так випити. Тим більше за незвичайну ідею такої милої, привабливої (хоч і трохи сухуватої!) дівчини.

— Ну, пане невіро, послухайте, що я вам розповім, сказала урочистим тоном Крижанич. — Наберіться терпіння, багато терпіння, і, може, тоді ви зрозумієте, чому я наважилась наперед виголосити тост за ваш майбутній корабель.

Сміхотливість злетіла з Ганчиного обличчя, вона зосередилась, полинула думкою кудись у далечінь. В маленькій кімнаті стояла задуха — чути було, як сонливо гудуть вентилятори та ще десь на розпеченій тропічною спекотою вулиці заходиться плачем дитина. Розповідь Ганки була мов відкриття таємниці, тривожно-збабливої й радісної. І, слухаючи дівчину, Ріхтер відчував, як тремтлива тривога стискує йому серце. Чи ж

заслуговує він на Ганчину ширість, на її відверті очі, на її тихий лагідний голос? Чи здатен він взятися за роботу, яка вже заповонила її душу?

Лабораторія професора Арсентьева винайшла новий газ, нову різновидність водню. Професор Арсентьев багато років працює над проблемою легких газів і ось тільки цими днями одержав вирішальну перемогу, йому вдалося відкрити суміш водню з деякими хімічними елементами, яка матиме виключні аеродинамічні можливості. Професор Арсентьев виконував замовлення радянських метеорологічних центрів. Але зараз, коли цілком заборонено ядерну зброю, газ професора Арсентьева може бути застосований і ширше. Наприклад, для великих повітроплавальних апаратів цивільного призначення. Коли вони завели в літаку мову з хворою Росаною про рух, вона, Ганка, чомусь подумала про можливість саме такого застосування нового газу. Якби вдалося розробити цікаву, оригінальну конструкцію новітнього дирижабля, газ професора Арсентьева міг би дуже прислужитися їм. Ось тоді вона й згадала слова Ціолковського про аеронати з підйомною потужністю на 200 000 чоловік.

Двісті тисяч чоловік!

Вночі Ріхтер довго лежав горілиць, бурмотів собі під ніс: "Ти схожий на хлопчика, Пауль. Кірхенбом вимагає конкретних справ, збільшення прибутків фірми, а твоя навіжена голова вже вчепилася за сміховинну ідею. Звичайно, можна приїхати до президента і порадити йому будівництво оригінального корабля-велетня. Можна навіть розробити проект такого корабля. Передбачити всі витрати і всі майбутні вигоди від його експлуатації. Але ж ти забув про найголовніше, пане інженер: корабель мусить мати замовника. Хтось мусить його купити, тобто фінансувати його будівництво. Мільйони марок, мільйони непевних, ризикованих витрат..."

Одного разу, коли Росана, подолавши недугу, вже могла виходити з своєї кімнати, старий Подестра запросив доньку і її друзів до кабінету, завів з ними невимушену теплу розмову.

Слухаючи батька, Росана ніби дрімала. Очі в неї були заплющені, голова трохи схилена набік. Старий Подестра розповідав про свій славний негритянський рід, про минуле своєї батьківщини. Здавалось, він говорив сам до себе, уривками, монотонно, глухо. Говорив тоном заклинання, забувши про гостей, відгородившись від усього світу. Було видно, що його душа повернулася в минуле, розтанула в ньому. Часом голос його підносився до риторичних заклинань, часом затухав зовсім, і тоді в кімнаті западала моторшна тиша.

Він чудово знав історію Африки. Розповідав про неї з гордістю й натхненням. Згадував великі негритянські держави Гану, Сонга, далекі часи розквіту їхньої могутності. З його слів поставала картина дивовижної цивілізації, забутої й знівеченої невдячними нащадками: шумливі міста, армії чорношкірих вояків, барвисті свята в долинах священних рік.

— Розквіт династії Манденг був апофеозом державного розвитку чорного континенту, — бринів глухою напругою старечий голос Подестри. — Всі племена банту підлягали їй, світ древніх схилив голову перед великими темношкірими володарями.

Ріхтер дивився зачарованими очима на старого президента, і побожний страх проймав його душу. Ніби бачив він перед собою злиття двох рід: древності й молодості. Струмені їхні бурунилися, ставали на двобій, гриміли виплесками, хлюпалися у береги, але, зрештою, молодий, світлий струмінь долав чорну хвилю минулого, і по безкрай, осяяній сонцем савані плинув могутній, радісний потік. Він дзвенів голосами молодії Африки, загонисто сміявся в екстазі звільнення й щастя.

Очі Подестри теж сміялися. Ніби й не вони оце з фанатичним поривом спалахували при кожному слові, при кожній згадці про славу древньої Африки. Нове світло горіло в тих очах, новий вогонь поривав юнацьке серце президента.

— Минуле не принесло нам ні слави, ні багатства, говорив він уже зовсім іншим, рівним і спокійним голосом. — Нові герої підняли меч боротьби. Кров Лумумби, страждання його народу пробудили до нового життя оповиту чадом самозаклання, розтоптану Африку рабів. Чорні спина розігнулися до ясного сонця, змели з свого небозводу жакливу, жорстоку зорю колоніалізму, ту саму "Білу зірку", якою марять тепер вчорашні володарі континенту.

На третій день Ріхтер переселився в столичний готель, туди ж переїхали й радянські інженери. Дні тепер були наповнені клопатами, біганиною по міністерствах, експертних комісіях, приватних фірмах, гонитвою за міфічним "золотим руном", яке мав привезти своєму шефові тямущий інженер.

Аж перед самим від'їздом Ріхтера запросили на вілл Подестри. Там він зустрів і Крижаніч. Трішки засоромився свого вигляду: був блідий, виснажений, в сірому закіптюженому костюмі.

— Бачите, став комерсантом, — спробував виправдатися. Але вона була схвильована своїм.

— Ну, як вам подобається синдикат? — трясучи Ріхтерові руку, пальнула йому в Лице. — Тепер можете конструювати, що хочете.

— Не знаю, про що ви говорите...

— Як не знаєте? — вигукнула Ганка. — Всі сьогоднішні газети кричать про це.

— Я газет не читаю вже півмісяця.

— Блискуча ознака ділової активності, пане інженере.

— Ну, то розкажіть, що там!

Ганка розповіла: за ініціативою ООН в Брюсселі засновано Всесвітній Аеросиндикат. Учасники його — в члени Організації Об'єднаних Націй. Фонди — десять процентів відрахувань від сум, які йшли раніше на конвенції озброєння. В ньому можуть брати участь, крім уряді також приватні фірми. Прибутки розподілятимуться згідно з кількістю акцій, але керівництво справами — в рука контрольної ради. Рішення приймаються за більшістю голосів. Остаточний голос — за генеральним секретарем ООН.

— І вас захоплює ця капіталістична фірма? — іронічно посміхнувся Ріхтер.

— Мене захоплює мета синдикату, — відрубала завзято Крижаніч. — Синдикат бере в свої руки міжконтинентальне сполучення. ВАС матиме значні грошові фонди, і

головне — ВАС проголошує свою рішучість сприяти технічному прогресові, залучати до співробітництва найкращі світові фірми й заводи, будувати нові кораблі... Це ж казкова перспектива, Ріхтере. Це, якщо хочете знати...

— Я все знаю, все, все знаю! — зрадів Ріхтер. — Дайте газету! — Він пробіг очима по закордонних телеграмах і, одразу ж заспокоївшись, повернув газету Ганці. — Здається, я можу їхати додому. Моя місія виконана.

Хтось дружньо взяв його за лікоть, повернув обличчям до себе. На Ріхтера глянули примружені очі старого президента.

— Думаю, що ваша місія тільки починається. — В голосі президента почулося тепле заохочення. — Тепер слово за технічним генієм великих держав. Передайте Вальтерові Кірхенбомові, що Африка жде від його фірми першого реального кроку. Не тільки жде — вимагає! — Очі старого посуворішали. — Буду відвертим: ідея синдикату — наша, тобто... моя. Африка найбільше виграє від її реалізації. Тож не шкодуйте сил, пане інженер. Нас розділяють великі відстані в часі і в просторі. Ми просимо: зруйнуйте їх! І зруйнуйте якомога швидше!

"ЛЕВІАФАН" — РАКЕТНА БАЗА?

Ріхтер завів машину в гараж і, обтяжений думками, з непевним настроєм пішов у місто. Рівно о першій на нього завжди чекає столик у барі "Під трьома орлами". Дідусь-кельнер, мабуть, давно виглядає його.

Двері до бару розчиняються з мелодійним дзвоном, Ріхтер швидко входить досередини. Віддавши в гардеробі плаща, прямує в свій куток. На душі — дивна тривога. Той випадок біля аеропорту досі ще не вивітрився з його пам'яті. Недобрі передчуття тиснуть груди.

Ріхтер озирнувся по невеличкому залу. Де він, милий, клопітливий дідусь-кельнер? Дідусь стояв біля Ріхтерового столика і, розгублений, знічений, намагався в чомусь переконати двох незнайомих чоловіків.

Угледівши Ріхтера, винувато відступив убік.

— Ці пани навмисне сіли до вашого столика. Вони знають вас, пане інженер... вони...

Один з відвідувачів підвівся й неквапно, доброзичливим тоном представився Ріхтерові:

— Штраус. До ваших послуг. Не зважайте на старого! Він не хотів нас пускати, але ми все-таки відстояли свої мізерні права. І тепер радіємо з нагоди провести кілька приємних хвилин у вашому товаристві, пане Ріхтер.

На інженера дивилися вузьенькі гострі очі під темними бровами.

— Чим можу бути корисним? — з настороженою обережністю в голосі промовив Ріхтер.

— Ми розуміємо, пане інженер, що з нашого боку було досить нетактовно порушувати ваш спокій, — сказав ні креслено коректним тоном Штраус. — Але, на

жаль, спокій кожного з нас підлягає суворим законам дійсності.

— Чим можу служити? — не вдаючись у дискусію, відрубав Ріхтер.

В очах Штрауса закипіла прихована злість, брови його нервово сіпнулися. Він не звик до лагідних розмов, до умовлянь і туманних філософствувань. Але зараз він мусив бути обережним, надто вже складну місію доручено йому.

— Ми ще раз перепрошуємось, пане інженер... — голос Штрауса тремтить від прихованого напруження. — Кілька хвилин ділової розмови. Всього кілька хвилин!

В цю мить Ріхтер упізнав його. Це той, що там... біля аеропорту... Щось наче дряпнуло його по грудях, почуття подиву, майже отупіння забрало в нього мову.

Напевно, вони не самі. На вулиці, мабуть, стоїть машина, всі входи й виходи заблоковані. Його підстерегли, наче дикого звіра, щоб накинутись, зв'язати і потягти своє лігво.

— У мене є зброя, — попередив він не своїм голосом.

Штраус удав враженого.

— Пане інженер! Нащо такі слова?..

— Попереджаю, найменша спроба насильства — і вам доведеться мати справу з поліцією.

— Ми самі друзі поліції, пане Ріхтер, — поблажливо усміхнувся Штраус.

— Поліція завжди на нашому боці, — докинув його напарник.

Непрохані гості перші опустилися на стільці. Вигляд у них був підкреслено спокійний. На столі з'явилися цигарки. Штраус швидко розкрив коробку і простягнув її Ріхтерові.

— Сідайте, пане Ріхтер, — підохотив він, як це може зробити людина, котра добре знає свою силу. — Нам не уникнути розмови... Ви й досі не забули отого маленького жарту біля аеропорту? Слухайте, це ж був звичайнісінький тактичний маневр! Ви не піддаєтесь на наші вмовляння, не з'являєтесь на побачення з нашими людьми, ігноруєте нашу організацію, тож нам нічого іншого не залишилось, як вдатися до цієї дитячої витівки.

— Яка мало не коштувала мені життя, — вставив іронічно Ріхтер. Збагнувши ситуацію, він і собі сів до столу.

— Ви, здається, впали... Дуже сумно, дуже сумно, пане Ріхтер. В усьому винне оте паскудне дівча. Дівочі нерви!

— Ага, нерви! — з ущипливою посмішкою вигукнув Ріхтер. — То, значить, якби у дівчини були міцніші нерви, весь ваш тодішній жарт закінчився б тільки такою розмовою?

— Ну, звичайно, пане Ріхтер, — широко розвів руками Штраус. — Ми прагнемо порозумітися з вами. Ваш геніальний технічний розум належить німецькій нації, і ми, як найбільш патріотичні представники її, мусимо дбати про його збереження.

— Дуже зворушливо, панове.

— Ми знаємо, що ви, пане Ріхтер, упереджено ставитесь до нас, тобто до нашої організації, — веде далі вкрадливо Штраус. — "Асоціація білої раси", про яку плещуть

всілякі нісенітниці, в принципі не визнає насильницьких дій. Ми не "вервольф" і не кримінальні злочинці...

— Серйозно? — їдко здивувався Ріхтер.

— Повірте нам, пане інженер!

Повірьте їм! Забути все, викреслити з пам'яті аеропорт, чорну машину біля парку, дівчину з наляканими очима... Забути облогу товарної станції... В пам'яті Ріхтера зринає погромище на привокзальній площі: осатанілий натовп асберівців, залізні кийки, каміння, галас. Але ось з бічної вулиці вилітає вантажна машина з робітниками, за нею друга, третя... Взявшись за руки, робітники шикуються в дві шеренги і наважно сунуть до станційних воріт. Ріхтер бачить маленького Віллі, що махає йому з приступки грузовика, а біля нього бліде обличчя Крейського... О, що б тоді було, якби малюк не привів своїх друзів! Він, Ріхтер, мав добру нагоду пересвідчитися в "гуманізмі" пана Штрауса.

— Пробачте, так про що ви? — стряхнувши з себе задуму, озивається вдавано привітним тоном Ріхтер. — Про насильницькі дії, здається.

— Даремно іронізуєте, пане інженер, — поволі втрачає терпець Штраус. Притиснувшись широкими грудьми до столика, він говорить майже в лице Ріхтерові. — Часом доводиться бути різким... Але головне — мета, якій ми служимо.

Голос Штрауса зміцнів, очі ніби розширились, стали зіркішими. Це була сильна людина, сильна в своїй наполегливості, в умінні долати перешкоди, рватися до мети. І, дивлячись на нього, Ріхтер мимоволі подумав, що, може, За інших умов він, Ріхтер, і не витримав би у двобої з цим фанатиком. Був час, коли Ріхтер захоплювався ідеями германізму, ночами зачитувався "Сагою про нібелунгів", марив подвигами Зігфріда. В його маленькій дитячій кімнаті висіли вирізки з ілюстрованих журналів, що зображували древніх тевтонців: м'язисті торси, ведмежі шкури на бронзових тілах, шоломи з страхітливими рогами, важкі мечі. Особливо він пишався літографією: "Германські воїни в бою з легіонами Барона", що прикрашала простінок між вікнами. І ще він любив подовгу дивитись на статую німецького юнака в них у школі, про яку вчитель Шредер казав, що "втілена в ній могутність статі повинна викликати дрож насолоди в кожній німецькій душі". Хлопці, як правило, влаштовували біля кам'яного нібелунга таємні перекури, дівчатка ж, навпаки, немов усвідомлюючи свою безборонність перед силою "германської статі", проходили повз скульптуру з соромливими рум'янцями на щоках.

"В ньому є щось від нашого шкільного германця, — подумав Ріхтер. — Тільки волосся не арійське. І руки дещо задовгі". Він спинив погляд на кістлявих, вкритих неестетичною поростю руках чорнобрового. Той, упіймавши його погляд, закусив губу.

— Здається, ваш батько загинув на Східному фронті?

— Так. Під Нарвою.

— Росіяни вважають нас варварами, але якби ми підраховали всі німецькі могили на їхній землі... та й не тільки на їхній.

— Африка, наприклад, — втомлено посміхнувся Ріхтер, в душі якого прокинулося

почуття жалю до чорнобрового.

Надто обмеженим він був, надто недалеким. Він міг проголошувати патетичні слова, але мозок його нездатен був породити жодної переконливої думки. Ось і зараз: нащо ці балачки про німецькі могили? Ріхтерові пригадався хронікальний фільм часів війни, який показували у їхній школі: африканська пустеля, і на жовтому тлі барханів — монотонні ряди хрестів з німецькими касками. Здається, ще тоді, в шостому чи сьомому класі, Ріхтер уперше подумав: для чого вмирати на чужій землі? І хто їх примусив іти так далеко в Африку?

— Дамо спокій нашим загиблим товаришам, — сказав Ріхтер, спершися чолом на руку. — Що ви хотіли від мене?

Штраус трохи знітився.

— Насамперед ваше співробітництво з росіянами... Воно завдало нам чимало прикрості, особливо ота історія з російським газом... — На обличчі Штрауса проступила розгубленість, щось близьке до розчарування. — Ми хотіли застерегти вас, зробили все можливе...

— Справа російського газу вирішена остаточно! — заявив холодно Ріхтер.

— Так, так, — квапливо згодився Штраус. — Хай буде російський, німецький, китайський, — який хочете. Йдеться про принцип... тобто про сам корабель...

Відчувалося, що Штраус поступово наближається до головної мети розмови.

— Який же принцип?

— Ми не можемо погодитися з думкою, що наша промисловість буде весь час лімітуватися якимись там закордонними примхами.

До Ріхтера ще не дійшов плутаний зміст Штраусових слів, але він уже знав наперед, що цей тип напиратиме на одне: секрет доктора Браузе. Нікуди від нього не втечеш.

Штраус говорив м'яко, намагався бути іронічно-поблажливим, делікатним. Тему "флегматизованого водню" зачепив так, ніби й на думці не мав переконувати Ріхтера в неслухності його позиції, тим більше викидати у нього гемонську таємницю. Він добре знав непоступливість пана конструктора, навіть відчував деяку пошану перед його твердістю.

— Нам добре відомо, що всі документи доктора Браузе у вас, — сказав він меланхолійним голосом, в якому не відчувалося ні докору, ні погрозливості. — Можливо, доктор Браузе, який приятелював з вами, передав вам свої папери від щирого серця. Геніальний вчитель і геніальний учень могли легко знайти спільну мову. — Штраус з коректною ввічливістю посміхнувся і одразу ж заговорив далі, щоб затушувати фарисейський відтінок свого комплімента: — Секрет доктора Браузе — ваша власність. Ми визнаємо ваше право на нього і не ставимо його під сумнів.

Ріхтер звів плечима. Йому доводилося вести складну гру: не заперечуючи формально своєї причетності до паперів Браузе, він водночас хотів показати, що не володіє ніяким секретом і тому не може нікому передати його.

— Так, так, пане інженер, секрет доктора Браузе ваша власність, але ви... тобто ваш розум, ваша технічна ерудиція... належать нації, Німеччині. Ви — європеєць перш

за все.

Ріхтер весело розсміявся. До чого ж примітивна аргументація!

— І все ж таки вас, панове, цікавить не моя європейська приналежність, а "флегматизований водень". Чи не так?

— Говорячи спрощено, так... Але...

— Не будемо вдаватися в дипломатичні тонкощі. Мета вашого приходу? Викладайте коротко й чітко! У мене обмежений час.

Штраусові ніби аж шкребнуло щось по серцю.

— Не варто було б говорити про час, — в голосі його почулися крижані нотки: — Судячи по тому, що ви не маєте наміру відкривати секрета доктора Браузе... І все ж таки пам'ятаючи, що у нас з вами, як у представників європейської, тобто нордичної, раси, є багато спільного, ми наважимося запропонувати вам одну дуже цікаву річ.

Коротке мовчання, задумливо зведені на перенісці кушуваті брови, важкі руки на білій скатертині. Ріхтер дивиться на ті руки, дуже уважно вивчає кожен нерв на них. Що ж буде далі? Позавчора бруківка, вірніше — асфальт біля аеропорту, зараз — задумливий погляд, делікатні слова...

— Діловий світ незадоволений поведінкою вашого шефа. Контракт з Всесвітнім Аеросиндикатом — річ ненадійна, примхлива, без жодних перспектив на майбутнє. Ви збудуєте два-три кораблі, і на цьому все скінчиться. Нових замовлень ніхто вам більше не дасть. Де їм узятися, коли синдикат не має надійної фінансової бази? Кірхенбом зазнає банкрутства, завод припинить випуск кораблів, і перед вами, як перед винахідником і конструктором, — пустка. Що ви будете робити? До чого прикладете свій розум? Які нові винаходи, нові вдосконалення запалять ваше серце?

— Похмура картина! — відрізав незлобливо Ріхтер, все ще оглядаючи руки свого співрозмовника.

— Слухайте далі, пане інженер, — не збиваючись з тону, говорив Штраус. — Навіть в найкращому разі, коли фірма продовжуватиме будувати нові "Левіафани" і ці "Левіафани" вийдуть на міжконтинентальні траси, вам не уникнути поразки. Весь діловий світ — авіабудівні фірми, транспортні компанії, — всі підуть проти вас війною, всі проклянуть вас...

— Боже, боже, та що ж це справді буде! — удав нажаханого Ріхтер, хоч очі його так і яскріли хлопчачим сміхом. — Я не бачу виходу, панове.

— Вихід є.

— Підкажіть.

— Якщо говорити без жартів, пане інженер... — Штраус вперше за всю розмову надав своєму голосу владних, урочисто-піднесених ноток, — вам не завадило б серйозно подумати про зміну шефа.

— Ясніше!

— Вас запрошує до себе досить впливова особа. — Асберівець хотів ще щось сказати, але своєчасно стримався. — Не буду називати імені. Головне — ваша згода.

— Припустимо, я згоджуюся.

— Ніяких "припустимо"! Ми хочемо мати вашу певну відповідь. — Голос асберівця налився сталлю, очі затверділи. — Перед вами відкривається велике майбутнє: гроші, акції, влада...

Ріхтер нижче схилив голову, вдав, що слова Штрауса справили на нього глибоке враження. Навіть потер рукою чоло. Штраус, пильно озирнувши Ріхтерову постать, понизив голос:

— Ви не прогадаєте, пане інженер.

— Прошу вас, говоріть ясніше! — вигукнув з міною болісного нетерпіння Ріхтер.

— Гроші, звичайно, не головне... Я розумію, що така інтелектуально розвинена людина, як ви, пане інженер, мислить дещо іншими категоріями, ніж звичайні смертні. Мені просто хотілося б запевнити вас, що, спілкуючись з нами, ви одержите найширші можливості для свого ділового життя. Вісім заводів! Постійна забезпеченість збуту... — Голос Штрауса піднісся до патетичного звучання, він говорив з запальною переконливістю. — Індійський океан! Екзотика джунглів. Дешева робоча сила. І головне — ніяких соціальних проблем, ніяких сутичок з цими клятими профспілками...

Ріхтерові щось сяйнуло в голові. В гарячковій балаканині Штрауса він раптом упіймав заховану думку: ці люди мають намір створити свою воєнно-промислову фортецю, їм тільки бракує технічних наукових сил... Ніяких соціальних конфліктів! Он що! Десь в Африці, в пустелях, у безлюдді, в царстві білого терору, в лабетах "Білої зорі".

— Нащо ж вашому покровителеві стільки "Левіафанів"? — спитав він, не приховуючи іронії. — Чи не збирається він подорожувати на Марс?

— О, Марс!.. — скинув свою велику голову Штраус, і його рот викривився в зловтішну усмішку. — Ви майже влучили в ціль, пане конструктор. Марс — єдиний хазяїн всіх цінностей на німецькій землі, і тільки йому повинна належати наша доля. Звичайно, ви розумієте, що мене цікавить не Марс небесний, а Марс земний, так би мовити, в його ракетно-ядерній оболонці.

— Ага!.. — в горлі Ріхтера щось ніби зашерхло, він через силу спромігся на слово. — Ваш могутній шеф молиться богові війни. Розумію, розумію вас, пане Штраус.

Кілька секунд Ріхтер дивився в темну пляму Штраусового обличчя. Власне, він не бачив того обличчя, не бачив вузьких, нахабно примружених очей, сухої, жилявої шиї. Бачив тільки бліді, як тіло молюска, губи, що ледь-ледь прикривали жовтизну зубів. Страшне слово "Марс" тільки тепер дійшло до Ріхтерової свідомості, забриніло в його вухах всією своєю гримучою вагою, знеслося перед Ріхтеровими очима в усій своїй кривавій потворності. Темний хаос зметнувся в Ріхтеровій душі, причавив її, обплутав і знесилив. За словом "Марс", за короткою пропозицією Гуго Штрауса Ріхтер раптом побачив далеке, напівзабуте дитинство, темні уривки чорного страхіття, які довгими роками жили в його серці. Наче могутнім проекційним апаратом хтось спрямував на тло його пам'яті ті далекі дні, які Ріхтерові довелося пережити десятирічним хлопчиком у палаючому Дрездені, в розбомбленому, знищеному до краю американськими "літаючими кріпостями" місті його золотих мрій: люди біжать серед

ночі з клунками, в завиванні сирен, між палаючими стінами будинків, під градом осколків... Розбита коляска лежить серед бруку, і біля неї маленьке дитинча з відірваними ніжками поволі ворухить головою... Старий пожежник, втративши глузд, ллє з відра воду у пекельний вогонь, що виринається з вікон костюлу... Небо, чорне й низьке, прасує землю гуркотом моторів...

Ріхтер підняв голову. Видиво згасло, розбурхана пам'ять покірно ввібрала в себе отрутні спогади. Ріхтер ніяк не може збагнути, де він знаходиться і що хочуть від нього ці люди. Марс!.. Так, так, вони говорять про бога війни Марса, вони, здається, запропонували йому перейти на службу до великого й грізного молоха... І тоді все стане на місце: "Левіафан" одягне на себе броньовані лати, потужні ракети сховаються в його бездонному череві, небо стане чорним і низьким, і знову загуркочуть бомби, і стіни будинків впадуть на дитячі коляски, на дитячі руки, обличчя...

— Вибачте, панове, я мушу йти, — безсило, майже одним порухом губ промовив Ріхтер. Швидко підвівшись, він рушив до дверей.

— Але ж ви нічого не сказали... Ви, мабуть, не зрозуміли нашої пропозиції... — гукнув йому вслід Штраус, і собі зриваючись на ноги.

Ріхтер став у дверях, на його високому, рівному лобі залягла хвилька задуми. Він розвів руками.

— Ваша пропозиція надто складна, панове. Надто складна! Не наважуюсь висловити своїх міркувань уголос. В усякому разі, можете передати своєму могутньому шефу, що "Левіафан" не придатний для польоту на Марс. Я конструював його для більш земних цілей.

Він потягнув до себе двері і під мелодійний дзвін скла вийшов на вулицю.

ДОКТОР БРАУЗЕ

Здається, ви набуваєте міжнародної ваги, пане Ріхтер. О, це блискуче, колосально! Вас запрошують в Африку, г вами цікавиться таємниче-грізний володар асберівського центру, фінансовий бог їхньої цитаделі, їхньої новітньої Мекки... Як його звати? Ага, вельможний пан Фрайвуд, витончений інтелектуал, сноб і гурман. Кажуть, що в лондонських салонах він досі тішиться успіхом світського жуава, а деякі американські мільйонерші навіть не шкодують грошей задля далеких мандрівок у Південну Африку. Він чарівний, цей пан Фрайвуд. Сіро-блакитні очі, повнуваті губи, оксамитовий голос і піднесено-патетичний вираз обличчя... Істинно арійський красень другої половини двадцятого століття!

Пане Ріхтер! Чому б вам справді не потоваришувати з новітнім нібелунгом? Не комизьтесь, не вдавайте з себе старої діви! Одне ваше слово — і завтра ж швидкісний реактивний літак занесе вас до Кейптауна і ви побачите Індійський океан, припушені снігом Драконові гори, почуєте млісний аромат субтропічних джунглів... А який там спокій на заводах! Покірні спини чорних рабів, строга владність поліцейських, чистота аристократичних передмість...

Зніміть тільки трубку, пане Ріхтер. Оту саму білу (наче вирізьблену з кістки африканських слонів!) телефонну трубку! Наберіть потрібний номер і скажіть, що ви згодні. Одне коротке слово: "Згоден!" Далі все піде саме собою, події захоплять вас, як вихор, піднесуть до хмар, закрутять голову... Гроші, акції, влада...

"Я сплю чи марю?"

Ріхтер пройшовся по кімнаті. Вступився очима в підлогу.

Треба взяти себе в руки. Чого доброго, в душі прокинеться підла тварюка жадоби, розіпне свої тенета, і тоді вже не врятуєшся. Легко боротися з зарозумілим Штраусом, з його листами, погрозами, обіцянками. Але тварюку нічим не відженеш, вона пролазлива й дужа... У неї ненажерливі очі перекупки, пещені рахітичні ніжки сибарита-ласолюбця. Їй подавай омарів, фешенебельні готелі, м'яку атласну постіль, хромовані машини...

Ха-ха! А "Левіафан"? Мрії про подолання голубого океану? Танка Крижанич?

Тварюка не любить мрій. Вона не пам'ятає друзів. Їй потрібне тільки багатство. Тільки розкіш. І задоволення власних примх...

— Ні, зачекай, холодна ненажеро! — злісно вигукнув Ріхтер. Підійшов до столу, присунув до себе сяючий макет "Левіафана". — Тебе я не проміняю ні на які розкоші, милий друже! Ти пам'ятаєш, як доктор Браузе назвав мене "сильною людиною"? Він не помилився. Сили є, і ми ще поборемось. І Зіберт даремно розгнівався на мене вчора. "Коли вам буде сутужно, згадаєте про нас, пане інженер".

Цей Зіберт — хороша людина. Не знає він тільки всього. Ой, не знає!..

Згадавши Зіберта, природженого умільця-винахідника, Ріхтер відчув, як його охопило бентежне почуття ніжності, синівської любові до старого. Думка раптом перенеслася в минуле.

Завод переживав невеселі дні. За урядовим рішенням фірма припинила виробництво важких бомбардувальників "Альфа-титан". Військова продукція втратила свою цінність. Перед робітниками заводу замаячило примарне страховисько безробіття. Хтось пустив чутку, що завод неминуче буде закритий і тому треба вимагати відновлення військового виробництва, що цілковитий мир "розорить Федеральну республіку".

Ріхтер саме повернувся з Африки. У нього був піднесений настрій. Африканські зустрічі ще бентежили душу, нагадували йому про запальні мрії Танки Крижанич. Він шукав у собі реальної опори, почуття власної переконаності — інакше не міг піти на розмову з Кірхенбомом. Потерпав від думки, що президент висміє його, назве фантазером...

Та ось життя підштовхнуло до дії. На вузькій нараді директорів концерну старий авіакороль кинув докір своєму інженерові:

— Досі я не почув жодної конструктивної пропозиції від вас, пане Ріхтер. Де ж африканські замовлення?..

Ріхтер, не думаючи, підвівся і промовив з упертим викликом:

— Африка дасть вам нові замовлення, пане президент.

Члени правління затамували подих, Кірхенбом витягнувся в своєму кріслі.

— Слухаю вас.

Ріхтер вийняв блокнот, в якому було занотовано попередні міркування щодо спорудження корабля, відшукав найсуттєвіше, зосередився.

— Президент Подестра виступить на форумі Всесвітнього Аеросиндикату з планом будівництва ескадри глобальних дирижаблів. Подестру підтримають країни Латинської Америки і, безперечно, комуністи на чолі з Росією. Той, хто укладе контракт з синдикатом, — буде переможцем. Корабель майбутнього, апарат колосальних розмірів і абсолютної безпеки, дасть мільйонні прибутки. Раджу вам, пане президент, зважити на цей факт і вжити якнай-кардинальніших заходів.

Що тут зчинилося! Одні безтямно реготали, інші плескали в долоні, вигукували "браво", решта — похмуро перешіптувалась між собою, кидаючи на Ріхтера недовірливі погляди. І тільки Вальтер Кірхенбом хутко збагнув ситуацію.

— Сподіваюсь, що ви, пане Ріхтер, як інженер-теоретик нашої фірми, вже маєте певні міркування.

— Маю, пане президент. І не тільки міркування, але й конструктивний варіант корабля.

— Виходить, ви навіть без нашої згоди розробляли цю ідею?

Ріхтер ніяково опустив голову.

— Я не сумнівався, що тверезий розрахунок за всяких умов переможе, пане президент.

— І ви готові очолити конструювання корабля?

— Я готовий братися за діло хоч зараз.

— Тоді... — Вальтер Кірхенбом кинув допитливий погляд на членів правління, — фірма доручає вам цю відповідальну справу. Вам надається шостий авіаційний завод. Фонди необмежені. Два місяці на підготовчі роботи... Ні! Один місяць. Не більше!.. На форум Всесвітнього Синдикату поїдете ви!

От і закрутилося. Ріхтер працював до повного виснаження, з юнацьким запалом. Оточив себе молоддю, такими, як і він, гарячими головами, такими, як і сам, мрійниками. Із старших залучив тільки двох: інженера Крейського і майстра Зібєрта.

Одного разу Зібєрт сказав йому:

— Слава богу, більше моя рука не торкнеться до цих клятих літаючих смертей. Повірте, пане інженер, коли ми виробляли бомбардувальники "Альфа-титан", в мене було таке відчуття, ніби я кожного дня обливаю свій власний дим бензином.

— А яке ж відчуття у вас тепер, Зібєрт? — посміхнувся Ріхтер.

— Мені здається, пане інженер, що я вперше за все своє життя роблю корисну справу... До речі, у мене є один цікавий знайомиш, мій сусід по дому. Дивовижний дідуган. Коли він дізнався, що Кірхенбом буде випускати дирижаблі, то наче помолодшав на двадцять літ. Просив передати вам, що в нього є цікаві матеріали, старі креслення ще з часів "Цепеліна". Запрошував до себе.

— Хто ж він такий? Лютчик, конструктор? — зацікавився Ріхтер.

— Здається, працював у Фрідріхсгафені. Був правою рукою Акермана^[4]. Вважався кращим спеціалістом по газах.

— Тоді ведіть мене до нього! — сказав Ріхтер. — Сьогодні ж!

Так Ріхтер познайомився з уламком старовини, маленьким, висушеним дідком у поношеному костюмі і старомодному пенсне, який назвав себе доктором Браузе, гостинно привітав молодого конструктора і в першу ж мить категорично заявив, що, на його думку, тільки тепер людство починає справжню свою історію, бо, мовляв, дирижаблі — це не тільки засіб пересування, але й вища ознака технічного генія. Дідусь був на диво балакучий, в його руках все аж горіло, стільці він не відсовував, а відкидав, рулони креслень розгортав з таким запалом, ніби це були якісь вогнисті транспаранти, а коли, схилившись над столом, впивався очима в якусь формулу, то здавалося, що під його гострим поглядом папір ось-ось займеться яскравим полум'ям.

— Ваші ідеї? — кричав він в лице Ріхтерові із завзяттям молодика.

— Дуже туманні, доктор.

— Тоді слухайте мене! І не задирайте носа! Прошу вас, не задирайте носа! — старий не то сердився, не то впивався радістю, що, нарешті, настав і його час. Ще б пак, у сімдесят п'ять років, перед лицем смерті доктор Браузе знову зустрівся з мареннями своєї молодості. — Почнемо з загальних проблем. Форма! Яку форму ви вважаєте за найдоцільнішу?

Ріхтер коротко виклав йому свої думки. Старий зосереджено вислухав його, зняв пенсне, старанно протер, знову нап'яв і враз рішуче замотав головою.

— Ваші ідеї абсурдні! Ви хочете повторити помилки мого вчителя доктора Акермана. Застерігаю вас, не робіть дурниць. — Дід усе більше розпалювався, очі його блищали, вени на шії роздулися, здавалося, ще мить — і завзятого доктора Браузе поб'є грець. — Каплеподібна форма не годиться...

— Цього вимагають елементарні закони аеродинаміки, — спробував заперечити старому Ріхтер. — Якщо ми зробимо тулуб корабля із загостреним носом і обрубаною, тупою кормою, він буде нековирним, як каравела Колумба. Не забувайте про ефект завихрення!

— Ха-ха-ха! — розреготався доктор Браузе. — Ефект завихрення! Цей ефект мучить мене вже п'ятдесят років.

— Тоді не розумію... — завагався Ріхтер. — Не розумію, чому ви виступаєте проти конструкції "Цепеліна", проти ідеї свого вчителя Акермана? Округла носова частина, голчаста корма...

Рука Ріхтера почала швидко креслити на папері обриси "Левіафана", з окремих ліній вимальовувалися знайомі контури дирижаблів тридцятих років.

Але старий уперто махав головою. Не те, не те! Схопивши олівець, він накреслив свій ескіз. Буквально одним рухом, одним нервовим, блискавичним розчерком. Намалював і знеможено впав на стілець, витер хустиною спітніле чоло.

— Тільки так! — видавив з себе, спазматично ковтаючи повітря. — Тільки так, як говорив великий Ренар. — Враз його лице зібралося в болісну гримасу. — Ах, боже мій!

Та ви ж не знаєте, хто такий Ренар... Не знаєте? Ну, от і добре, що призналися. Дуже добре!.. Ренар — славнозвісний теоретик дирижаблебудування, син Франції, гордість людства!.. В 1885 році він сказав, що найкращою формою майбутніх дирижаблів буде рибоподібна форма. Гострий ніс і гостра корма.

— Це ж смішно, пане Браузе! — вжахнувся Ріхтер. — Нас кури засміють.

— Не бійтесь курячого сміху, пане Ріхтер. Думайте про орлів, птахів вічності й краси, — гостро, дещо патетично відрубав дідуган. — І втямте собі: кращої форми, ніж запропонував великий Ренар, не було й не буде.

На Ріхтеровому чолі лягла глибока зморшка. Можливо, дід має слушність. Гострий ніс і гостра корма, щось на взірець найсучасніших реактивних літаків.

— Загострений ніс зменшує ефект повітряного бар'єра, — розмірковував уголос Ріхтер.

— Абсолютно вірно, — підхопив його думку дідок і вдоволено потер руками. — Загострена корма знищує ефект завихрення. І як результат — ви одержуєте максимальну для такого типу повітроплавальних апаратів швидкість.

Потім він говорив про загальний обсяг корабля, детально розбирав принципи підйому і спуску, маневрування, пілотажу. Обережно, крок за кроком підводив Ріхтера до якоїсь вузлової проблеми.

Раптом задзеленчав телефон, дідусь зблід і якось чуднуватого озирнувся по кімнаті. Ріхтерові здалося, що він уловив в його очах затаєний страх.

— Алло! — озвався він у трубку, мить послухав і знову повторив: — Алло, доктор Браузе слухає...

Ріхтер бачив, що дідусь справді охоплений тривожним неспокоєм, ніби боїться чогось, ніби жде удару. Тиша ставала нестерпною. Ріхтера теж охопило недобре передчуття. "Невже за ним стежать? Шантаж, залякування..."

Поклавши трубку, доктор Браузе сів до столу.

— Так про що ми говорили? — В голосі його відчувалася втома, стареча байдужість.

— Ви нагадали мені про силові межі апаратів "Цепеліна", пане Браузе. Потім...

— Силові межі?.. Газова система — ось найголовніше в кораблі. Найголовніше! Кажу це вам не як хімік, а як учень Акермана. Ну... та що там багато говорити? Ходімте я вам покажу одну річ... в моїй лабораторії.

Він відкрив двері, і Ріхтер, переступивши поріг, опинився в невеличкому залі. Тут все було заставлене довгими столами, шафами, дистиляційними приладами. Скрізь виблискували пробірки, склянки — казкові джунглі хімічного царства.

— Моя приватна лабораторія, — з гордістю заявив Браузе. — Все сам! Роками сиджу тут, як Діоген у бочці. Не дивуйтеся, молодий друже, але в атомний вік ще можна подибати й отакий музейний екземпляр, як я. — Він пройшов у кінець зали, дістав з шафи дві пробірки, глянув на них проти світла. — Тут все. Тридцять років праці!

"Дивний дід!" — втішно подумав Ріхтер. Хотів і собі роздивитись пробірки, але в цю мить з кабінету знову почувся телефонний дзвінок. Дідусь поставив пробірки в шафу і

поплентався до телефону.

— Алло! — нервово закричав він у трубку. — Так, це я, Браузе... Пробачте, чого ви, власне, хочете?.. Ми, здається, домовилися...

Йому говорили щось довго, причіпливо, мабуть, чогось вимагали, а він махав головою і бурмотів сухим, простудженим голосом:

— Ні, ні!.. Я вам казав, що ні!.. Категорично ні!..

Він кинув трубку. Ще й з силою притиснув її до апарата. Обличчя його враз посіріло, зробилося старим і хворим. В голосі прорвався біль. Він заговорив про те, що йому життя немає від цих дзвінків. Він просто не знає, як йому бути. Вже рік його переслідують невідомі... тобто добре йому відомі, але надійно замасковані від людського ока типи. Дзвонять, набридають, вимагають зустрічі (він, правда, ні разу не впустив їх у свій дім!), пробують спокусити великими грішми...

"І тут те ж саме!" — зітхнув Ріхтер, одразу здогадавшись, з ким має справу старий Браузе. На той час витівки асберівців уже набули розголосу. В кожному домі, в кожній порядній сім'ї міг озватися настирливий телефонний дзвінок, а за ним — цинічна, нахабна вимога.

— Що ж вони хочуть від вас? — спитав напрямки Ріхтер.

— Ви знаєте їх? — здивувався Браузе.

— Принаймні здогадуюсь.

— Так, так, тут неважко догадатися. Політичні пройдисвіти, яким знову мариться війна. Але з мене досить! Двоє моїх братів у минулу війну наклали головою. Я маю право на спокій...

— Що ж вони хочуть від вас? — повторив своє запитання Ріхтер.

Дідусь мерзлякувато зіщулився, хутко оглянувся по кімнаті, стишеним голосом забубонів просто в лице своєму гостеві:

— Мою працю!.. Моє життя вони хочуть!.. — І, помітивши на обличчі Ріхтера легкий подив, ще більше стишив голос: — Мій винахід. Газ!.. Розумієте? Газ!..

Так перед Ріхтером відкрилася болісна таємниця доктора Браузе, яка через кілька тижнів у новій, неймовірно спотвореній формі облетіла сторінки всіх німецьких газет, викликала сенсацію в світовій пресі: "Секрет доктора Браузе! Таємниця "флегматизованого водню"! Винахід німецького генія!.."

Звичайно, Ріхтер і гадки не мав, як усе це обернеться для нього особисто. Не знав він також і того, що винахід Браузе давно занесений на карту підпільного штабу АСБР і кожна стороння людина, яка вступає в контакт з Браузе, мимоволі втягується в страхотливу круговерть асберівських злочинів.

Старий говорив далі:

— Минулого року, виступаючи в Кельні на одній науковій конференції, я мав необережність заявити своїм колегам-хімікам, що закінчую роботу над "флегматизацією водню". Хтось поцікавився, який це матиме практичний ефект на майбутнє, і я, не криючись, сказав, що мій газ, за принципом своєї дії, може зробити революцію в повітроплаванні. Я згадав свого вчителя Акермана, згадав наших

славетних предків в галузі дирижаблебудування, я дозволив собі трішки помріяти, заглянути в майбутнє, уявити наше німецьке небо через десять-двадцять років... Я сказав, що росіяни теж шукають способів "флегматизації" і, наскільки мені відомо, наближаються до мети. І потім виказав, що хочу поїхати в Москву порадитися з своїми колегами...

Ріхтер слухав старого з тихим боєм у серці, з синівною вдячністю. Йому згадалась тісна кімнатка в домі Подестри, остання, розмова з Ганкою, і раптом його охопило таке почуття, ніби Ганка стоїть тут, поруч з ним, і теж співчутливо ловить цю дивну розповідь. "Арсентьев вийшов до фінішу першим, — тремтіла десь в його підсвідомості думка. — Росіяни винайшли свій газ. Відкриття старого практично не має ніякої ціни. І все ж таки воно існує. Є люди, які рвуться до нього, яким воно потрібне... Російський газ, звичайно, буде засекречено, і тому АСБР хоче знати формулу доктора Браузе... Таємницю доктора Браузе..."

Коли пізно вночі Ріхтер вийшов з дверей докторового будинку, дві постаті примарно одірвалися од стіни і хутко пішли за ним. Легко було здогадатися, що то за тіні. "Дім старого обложений, як фортеця. Тепер я теж в облозі і, мабуть, надовго".

Минув місяць. Ріхтер бідкався з першими начерками корабля, біля нього поступово гуртувався надійний колектив конструкторів, діло помалу посувалося. І ось одного разу підвечір, коли Ріхтер, щойно повернувшись з заводу заходивсь наодинці переглядати свої химерні начерки, несміливо обізвався телефон. Він таки й справді обізвався несміливо. Дзвякнув і змовк. Потім ще й ще. (Тільки пізніше Ріхтер дізнався, що дзвякання було не випадковим — його апарат стояв на підслуху, і люди, яким доручено було це, надто невміло підключалися в мережу!) Та то було через місяць. А зараз він сидів, нічого не знаючи, машинально тарабанив по столу пальцями.

На решті Ріхтерові вдалося зірвати трубку в найпершу мить, він міцно притиснув її до вуха і, що було сили, гукнув у мембрану:

— Слухаю! Алло! Ріхтер слухає!

І одразу ж почув кволий, ніби заглушений величезною відстанню, голос доктора Браузе:

— Ви?.. Ви?.. Прошу вас, якщо можете, до мене!.. Негайно!..

Голос урвався, із білої слухавки засичала напружена тиша.

Браузе зустрів Ріхтера з нервовою похапливістю. Кутаючись у плед, прискіпливо оглянув його з ніг до голови, ніби переконуючись, чи це справді той чоловік, якого він ждав більше двох годин. Так, так, більше двох годин. Чому саме сьогодні?.. Руки старого зціпилися в кулаки, в очах заврунилася злість... тому що скоро мають прийти вони. Рівно о дванадцятій ночі. Попередили його, офіційно й строго попередили, що мають з ним говорити. І він одразу ж здогадався, що це буде не проста розмова. Бо вони сказали, між іншим, що стежать за його домом, що їм відомо, хто у нього був і навіть те, що він уже скінчив свої роботи над газом. Можливо, негідники вдадуться до насильства, спробують вирвати його таємницю... Але він готовий на все, він давно вирішив, що далі так бути не може...

— Ви звернулися до поліції? — вигукнув Ріхтер.

— Нащо? — Браузе з погордою розвів руками. — Смерть мені не страшна. Вони це знають. Та, зрештою, якщо вони забажають вкоротити мені життя, ніяка поліція не відверне їхньої руки. Я мушу випередити їх. Всі документи тут. Всі формули, всі найважливіші висновки, все, що мені вдалося здійснити за останні роки. — Старий почовгав до столу, взяв звіттіля напханий портфель, сів з ним у крісло. Дихав важко, з присвистом, на обличчі з'явилися червоні плями. Мабуть, передчував лихий кінець і тому квапився. — Слухайте, Ріхтер!.. Сядьте! Ми ще маємо час... Слухайте уважно!.. Все це я віддаю вам. Все... все... — Сунув Ріхтерові портфель, полегшено зітхнув. — Тепер хай як хочуть! — І він злісно погрозив кулаком. — Вони мріяли пограбувати старого Браузе, сподівалися вирвати справу його життя... А застануть тут тільки порожню кімнату і німечне тіло... Застануть пустку... — Він глибоко передихнув, зібрався з думками. — Тепер ще одне, Ріхтер. Ви мусите знати, хто вони...

— Я знаю їх, доктор.

— Ні, ви мало їх знаєте. Ви навіть не здогадуєтесь, що це за звірі. Потвори, нелюди, покидьки людства... — Він трішки заспокоївся, глянув на свої сухі, засновані синіми прожилками долоні. — Вони хотіли купити мої руки. Минулої осені... І я знав, для чого. Та вони й не крилися. Одного разу принесли мені особистого листа від якогось Фрай... Фрей...

— Від Джонса Фрайвуда, може?

— Еге ж, від пана Фрайвуда, їхнього шефа. Багатій. Цинік. Нахаба. Давав мені три мільйони! Готівкою або в акціях. І ще пропонував роботу в своїй лабораторії... десть там на півдні... Здається, в Преторії... Дуже настійно просив, благав, підлещувався... Тричі звертався до мене і тричі діставав облизня. Але сьогодні вони прийдуть не для жартів, і, якщо знайдуть мої папери, якщо ввірвуться в мій дім....

— Негайно поліцію! — шарпнувся на стільці Ріхтер.

— Ні, коли вони прийдуть сюди, я скажу їм у вічі: пізно, панове! У мене немає ніяких паперів. Я знищив свій винахід. Його не існує. Все! Забирайтесь геть!

Ріхтерові стало страшно, він повільно підвівся з стільця, був наче паралізований. Цей дідуган помре від хвилювання, ось-ось не витримає серце, і всьому кінець. Боже, як же зарадити лихові?..

А Браузе лютився, кипів, розсипав злісні прокльони, погрожував. Потім раптом стих, зробився маленький і німечний. Підступив до Ріхтера.

— Візьміть і йдіть звідси! — сказав трохи театральнo. — Тут не все закінчене, але в принципі... Тільки вашій фірмі віддаю. Вам особисто, пане Ріхтер! Ви сильна людина, і я вам вірю. — У нього тремтіли губи, очі набрякли. — Ви дуже сильна людина, пане Ріхтер. Але я прошу вас: остерігайтесь їх!

Того разу Ріхтерові довелося вибиратися задвірками. В руках у нього був таємничий портфель доктора Браузе, на душі — каменем тяжіла непевність. Перелізши через огорожу і мало не накликавши на себе люті собак з чиеїсь вілли, Ріхтер нарешті дістався до головної вулиці, взяв таксі й понісся додому. Аж у себе на сходах з

полегшенням передихнув, провів долонею по холодній шкірі течки. Все! Доктор Браузе може бути спокійний! Жоден папірець не пропаде, не загубиться. Доктор Браузе немарно катувався в своїй лабораторії...

І з почуттям переможця, а скорше з почуттям хлопчика, якому вдалося утнути зухвалу витівку, Ріхтер відімкнув свою квартиру.

— Пане Ріхтер? Чуєте, пане Ріхтер!

Він вийшов до дверей.

— Віллі?

Хлопчак стояв збентежений, важко дихав. Він прибіг сповістити свого сусіда про те, що на світанку до їхнього дому під'їздила поліцейська машина і якісь агенти в цивільному довго розпитували двірника й декого з мешканців про пана інженера. Навіть у нього, Віллі, хотіли дещо дізнатися.

— Що ж вони питали? — насупив брови Ріхтер.

— Де я був учора... Чи бачив вас увечері... Коли ви повернулися додому...

— Спасибі, Віллі! Мені все ясно!

— А що їм треба, пане інженер?

— Про це я мушу дізнатись, — твердо сказав Ріхтер, відчуючи, як у грудях наростає хвиля тривоги.

Він поїхав у поліцію до комісара округу. По тому, як комісар з підкресленою, холоднуватою ввічливістю спитав його про взаємини з доктором Браузе і потім поцікавився, де він, Ріхтер, був минулої ночі, інженер здогадався, що в домі старого сталося щось недобре. Напевно, асберівці таки завітали туди і вчинили насильство. Було б недоцільно приховувати свій візит до Браузе. Це могло накликати зайві підозри і навіть дати привід звалити всю вину (якщо вона існувала!) саме на нього.

— Так ви були у доктора Браузе? — сказав комісар тоном, яким розмовляють з винуватцем або ж принаймні з людиною, котру на дев'яносто дев'ять процентів підозрюють у вчиненні злочину.

— Кажу ж вам, що був.

— До якої години?

— До восьмої, пане комісар. Що сталося?

Комісар насупився. О, він знає цих хитрунів! Кращий засіб оборони у них — відвертість і добродушна простота.

Вони вміють розкривати свої карти, завжди перші приходять в комісаріат і перші розповідають про себе. Вони — саме втілення невинності...

— Сталася невеличка прикрість, пане Ріхтер, — їдко видавив з себе комісар. — Доктор Браузе, якого ви відвідали вчора ввечері, вмер.

— Неймовірно! — вигукнув Ріхтер.

— Цілком ймовірно, пане Ріхтер, — ніби торжествуючи, промовив комісар. — Експертиза не встановила ніяких слідів насильства. Однак є підстави гадати, що смерть старому заподіяно шляхом психічного впливу. Його могли налякати, вразити, принизити... Одне слово: раптовий розрив серця! І...

Довга пауза, підозрілий погляд каламутно-сірих очей.

— Що ви маєте на увазі? — зірвався Ріхтер.

— І деякий нелад в квартирі небіжчика, — ніби припечатав свою розповідь гучними словами комісар. — Всі речі перевернуто догори дном. Розкидано. Розпотрошено. Хтось, видно, добре постарався.

Ріхтер підвівся, глянув комісарові у вічі. Промовив з підкресленою зневагою:

— Сподіваюся, що ви, як особа відповідальна за карний розшук у нашому окрузі, зробите все можливе для виявлення злочинця. — Комісар розкрив рота, вибалушив на Ріхтера водянисті очі, хапнув повітря, але той спокійно й з гідністю закінчив свою думку: — І ще я сподіваюся, пане комісар, що ви ніколи більше не будете розмовляти з головним конструктором фірми Вальтера Кірхенбома тоном, яким розмовляють із кримінальними злочинцями.

Слідство в справі доктора Браузе не дало ніяких результатів. Злочин лишився нерозкритим. Правда, когось викликали в комісаріат, навіть натякали на можливість суду. Знайшовся поліцай, котрий бачив дві легкові машини біля дому Браузе. З них вийшов гурт людей, всі вони вбігли всередину і десь за годину з'явилися знову. Поліцай розповідав також, що останнім часом навпроти вікон покійного майже цілими днями стовбичили невідомі постаті, начебто когось підстерігаючи.

Але того ж таки дня вся шовіністична преса відгукнулася зливою "відкрить": "Хто такий інженер Пауль Ріхтер?", "Загадкова дружба Ріхтера й старого хіміка", "Таємниця доктора Браузе потрібна червоним".

Таємниця доктора Браузе!

Велика таємниця доктора Браузе!

Тепер усе безнадійно заплуталося, істина потонула в зливі докорів і інсинуацій, димова завіса бульварних пліток надійно сховала вбивць. Важко було здогадуватись про справжню причину смерті доктора Браузе, і люди (в першу чергу поліція!) втратили останні сліди.

Тільки Ріхтер знав, що вбивці близько, що вони нічого не забули й нічого не простили. Він уявляв собі майбутнє і, часто згадуючи портфель покійного хіміка, думав про те, що йому випала найважча, найбезглуздіша доля: оберігати таємницю, яка тепер була йому зовсім не потрібна.

БАЖАННЯ ЖИТИ

З самого ранку Бруно Крейський почував себе недобре. В нього було хворе серце, яке вимагало спокою; він знав, що колись, згубивши рівновагу, перейде останню межу, і тоді всі його клопоти закінчатся в одну мить.

Ой, як же йому недобре сьогодні! Старість чи залишки тривожної молодості? Всі оті підпільні переїзди, переховування, втечі... На завод його взяли тільки завдяки протекції Пауля Ріхтера. Допомогла давня дружба з його батьком, рурським шахтарем. Якби не Ріхтер, давно б уже закрилася перед Крейським заводська брама.

Находила обідня перерва. Крейський втомлено схилився грудьми на стіл, очі його мимоволі заплющилися. Після бездонної ночі голова була якась не своя: думки плуталися, рвалися, розтікалися в туманному мареві.

Раптом озвався телефон. Дзвінкий голос Ганса Блютнагеля вирвав Крейського з очманіння. Голос нагадував старому інженеру про зустріч з молодими робітниками шостої дільниці, яким ще на минулому тижні Крейський обіцяв показати терморегулятори корабля. Ніби тепла іскорка перескочила з трубки в старе змучене серце інженера. Милі парубчаки!.. Ні втоми їм, ні клопотів... Хочуть все знати, вірять, що, може, не сьогодні-завтра доля віддасть їм у руки корабель і вони, його будівники, першими злинуть в підхмарне океанисько.

— Іду, йду, — вмить пожвавішавши, відгукнувся в телефон Крейський. Натягнув плаща і подався на стапелі.

Крейський відповідав за найважчу дільницю: терморегуляторні механізми підйому й спуску корабля. Принцип їх дії був запропонований Ріхтером, але технічну розробку вузла здійснив "товариш Бруно", як називали його приязно друзі по роботі.

Скочивши майже на ходу в сіренький заводський трамвайчик, Крейський за кілька хвилин був біля "Левіафана", де на нього чекала велика група робітничої молоді. Радісні вигуки ще здалеку привітали інженера.

— Маємо п'ятдесят хвилин, — сказав Крейський і, не спиняючись, попрямував до головного ліфта. Робітники рушили за ним.

Простора кабіна стрімко несеться вгору. Двадцятий, тридцятий поверх... Стоп! Ріхтер натиснув на кнопку, двері беззвучно розсунулися, і перед очима Крейського й молоді відкрився довгий, безконечно довгий коридор. Це був головний службовий центр, що зв'язував між собою всі технічні вузли корабля.

Крейський звернув праворуч, у тісенький коридорчик, ледь освітлений тьмяною лампочкою.

— Дідівське світло поступиться місцем перед люмінісцентними стелями, — сказав голосно Ганс. Він почував себе тут ніби за старшого, бо вже не раз оглядав з інженерами корабель і таки й справді чимало тямив в його конструкції. — Ясно буде, як удень. Багато світла, свіже повітря...

— Послухайте, друзі, Ганса Блютнагеля, майбутнього комендора і завойовника небесних просторів! — вигукнув хтось з гурту.

— І першого мандрівника до далеких галактик!

Хлопці притишено засміялися, але, глянувши на зосереджене, скупчене в якійсь задумі обличчя старого інженера, вмить погамували свій юнацький запал. Тут, на сороковому поверсі корабля-велетня, жартувати було якось не до речі. Та й які можуть бути жарти, коли дядько Бруно вже починає свою ділову, нелегку розповідь.

Всі зібралися в низенькій, але досить просторій рубці штурмана-механіка, дивилися замороженими очима на блискучі важелі, голубі екрани, широкі пульти.

— Може, ти нагадаєш нам, Гансе, — звернувся Крейський до Блютнагеля, наче до свого постійного асистента, — як були влаштовані в давніх дирижаблях механізми

підйому й спуску?

— Механізми? — аж скривив у саркастичній посмішці губи юнак, хотів був утяти якогось жарта, але, помітивши строгу зосередженість на обличчях товаришів, і собі вмить посуворішав. — Ніяких механізмів не було. Все було до смішного примітивно й просто.

— І все ж таки кораблі піднімалися в небо, — докинув тоном дружнього заохочення Крейський.

— Піднімалися... — Ганс скорчив міну зневажливості, — ну... просто смішно сказати. Штурман гукає в телефон, щоб його помічник відкрив люк і викинув на землю кілька мішків з баластом. Потім, висунувшись у віконце, робить знак людям, які тримають корабель за канати. "Пускайте!" Троси пущено, і дирижабль починає повільно підніматися вгору. Звичайно, командир ще ставить на підйом руль висоти, включає мотори, і пішло!..

Намальована Гансом картина нагадувала спорядження в дорогу каравели часів Колумба. В ній було щось жалюгідне й смішне. Тепер всі чекали розповіді старого інженера.

На стіні штурманської рубки висів великий щит з яскраво намальованою на ньому схемою терморегуляції. Крейський натиснув кнопку, і одразу на щиті спалахнули десятки вогників.

— Дивіться, — сказав Крейський, скупчивши на собі увагу молодих робітників, — це і є та система підйому й спуску, яку ми називаємо "терморегуляцією". Ви, мабуть, вже не раз чули це слово, і дехто з вас знає, в чому річ, але я все ж таки розповім усе з початку. Перед вами корабель, який втілив в собі кращі досягнення повітроплавання минулих часів, корабель, в конструкції якого враховано найістотніші вади й помилки наших аеронавтів-попередників, корабель, який за своїми розмірами переважає усі досі відомі людству літальні апарати. Інженер Ріхтер накидав багато різних варіантів підйомного механізму, і, зрештою... ось вам остаточний результат.

Рука Крейського потягнулася до схеми, на якій срібними світлячками горіли крихітні лампочки. Вогники ті були загадкові, розпрямлювали на всю рубку голубуватий мерехтливий блиск. Найяскравіше палюче-червоним світлом горіла лампочка в центрі схеми, в самому серці корабля, в його реакторному відсіці. Звідси, власне, по всіх артеріях "Левіафана" розтікалося могутнє тепло, невиснажні хвилі напруги, всі ті безконечні імпульси, які давали життя багатотонній масі пластиків, дюралю, сталевих конструкцій.

Так, дарма найяскравіше горіла лампочка реакторного відсіку. Система терморегуляції живилася ядерним паливом, майбутні підйоми й спуски корабля цілком залежали від роботи атомного реактора.

— Все складно і водночас зовсім просто, — говорив Крейський, з радістю відчуваючи, як йому надається сил. — Чому ми називаємо нашу систему підйому й спуску "терморегулятивною"? Тому, що вона побудована за тепловим, термічним принципом, тому, що без теплової енергії, яку ми одержуватимемо з атомного

реактора, "Левіафан" не зміг би піднятися в повітря ані на метр. Реактор дає тепло, — Крейський швидко провів рукою від яскраво-червоної лампочки вздовж усієї схеми корабля, — це тепло спеціальними проводами потрапляє в балонети з газом, газ, нагріваючись, легшає, і корабель відривається від землі. При спуску — навпаки. Відключаємо реактор, пропускаємо через балонети потужні струмені повітря, охолоджуємо газ і, зменшивши його питому вагу, примушуємо "Левіафан" іти на посадку. А тепер прошу за мною до ліфта!

Ліфт м'яко несеться вгору... П'ятдесятий поверх... Довгий, притемнений коридор, ще на підлозі подекуди валяються обрізки металу, труби, потрошене скло... Пахне свіжою фарбою, лаками...

Крейський натискує на якусь ручку, чується коротенький, застережливий дзвінок, і в стіні розсуваються масивні двері. Свіже, вогке повітря вдарило в обличчя хлопцям, перед ними заясніла далека панорама міста. Здавалося, вони в літаку, і оце саме відкрито люк, як то буває під час стрибків з парашутом. Зроби один крок уперед, і полетиш у прірву...

Але Крейський сміливо робить крок уперед, за ним — Ганс, потім ще хтось із хлопців, і нарешті весь гурт опиняється за дверцятами, і вже видно не тільки крихітні будиночки внизу, заводські корпуси, величні міські собори, а й весь довжелезний, сріблясто-білий корпус "Левіафана". Га це ж верхня площадка корабля! Он куди вивів їх товариш Бруно! Аж під хмари... Хлопці стоять здивовані, мовчазно-суворі, в очах — радість, переляк, дивовижне почуття льоту. Вчепилися в поручні, тиснуться один до одного, перешіптуються.

— Увага, друзі мої! — озвався Крейський, виждавши, поки робітники трохи освоїлися в цьому піднебесному царстві. — Я розповідав вам про зменшення питомої ваги газу під час нагрівання. Чи не розширюється газ згідно з відомими нам законами фізики? Звісно ж, розширюється. В цьому вся суть. Перед нами корпус "Левіафана". Думаю, ви вже збагнули, в чому секрет його газової оболонки. Тулуб корабля виготовлено з полімерного матеріалу, який легко змінює форми. Коли газ поширюється, оці "зморшки" поступово розгладжуються, тулуб набухає до потрібних розмірів, і газ займає весь простір. Ну, а для того, щоб балон не втрачав своєї усталеної форми, під гнучкою, еластичною оболонкою міститься металевий каркас із складюралевих шпангоутів та шпрингерів. Ви пам'ятаєте, як ми монтували корабель?

— Пам'ятаємо.

— Спочатку робили величезний каркас.

— А потім "клеїли" оболонку...

Крейський сміється.

— Правильно. "Клеїли"! Тепер йому ніякі бурі не страшні, цьому "склеєному" аеронату, і, може, колись не тільки ви, а й онуки ваші отак стоятимуть на його площадці й дивитимуться звідси на наше любе місто, на нашу прекрасну землю.

Раптом в кишені Крейського зазмерив портативний радіотелефон. Інженер підніс його до вуха, спитав, у чім річ. Мить послухав, зосереджено звів брови. В глибоко

запалих очах залягла тінь тривоги.

Хлоп'ята завмерли, тісніше збилися до купи.

— До директора? — перепитав сухо Крейський і щільніше притиснув радіотелефон до вуха.

— Шеф викликає вас до себе, — залунав у мембрані жіночий голос. — Якщо знаєте, де пан Ріхтер, хай він також прийде.

Вітер війнув Крейському в лице, відгорнув поли плаща, прокрався за комір. Стареча рука до болю стиснула апарат, повільно сховала його в кишеню. От і вся прогулянка. Ще стільки не сказано, а треба йти. Шеф не любить чекати!

Коли вони спустилися на землю, старий інженер підняв догори лице:

— Не забувайте нашу площадку! Там найкраще місце для розмови зі всім світом.

В прийомній директора Кремпке — суха, гнітюча тиша. Молоденька секретарка, побачивши на порозі Крейського, швидко встає і відкриває двері до кабінету шефа. Крейський, не зупиняючись, переступає поріг. Кремпке підняв голову.

— Сідайте.

— Слухаю вас, пане директор, — Крейський допитливо дивиться в червоне лице шефа. Той завовтузився в своєму кріслі, потер червоні руки.

— А де Ріхтер?

— На жаль, головний конструктор...

— Гаразд, гаразд, поговоримо самі, — перебив Крейського Кремпке. — Прошу доповісти мені про стан монтування теплових установок.

Хвилинна мовчанка, Крейський швидко оцінює обстановку. Як доповідати? Що саме цікавить шефа?

— Терморегулятори кормової і носової частини готові до монтування. Перевірку проведено на всіх режимах теплової активності.

— На всіх, кажете? — мугикнув собі під ніс директор Кремпке.

— Так, шеф.

Директор мружиться, шукає якесь слово.

— Ось що, Крейський... — Він важко ліг на спинку крісла. — Ми хотіли б мати орієнтовні дані на випадок заміни російського газу німецьким.

У Крейського сіпнулося ліве око, він мимоволі напружився. Невже знову починається стара пісня?

— Здається ж, справа вирішена... пане директор... Ви самі запевнили головного конструктора...

— Так, так, все вирішено! — замахав руками Кремпке, і в голосі його почулася така заспокійлива добродушність, що Крейський полегшено зітхнув. — Все по-старому, будьте спокійні, Крейський. Просто розумна обачність... Стан міжнародних відносин ненадійний. Сьогодні ми одержуємо російський газ, а завтра — порожні газгольдери. Фірма не може ризикувати. Фірма вимагає гарантій на багато років наперед. Не хотів би задавати вам прикrostі, Крейський... — в очах директора блиснула зловтіха, — але проекти майбутніх "Левіафанів" будуть базуватися виключно на вітчизняному газі. Ось

через що я прошу вас, Крейський... прикинути можливі зміни. Кошти, матеріали, сам принцип дії. Все, що ми потребуватимемо в разі переходу на звичайний, "нефлегматизований" водень.

— "Нефлегматизований" водень — це катастрофи, загибель тисяч людей, — холонучи при одній думці про можливість такої заміни, видавив із себе Крейський.

— Боже, які у вас кволі нерви! Загибель!.. Катастрофи!..

— Я не можу вам дати технічних розрахунків на зміну теплової системи, — глухо промовив Крейський.

— Чому?

— Просто... не можу.

— Пробачте, Крейський, ви, здається, забули, з ким говорите? — В голосі Кремпке прориваються колючі нотки, широке обличчя помітно дерев'яніє.

Ні, Крейський нічого не забув. Він знає, що ця розмова, можливо, буде його останньою розмовою з директором, знає, що компанія не любить бунтарів і знайде замість Крейського десятки першорядних спеціалістів. І Ріхтер лишиться сам, і все піде так, як запланували ці жорстокі, бездушні пани з правління.

— Я принесу вам технічні дані, пане директор, — Крейський встає повільно, мов п'яний, кілька секунд дивиться собі під ноги. — Дозвольте йти.

Кремпке переможно усміхається.

— Ідіть, дорогий мій. Ідіть. Я вас запевняю: ми поки що нічого не будемо міняти;.. А технічні розрахунки прошу принести мені якомога швидше. Через дві години я їду до шефа.

Він дістає зі столу коробку з сигарами і з виглядом добродушної, милої людини підсовує його збентеженому, подавленому інженерові.

НА ЗАХИСТ ДРУГА

— Віллі! Віллі! Ти не спиш?

Ріхтер обережно відчиняє двері і заходить до невеличкого коридорчика. В ніс йому б'є запахом немитого посуду. Старенька порт'єра закриває вхід до кімнати. Чи справді спить хлоп'я, чи, може, подалося з друзями в шумливу круговерть міських вулиць?

— Віллі!

Відхиляється порт'єра, і на порозі стає заспаний Віллі. В довгій нічній сорочці, він схожий на маленького буддійського ченця. Розтирає очі, винувато кліпає на інженера довгими світлими віями. Що сталося? Так рано пан інженер ніколи не навідувався до їхньої оселі.

— Доброго ранку, пане інженер.

— Для кого ранок, а для кого вже й обід, — з жартівливою серйозністю каже Ріхтер, дивлячись на годинник. — Не було листа для мене? Учора начебто приходив поштар.

Поштар! Нащо пан інженер таке питає? Коли це траплялося, щоб Віллі затримав у себе бодай на одну хвилину лист для пана інженера? Віллі чудово знає, як нетерпляче

очікує пан інженер вісточку з Радянського Союзу від загадкової і, мабуть, дуже милої дівчини Ганки Крижанич. Віллі сам би полетів туди, на Схід, щоб тільки вирвати у тієї Ганки листа та більше не мучити пана інженера.

— Це не до вас... У дванадцяту квартиру приносили, — переступає на холодній підлозі босими ногами хлопчик.

— Жаль! — Ріхтер обняв його біляву, розкучману голову. — А в школу коли?

— Друга зміна, пане інженер.

— Тоді ще трохи поспи.

— Що ви, пане інженер! У мене сила роботи! Скоро мама прийде з крамниці, а я досі не прибрав у кімнаті. Бачите, що тут робиться.

Ріхтер справді бачить страшенний розгардіяш: стіл завалений брудним посудом, постелі не застелені, на дверцях шафи звисає дівоче плаття. Впіймавши уважний погляд Ріхтера, хлопчик зриває сукню з дверцят, жбурляє її всередину шафи. Це сукня Гельди! Це вона все покинула отак, щоб мамі і йому було більше роботи. Пан інженер не знає, скільки вони горя й клопоту мають з цією дурною Гельдою...

— Клопоту? — говорить Ріхтер, тягнучись очима до шафи.

— Хай вони ще приїдуть... я їм покажу!..

— Стривай, Віллі! Ти про кого?

— Про... Гельду. Пан Густав возить її скрізь, а вона раденька... — І хлопець болісно схилив голову.

У Ріхтера на обличчі — подив. Він не хоче вірити в почуте, не припускає думки, що це правда... Ні, ні, хлопець, мабуть, помилився. Звідки ж йому знати, куди їздить ночами його сестра, хто дарує їй дорогі сукні, туманить голову?..

Не озвавшись і словом, Ріхтер швидко йде до дверей. Маленька кімнатка наливається тишею, чути важке дихання Віллі рипкі кроки Ріхтера... Яке йому взагалі діло до цієї шалапутної Гельди? Хай собі казиться з тими бузувірами, з Густавом, зі всією їхньою бандою... Раптом він отямився... Якщо вона з ними, то, значить, це вона тоді врятувала його... Це її шепіт застеріг його від страшної небезпеки... Ріхтер повільно обернувся до хлопця. На нього дивились довірливі, благаючі очі.

— Ти не помилився, Віллі?

Гостренький носик, нечесана копичка волосся, розхристана на грудях сорочка... Боже, хіба ж можна не вірити цим сповненим любов'ю й відданістю оченятам!

— Пане Ріхтер... — губи судорожно кривляться. — Нащо ви питаєте мене?.. Пан Густав дає Гельді гроші, він був у нас. Хіба я не знаю пана Густава? — Хлопчик підходить зовсім близько до Ріхтера, піднімає голову. — Пам'ятаєте, ви колись водили мене на завод і показували старого Кірхенбома? Там був і пан Густав.

— У тебе добра пам'ять, Віллі.

— Авжеж! Один раз гляну на людину і пам'ятаю все життя.

Раптом перед вікнами виростає присадкуватий, поцяцькований хромовими стрілками лімузин. Хряпнули дверцята. Гельда! Іде швидко, озираючись, ніби завинила чимось перед людьми. З кабіни висунулась рука, прощально махнула услід дівчині.

Гельді байдуже до того, йде до дому, похилена, втомлена, бліда.

Ріхтер кидається до дверей. Не треба бачити її. Досить того, що він упізнав лімузин Кірхенбомів і в ньому — Густава. Значить, тепер все ясно. Гельда з ними. Маленька, мила його сусідка в злочинній банді... Боже, як це могло статися?

Ріхтер мало не збиває Гельду з ніг. Шарпнувся вбік, хотів удати, начебто не впізнав її, але вона голосно озвалася до нього:

— Ви?

— Здається, так.

Щось в її обличчі неприродне, потворне кричить нестримним болем, благає порятунку. Її постать рішуча, готова до наступу. Вона й не думає поступатися з дороги.

Ріхтер бере Гельду обома руками за плечі, придивляється до її обличчя теплим, проникливим поглядом. Пестить очима її змарнілі щоки, високе чоло, на яке впало світле пасемко волосся, припухлі, покусані губи.

— Що з вами, дівчинко? — посміхається він до неї.

Але Гельда не посміхається. Не можуть посміхатися уста, які скувала злість, і відчай, і глуха, нелюдська туга. Боже, що з нею? Ріхтер не знаходить слів, щоб втішити Гельду. Йому стає страшно за неї. Страшно, і жалісно, й тужливо.

— Якщо я можу допомогти вам, то з радістю... дорога моя дівчинко.

— Ніхто мені не допоможе, пане Ріхтер.

— Вас образили, скривдили?

— Ні, ні! Не питайте... Дайте мені спокій...

Вона вбігла до своєї квартири, і одразу ж за дверима почулись невтішні ридання. Ріхтерові забило подих. Може, він винен у чомусь? Може, принаймні міг би зарадити її лихові? Чому вона так різко, так вперто стала йому на дорозі? Хотіла щось сказати, щось дуже важливе для неї і дуже болісне. Глянула на нього безтямними очима і... згасла. Авжеж, тепер він пригадує, як ті очі з надією дивились на нього, впилися в його лице, немов хотіли прочитати там вирок долі.

Він кидається до дверей Губмахерів. Стукає вперто, владно, гнівно. Він вимагає, щоб йому відкрили.

Двері відчиняються, Гельда з червоними заплаканими очима стає перед ним на порозі.

— Пане інженер, — говорить вона надривним голосом. — Я прийду до вас сьогодні — ввечері.

— Коли?

— Не знаю... Нічого не знаю. Але я мушу вас бачити.

Грюкнули двері, глуха луна завмерла між сходами. Ріхтер звів плечима: "Дивна дівчина. Здається, ця розмова більше потрібна мені, ніж їй".

На вулиці Ріхтер довго не може зосередитись. Зустріч з Гельдою геть вибила його з колії, переплутала всі його думки. Він же страшенно кудись поспішав... На завод? Ні, була інша нагальніша справа... Крейський! Ага, рятувати Ієрейського. Ще вчора ввечері Ріхтер дізнався, що директор Кремпке звільнив Крейського за неповагу до

компанії, за нешанобливе ставлення до його, директорських вказівок. Відчайдушний Бруно!

Підбігши до гаража, Ріхтер натискає кнопку автомотич-ного пристрою. Залізні ворота розсуваються, і на бетонований майданчик плавко викочується машина. Мотор уже фуркоче солідно й вдоволено.

Швидше, швидше, поки президент Кірхенбом нб вибрався до столиці (це ж сьогодні о третій він має вирушити в службовий вояж!). Руки Ріхтера з силою шарпають кермо, нетерплячка нуртує йому кров. Всім тілом він підганяє машину, підштовхує її, надає сил. Добрий, милий Бруно! Нічого не злякався, ні перед чим не спасував, так начебто після вигнання з заводу він міг відкрити приватну майстерню і з абсолютною певністю заробляти собі на життя.

Учора Ріхтерові розповіли веселу історію про те, як Крейський, одержавши суворий наказ директора подати дані про можливу переробку системи терморегуляції, приплюсував таке, що вийшло, ніби переробка обійдеться компанії дорожче, аніж саме спорудження "Левіафана". Це був його виклик, його гордовита відповідь компанії. Крейський не згоден на розрив з радянськими інженерами. Він сказав своє слово й на тому стоятиме хоч до смерті.

А тепер? Вони женуть його геть. Не радячись з Ріхтером, вони вирішили позбавити завод кращого спеціаліста по теплових установках. Ось зараз про це й буде мова в кабінеті Вальтера Кірхенбома.

Авто мчить вулицями міста. Сірі, похмурі тунелі розсовуються, розкривають свої обійми, всмоктують машину в свої ікласті пащі. Ріхтер думає про Крейського, бачить його перед собою. Не злякався, не відступив... Не так, як він, Ріхтер...

Рвучкий поворот керма, авто вгризається в невеличкий проміжок в ряду інших машин, що завмерли біля помпезного входу компанії Кірхенбома. Ось тут Ріхтер може закінчити свою гру. Назавжди, навічно. Ха-ха! Може!.. І ви сподіваєтесь, панове, що Ріхтер приїхав до вас на поклін, чекаєте, що він зрадить себе? Його гра ще попереду. Зараз він скаже вам, хто такий Крейський і чим може скінчитись для компанії розправа над кращим інженером.

Ріхтер підбігає до ліфта.

Десятий поверх... дванадцятий... вісімнадцятий... прийомна президента компанії "Зюддойче люфтферайнігунг". Блискучий паркет, стіл, лаковані нігті на довгих, гарних пальцях секретарки. І подив у ледь затуманених нудьгою очах.

Панові інженерові треба до шефа? Струнка постать дівчини в яскраво-зеленому костюмчику неквапно підводиться з-за широкого стола, і на якусь мить перед Ріхтером виникає дві секретарки: одна стоїть навпроти вікна, друга — гордовито посміхається з блискучої поверхні столу.

— Я вас дуже прошу, Клархен, швидше!

— Розумію, пане інженер. Розумію.

Червоні нігті лягають на ручку дверей. Хвилина чекання, і ось Ріхтер в знайомому кабінеті Кірхенбома. Розміри кабінету, елегантність меблів, строгість апаратів — все

ніби навмисне підкреслює непоказність господаря. Він загубився десь там, у напівтемному кутку, розтанув у похмурому закапелку серед екранів, динаміків, телефонів. Його фактично немає, не може бути, бо тут діє тільки всемогутній титул, всевладний престиж, всепереможний закон багатства, і зовсім байдуже, в якій матеріально-тілесній формі цей закон постає перед сторонніми.

Ріхтер робить кілька кроків і враз ніби натикається грудьми на невидимий бар'єр. Його очі схрещуються з уважним, оцінюючим поглядом Кірхенбома.

— Я до вас в терміновій справі, пане президент.

Кірхенбом стоїть, мов маленька воскова фігурка. Сяють апарати, готові кожної хвилини пустити каскад звуків, вирвати пана президента з цієї холодної кімнати і кинути у великий діловий світ.

— Вибачте, що я без попередження... — Ріхтерові все дужче стискає горло, він подавлений, паралізований крижаним спокоєм мільйонера. — Справа Крейського...

— Сідайте! — тоном наказу припрошує Вальтер Кірхенбом.

— Спасибі... Я прийшов...

— Мені відомо, чого ви прийшли, — скрипить Кірхенбом. — Ви прийшли клопотатися за свого друга й помічника, інженера Бруно Крейського. Ви прийшли доводити мені, що компанія не може завершити робіт без цього нахабного н самовпевненого інтригана. — Голос старого мільйонера рівний, тихий, навіть не злий, тільки маленькі очі свердлять Ріхтера, ніби випалюючи в його душі всі ті слова, які він хотів сказати на захист Крейського. — Так ось, щоб не марнувати часу... — голос на мить уривається, Ріхтер бачить, як у маленьких кролячих очах президента загоряється щось схоже до посмішки, — щоб не марнувати часу, я полегшу ваш візит. Бруно Крейський не буде звільнений.

Ріхтер стоїть, вражений, остовпілий, ще дужче паралізований. В загуслому повітрі йому вчувається голос президента, рівний і тихий, ніби голос бабусі, що розповідає цікаву казку.

Крейський не буде звільнений. Крейський залишиться на заводі. Хто вплинув на президента? Десь там, в лабораторії, старий Бруно, сподіваючись найгіршого, ходить біля складних механізмів: насуپлені брови, висока зібгана постать. Він ще нічого не знає. Не знає, що компанія вирішила відступити.

— Я сердечно вдячний вам, пане президент, — говорить Ріхтер, невідривно дивлячись на маленький бронзовий череп.

— Компанія керувалася інтересами виробництва.

— Я в цьому не мав сумніву, пане президент.

— Ви вільні, Ріхтер.

Тепер треба швидше йти, швидше покинути цей порожній, велетенський, насичений безгучним мороком кабінет; Ноги трохи неслухняні, в грудях радісно калатає серце, але треба йти рівно й чемно. Маленькі очі, мабуть, стежать; за кожним його кроком. О боже, як дивно все складається в світі. Замість гострої, бурхливої розмови, замість можливого фіаско — цілковита перемога.

— Слухайте, Ріхтер, — раптом скрипить від телефонів голос Кірхенбома. — Сьогодні о дев'ятій вечора прошу завітати до мене на віллу. У мене буде гість — Росана Подестра. Здається, вам відоме це ім'я?

— Росана?..

— Так, африканська співачка, Росана Подестра.

Ріхтер, ніби спіткнувшись, спиняється перед дверима. Не вірить в почуте. Це просто смішно: Росана Подестра в місті.

— Я з радістю зустрінуся з нею, — озивається нарешті Ріхтер, скинувши з себе заціпеніння, і одним ривком відчиняє двері.

За широким столом сидить секретарка, поклавши перед собою ліниві, пещені руки. На пальцях червоні вогники-нігті. Ріхтер, охоплений юнацьким запалом, підходить до столу, бере ті довгі, гарні руки, підносить їх до очей і весело, безтурботно, загонисто сміється.

— Які у вас чудові пальці, Клархен? Ви чуєте? У вас чудові пальці.

— О пане інженер!..

— І взагалі ви чудова дівчина, — безтурботний сміх струшує молоде здорове тіло Ріхтера, він до болю тисне пальці з червоними вогниками. — А крім того, ви... ви, Клархен, схожа на одну жінку. На Росану Подестру! Повірте моему слову, ви дуже схожі на неї.

РОСАНА ПОДЕСТРА

Віллі може головою поручитися, що пан інженер поїхав до Кірхенбома. Останнім часом пан інженер дедалі частіше відвідує розкішний дім мільйонера. І зараз він подався туди, до тих проклятих багатіїв, у блиск і шум, на нову пиятику, нові веселощі.

А Віллі? Як бути йому, ображеному, розчарованому, самотньому хлопчику з підвального приміщення. Хто розповість йому про Африку і про ненажерливих крокодилів? Хто загоїть маленьку рану в його великому довірливому серці?

Треба ж було, щоб пан інженер зібрався так рано! Тільки-но Віллі провів його сумними очима за ріг вулиці, як раптом... біля самих його вікон вирости великі, масивні ноги в грубих черевиках. Ноги поштаря, якого щоденно виглядав Віллі!

В одну мить хлопчина вилетів по сходах нагору, виструнчився перед сивоусим дядьком у форменому кашкеті. Лівою рукою поштар тримав велосипед, правою — купу листів та газет, вибираючи з них ті, які мав віддати в цьому домі.

— А панові інженерові?.. — Віллі урвав на слові, боячись розгнівати поштаря, який був надто заклопотаний своєю справою. Ще, чого доброго, прожене його з очей.

В уяві Віллі поштар був наймогутнішою людиною в світі, якого поважають і бояться всі мешканці міста. Самому хлопцеві ні разу в житті не доводилося отримувати листів не те що з-за кордону, а навіть з найближчого гірського села, де жила його бабуся, і листи завжди здавалися йому чимось загадковим і особливо цінним. А тут ще вічне чекання кореспонденції для пана інженера. Вічне вболівання за його настрій.

Поштар піднімає на хлопця очі, зовсім не суворі і зовсім не страшні.

— Ти вже тут, Віллі?

— Я тільки-но прийшов зі школи, — з готовністю до дії озивається хлопчик. Стоптані його черевички так дивно контрастують з грубими казенними черевиками поштаря. — Чи немає...

— Який ти нетерплячий, Віллі! — сміється поштар, лукаво мружачи очі. Його права рука давно вже намацала цупкенького конверта з закордонним штемпелем і яскравою маркою. Але йому хочеться трохи потішитись. — Слухай, Віллі, я маю передати панові інженерові важливого листа. Ти не знаєш, пан інженер дома?

— Його немає, — відказує Віллі.

— Жаль, доведеться приїхати вдруге.

— Пане поштар... я ж... я міг би...

Поштар сміється широко й добродушно, аж перехожі вражено звертають на нього очі. Чи, бува, не знущається старий над хлопцем? Але старий, потішившись досхочу, нарешті виймає конверт і урочисто, поважно, ніби виконуючи священний ритуал, подає його Віллі..

— Це лист з Радянського Союзу, його треба берегти і обов'язково сьогодні ж віддати панові інженерові. Обов'язково. Пан інженер двічі заходив на пошту, цікавився листом. Отож...

— Та що ви кажете! — вигукує Віллі. — Я знаю, де пан інженер.

Маленькі стоптані черевички відриваються від великих казенних черевиків поштаря, хлопчик летить по вулиці. Поштар довго дивиться йому вслід, журливо киває головою. "Десь і йому пишуться листи, — думає він, беручись за кермо велосипеда. — Кожному з нас хтось пише хороші листи. Тільки не всі ми одержуємо їх".

А в цей час у домі Вальтера Кірхенбома гримить музика, сяють щедрі люстри, метушаться слуги. Розкішні різнокольорові машини одна за одною підкочують до широких сходів, і з них, мов з лялькових коконів, вилуплюються розфранчені дами, строгі, чопорні чоловіки, жевжикуваті молодики. Чи ж проста річ — з'явитися на бал до Вальтера Кірхенбома, показати себе в усьому блискі, засліпити інших своїми оздобами? Гості поважно, величаво, ніби піднімаючись до райських врат, сунуть широкими сходами в покої Вальтера Кірхенбома. Весь цвіт міста збирається сьогодні на приватну вечерю до його величності, президента славнозвісної авіаційної компанії, збирається для того, щоб зайвий раз засвідчити повагу своєму високому покровителю (несучи в душі притамовану заздрість!) і щоб помилуватися його чудовою гостею, про яку ось уже два дні точаться балачки в усіх сановних домах і ділових конторах.

Де вона? Де загадкова мулатка? Чому вона завітала саме в дім Вальтера Кірхенбома? Дивіться, дивіться, онде стоїть у холі поруч з тим самовдоволенням Густавом — русява, струнка, зовсім не схожа на африканку. Світова зірка, гордість Африки, донька президента Африканської федерації. В натовпі перешіптування, снуються останні відомості: Росана Подестра — по матері італійка, кінчала консерваторію в Римі, потім вчилася в Москві, в інституті журналістики, завоювала собі

світову популярність виступами на захист чорного континенту, блискуча поетеса, оратор і громадський діяч.

— Ви чули? — зривається шепіт серед натовпу. — Приїхала в Європу організовувати громадську думку проти білих екстремістів.

— Смілива жінка.

— О, в неї лев'яче серце!

Дами з прихованою заздрістю дивляться на струнку, сліпучої вроди Росану Подестру; з показною недбалістю оцінюють її туалет, обмінюються між собою прискіпливими зауваженнями. Славнозвісна гостя мило посміхається до всіх, дарує кожному якесь привітне слово. Але видно, що вся її увага, вся її веселість і привітна поштивість — тільки маска, за якою ховається ледь стримуване нетерпіння.

І враз її обличчя просвітліло. Через хол до широких сходів крокує Пауль Ріхтер, стрункий, широкоплечий, з гордовитою поставою голови, з чорним гривастим чубом, що чітко відтіняє мармурову блідість його обличчя.

Всі присутні, ніби відчувши наближення кульмінаційного моменту, завмирають, навіть слуги ціпеніють з підносами й карафками в руках. Потвора розхристаної веселості, потвора сміху, дзвону, яскравого світла уважно стежить за кожним кроком молодого інженера. Чому Росана Подестра так вп'ялася в нього очима? Закохана чи просто давня знайома?

Співачка раптом робить крок уперед і весело — істинно весело! — простягує Ріхтерові обидві руки, увінчані дорогоцінними обручками. З відчутним італійським акцентом вона вітає молодого інженера:

— Здрастуйте, мій дорогий Паоло!

— Здрастуйте, Росано!

Чотири руки міцно сплелися в потискові, очі схрестили погляди.

Ні, ні, вони не закохані, вони просто знайомі. Тут щось інше, щось значніше в їхньому потискові рук, в отій напруженості їхніх поглядів. Так зустрічаються давні друзі, товариші по зброї, яким довелося не раз і не двічі випробувати свою вірність за найтяжчих умов. Але що так зридніло їх? Яка дружба єднає їхні долі?

Росана Подестра і Пауль Ріхтер! Загадкові постаті, непевні взаємини. Росана Подестра бере Пауля під лікоть, прямо-таки зависає на його міцній руці і веде сходами вгору, в банкетний зал. Густав, трохи невдоволений і ображений, масивно суне за ними.

Старий Кірхенбом, сухенький, зовсім зморщений і потемнілий, запрошує гостей частуватися всім, що стоїть на столах.

— Прошу підняти чарки, панове, — скрипить його кволий голосок, — за нашу дорогу гостю Росану Подестру. Вільна Африка простягує руку старенькій Європі. Прозіт, панове! Прозіт!

Деся з сусідньої кімнати через широко відчинені двері вливається урочиста ораторія Баха. Її виконує приватний оркестр Вальтера Кірхенбома, відомого мецената старовини. Музики, більше музики! Шуму й світла на честь прекрасної гості! Вальтер

Кірхенбом піднімає маленький келишок і швидко осушує його до дна.

Росана Подестра просить уваги. Вона теж хоче сказати кілька слів до шановних гостей Вальтера Кірхенбома. Вона хоче, по-перше, розвіяти подив, який вона помітила на обличчях шановних паній і панів. В цьому домі вона зустріла свого старого знайомого й друга Пауля Ріхтера, з яким доля звела її два роки тому в Африці. Це — велика радість для неї і справжня винагорода за всі труднощі дороги. Вона знає Пауля Ріхтера як чудового товариша і надійного помічника в скруті. Вона знає, що на Пауля Ріхтера можна покластися в найтяжчу хвилину. Тож вона піднімає чарку за вірність і дружбу, за чесність і прямоту, за високі ідеали свободи й людського щастя.

В натовпі пронісся шепіт. Хтось пирснув у кулак, хтось кинув обурливу репліку. Надто вже широко замахнулася Росана Подестра. Таких тостів не чули ще стіни Вальтера Кірхенбома. За свободу, за щастя людей! Але ж і не випити теж незручно, теж нехороше.

Гості стоять з налитими чарками, нерішуче мнуть, позирають на всі боки. І раптом всі бачать, як старенький мільйонер, скинувшись жилавим тілом, наче бувалий, бойовий півень, бере з рук слуги наповнену чарку і високо здіймає її над головою.

— Чого ж ви ждете, панове? Вип'ємо за свободу. Вільний світ завжди був і залишиться прихильником найвищих ідеалів цивілізації. Прозіт, панове! Прозіт!

Однак гості відчують ледь приховане роздратування Кірхенбома. Він і п'є, і інших припрошує, і намагається піднести загальний настрій, та в поведінці його раз по раз проривається затамована досада. Очі його дедалі більше хмурніють, поблискують холодом.

Президента компанії дратує поведінка Ріхтера, цього бунтівливого, самозакоханого інженера, який відчуває себе сьогодні справжнім іменинником. Ще б пак! Зустрів свою стару подругу. Молода красуня тільки й знає, що звертає на нього увагу, тільки й перемовляється з Ним, тільки й розпитує його про всілякі справи.

Ой, як це не подобається Кірхенбому! Просто псує йому кров. Хай би знав своє місце отам, на заводі, а коли вже прийшов у дім свого хазяїна, не забувай про честь, не сунься межі очі.

"Я йому дав надто багато свободи, — свердлить Кірхенбому душу злість. — Нахаба! Привласнив папери Браузе, зв'язав мене по руках і ногах, та ще й до всього вдає з себе безневинне ягнятко. Якби я мав зараз свій "флегматизований водень", плювати мені на конкурентів, на російські вимоги і взагалі на всіх отих заздрісників, що ладні з тельбухами проковтнути мою фірму. За всяку ціну я мушу мати свій газ. І я його матиму. Обов'язково матиму!"

Густав товчеться біля гості. Спочатку засипав її компліментами, але, наколовшись на зневажливий погляд, хоче взяти реванш. Потроху підсипає в свої фрази жовчі, злісних дотепів.

— Все ж таки мені неясна мета вашого приїзду, Росано, — нахилиється він до африканки.

— Я ж пояснила, пане Густав, що у мене одна мета — краще взнати світ, знайти

хороших людей.

— Сентиментальні слова. Я люблю ділову розмову.

— Хороші люди — це найкраща ділова розмова. — Росана стріпує тугим, темно-русявим волоссям, недбало поводить оголеними плечима, які вбирають у себе щедре світло люстр. — Коли минулого року мій батько підписав у Москві договір про створення третього каскаду гідроелектростанцій на Нігері, це була блискуча ділова розмова.

— В Москві?.. Гм... Можу вам тільки поспівчувати... А втім, я пам'ятаю, ваш батько вів переговори і у Преторії.

— З компанією Фрайвуда? — вся ніби аж потемніла Росана.

— З компанією Фрайвуда, — вдоволено кивнув головою Густав. — Ця європейська фірма на вашій африканській землі теж скоро будуватиме великі дирижаблі. Фірма, з якою ми підтримуємо тісні взаємини. — Молодик нервово глянув у бік батька, але, побачивши, що того оточили гості, дав волю своєму красномовству — Компанія Фрайвуда уособлює в собі кращі риси сучасного ділового світу. Першокласна техніка, необмежені фінансові можливості, надійна міжнародна підтримка...

У африканки поблідли губи і на щоках виступили яскраві випіки. Жмакаючи нервово хустинку, вона дивилася на Густава з ледь прихованою відразою.

— Ми відкинули пропозиції Фрайвуда, — сказала вона неголосно. — За його кораблі нам довелося б дорого заплатити.

— Ну звичайно! — розвів руками Густав. — Хіба ж ви можете вирішувати щось самостійно? Вам просто заборонила Москва. Дивно, як ви ще погодилися піти на контракт з капіталістом Кірхенбомом! — В голосі Густава поволі закипала злість, він уже ледве володів собою. — Ви нездатні тверезо мислити... Цивілізований світ ніколи не подарує вам того, що ви пішли на поклін до Кремля. Ніколи!

Очі Росани враз звужуються, вона підводить голову, важко дихає, плечі її ніби гострішають, тверднуть. Їй кинута виклик. Відвертий, грубий, образливий виклик, після якого належить встати й піти геть. І вона зараз встане і піде. Але спочатку скаже цьому типові все, що думає, все, чим живе. Він співчуває долі Африки, боїться за її майбутнє, обурюється. дружбою африканців з Радянським Союзом? Так нехай же затямить собі пан Кірхенбом, що тільки тепер африканці по-справжньому усвідомили свою людську гідність. Благородство намірів оцінюють по конкретних ділах, по кількості збудованих гідроелектростанцій, по довжині прокладених доріг, по числу споруджених шпиталів, по глибині знань, з якими повертаються африканські студенти з Росії. Радянські люди першими направили кошти, вивільнені після заборони ядерної зброї, на допомогу чорному континентові. Безкорисливо, без будь-яких застережень. І саме це дратує АСБР, якій досі маряться дні колоніального кошмару. Та минуле не вернеться. Ганебного апартеїду ніколи більше не буде.

— Буде! — верескливо вигукнув Густав, зриваючись на ноги.

— Не буде, пане Кірхенбом!

— Чекайте, Росано! Чекайте "Білу зірку" над пустелею, вона скоро зійде. І тоді... — обличчя Густава почервоніло, очі майже викотилися з орбіт, — тоді ваші ріки стануть

чорними!

Серед гостей сум'яття. Всі перелякано відступають від Росани й Густава. Старий Кірхенбом, щоб якось спинити сварку, кидається вперед, бере Росану за руку. Він просить вибачення дорогої гості за цю непоштиву витівку свого сина. Взагалі краще не говорити про політику. Вони ж зібралися для того, щоб вільно й весело провести час!

Обличчя старого повертається до оркестру. Музики! Більше музики! Сучасної, модерної! Баха і Гайдна президент слухатиме на самоті. І танців. Усім танцювати! Усім до одного! Що? Пані Росана збирається їхати? Він не пустить її. Ніяких готелів, ніякого відпочинку!

Але Росана підводиться, рівна, владна, несхитна, з матово-смаглявим обличчям, на якому завмерла посмішка зневаги.

— Пробачте, пане Кірхенбом. Я поважаю вас особисто, але в цьому домі, разом з цим... чоловіком, який посмів образити мою батьківщину й мене особисто, я не можу залишитися. — Ніздрі її чутливого носа дрібно тремтять, смертельна блідість залляла її матово-смагляве лице. Прекрасні, пройняті бурею гніву очі оглядають зал, спиняються на непорушному обличчі Ріхтера. — Прошу вас, Пауль, проведіть мене вниз. Сподіваюся, це не викличе гніву пана Кірхенбома.

Музика реве на повну силу, в шаленому вихорі звуків люди стоять наче мертві. Які там танці! Кірхенбом, тамуючи в собі гордість, бере Росану за кінчики пальців і підводить до Ріхтера.

— Ми доручаємо вам, пане інженер, супроводити нашу дорогу гостю до самого готелю. — Він з усіх сил напружується, щоб вдати веселого й безтурботного. — Вважайте, Росано, що вас супроводить весь мій дім. І в першу чергу — я. Прощайте, дорога Росано Подестра!

Яскраво освітлена вілла лишилась позаду. Присадкувате авто стоїть, мов вірний пес, уткнувшись носом в залізну огорожу.

— Ось і мій фрегат, Росано, — каже Ріхтер, відкриваючи дверцята. — Якщо маєте бажання, прошу за кермо.

— Ведіть самі, — відповіла здавленим голосом Росана й знеможено впала на сидіння.

Ріхтер нахилив і собі голову, щоб сісти до керма, як раптом від темної огорожі до нього підійшов Віллі. Він тремтів усім тілом, навіть в темряві видно було, як посиніло його худеньке, змарніле лице. З-під кепчини визирало пасмо білявого волосся.

— Ти що тут робиш?

— Я... я... з самого вечора жду вас, пане інженер.

— Сідай в машину. Швидко!

Мотор зафуркотів на малих обертах. В кабіні затишно тепло. Ріхтер чує, як Віллі здригається, як лунко вистукують його зуби. Він повернувся до нього, поляскав по коліні, спитав, що трапилося. Невже не можна було зачекати вдома?

— Ні, не можна, ось візьміть, — хлопець простягнув через сидіння конверт. — Вам лист.

— З Москви?

— З Москви, пане інженер, — відрапортував Віллі, припавши грудьми до переднього сидіння.

Ріхтер взяв листа і простягнув його Росані. Він не міг, не хотів мати від неї таємниць. Голос його став теплим і схвильованим.

— Це від Крижанич.

Росана взяла конверт, піднесла його в темряві до очей, ніби намагаючись прозирнути крізь папір і побачити там образ дівчини, яку вона колись щиро, віддано полюбила. Зелені вогники на шкалі приладів тьмяно освітлювали їй руки, мотор фуркотів вдоволено, рівно, ніби звірятко, приголублене рукою господаря.

Раптом Росана озирнулася на осяяні вікна вілли і мимоволі притиснула лист до грудей.

— Поїхали, Паоло!

Проминувши вокзальну площу, вони виїхали до набережної. З мороку виринув старовинний, поцяцькований зеленими й червоними вогниками міст.

— Станьте тут, — сказала Росана.

Залишили в машині промерзлого, напівсонного Віллі і вийшли до масивної балюстради. Ріка дрімала у кам'яному ложі, монотонно плюскаючи масною водою.

"На острові Чад стоять зараз душні дощові ночі", — подумав Ріхтер, згадавши блакитне озеро, гойдливі пальми на берегах, самотню пірогу серед врунистих хвиль.

Десять за містом гримнув вибух, спалахнула заграва над заводським районом, і Ріхтер мимоволі уявив собі монтажну площадку, темний корпус "Левіафана", крани, що завмерли, мов нічні сторожі, готові залізними руками боронити до останку своє дітище.

— Я навмисне заїхала до вас, — озвалася Росана, дивлячись в мерехтливій воді річки. — Батько просив розпитати, чому так затягується будівництво корабля. На минулій сесії Аеросиндикату йшла мова про санкції за зрив узгоджених термінів.

— Вам багато чого невідомо, — зітхнув Ріхтер.

— Ні, ми все знаємо. Асберівські витівки, чи не так?

— До того ж примхи нашого шефа. — Ріхтер згадав останню розмову з Кірхенбомом, яка мало не скінчилася сваркою. Нахмурився. — Старий втратив спокій, йому мало прибутків, мало капіталів. Він запалився ідеєю взяти все в свої руки.

— Без росіян?

— Так, сам-один. Вірять у свої сили до смішного! І, головне, я йому заважаю. Не до кінця щирий, приховую деякі секрети...

— Секрет доктора Браузе?

— Так, цілий скандал! — іронічно промовив Ріхтер. — Мене звинувачують у тому, що я обікрав націю, тягнуся тільки за радянським газом.

— А насправді, Паоло? — прискіпливо глянула Росана в лице інженерові.

— Насправді... — Він замислився, подумав мить, чи варто бути відвертим до кінця. Глянув у віддано теплі очі жінки і відчув себе вільніше. — Насправді я нікого не обкрадав. Ні нації, ні навіть Вальтера Кірхенбома. — В голосі Ріхтера чулася злість. —

Доктор Браузе віддав мені свій винахід, але я мушу зберегти його до кращих часів. Перед смертю він розповів, що його переслідують агенти АСБР. Тепер ці бандити полюють за мною, хочуть вирвати винахід покійного хіміка... Їм маряться свої "Левіафани", свої літаючі фортеці... Повірте, Росано, мені тут нелегко. Мов пес на сіні, я стережу скарб, який міг би бути корисним для Німеччини. Але іншого виходу немає. І я буду стерегти його, буду кусатися, гарчати, битися до останку, аби таємниця мого покійного друга не потрапила в руки асберівців. — Помовчавши трохи, він дещо стриманіше додав: — Та, зрештою, папери Браузе — це тільки загальний начерк. Там немає ще головного — технологічної розробки. Є секрет і немає формули, немає технологічного ключа, яким володіють росіяни. От. І вся хитрість. Кірхенбоми ж вирішили, що я утаїв від них мільйонний скарб. Старий трясє мене, як грушу, вимагаючи "флегматизованого водню", а виродок Густав хоче мати той водень, щоб десь у африканських нетрях будувати військові дирижаблі. Достобіса заплутана історія. І розплутає її тільки час, тільки наша праця і ваша боротьба. Ну, та годі про це! Почитаймо краще, як Ганка дає чортів своєму німецькому колезі. Добре, що ви тут, Росано, а то, їй-право, мені було б страшно читати.

І Ріхтер з невеселим усміхом розірвав конверт.

ДЕ ЗНЕВАЖЕНО КОХАННЯ...

Гельда, заклопотана, розгублена, не знає, що робити. Віллі, її улюблений пустун Віллі, побіг кудись з листом, побіг шукати інженера Ріхтера. Гельда виразно чула його розмову з поштарем. Лист був з Москви, тобто від неї, од тієї красуні, яку пан Ріхтер нещодавно з такою трепетною побожністю проводжав з аеропорту.

Таки дочекався листа, дочекався вісточки до своєї коханої. І Віллі поніс йому цю звістку. Якби лист потрапив їй у руки, о! — вона б знала, що з ним робити! Знищила б, розтоптала, розвіяла. В саму душу влізла б панові інженерові, аби вирвати звідти образ гордовитої чужинки.

Вона ж так мріяла зустрітися сьогодні з паном Ріхтером на самоті. Соромно? Що може бути соромне їй, солдатіві підпільного ордену АСБР, захисниці священних інтересів нації! Страшно? Хто може налякати її, красуню Гельду, після того як у розкішному салоні АСБР їй було виголошено смертний вирок з... умовним збереженням життя.

Так, вона завинила перед своїми братами по ордену, коли зірвала операцію в аеропорту, і цю провину їй доведеться тяжко спокутувати.

На вустах Гельди тремтить задумлива посмішка. Найстрашніша спокута нічого не важить у порівнянні з життям інженера Ріхтера, з його врятуванням, з його великими, розумними очима. Ну й що, хай вони вб'ють її, знищать, розстріляють. Вона не хотіла зраджувати своїх братів по ордену, хотіла тільки врятувати його життя, життя цієї великої, чудової людини з блакитними очима. Сама доля повеліла їй вчинити так. Вона довго, довго пам'ятатиме той вечір. Мав їхати до аеропорту одноокий Артуро — він

завжди брав участь у "делікатних" справах, і пан Густав довіряв йому найбільше. Але Артуро потрапив у руки поліції. Довелося шукати заміни. Вибір впав на неї, Гельду. Їй дали чорне авто і наказали чекати біля аеропорту. Чекай!.. Чекай, доки вони схоплять пана Ріхтера і вкинуть його досередини, щоб відвезти на свою віллу. Пана Ріхтера з добрими задумливими очима, їхнього сусіда, який бавився з Гельдою у дворі, на озері, за містом, який підтримував їхню сім'ю в важкій скруті...

Мотор працював на малих обертах, руки її судорожно тримали велике холодне кермо, весь кузов дрібно тремтів, наче вмирав від жаху й сорому. Було страшно, неймовірно страшно. Вони тупотіли біля машини, умовляли пана Ріхтера, а він, ніби жартуючи, ніяк не хотів сісти в машину. Потім вона почула за спиною в себе його подих і швидко обернулася. Його блискучі очі дивилися їй прямо в лице, він не впізнав її, був далекий і відсутній, мабуть, думав про ту гордовиту красуню, яка щойно відлетіла до Москви. Гельда зашепотіла: "Тікайте!" — і не впізнала себе самої. Тільки збагнула раптом, що треба щось робити негайно, поки пан Ріхтер не впав на задне сидіння і за ним не закрилися дверцята. Мотор, слухняний, двохсотсильний буркотун, насторожено чекав сигналу. Зраділо зойкнувши, він змахнув крилами, шарпнувся вперед і... понісся вулицею. А ззаду хтось брутально лаявся, біг за машиною, погрожував...

Потім було засідання трибуналу. Пан Густав, магістр ордену, погасив велику люстру і при світлі смолоскипа спитав Гельду нервовим, напруженим голосом:

— Гельда Губмахер, чи визнаєте ви себе винною в порушенні законів і приписів "Асоціації білої раси", в зраді своїх братів і зневаженні високих цілей нашого руху?

Гельді зробилося млісно, дим смолоскипа викликав у неї приступ нудоти. Запала тягуча, насторожена мовчанка.

— Гельда Губмахер, я вдруге запитую вас: чи визнаєте ви себе винною?.. — підвищив голос магістр.

— Визнаю, пане Густаве! — квапно промовила Гельда і крадькома озирнулася навкруги.

— Чи знаєте ви, що орден суворо карає за порушення статуту?

— Знаю, пане Густав. — Голос Гельди зовсім опав, на її круглому обличчі з'явився страх.

Дивна покірність Гельди дратувала Кірхенбома. Йому хотілося грати роль неблаганного судді, хотілося сперечатися з обвинуваченою, вилити на неї свій гнів, а тут стояло якесь безвільне дівчисько і наперед погоджувалося з кожним його словом. Вона не вміла навіть постояти за себе. І заради такої нікчеми магістрові ордену АСБР Густавові, Кірхенбомові доводилося витрачати даремно своє красномовство, свій запал.

— Вас буде страчено, Гельдо Губмахер, — верескнув, по-справжньому розгніваний магістр. — Негайно, сьогодні ж... Ви знущаетесь над орденом...

Гельда трохи опанувала себе. Голос її задзвенів металом. Вона нікого не зраджувала. Не її ж вина, що інженер Ріхтер не встиг своєчасно сісти в машину...

— Ви навмисне рушили раніш, ніж треба.

— Зовсім не раніш.

— Раніше, Гельдо Губмахер!

— А я кажу не раніше, пане магістр!..

В кімнаті засміялися. Процес явно втратив свою серйозність. Густав Кірхенбом, зрозумівши непевність доказів трибуналу, вирішив вдатися до хитрощів. Якщо Губмахер діяла несвідомо або без жодних намірів проти ордену, то чому ж вона щиросердно визнала себе винною?

— Я не визнаю себе винною! — вигукнула Гельда.

— На початку засідання ви дослівно повторили за мною, що вважаєте себе винною в порушенні законів, і принципів ордену.

— Авжеж, пане магістр, — удала з себе наївну Гельда. — Ваші слова для мене закон. Я завжди дослівно повторюю ваші накази.

— Це лицемірство! — обурився Густав Кірхенбом.

— Їй-право, пане магістр, — сплеснула руками Гельда, — я не смію суперечити вам ні в чому. Ваша воля — моя воля.

В кімнаті вибухнув сміх. Асберівці явно потішалися з Кірхенбома, людини зарозумілої й несимпатичної, до того ж наділеної надто великими повноваженнями. Та й хіба ж словам цього дівчиська бракувало глузду?

Суд затягнувся. Густав Кірхенбом нервував. Нарешті він наказав. вивести Гельду з кімнати. Двоє дебелих хлопців взяли її під руки і виштовхали в коридор. Через півгодини її знову ввели і поставили перед тим самим столом. Магістр, у душі примирений із "зрадницею", а ще більше підкуплений її жіночими звабами, узяв зі столу невеличкий аркушик паперу і зачитав вирок. Гельда визнавалась винною в напівсвідомих, але все ж таки нелояльних діях по відношенню до ордену. За це її засуджували до страти — з вилученням всього майна, яке належало їй і родині. Однак... — тут на м'ясистому обличчі Густава Кірхенбома лягла поблажлива посмішка, — враховуючи недосвідченість Гельди Губмахер, її молодий вік і головне — її відданість ідеям "Асоціації білої раси", — трибунал вирішив надати Гельді Губмахер можливість виправдати себе перед орденем і Німеччиною, тобто своєю власною поведінкою скасувати вирок. Умова полягала ось у чому: Гельді наказувалося зав'язати тісні стосунки з інженером Ріхтером, завоювати його довіру і в потрібну хвилину, коли того зажадає орден, знешкодити інженера або ж використати його самого і його винахід в інтересах нації.

— Щотижня ви будете складати в штабі звіт про свої дії, — закінчив Густав Кірхенбом. — Тільки сумлінністю й чесністю ви зможете врятувати своє життя і спокій своєї родини. Рішення трибуналу набуває чинності з цієї хвилини. Можете йти, Гельдо Губмахер. Хай живе "Біла зоря"!

Це було п'ять днів тому. А зараз вона стоїть під старим кленом, під мирним деревом своїх дитячих літ, стоїть з сумовито опущеною головою і обдумує свою невеселу долю. Вона мусить діяти. Мусить негайно братися за діло. Такий грізний наказ штабу АСБР.

Діяти — це значить стояти отак під кленом, на холодному осінньому вітрі, кутатись у розкішне (ніколи в житті такого не носила!), подароване братами ордену пальто, ждати високої, плечистої постаті пана інженера і, коли вона з'явиться, коли блиснуть їй назустріч його довірливі очі, зодягти на себе підлу, нікчемну машкару спокусниці.

Дівчина повільно, вся оповита думками, перетинає вулицю. Пухке, русяве волосся вбирає в себе хворобливе світло вуличних ліхтарів. Гарненька, струнка постать приваблює погляди перехожих. Покинута чи зраджена коханим? Так виразно малюється в її постаті смуток, безнадія, весь безмір людських страждань, які не сховати ні під дорогим вбранням, ні під награною байдужістю.

Стала на краю тротуару. Байдужі очі дивляться кудись у порожнечу. "Воля АСБР стане моєю волею". Звідки їй спали на думку ці слова? Воля АСБР... Ах, так, то ж грізні слова клятви, спогад першого посвячення в закони АСБР.

"Воля АСБР стане моєю волею". Вона вже стала її вол'єю. Стала ідолом, який забрав у неї молодість, давши навзамін чадні ночі ресторанних гульбищ, хтиві пики асберівських "лицарів", обіцянки великого раю в майбутньому. А зараз що вона має робити? їй винесено вирок, який вона повинна замінити своїм "благородним" вчинком. Безглуздо, дико, неймовірно! "Ріхтер — неодружений, — сказав їй учора пан Густав. — Ваше знайомство з ним, стара дружба і головне — ваша врода повинні прислужитися організації".

Її врода! Дивний наказ пана Густава не має в собі крихітки реальності... Гельда знає, що інженер Ріхтер ніколи не зверне на неї ані найменшої уваги. Він засліплений своєю росіянкою, і йому байдуже до її, Гельдиної, вроди.

Зараз треба йти додому. Сидіти з матір'ю й чекати повернення Віллі. В пустці, в проклятій пустці. І вона йде й чекає. Куди ж утечеш від себе? Куди вирвешся з цупкого полону обов'язків, з липких тенет родинного затишку?

Поволі Гельду обгортає тривога, невблаганна, невидима, прокрадається в шпаринки вікон і дверей, цідиться з-під стелі тьмяним світлом лампочки. Бо ж досі немає маленького, пустотливого, на все здатного Віллі. Понісся стрімголов із листом і наче в воду впав.

Гельда підводиться. Поправила зачіску, зірвала з вішалки новеньке пальто. (Як же контрастує воно з убогістю цієї оселі!) Вмить стала поважною, елегантною панянкою. І тільки очі — все ті ж, колишні очі, добрі й турботливі, мліють від страху за брата, наливаються рішучістю, готові схреститися з поглядом ворога, боронити рідну кров. Де він, дурненький, заблукав з отим листом? Добре, якщо зустрів пана інженера і разом з ним повернеться додому. А що, коли... Ой ні, краще не думати, краще самій шукати його.

Вибігла на вулицю. Завагалася. Куди йти? На віллу Кірхенбома? Там, мабуть, чекає свого друга маленький Віллі, дививляється на розкішні авто, на великі вікна мільйонерського будинку.

Вітер гуляє вулицями, осінній, дощкульний, влазливий — жодної душі не помине, всіх обцілює шорсткими губами. Де-не-де — запізнілі прохожі. Спиняються перед

розкішними вітринами, п'ялять у них свої очі, вигрібають поглядами омріяне багатство.

На стендах клапті порваних газет. Крикливі заголовки: "Левіафан" дасть роботу всім безробітним міста", "Слава "Левіафану", гордості німецького технічного генія", "Не віддавайте "Левіафан" червоним, бережіть багатство нації"... Клапті паперу жалісно тремтять, вигинаються, падають на землю. І разом з ними падають на землю крикливі гасла.

Вітер налітає на Гельду, продирається під пальто, холодить кров, забирає сили. Якись печені панки чіпляються до дівчини, обдаровують її масними поглядами. Дурники, кому потрібні їхні компліменти?

— Може, панянці страшно самій?

Гельда навіть не озирається. Іде вперто далі, минає квартал за кварталом, розгортає грудьми вітер, наче ріже холодні хвилі. Швидше б уже та вілла. Де вона, проклята? Чи знайде вона малюка?

А з глибини свідомості, з теплих закамарків душі зринає інше питання, інша несмілива думка: чи побачить вона там пана інженера, чи зустріне сьогодні своє прокляття й свою любов, свою надію й свою згубу?

— Дивіться, яке розкішне волоссячко в цієї дівчини! — знову підступає до Гельди молодцювата постать у капелюсі. — Жаль, коли вітер розкуйовдить їй зачіску. Може, люба незнайомка ласкаво погодиться скористатися моїм авто? Не треба так соромитися, красуне! Ми ж усі німці. Всі єдинокровні брати...

"Ми ж усі німці!" Мала б зброю — не пошкодувала б кулі для цього нахаби. Пан Густав казав їм, що священні ідеали треба захищати кров'ю. Залізом і кров'ю! Як колись учив німців великий Бісмарк... Хто він, той Бісмарк? Здається, пан Густав згадував щось з історії, вихваляв його, ставив за приклад... А от вона забула. Знає тільки, що німці — велика нація, що треба гуртуватися, треба жорстоко помститися за минулу війну, за відібрані землі...

Ось і ріка. Спить у своїй кам'яній колисці, плямкає уві сні губами. Зрідка вздовж набережної миготять вогні фар, майне якась постать на мосту. Тиша, глухе безлюддя. Але Гельді не страшно й не самотньо. Їй тільки сумно. Дуже сумно і трішки-трішки образливо. Вродлива ж бо вона, навіть у штабі ордену є у неї гарячі поклонники (чи не вони ото й врятували її від тяжкої кари!). Могла б кохатися, мліти від гарячих поцілунків, чадіти любовними ночами в обіймах хлопців. А от іде сама, і тремтить у серці надія, маленька, крихітна надія, що побачить сьогодні пана інженера, почує його рівний, спокійний, такий знайомий і такий дорогий голос, що стане з ним поруч і гляне в його великі очі. Їй питає його... Про що? Про Віллі? Ні, ні, вона навіть не думає зараз про свого Віллі. Це соромно, ганебно, але нічого вона не може вдіяти з собою. Не думає вона про Віллі, от і все. Думає тільки про нього, тільки його голос чує на відстані. Забуло її серце про брата, про матір, про орден, про все на світі — тільки вишукує в пітьмі вистраждану, вимріяну постать, чорнявий чуб і задумливі очі.

І враз (бувають же такі чудеса!) за спиною в Гельди — скажений скрегіт гальм. Вона рвучко повертається і... мало не сліпне. Просто в лице їй б'є фарами машина.

— Гельдо! Це ви, Гельдо? — кричить з відкритих дверцят знайомий голос.

Фари гаснуть, але Гельді здається, що світло підносить її на своїх крилах і кидає в просторінь неба. Гельда чує голос інженера Ріхтера. Це ж він стоїть біля машини і з радістю дивиться на неї. Кинутися б до нього, пригорнутися до його дужих грудей і прошепотіти оте гаряче, таємниче слово, яке кривавим клубком запеклося в її серці. Любий! Але чому він стоїть? Чому не радіє з цієї зустрічі?

Ось він підходить, кладе їй руку на плече, струшує легенько, немов хоче розбудити од сну, повертає до себе її скам'яніле обличчя, довго дивиться на неї. Посміхається.

— Я впізнав ваше волосся, Гельдо, — каже він лагідним голосом.

Їй стає млосно. До краю, до неможливості напружується кожна клітина, кожен нерв, вона ловить його слова, вириває їх з його вуст, витлумачує по своєму. Він упізнав її волосся! Серед ночі впізнав! Нащо тут розмови, пояснення, коли й без них усе ясно. Ясно, що він не байдужий до неї, ясно, що його очі блукали по нічних закамарках, прагнучи й чекаючи її...

— Я теж довго чекала...

Ах, дурні, непотрібні слова, зовсім інше вона хотіла сказати. Що саме? Байдуже що. Хай він посадовить її коло себе, повезе в порожнечу вулиць, і тоді вона розповість йому все-все: про грізний присуд трибуналу, про свій відчай, про свою ревність до отієї далекої, Ганки... Їй трохи холодно, але це нічого. Зараз буде тепло, затишно в його розкішному авто. Зараз усе відкриється для неї, усе віддасться їй.

Ось Ріхтер вже взявся за дверцята, якось загадково посміхнувся. Потім повертається до Гельди.

— Не можна отак блукати нічними вулицями.

— Не можна, — озивається Гельда, потроху набуваючи певності і навіть почуваючи себе здатною до кокетування. — Головним конструкторам великих кораблів теж не можна отак їздити допізна по місту. Чи, може, пан інженер наодинці з самим собою накреслює деталі "Левіафана"?

— Наодинці? — не розуміє дівчину Ріхтер. І враз усе осягнув, безтурботно зареготав, і полетіли в прірву всі Гельдині сподіванки. — Я не сам, дівчинко. Радий, що ви прилучитесь до нашої компанії. Тільки прошу бути великодушною до свого брата.

На Гельду стріляють з мороку кабіни винуваті оченята Віллі. І бачить вона ще чиїсь очі — звісно ж, палкі, вродливі очі красуні під пишною зачіскою. Мила компанія! Радість за Віллі зміщується в її серці з тоскним болем розчарування.

Мотор фуркоче, нетерпеливиться. Ріхтер вже сів за кермо, скося позирає на Гельду. Чом вона стоїть наче вкопана?

— Ну ж, Гельдо?..

Ах, ось як, її просто підібрали на вулиці, мов паршиве кошеня. Гаразд, вона сяде, слухняно скориться цьому брутальному, холодному наказові. Але ніколи в житті вона не забуде образи. І той чорнявий чуб над високим лобом, і міцні руки на кермі, і знайомий, рідний голос вона викреслить назавжди з свого серця.

— Спасибі, пане інженер, я сідаю.

Гельда вмощується біля Віллі, з люттю шарпає до себе дверцята. Досить церемоній, досить сентиментів. Тепер вона поведе наступ за всіма вимогами ордену. Там, де зневажено кохання, починається помста й боротьба.

ГАЗОВА ЛИХОМАНКА ПАНА ПРЕЗИДЕНТА

Зайшовши до своєї квартири, Ріхтер стягує плащ, падає на канапу і довго бездумно дивиться в стелю. Здавалося б, все лишилося там, за дверима: і Росана, і нічна мандрівка по місту, і дивна зустріч з Гельдою. А отже ніяк не вгамується серце, все рветься, все тріпочеться, прагне простору.

Нащо йому простір, нащо крила? Підрізане воно, немічне, знівечене. Він — одинак, самотній геній, проклятий долею, засуджений на вічні сумніви. Фауст! Нікчемний Фауст двадцятого століття. Ех, немає тут Ганки, немає Крейського. Їм просто і легко. Розклали життя на барви й відтінки. Виліпили з нього високий ідеал справедливості і живуть-поживають згідно з тим ідеалом. Оце, мовляв, добро, а оце кривда. Так слід робити, а так не варто.

Поясніть же йому, Ріхтерові, витлумачте, намалюйте оту ясну картину дійсності. Хай і він затямить собі, де треба йти прямо, а де звертати вбік, згинатися, ухилятися від ударів. Він геть заплутався в круговерті подій, збитий з пантелику, знічений і безсилий.

Неспокій охоплює душу Ріхтера. Ось він підвівся з канапи, підійшов до вікна, втупився непорушним поглядом у холодне безлюддя нічної вулиці. Там глухо і німо. Там тиша взулася в чорні панчохи і блукає між домами, гасячи останні вогники, нагадуючи людям про короткочасність їхнього сну.

Тільки до його, Ріхтерового, вікна не наважується підійти. Бо скільки б не домагалася свого, все одно його серце надто збентежене, надто переповнене тривогами дня, щоб віддатися теплим обіймам спочинку.

Знову була гостра розмова з старим президентом фірми. Той ніби глузд втратив. Ніби якась лихоманка причепилася до нього. Вимагав одвертості і... секрету. Тільки секрету. Тільки формули доктора Браузе.

— Вона у вас, я знаю, — хрипів, тупо дивлячись Ріхтерові в лице.

— У мене немає формули, пане президент, — сказав йому Ріхтер. Сказав спокійно, твердо. Бо ж дійсно не мав ні формули газу, ні остаточних рішень.

Але старий не відставав, не хотів вгамуватися. Перейшов до ділового, батьківського тону. Потираючи захололі, подагрично скарлючені руки, повів мову про те, що він щиро дивується з поведінки свого інженера. Яка йому користь від приховування таємниці? Росіяни її все одно знають. Наука рано чи пізно здійснить відкриття "флегматизації". Так нащо ж грабувати себе? Нащо?

— Пане президент, — запально заговорив Ріхтер. — Не розумію вашого тяжіння до тієї клятої формули. Що вам від неї? Ми будемо корабель, який дасть вам в тисячу разів більше зиску й честі, ніж сотні формул. Російський газ і є бажана формула.

— Мені набридли ваші балачки! — скипів Кірхенбом. — Російський, російський!..

Доки ми будемо рівнятися на російські винаходи? В космосі — все російське! На полюсі — російське. На дні океанів — російське... Я хочу, щоб моя фірма випускала німецькі дирижаблі.

— Але ж... контракт з синдикатом зобов'язує нас до спілкування.

— А я не хочу спілкування! Чуєте? Не хочу, та й годі.

Ріхтерові тільки тепер ніби проблиснуло в свідомості. Он воно що!..

— Пробачте, наскільки я розумію, пане президент, ви хотіли б узяти спорудження корабля в свої руки, — вигукнув роблено веселим тоном Ріхтер.

— Ну... так. Принаймні у майбутньому.

— Значить, цей корабель ми збудуємо спільно, а наступні — виключно німецькими силами?

— Безперечно, пане Ріхтер.

— Тоді справа розв'язується сама собою, — ніби торжествуючи, промовив Ріхтер. — Доки ми приступимо до закладки нового "Левіафана", росіяни розсекретять свій винахід.

Кірхенбомові урвався терпець. Схопившись з крісла, він "швидко заходив по кімнаті.

— Не знаю, чи ви справді наївна людина, чи ведете якусь підступну гру. Я не хочу ждати. Я мушу виграти час. Якщо у вас є якісь папери Браузе, віддайте їх мені... Гарантую вам абсолютну таємність... Через півроку я матиму свій газ і тоді поведу широкий наступ. Ви станете компаньйоном. Нащо нам росіяни? Всі оті балачки про співробітництво, солідарність, мир?.. Ми завоюємо Аеросиндикат, цю велетенську банківську фірму з її необмеженими можливостями. Наші кораблі — наша влада! Ви уявляєте? Вирішальний вплив у правлінні ВАС! Ми не тільки будемо поставляти кораблі, ми візьмемо в свої руки всі комунікації, всі повітряні траси світу. Пане Ріхтер, вдумайтесь, що нас чекає!

Той в'яло хитнув головою.

— Я розумію. Але, на жаль...

— Знову впираєтесь!.. — Кірхенбом шарпнув до себе крісло, упав на нього. — І все ж таки я вам не вірю. Ви щось приховуєте від нас.

— Дозвольте мені йти, пане президент? — підвівся Ріхтер.

— Ідіть, ідіть! І запам'ятайте: вас чекає не тільки рука вашого шефа, а й шлях до світової слави. Я не втрачаю надії, пане Ріхтер. Ми ще порозуміємось з вами!

Зараз, у своїй маленькій квартирі, Ріхтер особливо гостро відчув привабливість Кірхенбомової пропозиції. Йому навіть захотілося помріяти. А й справді непогана штука! Він — компаньйон президента фірми, ділова людина світового масштабу, він — будує нові заводи... Він...

Стривай, друже. А Густав? Там теж, здається, і слава, і влада, і гроші. І теж дорога у вищий світ. Боже, ну й приперли ж тебе до стіни! Чого доброго, ти ще розірвешся навпіл. Густав, звичайно, — негідник, виродок. І його Фрайвуд — стопроцентний наці. З ними й за один стіл незручно сідати. Дай їм папери Браузе — за півроку матимуть свій

"флегматизований водень", розгорнуть будівництво, а там дивись — створять повітряну армаду, і тоді вже ніщо їх не спинить... Жорстокі й бездушні маніяки!..

В кімнаті було душно. Ріхтер штовхнув пальцем кватирку. Отак і його життя, заперте, затиснене в чорній пустці власного спокою. Аж доки скажений вихор подій не вривається в ту пустку. Як тоді, з газом... На тій клятій товарній станції...

Йому знову пригадалась залюднена площа, дикі, озвірілі обличчя асберівських хуліганів, пришиклі постаті чиновників з контори... Згадався вихор машин, синіх спецівок...

Хто їх привів? Невже маленький Віллі? Ріхтер кинувся до Крейського, що скочив з приступки, стиснув його в обіймах. "Бруно, милий!.." — "Пробачте, пане головний конструктор, що ми порушили вашу самотність", — вколов його Крейський. "Що це за люди?" — "Ваші друзі, пане головний конструктор". — "Спасибі, Бруно!" Крейський озирнувся навкруги, побачив маленького Віллі і рудочубого Блютнагеля. "Скажи їм спасибі, дорогий Пауль. Твоє щастя, що тебе і твій корабель люблять дітлахи. Доведеться тобі першу команду набирати з молоді".

І враз по якійсь дивній асоціації Ріхтер згадав російського хлопця, що згорів в літаку. Як його звали? Володя... Друг Ганки Крижанич.... Добре, відчайдушне серце! Кинувся в саме пекло, щоб врятувати чужу дитину... І цей Блютнагель чимось схожий на Володю. Завзятий, милий, симпатичний. Треба буде придивитися до нього.

Якось Крейський розповів Ріхтерові про цього рудочубого Ганса дивну річ. Одного разу хлопець наткнувся в трюмному відсіці "Левіафана" на льотчика Штосгауера.

— Що вам тут треба? — напосівся на нього Ганс.

— О, пане пролетар! — саркастично вклонився йому Штосгауер, всією своєю поведінкою виявляючи до Блютнагеля цілковиту зневагу. — Знайомлюся з результатами вашої праці. Попередня, так би мовити, експертиза.

— Стороннім ходити тут невільно, — нахмурився Ганс. Він не хотів бути грубим, бо знав, що Штосгауер може йому міцно насолити.

— Ви вважаєте мене стороннім? — набундючився Штосгауер.

— Так, пане.

— Те ж саме я можу сказати про вас.

— Навряд, пане... ми будуємо цей корабель...

— Ха-ха! Наївне пролетарське уявлення про справедливість! — їдко розреготався Штосгауер. — Може, у вас і акції є? Це модно тепер! Співдружність капіталу й труда...

— Він враз перейшов на серйозний тон. — Так ось що, друже. Раджу вам бути дещо скромнішим у ствердженні власної особи. Корабель належить Німеччині, в першу чергу її достойним представникам, а не тим, хто мріє про інтернаціональне братерство народів! І за кермо "Левіафана" сяде перший той, хто вміє літати, а не закручувать гайки.

Гансові одразу ж згадався міський стадіон, чорний Штосгауерів шолом з білим хрестом, і, почувавши, як давня ганьба знову заливає йому краскою щоки, він промовив загрозливим тоном:

— Більше вам не вдасться мене одурити, пане авіатор. Це не міський стадіон і не авторегбі. Тут б'ються за всіма правилами честі. Побачимо, хто перший сяде за кермо.

Відтак Ганс зовсім втратив спокій. Записався до якогось приватного аероклубу, почав вивчати тонкощі вищого пілотажу. І десь за місяць інструктор, враховуючи особливі здібності й наполегливість хлопця, взяв його з собою в пробний політ.

То була радість для всього цеху. Їхній "рудочубий" піднявся в повітря. Принаймні власноручно взявся за кермо машини.

Ще місяць — і Гансові було дозволено спробувати перший самостійний політ над рідним містом. Хлопець став серйозний і неквапливий, а при зустрічі з Штосгауером — навіть зверхньо-поблажливий. Він почував себе володарем неба і, звичайно ж, — володарем наймогутнішого корабля в світі — "Левіафана"...

Ріхтер притискується головою до холодної шибки, голова ніяк не прочахне. Думки насуваються, плутаються, туманіють... І він ще міг вагатися! Потягнуло до розкошів... Чого варті ці розкоші, якщо йому доведеться розлучитися з своїми друзями? Штовхнути їх у прірву злиднів воєнних лихоліть, мороку!..

Треба лягти в постіль, прогнати всі химери, забути в солодкій знеможі. Бодай уві сні. Бодай у примарному, царстві самотності й тиші.

... Десь унизу чути обережні кроки. Грюкнули двері "Може, то Гельда повернулася додому?"

Дурниці! Яке йому діло до зухвалої дівчини? Бандитка, асберівка... Слід би донести на неї в поліцію... Ні, тільки не в поліцію! Вона ж урятувала його від смерті...

Сон важко лягає Ріхтерові на плечі. Стає затишно тепло. "Вона таки мила, — думає він засинаючи. — Колись поговорю з нею... І все буде добре, все буде чудово."

Біля ліжка стоїть чорна тиша, кладе Ріхтерові оксамитові пальці і гасить останні відблиски думок.

"БІЛА ЗОРЯ" ЧЕКАЄ ДОПОМОГИ

Вже зима за порогом. Що не день — холоднішає небо, що не день — прудкіший, кігтистіший вітер вимітає з парку останнє листя. Хто має сім'ю, біжить після роботи додому, в тепле кубелечко. Хто живе самотньо — шукає відради в барах або в осиротілих парках.

Як і пан інженер, заклопотаний, впертий і такий самотній пан інженер. О, Гельда давно придивилася до його невеселого життя. І слава, й гроші, і визнання — нащо вони бідному Ріхтерові? Зійде до себе на другий поверх, походить, походить, погрюкає стільцями, побалакає сам із собою й вкладається спати.

Зрештою, яке їй, Гельді, діло до пана інженера? Не любить він її, навіть не помічає. Тільки вряди-годи, коли зустрінуться десь біля дому, спинить на ній погляд, скупі посміхнеться.

Часом Гельда замислюється: чи знає пан інженер всю правду про неї? Напевно про щось здогадується — бачив же тоді її вкупі з магістром. Та чи далеко сягають його

здогадки, чи не прокляв він її в душі за приналежність до "бандитської" (це ж вони всі так називають їхній орден!) організації.

Магістр майже щоденно викликає Гельду на сповідь. Залишившись з молодим паничем у темній кімнаті штабу, дівчина детально оповідає все найсуттєвіше, що вона помітила в поведінці Ріхтера. Магістр нотує її розповідь до блокнота, мружить невдоволено очі, перепитує по кілька разів, прискіпливо чіпляється до окремих слів. Ніби знає, як мало правди в словах Гельди, як вона хитро обводить його навкруг пальця. Власне, Гельда робить це майже підсвідомо. Вона, як і раніше, вірить у його силу, в священні заповіді ордену, у високе покликання організації. Та от лихо: що вона може доповісти штабові? Про свої невдалі залицяння до пана інженера? Про його невразливість і підкреслену байдужість до її загравань? Чи, може, мусить сказати широко про свою закоханість в пана інженера? Вона, донька німця, що загинув "з вини комуністів", кохає людину, ворожу до намірів ордену. Так, так, замість того, щоб закохати Ріхтера в себе, обезволити його своїми чарами, прив'язати до своєї спідниці і перетворити на. покірне й слухняне знаряддя ордену, Гельда сама стала бранкою голубих очей пана інженера.

І тому кожного дня, коли Ріхтер, поспішаючи до гаража, спускається сходами повз її квартиру, вона насторожено, завмерло, з побожною посмішкою на розквітлих устах ловить його кроки, і уявляє собі його плечисту постать, і тягнеться думкою до його туалету. Чи одягнув він сорочку в крапинку, чи пішов у ніжно-рожевій (яка йому, до речі, дуже й дуже до лиця)? Чи визирає в нього з правої верхньої кишені піджака до крохмального хрускоту випрасувана хустинка? Чи не забув він одягнути сірого светра (холодно ж уже надворі!..)?

А втім, сьогодні Гельда про нього не думає. Зовсім несподівано, з підозрілою нагальністю її викликано до штабу на якесь важливе засідання. Вона приходить точно на визначену годину. Сидить у передпокої. Чує гомін голосів за дверима. Здригається на кожне гучне слово. Ловить своє ім'я. Може, сьогодні знову її спитають: "Гельдо, чим ти прислужилася великій Німеччині? Чи не час згадати про твої діла і про твою страшну провину?" І їй нічого буде сказати, і кара впаде на її голову, бо ж вона нічого, анічогісінько не зробила для своїх "тевтонських братів", нічим не виправдала їхньої довіри.

З холодним передчуттям лиха Гельда заходить до високої, старосвітськи умебльованої кімнати. Притискує до грудей свого маленького кулачка, вигукує гасло АСБР і, схиливши в покорі (а може, й безнадії!) голову, чекає своєї долі.

Але диво дивне: її не розпитують, не картають гнівними словами. Пан Густав (магістр ордену), пан Штраус (секретар), пан Хейнеман (член трибуналу) і ще кілька незнайомих Гельді сановних осіб весело перемовляються між собою. Чи, бува, не напідпитку всі вони? Очі блищать зухвалістю, обличчя розчервонілі, в позах розслаблена певність і недбалість.

Ніколи ще такого не було. Тут щось не гаразд...

— Гельда Губмахер! — вигукує радісно (їй-право ж, радісно!) пан Густав,

зірвавшись на ноги, вказує Гельді на таке ж глибоке крісло, як і в себе. — Сідайте, Гельдо Губмахер! Почувайте себе цілком вільно й невимушено! Штаб ордену радий вітати вас у цю щасливу й урочисту для нього хвилину.

Урочисту? Щасливу? Гельді туманіє в голові. Ніколи ще з нею не говорили таким тоном. Її раді вітати! Її, маленьку, пустотливу Гельду, раді вітати ці високоповажні, непідступно грізні люди. І не тільки раді. Вже вітають, вже й крісло підсовують, обсипають дзвінким сміхом. Чи не хоче Гельда Губмахер чимось підкріпитися? Скажімо, чарчиною старого рейнського чи, може, мартелем? Тільки без церемоній, всі вони тут свої. Хай Гельда Губмахер не соромиться. Сьогодні ж така радісна подія...

— Пробачте, пане Густав, — сівши на самий краєчок крісла, озивається з винуватою посмішкою на вустах Гельда, — я не знаю, яка саме подія принесла вам радість. Може, і я теж пораділа б разом з вами...

— Ну, звичайно, звичайно, Гельдо! Подія світового значення. Через місяць наші друзі в Африці починають діяти. "Біла зоря" сходить над світом!

Гельді стає моторошно од цих незрозумілих і гучних слів. Її скромний розум ніколи не докопувався до реального змісту асберівського кличу. І ось тобі: "Біла зоря" кидає над світом своє проміння, гасло стає дійсністю, воно відбилось на обличчях членів штабу.

— Ви кажете в Африці, пане Густав? — питає скромно Гельда.

— В Африці, в самому серці чорного континенту. І за цю подію наша дорога Гельда повинна піднести келих.

Відмовлятися, звісна річ, не можна. Казкова "Біла зоря" вже сліпить Гельді очі, туманить їй розум. До того ж за її сяючим блиском Гельда зовсім виразно відчуває владну руку пана Густава. Ця рука, товста, м'язиста, в рудуватому волоссі, з короткими нігтями тримає пукатий келих, начебто вхопила за горлянку свого ворога І ось-ось стисне його в смертельному потиску.

Гельда бере келих, підносить його до вуст. Скло дзенькає об зуби.

— За "Білу зорю", панове! — промовляє вона несміливо.

Вогнистий напій вдираються в груди, забиває подих. Пан Густав загонисто, владно сміється. Пан Штраус, трохи скромніше (як і личить секретареві) і чомусь уважно, аж надто уважно, дивиться в червоний, припухлий рот Гельди.

В кімнаті стає ніби тісніше. Старосвітські меблі зсовуються досередини, вікно, затягнуте темно-зеленими порт'єрами, ніби пригасає. В кріслі м'яко й затишно. І зовсім не страшно. Пан Густав знову наливає вина, і знову його пухкі, в рудому волоссі пальці виростають перед Гельдиними очима. Треба випити ще один келих. Обов'язково треба випити.

— Ні, ні, панове... — белькоче Гельда.

Але голос пана Густава (а може, й не його) звучить дуже лагідно, пестить їй щоку.

— За ваше майбутнє, Гельдо Губмахер!

За її майбутнє, за її велике й щасливе майбутнє... Хто це проголосив такий хвилюючий, бентежний тост? Не пан Густав, ні. Його навіть у кімнаті немає, вибіг

чомусь до телефону. Це пан Штраус, з чорним ostrішком брів і дзьобастим носом, взяв у руки свій келих, став біля Гельдиного крісла і патетично виголошує довгу, незрозумілу тираду. Звичайно, він трішки напідпитку, всі вони трішки напідпитку, але ж хіба від цього слова його втрачають свою значимість? Хіба не прекрасно усвідомлювати, що скоро, дуже скоро до влади в Німеччині придуть справжні патріоти, сини нібелунгів, тобто придуть вони, лицарі ордену АСБР, солдати підпільної армії... І тоді всі землі великого рейху знову стануть німецькими. І слава німецької зброї знову загримить на всіх широтах земної кулі. І люди АСБР будуть щедро винагороджені за свої діла, всі багатства землі, всі розкоші духу належатимуть їм...

— О пане Штраус, це як у казці! — бурмоче розчервоніла Гельда, підносячи до вуст не знати вже який келих. — Я буду з вами до кінця... Обіцяю вам... Клянуся!..

Повертається пан Густав. Гельда вловлює в рисах його владне нетерпіння. Це передвістя якогось крутого повороту в розмові.

Так і є. Пан Густав вже не тягнеться до келиха, не проголошує бучних тостів. Його знервував раптовий, зловісний дзвінок. Він квапливо дивиться на годинник, обмінюється багатозначним поглядом з паном Штраусом.

— Надійшло повідомлення про те, що завод отримав другу партію "флегматизованого водню", — говорить пан Густав неприємним, скрипучим голосом. І, повернувшись до Гельди, супить брови. — Губмахер! Ми вирішили, що вам треба посилити свою роботу... Інженер Ріхтер все далі відходить од нашої лінії. Ви станете його тінню, несхитно стежитимете за кожним його кроком... Не перебивайте мене, Губмахер! Я все розумію. Це нелегка річ, але ваша провина перед орденom така велика, що вам доведеться виконати всі наші накази. Ми влаштуємо вас у конструкторське бюро інженера Ріхтера. Ваша посада гарантуватиме вам щоденний і щохвилинний доступ до його кабінету і... звичайно, до серця цієї м'якотілої людини. Зрозуміло, Гельдо Губмахер?

Голос магістра залізним прутом б'є дівчину по обличчі. Чи розуміє вона його слова? Чи розуміє значення свого доручення? Їх уже не влаштовує її "дружба" з паном Ріхтером. Тепер їй доведеться щохвилини потрапляти йому під руки, вишукувати у нього на столі службових таємниць, шпигувати за ним. О боже! Чи стане їй сил надовго?

— І ще одне, Гельдо Губмахер, — розриває скаламучений плин її думок магістр. — Секретар ордену пан Штраус особисто стежитиме за вашими діями. Йому ви доповідатимете про свої спостереження і про ті міркування, які можуть принести користь нашому рухові. Воля пана Штрауса віднині стане для вас волею ордену.

На похмурому, масляному обличчі Штрауса спалахує вираз вдовolenня.

Гельда ж, глянувши на те обличчя, ще більше ціпеніє. Вона просто боїться його.

Але воля ордену непорушна. За нею стоїть пан Густав, орден, німецька земля, майбутнє...

— Воля ордену — моя воля, — вимовляє вона давно завчену фразу і якимось непевно зиркає на Штрауса.

Той, увійшовши в роль її повновладного хазяїна, поблажливо киває головою.

— Можете йти, Губмахер.

Вона задкує до дверей. Боком висувається в коридор. Штраус щось говорить своїм друзям, і вслід їй несеться дужий чоловічий регіт.

Але ось Рельдині кроки згасли на сходах. Тепер можна бути відвертішим. Що там сталося на заводі? Нова партія радянського газу? Може, ще раз спробувати випустити її в повітря? Магістр закликає до тиші... Тепер російський газ — на вагу золота. Вони мусять прискорити збудування корабля, підняти його в повітря і... повернутися до арсеналу Гебіргзее. Ракети чекають на них. Африка чекає.

— До речі, сьогодні Фрайвуд прислав шифровану телеграму, — каже магістр. — Дивується з нашої пасивності.

Почувся смішок. Хтось демонстративно грюкнув стільцем.

— І жодного переказу. Кірхенбом зривається на ноги.

— Годі! Я не дозволю паплюжити людину, яка підтримує наш рух! Гроші будуть. Ви забули, скільки Фрайвуд переказав на наш рахунок в минулому році. Позиція фірми Кірхенбома викликає його законне обурення.

Позиція фірми Кірхенбома! Як це дивно звучить! Син говорить про свого батечка, немов про чужу людину. О, магістр має залізне серце. Йому можна вірити... І члени штабу вірять йому. Всією душею вірять. Ждуть його рішення. Що він надумався робити? Так, так, хай відкриє свої думки. Штаб зважить усе і затвердить новий план дій.

План жорстокий, Завбачливий, продуманий. Орден мусить пройти три етапи наступу, подолати три послідовних бар'єри.

— Перший бар'єр. Акція... ну, назовемо її акцією "Біла надія" (магістр киває секретарю, щоб той не занотовував). Наше попередження Вальтерові Кірхенбому, остання спроба мирним шляхом дійти з ним згоди. Фрайвуд починає наступ на грошові фонди фірми, на її біржові позиції. Удар — по суміжних компаніях, по компанії атомних реакторів Лілієнфельда. Фірма Кірхенбома зазнає тяжкої скрути, будівництво "Левіафана" тимчасово припиняється. Все підготовлено до того, щоб одним паралізуючим ударом зламати волю старого президента.

Далі — акція "Голуба надія". Вона розпочнеться тільки в разі невдачі на попередньому етапі. Якщо Кірхенбом відмовиться піти на контакт з Фрайвудом і вирішить передати корабель Всесвітньому Аеросиндикату, ми... ліквідуємо керівництво фірми.

Третя акція — "Чорна надія". Фірма — в наших руках. Корабель також. Контракт з ООН нечинний. Фірма оголошує його анулювання і офіційно продає корабель Фрайвуду...

Голос магістра стихає, слабшає. В очах його мерехтить вогонь затятого звіра.

— А секрет Браузе? — долітає раптом з темного кутка. Магістр підводиться з-за столу.

— Секрет Браузе належить нам, і ми його вирвемо. Вирвемо разом з "Левіафаном". Хай живе "Біла зоря", панове!

СОЛДАТ ТЕЖ МАЄ СЕРЦЕ

Суне зима. Вже дихає холодом з неба, з затужавілої землі, з напоєних туманом ночей. Зрідка зривається сніг — налетять на місто білі ескадрони, зіллється все в білий туман, і стає порожньо й німо. Потім знову холодний вітер, і голе небо, і немічне сонце.

Гельда Губмахер, особиста секретарка головного конструктора Ріхтера, з ранку й до ночі товчється на заводі. Може, їй, секретарці, й не пасувало б займатися такими справами, але хто може спинити її? Директор Кремпке? Він поблажливо закриває очі на всі її витівки (знає ж бо, яку місію виконує дівчина!). Інженер Ріхтер, Гельдин начальник? Але він ніби навмисне ігнорує її, ніби кидає їй виклик.

В перший день, як сіла вона за свій скромний столик під його, Ріхтеровими, дверима, він здивувався:

— Ви... до нас?

— Дозвольте, пане інженер...

Поруч стояв директор Кремпке і розсипав свою балакучу веселість. Пан головний конструктор знає про хворобу Фріди, ось їй заміна. Чудова дівчина, знайома з виробництвом... Не знайома? Ну, то буде знайома. Головне, що має до заводу свої родинні претензії й рахунки.

Очі в Кремпке блиснули холодком. Взяв Ріхтера за лікоть, зашепотів таємниче:

— Її батько, Отто Губмахер, був кращим нашим робітником. Загинув від руки червоних провокаторів.

— Він загинув від руки авантюристів, — різко відповів Ріхтер. — Але це, зрештою, не має відношення до нашої розмови. Якщо ви вважаєте за потрібне влаштувати її в конструкторському бюро, робіть, як знаєте, я не буду заперечувати. Але й поблажливості нехай вона від мене не чекає. Завод — не бухгалтерія, тут потрібні люди з тверезим розумом і знанням справи.

— Вона надолужить... зуміє... — ніби виправдуючись за Гельдину необізнаність, докинув директор. — Це талановита дівчина.

— Я її знаю краще, ніж ви, пане директор, — посміхнувся нарешті Ріхтер, якому не стало більше сил грати свою похмуру роль. Він хотів би знати інше: чому це пан директор так клопочеться за неї? Одною ниточкою зв'язані, один мають приціл, він це розуміє. І тому буде обережний, як ніколи, забуде про сусідські взаємини, не наслухатиметься більше до галасу в Гельдиній квартирі, не шукатиме випадкових зустрічей. Хай спробує вистежувати його, шпигувати за ним. Ніякої поблажливості, ніяких пільг. Він її начальник — і баста.

Отаке тепер у Гельди життя. Хмуриться пан інженер, уникає з нею розмов, та їй байдуже. Досить того, що він поруч, за стіною, що вона може по сто разів на день заирати йому в вічі. Праця ж — сміховинно проста — якісь там папірці носити на підпис, якісь папки й креслення подавати йому на стіл, відповідати на телефонні дзвінки, запрошувати до кабінету людей, ввічливо посміхатися, нудьгувати біля свого невеличкого блискучого столика...

Власне, яке там нудьгувати! Беручий, гострий, допитливий розум дівчини з цікавістю й жадобою вбирає в себе заводське життя. Хай телефонами й папірцями займаються її руки — розум рветься в цехи, на стапелі. "Левіафан" забрав її батька, зачарував пана Густава і весь штаб ордену АСБР. Вона, Гельда, мусить збагнути все як слід, мусить осягнути картину в цілому.

Вже й друзів має серед робітників. Вже й видирається з ними на високі риштування, подовгу дивиться, як зварюються могутні шпрингери, як прокладаються газопроводи в череві корабля-велетня. Молодий майстер з елегантними стрілками-вусиками, мліючи від задоволення, водить дівчину по щойно умебльованих каютах... Довжелезні коридори, сотні, тисячі дверей, як у найбільшому американському готелі: направо — наліво, направо — наліво... Ліфти угору, на вищий поверх, і знову коридори, знову двері. Скільки ж тут буде пасажирів? Ціле місто, ціла країна!

— О пані Гельдо! П'ять тисяч пасажирів — це не жарт.

— П'ять тисяч!

Зойк захоплення й неймовіри, і ще в тому зойку щось хвилююче, тремтливе, невиразне. Це ж він зробив, він все обміркував, прикинув, винайшов... Дурненький! Не хоче навіть розмовляти з нею. Сердиться чи боїться її?

Весь вільний час Гельда просиджує над кресленнями корабля, гортає підручники аеродинаміки, бігає до міської бібліотеки. Годі їй бути звичайною секретаркою інженера Ріхтера, годі носити на підпис білі "рожеві папірці, провадити телефонні розмови, охороняти його двері.

Вона зачарована кораблем. Вивчає його зовні і зсередини. Часом просить молодих інженерів розтлумачити їй якусь деталь, вперто доскіпчується найсуттєвішого. Вже добре орієнтується в розташуванні силових установок. Знає: в задній частині, за десятки метрів від пасажирських кают, будуть вмонтовані атомні реактори, над ними — потужні турбореактивні двигуни... І ніякої небезпеки для людей! Опромінення? Повна, стопроцентна гарантія. Двісті п'ятдесят грамів ядерного пального носитимуть корабель навколо земної кулі, шматуватимуть простір, зближать континенти.

Подзвонив Кремпке.

— Мила дівчинко, радий чути ваш голос... — Слухаю, пане директор.

:— Наші друзі хочуть бачити вас., — Знову?

— Звичайно, мила Гельдо! — говорить солоденьким голосом директор. — Запрошують на чашку кави.

— Розумію, розумію, пане директор, — швидко перебиває його Гельда, відчуваючи, як їй стає тяжко й гірко на серці.

Увечері вона сидить з Штраусом в маленькому барі, доповідає йому про справи на заводі.

— Будьте готові до рішучих дій, — каже Штраус.

Гельда схиляє голову.

— Воля АСБР...

— Так, так, — відмахується Штраус, якому зараз не до ритуальних слів. — Штаб

доручає вам важливу справу. — Він стишує голос, озирається по бару. Обличчя в нього бліде, вимучене, видко, десть гасав усю ніч, вистежував якусь здобич. Вийняв з кишені маленький ключик, дав непомітно Гельді. — Сховайте! Від квартири вашого сусіда.

Вона не розуміє, дивиться поширеними очима на блискучий згусток металу. Сусідів ключ? Ні, не може бути! Що вони хочуть?

— Сховайте, кажу вам! — підхльостує її Штраус. — Ключ надійний. Але будьте обережні. Жодного сліду після себе. Ніяких трусів, ніяких там обшуків...

— Не розумію...

— Ріхтер переховує у себе вдома папери Браузе. Доктора Браузе. Напевно, у нього є якийсь потаємний сейф. Треба з'ясувати. Обстежте все дюйм за дюймом, від передпокою до спальні. І коли знайдете...

— Ні, ні!..

— І коли знайдете, — додавав її усім своїм видом Штраус, — нічого не чіпайте. Тільки повідомте нас. Негайно!

Гельді трохи полегшало, вона знеможено сперлася на лікті, затулила обличчя руками. Боже! Що вони хочуть від неї? І ніякого рятунку, жодного просвітку...

Підняла голову. За столом — нікого. Зім'ята скатертина, відставлений набік стілець. В руках її — блискучий ключ.

Наступного дня з'явилася на завод, мов після тяжкої хвороби. Не бачила людей, не озивалася на дзвінки.

Зайшов Ріхтер, глянув і одразу ж відвів від неї очі. За ним повалили якісь постаті, грюкнули масивні двері кабінету, почулася голосна суперечка. А Гельда сиділа з опущеними руками і злісно, невідступно думала про наказ Штрауса.

"Стривай, Гельдо! А чому б і ні? Ти забула, що ти — солдат ордену і що накази Штрауса — це накази ордену". Він страшний, мстивий, пан Штраус, вона боїться й ненавидить його...

— Пані Гельдо! Що з вами?

Обережний, вибачливий голос вириває дівчину з лихоманкового марення. Вона підводить голову, краска заливає їй лице. Боже, який сором! Сам головний конструктор стоїть у дверях кабінету, докірливо посміхається.

— Пробачте, пане інженер!.. — схопилася з-за столу.

— Викличте інженера Крейського, — говорить Ріхтер, дивлячись на Гельду задумливим проникливим поглядом.

Зовсім розгубилася дівчина. Як же його викликати, коли інженера Крейського немає на заводі? Щойно виїхав" у місто... Оце допіру заходив і поїхав собі.

— Нічого не передавав?

Гельда аж руками сплеснула. Передавав! Записку лишив тут. Зараз, зараз... Вона знайде її.

Ріхтер підходить до стола. Хмуриться. Де записка? Справді, де ж воза?

Ріхтер нервується, разом з Гельдою перешукує папери на столі, зазирає в шухляди.

Мимоволі схиляється нижче, ніж треба, і враз... ну, й халепа ж! — шовкове,

лоскїтливє пасемко волосся торкнулося до його щокї.

Гельдїна рука простягає записку.

— Прощу, пане інженер!

Але він не бачить нічого. Машинально взяв папірець, зіжмакав його, стиснув у долоні, відчув, як все його тіло стало важким і неслухняним. "Цього ще бракувало! — майнула досадлива думка. — Навмисне вона тулиться до нього чи так, випадково?"

В своєму кабінеті, після того як щільно зачинив за собою двері, з полегшенням зітхнув, розправив плечі, похитав докїрливо головою. Ну й діла! Далеко ж вони підуть, ті негідники з асберівської банди, коли він, Пауль Рїхтер, вже геть утратив голову від цієї вітрогонки!

Записка нагадує про себе. Рїхтер напружує зір. "Реактори під загрозою зриву. Іду з'ясовувати. Бруно".

Рїхтер розгладив на столі папірець, ще раз прочитав написане, майже бездумно, нічого не розуміючи. Які реактори?.. Куди він поїхав?.. Так, але вона ж зовсім не хотїла... Без всякого кокетства... Я сам нахилив голову, сам зачепив її щокою... І коли наші очі зустрілися, вона геть сполум'яніла, навіть руки затремтіли в неї...

Знову втупився очима в записку.

— Реактори!

Вимовив це слово голосно, ніби в задумі. Розкопав за короткими рядками все, що валилося на нього останніми днями, заби́рало спокій, сон, навіть глушило непевні тривожні марення про Гельду. Знав про тривоги Крейського, зрештою, і його власні тривоги. Компанія Лілієнфельда зірвала поставки атомних реакторів.

Крейський поїхав з'ясовувати те, що всім було давно ясно.

Підійшовши до вікна, Рїхтер глянув на сріблястий кістяк корабля. Могутній, найпотужніший в світі і... легший за повітря. Буде легший! Так, так, їхніми руками, їхнім розумом стане легший... Очі обігли величезну сніжно-білу гору, обмацали кожен виступ на ній, кожний штришок. Сперся кулаками на підвіконня.

— Чому ж це Лілієнфельд вирішив оголосити нам бій?

Уже здогадувався про щось, похмура думка спливла раптово в голові і затуманила душу. Але швидко, з якимось острахом відкинув її. "Сьогодні ж Крейський все розвідає. І тоді хай старий чорт сам вступає в боротьбу".

РЕАКТОРИ ПІД ЗАГРОЗОЮ

Рїхтер сидить на таємному засіданні у президента компанії Вальтера Кірхенбома. З ним Крейський, Кремпке і ще двоє інженерів.

На обличчі президента — вираз насмішкуватого розчарування.

— І що ж ви з'ясували, мої дорогі колеги? — говорить він до присутніх таким голосом, начебто давним-давно знає всі можливі відповіді і запитує тільки для того, щоб зайвий раз пересвідчитися в безпорадності підлеглих.

Кілька хвилин триває мовчанка. Що можна сказати президентові про ті дивні й

загрозливі події, які звалилися на завод за останній тиждень? Сила шантажу й обструкції паралізує компанію... "Зюддойче люфтферайнігунг" що далі, то дужче відчуває могутній опір, який підриває підприємство і штовхає його до повного банкрутства.

— Я все ж таки сподіваюся, що ви дасте мені певну інформацію, панове, — нервується Кірхенбом. — Кремпке, ваше слово.

Директор вмить пожвавішав. Що він може сказати панові президентові? Факти сумні й безвідрадни, довго спинятися на них немає потреби. Одне слово: всі фірми, всі заводи, які мали поставити електрообладнання й силові установки, розірвали контракти. Без оголошення й пояснень, просто так: розірвали, й годі. Атомні реактори не прибули на завод.

Ріхтер дивиться на обвисле лице старого президента, на його запалі, мов у мерця, безбарвні очі, і йому стає якось гірко й досадно. Раніш він молився на Кірхенбома. А зараз? Зараз Вальтер Кірхенбом, людина виняткових здібностей і витривалого, залізного характеру, видається Ріхтерові слабим, як дитина. Раніш Кірхенбом був для Ріхтера зразком самостійної, мислячої особи, яскравим взірцем сильної людини. А зараз...

Довга й беззмістовна балачка директора Кремпке, видно, втомлює президента.

— Годі! — каже він змученим голосом і, заплющивши очі, спирається лобатою головою на руку. — Я хочу знати причини лиха. Ви розумієте? Причини!

У Кремпке взялося смутком лице.

— Нам оголосили війну... всі проти нас. — Він удає з себе заклопотаного й безпорадного, хоч справді його душа аж тремтить від зловтіхи.

"Або ти, старий дурню, — думає він, — підкоришся Фрайвудові й віддаси "Левіафан" військовим, або всі твої капітали вилетять в трубу. Наш африканський друг рано чи пізно допне свого. Він — сила, розум, перспективність. І, головне, — надія всіх правовірних, всіх ділових людей світу. Підкорися йому, стань з ним поруч у двобої з чорними рабами Африки. Забудь про славу Кірхенбомів, і доля подарує тобі ще з десять років спокійного життя..."

Тільки директор Кремпке, оцей опасистий чоловік з пухкими руками й вузькими очима-шпаринками, знає правду, геть усеньку правду, за яку б дорого заплатив струхлявілий дідуган Кірхенбом. Тільки йому, директорові Кремпке, відомо про шалений наступ і безсоромні біржові махінації, до яких вдалася останніми днями фірма Фрайвуда, намагаючись розірвати ділове співробітництво Кірхенбома зі Всесвітнім Аеросиндикатом.

Кремпке хитрує. Адже зараз дуже легко залякати старого президента. Хай собі думає, що вся Німеччина, вся Західна Європа повстала проти його фірми.

— Я давно попереджав вас, що буде лихо, — каркає товстун. — Тепер всі проти нас.

— Що ж робити?

— Заспокоїти діловий світ: Людям потрібна певність, що Кірхенбом повернеться до реалістичної політики. — Кремпке розвів руками. — Ваш виступ у прес-клубі... І взагалі

ваші заяви про Аеросиндикат викликали паніку. Наважусь нагадати панові президентові про статтю, яка з'явилася позавчора в "Кельніше цайтунг". Газета одверто натякає на можливість "хрестового походу" всієї Європи проти нашої фірми. Транспортні компанії бояться нас як вогню. "Левіафани" розтопчуть їх, викинуть на вулицю мільйони робітників.

— І ви гадаєте, що це вони почали свій наступ? — морщить недовірливо чоло Кірхенбом.

— Боюсь, що так, — обережно говорить Кремпке. — При існуючій ситуації біржові маклери і далі уникатимуть наших акцій. Просто ніхто не схоче їх брати. Доки не пізно, фінансисти намагаються позбутися небезпечного капіталу. А звідси й реакція Лілієнфельда. Він теж боїться.

— Ганьба! — трясє головою дідуган. — Я не повірю, щоб за п'ять днів усе пішло шкереберть. — Він круто повернувся до інженерів. — Чого ж ви мовчите, панове? Ваше слово? Пане Крейський, ви спеціаліст по атомних реакторах. Чи не здається вам надто підозрілою вся ця історія з падінням курсу?

Ріхтер, бліднучи, глянув на Крейського. Той нервово прикусив губу. Від нього вимагали слова.

— Пане президент... — Крейський чемно підвівся з крісла, — ваше становище важке. Компанія на грані банкрутства. Акції падають. Завод не сьогодні-завтра спиниться. Але ці труднощі... ці тимчасові труднощі, пане президент, ніщо в порівнянні з тим лихом, на яке вас штовхають.

Його очі схрестилися з поглядом Кремпке. У того побуряковіло лице і виразно забігали жовна. Лють палахкотіла в маленьких очицях. Але Крейський не злякався.

— Німеччина благословила ваш діловий контракт з ООН...

— Яка Німеччина? — верескнув Кремпке.

— Вся Німеччина, — обірвав його старий інженер. — Східна й Західна.

— Тільки комуністи радіють...

— Радіють мільйони людей, пане директор. Радіють комуністи й некомуністи, білі й чорні, віруючі й невіруючі, комерсанти й ділові люди.

На обличчі Кірхенбома спалахнуло пожвавлення, він подався всім тілом уперед.

— Тоді... поясніть, що ж сталося? Хто грає на пониження? Що робиться в світі?

Хвилиanne вагання відбилося на довгастому, зморшкуватому обличчі інженера. Він лихоманково ловив уривки думок. Істина була далеко, але він відчував, що, може, мусить її знайти.

— Я думаю, пане президент... — він ще більше завагався. — Я все більше переконуюсь у тому, що тут діє одна рука, одна цілеспрямована воля. Вас шантажують, підло й недостойно, і той, хто вдався до брудних методів шантажу, має на меті щось дуже страшне, дуже мерзенне.

Кремпке хихикнув.

— Ви чуєте? Він зсунувся з глузду.

— Мовчіть! — grimнув на директора Вальтер Кірхенбом, який ось зараз, за ці

короткі секунди, пройнявся до Крейського почуттям поваги й цікавості. — Говоріть, пане інженер... Я вас слухаю. Ви кажете, чиясь рука. Можливо... Але в такому разі... Ні, це неймовірно... Ми не можемо відступати...

— Ні в якому разі, пане президент! — знову заговорив Крейський. Стояв серед кабінету, високий, владний, гримів своїм голосом, аж Кірхенбомові у вухах лящало. — Ми мусимо триматися. І ми витримаємо.

— Як же ми витримаємо?

— Дуже просто, пане президент! — м'яко і з якимось глибокодумним усміхом в очах сказав старий інженер. — Ми витримаємо тому, що "Левіафан" належить всій Німеччині. Нація не допустить до банкрутства вашої фірми!

В кімнаті залягла тиша. Кірхенбом закліпав очима, захитав головою і раптом гучно, загонисто розсміявся.

— Крейський, у вас... недурна голова!.. Тепер я розумію, чому червоні обрали вас своїм лідером. Мені здається, що в ваших словах є сенс. Ми повинні триматися. Німеччина захистить "Левіафан". А ви, Кремпке, запам'ятайте, — лице старого мільйонера насупилось, — якщо кому-небудь заманеться вдарити по моїй фірмі, він матиме справу з Німеччиною. Все! Я вдячний вам, панове. Ідіть виконуйте свої обов'язки.

ОСТАННЄ СЛОВО

Що може зробити людина, яку тиснуть з усіх боків, яку підпирають в спину і в груди, якій дихнути не дають. Ось як директор Кремпке, товстопикий, добродушний з виду директор Кремпке. Очі в нього тепер стурбовані, налякані, зовсім не добродушні. Він весь схожий на загнаного звіра. Навіть в своєму просторому, "захарашеному розкішними меблями кабінеті він не відчуває себе певним.

Так, так, йому нелегко в ці дні. На нього натискує всемогутня фірма Кірхенбома. З другого боку йому просто в серце вперлося жало АСБР, цієї диявольської, фанатичної у своїх діях організації.

За умовним сигналом Кремпке їде на таємне засідання ордену. Машину спинив за два квартали від дому, одпускає шофера. Ніхто не повинен знати, куди ввійде і звідки вийде директор Кремпке, вірний слуга компанії Кірхенбома. І водночас надійний член найпотужнішої в країні (а може, й у цілому світі) організації расистів. Широкі мармурові сходи масивним водоспадом зливаються під обрубкуваті ноги директора. Він піднімається нервово, боязко, ніби відчуваючи на собі прискіпливі очі агентів... Чиїх? Байдуже чиїх. Він боїться і агентів компанії Кірхенбома, і агентів АСБР, всіх він зраджує і від усіх сподівається кари.

Ось і чорні дубові двері. Ніякого напису. Строго, загадково, тихо. Кремпке всовується до приміщення.

— Нарешті! — вигукує магістр.

— Не міг вирватись з заводу... Прошу вибачити, панове!

— Ви забуваєте, що тут сидять не пани, а брати по ордену! — виціджує з сухих, молюскуватих вуст Штраус, що ходить по кімнаті із сардонічно насмішкуватим лицем. — Ми вас чекаємо вже цілу годину.

— Перепрошуюсь... — злішає і собі Кремпке. — Дехто надто довго чокає, замість того щоб діяти.

— Ваші натяки ображають орден, а не мене особисто, — кидає через плече Штраус.

Магістр гасить суперечку. Чекання скінчилось! Вони зібралися для того, щоб говорити про дії. Тільки про дії. Балачки набридли, вони можуть згубити велику ціль. Голос магістра злітає до високих, патетичних ноток, його обличчя червоніє. Магістр весь проймається рвучким, нестримним екстазом, він вже готовий кинутись у бій, в колотнечу, у вир боротьби. Бо далі ждати не можна. Жодної хвилини! Якщо члени штабу не знають про останні події в Африці, то він, магістр ордену, уповноважений їхньою волею і волею вірних німецьких патріотів доповісти їм, що в Африці... Тут магістр спиняється серед кімнати, обводить присутніх розпаленими блискучими, неприродно розширеними очима, набирає повні груди повітря і проголошує швидко, мов завдає нищівного удару: вчора вночі в Африці забито узурпатора Подестру. Забито нашими братами. І цей факт європейський орден АСБР мусить відзначити великим і радісним тріумфом. Хай живе "Біла зоря"! Хай живе велика, всемогутня і нескорена зоря нордичної раси!

Падає тиша — гнітюча, напружена, нервова. Чути, як десь унизу на вулиці бряжчать трамваї. В кутку кімнати старий, з виглядом заумкуватого професора, член трибуналу Хейнеман астматично ковтає повітря.

Це не просто повідомлення магістра, це благовіст, клич до великого зльоту, до жорстокого бою... Хвилювання тримає всіх у якомусь гіпнотичному заціпенінні. Здається, скажи хтось одне гучне слово, і тиша розколеться, мов величезний скляний дзвін.

Але вмить заціпеніння минає, гомін, сміх радісні вигуки заливають кімнату.

— Я пропоную випити за торжество ордену! — підскакує до столу хтось із штабістів. Хапає пляшку, починає відкорковувати.

Вино зараз справді до речі. Чорно і масно виповнює воно чарки, вабить до себе очі, проситься в спраглі вуста. Вже потягнулись руки до вина, вже хтось скочив на стілець, щоб громом шаленого тосту возвеличити славне діяння асберівців в далекій Африці...

І раптом... нервовий, свавільний рух магістрової руки, — брязь! — чарки з вином, з чарівним, масним, пахучим вином, летять на підлогу, кривавлять килим, оббризкують стіни.

Всі тупо дивляться на магістра, завмерли з переляку й подиву. Що з ним?.. Чи, бува, не збожеволів од великої радості?

Ні, магістр Густав Кірхенбом не збожеволів. Він змахнув на підлогу бридкий (так, так, бридкий і неприпустимий в цій обстановці!) напій, аби сколошкати запліснявілі серця. Він нікому не Дасть спуску, не пожаліє себе, не пожаліє й батька рідного в ім'я перемоги "Білої зорі".

— Подестру вбито, — говорить він піднесеним голосом, ставши у гордовиту позу великої людини, якій дано вирішувати мало не долю людства. — Вбито нашого найголовнішого ворога, опору всієї чорної Африки, надію так званої "новітньої" цивілізації. Убивство Подестри є сигналом до загального виступу АСБР по всій Африці. На півдні й півночі, в пустелях і джунглях, на берегах обох океанів, на вершинах гір, в розпеченому небі лунає зараз клич: "Хай живе "Біла зоря"!" Наші брати беруться до зброї, чорні ріки стають червоними од крові. І в цю мить ми, європейські брати ордену, мусимо відгукнутись на перший удар блискавки. Відгукнутись ділом, нашим нищівним ударом.

Знову стало тихо, аж лунко. Удар! Нищівний удар!

Про цей нищівний удар вже не раз говорилося в тісних стінах штабу. Він давно вже запалював душі асберівців, туманив їм голови. Але зараз на обличчях присутніх — розгубленість, страх, панічний подив. Братися до зброї? А проти кого, власне? Проти законного уряду? Проти держави?

— Ми мусимо зажадати від канцлера, щоб уряд негайно підтримав військовими силами виступ ордену, — продовжує трохи непевним голосом магістр. — Послати в Африку у вигляді добровольців німецькі війська, передати нашим братам максимум зброї, провіанту, матеріалів...

— А якщо канцлер не погодиться?.. — зірвався чийсь нерішучий подих, зашелестіли наполошені голоси, заблискотіли підозрілістю очі. — Що робити, якщо канцлер не погодиться?

— Примусити!

— А якщо він все ж таки не підкориться нашому примусові?

— Тоді... клич. Клич на всю Німеччину, на всю Європу. Організувати хрестовий похід проти чорного плебсу. Згуртувати білу расу...

Члени штабу сиділи з опущеними головами, дехто насмішкувато зводив плечима. Екстаз магістра здавався смішним, жалюгідним. Про який клич може йти мова? Хто відгукнеться на цей клич?

В цю мить з-за столу встав секретар ордену Гуго Штраус.

— Наш удар — це ракети, які передали в наше розпорядження американці. Фрайвуд вимагає перенесення усього таємного ядерного арсеналу в Африку.

Голос Штрауса все ще бринів у вухах штабістів, глухий, ніби голос з потойбічного світу. Ніхто не наважувався озватися першим. Мимовільний страх опанував душами присутніх. Ракети в руки Фрайвуда? Ядерні ракети на голови чорних рабів? Адже думалося, що АСБР передасть свій ракетно-ядерний потенціал тільки після повної перемоги "Білої зорі". Думалося зберегти їх там у цілковитій засекреченості на випадок великої міжнародної гри. І раптом...

— Я — проти! — тихо озвався голова трибуналу.

— Я — теж проти, — озвався, його заступник.

— Я вважаю це безглуздом, — видавив з себе ще один член штабу.

— Я — теж.

— І я...

Черга дійшла до магістра. Ось зараз він встане, набундючиться, прикладе за ритуалом до грудей кулак і скаже. Але що? Чому він так довго і так уперто дивиться на стіл?

Встав. Глянув у стелю. Перевів погляд на високе вікно. Заплющив очі. Приклав до грудей кулака.

— Я... — довга пауза придавила всіх, мов холодна снігова брила, — за!

Штраус, не приховуючи вдовolenня, засміявся.

— Слово магістра ордену остаточне. Штаб ухвалює рішення: найближчим часом відкрити печери Гебіргзее і вивезти звідти ядерні ракети. Проведення операції покласти на секретаря ордену брата Хейнемана.

Штабісти вовкувато дивляться на Штрауса, ніяк не можуть до кінця збагнути приголомшливої новини. Досі їм доводилося мати справу з "домашніми" проблемами, діяти на власній землі, переслідувати "своїх" ворогів. Тепер діло повертається до чогось серйозного, пахне смаженим. Може, доведеться й головою накласти. Чи не краще було б дотримуватися обережної тактики? Фрайвуд Фрайвудом, а життя життям.

В кімнаті западають сутінки. Члени штабу мовчки слухають Штрауса.

Що він говорить, цей самовпевнений базікало? Знову лист від африканського центру? їм уже не терпиться. Сидять собі на вулкані, ще й інших хочуть втягнути в пекло. Ага, Фрайвуд вважає акцію "Біла надія" вичерпаною. Жаль стало грошенят, обпікся шановний президент білої Африки!

— Можливо, Фрайвуд має рацію, — згоджується магістр, обірвавши Штрауса на слові. — Фірма Кірхенбома не піддалася нашому тискові. Ми не можемо далі зволікати з будівництвом корабля.

Так, акція "Біла надія" виявилася безнадійно програною. За три тижні біржових інтриг, підбурювань і шантажу перемогла сила компанії, сила отих клятих адеємівців, що стали на захист "Левіафана".

— В ці дні наші люди майже не мали доступу до корабля, — пробурчав один з членів штабу. — У вас, Кремпке, не завод, а комуна, націоналізоване підприємство!

Кремпке змовчав, відлюдкувато опустил голову.

Магістр піднімає руку. Кремпке не винен, плебс щось пронюхав, згуртувався, знайшов собі спільників в усій Федеральній республіці. Керівники адеємівців готують масовий похід своїх Друзів до столиці, своєрідний "марш миру", в якому візьмуть участь цілі товписька людей.

— Ми ж загинемо!

— Треба негайно діяти!..

Магістрові смішно. Діяти? Проти чого? Проти дикої стихії? Чи є в природі сила, яка б могла спинити стихію, перепинити потік гірської ріки, стримати навальний удар прибою, загнати в підхмар'я блискавку?.. Очі магістра зухвало блискають на принишклих членів штабу, губи кривляться в пихату посмішку... Такої сили немає. Але є сила розуму, сила стратегії, якою ми володіємо. АСБР не повинна жаяхатися вуличних

ексцесів. Чим ширше розіллється ріка так званого "народного опору", всіх отих миролюбців і свободолобців, тим більше у нас буде шансів на перемогу...

— Боже, боже, де ж логіка? — сплескує хтось руками.

— Ви захотіли логіки, мої друзі, — втішно говорить магістр. — Логіка там, — показує він пальцем на стелю. — У вищих урядових колах. Канцлер надто церемониться з червоними агітаторами. Коли простолюддя вийде на вулицю, він зрозуміє, що настав час діяти і що єдина сила, спроможна навести в країні порядок, — це ми, солдати Тевтонського ордену.

— Варфоломіївська ніч! — вигукує зраділо хтось із штабістів.

— Так, безжальна Варфоломіївська ніч. І якщо треба, то не тільки в межах країни, а й на терені всієї Європи. Але для цього ми повинні бути готові. Ми повинні мати в Африці надійну базу. Преторія — наша обітована земля, Фрайвуд — наш лідер. Отож, розпочинаємо другу акцію, здійснюємо план "Голуба надія". — На обличчі магістра проступив вираз щирого смутку, щось близьке до відчаю. Він пересилив себе, підкинув голову. — З завтрашнього дня орден переходить на повну конспірацію.

Всі встають з-за столу. Виходять.

Густав, відвернувшись до вікна, тупо дивиться в холодну ніч. В його скам'янілому серці — теж морок, і пустка, і крапля болю. Невже це кінець?

ДЖЕНТЛЬМЕН ІЗ СТЕКОМ

Знову зіпсували настрої інженерові Ріхтеру оті нахабні типи в генеральських мундирах. Понаїжджало їх повнісінький двір, роззухвалилися так, що хоч кидай роботу і йди собі геть. Найогидніше було бачити, як вигинався біля них директор Кремпке. Водив, куди треба й де не треба, показував горішні площадки "Левіафана", трюмні відсіки, склади для пального.

Ріхтерові все видно з вікна конструкторського бюро. Не вийшов сам до гостей, відгородився від них нагальними справами, замкнувся за масивними дверима, ще й демонстративно почепив вивіску на чорному дерматині: "Термінова праця. Входити не вільно".

Втішно було лише знати, що десь тут, зовсім близько, за товстими дверима, в гомінливому передпокої сидить білява, зажурена, з вічною загадкою в очах Гельда Губмахер. Втішно було чути в собі незвичайну ніжність до дівчини, трепетну, невиразну, хвилюючу, відчуття жаданої близькості. Давно минули часи, коли він, Ріхтер, міг з фамільярною зверхністю, зовсім байдужно й просто, поляскати дівчину по спині, сипнути їй у вічі дотепом, навіть утнути якогось жарту. Тепер між ними лягло так багато незвичайного, загадкового, такими складними шляхами звела їх доля в тісних стінах заводу, що про колишні взаємини годі й думати.

Серце підказує йому: стережись, будь пильним, не покладайся на ті соромливо опущені очі! Добре, що тоді з Крейським не застав її вдома, що не відкрився їй до кінця. Думали розчулити дівчисько щирими словами! Чудні! Вона ж їхня, вона з ними і буде з

ними до кінця. І все це скінчиться колись набагато серйозніше, ніж ти гадаєш.

А втім, може, й не скінчиться, може, й не буде кінця. Бо чому ж так соромливо вкривається кругленьке личко рум'янцем? Чому пхає дівчина собі в голову, в гарну, чудову голівку безліч цифр, знаків, геометричних формул?

Чому приходить вона до його столу з товстим зошитом, по-учнівськи простеньким, сірим зошитом, винувато просить пояснити їй загадкові дивацтва великого корабля? На шпигунку не схожа. Шпигують інакше, прихованіше, підступніше, не з таким болем у закушених, рожево-ніжних губах.

Інженер Ріхтер сідає до столу, схиляється над кресленням. А думка його рветься за стіну, за двері. Туди, де біляве волосся схилилося над маленьким столом, де бліда, аж прозора рука вправно порається біля телефонних апаратів.

За вікнами гуркоче, чахає завод. Прокинувся після короткого летаргічного сну, і наче йому сил надало. Вже привезли електрообладнання, підвезли перші реакторні установки. Люди радіють, збираються групами, жваво обговорюють новини. Хто б міг подумати? То зовсім гинули, а тут на тобі — все ніби в казці. Істинно казка! Невидимий чаклун так чародійствує в ній. Його воля творить диво. Неспроста це, неспроста!

Крейський повів з Ріхтером відверту розмову. Хіба ж не видно руку політичних інтриганів? Хіба ж не ясно, що все це стара пісня, крутість, шантаж і що декому дуже кортить штовхнути їх у найчорніше багно, на стару стежку воєнних злочинів?

Раптом стук у двері, обережний, зовсім несміливий. Відімкнути? Чи, може, хай Гельда витлумачить непроханому нахабі, що вхід до кабінету невірний? Знову стук, настирливіший, гучніший. І враз ніби відлунюється на ті звуки в серці Ріхтера. Враз ноги його стають млісно слабкими і зрадливо непевними. А що, як це...

Далі говорити зайве. Одним стрибком Ріхтер підбігає до дверей, відмикає їх. Так і є — вона. З-під світлої каски волосся на нього зорять неймовірно поширені, чисті й віддані очі Гельди. Прекрасніших очей він не бачив у своєму житті: вологі, іскристі, обгорнені тріпотливим мереживом він, очі самої душі, самого кохання дивляться на нього немов з мистецького портрета. Правда, вона прийшла, мабуть, у якійсь діловій справі. І очі її намагаються бути строгими й холодними. Але з того нічого не виходить.

— Ось... прошу, пане інженер... — І подає йому на підпис великий аркуш паперу. — Треба підписати... Приходив інженер Траубе з третього відділу... питав вас...

Ага, інженер Траубе. Тільки чому ж такий великий, такий надмірний клопіт про якогось інженера Траубе і чому саме зараз, в ці хвилини цілковитого самозречення інженера Ріхтера? Чому очі в пухнастих віях так болісно-ніжно, так турботливо оббігають високу, завішену схемами й всілякими таблицями кімнату головного конструктора? Що вони хочуть сказати, ті очі?

Ріхтер дивиться на Гельду і мовчить. Бере в неї з рук папір і мовчить. Щільно прикриває за нею двері і знову ж таки — ані пари з вуст.

А очі говорять: тремтливо, зворушливо, хвилююче. Говорять про любов, якої не в силі знести, про бажання бути поруч, чути подих, голос, калатання серця пана інженера. Одвічна мова очей, одвічна і кожного разу по-новому оригінальна,

неповторна, свіжа.

Летять кудись на стіл папери інженера Траубе, — гаснуть високі вікна, навіть "Левіафан" соромливо ховається за своїм риштуванням. Все провалюється в безвість, все стає далеким і непотрібним.

Різкий телефонний дзвінок зриває обох з канапи. Ріхтер бере трубку.

— Слухаю... Пане директор?..

Вимогливий голос у трубці намагається щось втовкмачити в свідомість інженера. Трубка холодно, чужо тиснеться йому до вуха, звуки рвуть тишу, але Ріхтер дивиться на двері, за якими зникла Гельда, і нічого не може второпати. Нарешті сідає на перший-ліпший стілець, скупчує всю свою увагу і рівним, хоч і дещо тремтячим голосом відповідає на белькіт у трубці.

— Мушу доповісти вам, пане директор, що з військовими інспекціями я не маю нічого спільного і на майданчику ви мене не побачите... Неприємності?.. Не погрожуйте! Ніяких неприємностей. І взагалі, пане директор, я людина суто цивільна.

А тим часом Гельда, зовсім утративши голову, метушиться біля свого столика. Ніякої клопіткої роботи в неї, звичайно, немає, ніхто її не підганяє, але ж вона мусить щось робити. Мусить заглушити в собі кипучу радість, яка на одну мить зірвала з неї запону туги, страждань, непевності й страху.

Тепер тільки по-справжньому відчула свою безвихідь. Згадала минулі дні, біганину по цехах, свій страх і оте принизливе схиляння перед панамі з штабу АСБР. Її любов була порожня, приречена, безнадійна. Хіба могла вона сподіватися на радість кохання після всього, що сталося?

Після того, як, виконуючи волю ордену, вона самовільно переступила поріг Ріхтерової оселі.

Паперів Браузе, звичайно, не знайшла. Їй потрапило в руки інше. Сама того не сподівалася, сама не вірила. В купі газет лежав лист від росіянки, від отієї руської красуні. Лесть спромоглася прочитати її прізвище, а прочитавши, мало не осатаніла з ревнощів. Знову згадала приїзд іноземки в їхнє місто, побачила перед собою струнку, вродливу дівчину, коронку кіс над чолом, задумливий погляд.

Взяла лист і машинально сунула його собі в сумочку, бездумно, без мети. "Щоб не бачив його. Щоб забув!"

Коли увечері показала лист Штраусові, той спочатку недбало пробіг його очима, криво посміхнувся.

— Дурниці!

— То віддайте! — потягнулася вона за папірцем. Але в його очах майнула загадкова тінь. Лист міг йому пригодитись. Хай пані Гельда не нервується, адже треба берегти сили. Крім безневинних листів, існують ще відомі їй папери доктора Браузе. І орден чекає від неї цих паперів. Орден вірить їй.

Більше вона не бачила листа. Забула про ключик, про наказ Штрауса. В душі її вже визріло тверде рішення: не переступати Ріхтерового порога! Ніколи!

І ось вона згадала все. Повернувшись з заводу, ще відчуючи на вустах слід

поцілунку, згадала раптом, як викрала його лист, як підло пробралася до нього. Боже, боже, чого ж вона може тепер сподіватися?

"Розповісти все!" — озивається в ній несміливий голос.

"Не смій! Прокляне тебе, дізнавшись, що служила чужинцям".

Він же й так знає. Бачив тебе з ними, від Крейського наслухався всіляких балачок..."

"Ні, ні, може, й не знає. Краще йди сама до нього, спокутуй свою вину і, якщо доля посміхнеться тобі, матимеш в нагороду його кохання..."

Вірна супутниця дівочих снів — подушка — вже мокра від сліз. Немає сили влєжати на ній. Що робити? Як їй порвати з тим клятим орденом, з тими страшними людьми? Ось вона бачить перед собою суворе, похмуре лице Штрауса — чорні кошлаті брови, гачкуватий ніс, жорстоку посмішку. "Я доповім, Гельдо, про ваші настрої..." Може, вже й доповів, і в штабі знають всі і готують над нею останній суд, останню розправу. І сам магістр підписує їй смертний вирок...

Пан Густав, молодий панич Кірхенбом, син президента... А що, коли б дізнався дідуган про свого синка: як той підкопується під нього, як готує йому крах і ганьбу! Піти й розповісти, все до краю, викласти гарненько, строго, до останньої деталі... Ет, дурниці! Хіба ті вовкулаки не помиряться між собою? От якби сторонні дізналися... зовсім сторонні. Скажімо...

І тут їй наче саянуло в голові. Згадала високий сірий дім поліцейського управління на Гельдерштрассе, поважних чиновників у затягнутих мундирах, ревучі машини, заграбовані вікна. Піти туди і все розповісти. Негайно. Щоб жодна душа не довідалась. Вона знає, що казати. По-перше, адреса штабу, по-друге, акція ЗЕТ на заводі, убивства...

Так, вирішено. Вона йде в поліцію. Вона візьме з них клятву, що її зізнання залишаться в цілковитій таємниці... Головне — непомітно "прокрастися до сірого дому, щоб часом не вистежили її брати з ордену.

Вибігла на вулицю, похапцем застібаючи на собі пальтечко. Спинила таксі.

— Головне поліційне управління.

— Слухаю, пані.

Вищать гальяма, машина сіпається, наче уткнувшись в гумовий бар'єр. Гельда прожогом вистрибує на тротуар. Ось і управління. Зненацька страх опанував дівчину: на порожній, засніженій вулиці — ні душі. Високі, темні вікна (а внизу ще й заграбовані!) похмуро дивляться на неї.

Крок до дверей, очі опущені в землю, руки міцно стиснуті в кулачки, перші сходинки... Вона випростовується, відкидає недбалим порухом голови куделик волосся з лоба, дивиться просто на високі дубові, в окутті двері. Іде швидко, швидко, нервово. І враз...

— Пані Гельдо!

Так і вдарило в спину. Побачила незнайомого високого чоловіка із стеком у руці, в елегантному чорному пальті й лакованих черевиках. Шпигун АСБР чи просто

випадковий зальотник? Він настійно дивиться на неї, міряє очима постать, наказує. Можна, звичайно, не звернути уваги на той вигук і піти далі. Всього три приступки — і вона під захистом закону.

— Я вас прошу на хвилинку!

Очі ніби трохи пояснили, на вустах зав'юнилась хитрувата усмішка. Так може посміхатися людина, твердо переконана у своїй силі.

— Я вас слухаю, пане...

— Дуже приємно, Гельдо.

— Пробачте, але я... вперше бачу вас.

— Дорога моя дівчино, інколи люди чинять безглузді речі, навіть йдучи зовсім наосліп, нічого не бачачи.

Високий елегантний чоловік ніби забавляється розгубленістю Гельди, йому так смішно з того, що вона переполошено зиркає навкруги і безпорадно мнене руками свої теплі в'язані рукавички. Немолоді вже очі, холоднуваті й проникливі, проміняться зморшками задоволення. Кіт упіймав мишку, він хоче натішитись своєю жертвою.

— Пробачте... — белькоче дівчина, машинально роблячи крок до дубових дверей поліційного управління. В цю мить їй здається, що тільки там, за дверима, під охороною озброєних поліцаїв вона врятується від цього пана. — Я поспішаю, пане...

Але кіт ніби й чути не хоче. Мишка потрапила в його сіті, і він наперед розраховує кожен її крок. Він навіть не хмуриться. Навіщо? Хіба мила пані Гельда бажає собі лиха? Чи ж не краще було б трохи пройтися з ним по вулиці, подихати свіжим повітрям, побазікати, познайомитися ближче...

"Значить, мене вистежили", — ятрить свідомість пекуча, жахна думка. Якщо вона кинеться тікати, її все одно спіймають. Не зараз, то ввечері. Не сьогодні, то завтра. Голо не, що вони вистежили її прихід і тепер знають напевне, що вона — солдат ордену АСБР — з'явилася в поліції зраджувати й видавати їх.

Що ж, порятунку немає. Вона в їхніх руках, вона мусить прийняти розплату, якої заслужила.

Білява голівка безвільно повертається до елегантного пана.

— Слухаю вас.

— Боже, яка офіціальність! — І на обличчі "кота" чомусь проступає вираз співчуття. — Пані боїться мене? Даремно. Я зовсім не хотів би засмутити пані. Якщо пані вирішила йти до поліційного управління, я зараз же відпущу її. Але я прошу... сердечно прошу, — елегантний нахил голови в бік дівчини, — подарувати мені коротку прогулянку... ну, скажімо, до тієї крамниці на розі.

Гельда, наче спутана, повільно йде за елегантним паном. Вуха наче ватою позакладало, очі в полуді сліз. Даремно, даремно, даремно вона не відкрилась інженерові Ріхтеру, може б, він і простив її. В усякому разі — допоміг би, виручив з біди, сховав би десь. А зараз уже, мабуть, пізно... Бо цей панок, цей їхній агент точно все розрахував. Веде її вулицею, щось говорить, сипле компліментами... Каже, що вона вродлива? Велика радість од тієї вроди! Вона, виявляється, ще й розумна? І навіть

заслуговує на краще життя? Може, він порадить, як знайти те краще життя?.. Гельда повертається до елегантного пана, щоб сказати йому в лице все, що вона думає про них, про оту банду, про тих брехунів. Все, все, і тоді хай робить, що хоче, хай веде її, куди хоче... І враз слух її вражає дивна фраза:

— Тепер вам залишається тільки одне — зникнути, пропасти. Інакше вони знищать вас!

Боже, сон це чи марення? Замість того щоб тягнути її на розправу до штабу ордену, він велить їй рятуватися. Так, так, серйозно, без тіні іронії, без гри й недомовок. Він говорить ще раз з владною інтонацією літньої, збагаченої досвідом людини, що єдиний порятунок для неї — втекти. Він давно вже стежить за нею, за її друзями, він прекрасно знає про її душевну прив'язаність до інженера Ріхтера і знає, що інженер Ріхтер теж не байдужий до неї. Але щастя людини — дуже примхлива річ, особливо коли на те щастя впала тінь великої політики. Але йти в поліційне управління — це абсурд, самогубство. Серед чиновників є зрадники, люди ордену, прислужники АСБР, які одразу ж донесуть на неї магістрові, і вона тільки марно загубить себе.

— Що ж мені робити? — благально глянула Гельда, щиро повіривши цій людині. — І хто ви... хто ви такий?

— Я ніхто. Принаймні для вас, пані Гельдо. — Бавлячись стеком, він задумливо дивиться поперед себе. — Я той, хто все життя стежить за людськими долями і за примхами фортуни. Далекий від альтруїзму. Так, так, повірте, що далекий. Не думаю про ваше щастя і взагалі не думаю ні про кого, крім себе. Але ситуація зводить нас на одній стежці, і мій розум може бути, вам корисним.

Гельді легшає на душі, вона вже повірила незнайомцю, нона вже готова тиснути йому руку, дякувати йому щиро. Вона готова робити все, що він скаже, підкорятися кожному його слову.

— Я піду звідси... гаразд... Хай бог віднагородить кас...

Але елегантний чоловік, прискаливши одне око, машинально б'є себе стеком по блискучому, лакованому черевіку. З-під капелюха на Гельду блискає густа сивина.

— Ні, бог тут ні до чого. — Сивина яскраво біліє перед Гельдиними очима, стек завзято тарабанить по черевіку. — Крім бога, є інтереси держави і... деяких приватних осіб. — Він змовкає, довго, довго дивиться Гельді в очі і нарешті притишеним тоном вимовляє: — Перед тим як піти в ніщо, ви повинні відкрити мені таємницю. Ви по винні чесно й відверто сказати мені все, що знаєте про свою організацію. Я — не поліцай і не червоний, я не прихильник політичних доктрин. — 'Він ніби завагався. = Що ж, знайте, я просто детектив. — І, помітивши на обличчі Гельди спалах переляку і подиву, швидко кладе їй на плече руку в коричневій рукавичці. — Не жахайтесь! Я приватний детектив і мушу знати все, що стосується ордену АСБР.

Він хоче ще щось сказати, ще чимось переконати Гельду, але вона раптом хапає його за руку і тягне кудись.

— Ходіміте. Ви знатимете все. Ви знатимете більше, ніж я сказала б в поліційному управлінні.

НЕ ОБОРОНЯТИСЯ, А НАСТУПАТИ!

Вальтер Кірхенбом, президент славнозвісної авіабудівної компанії "Зюддойче люфтферайнігунг", сповнений важких, невідступних думок, сидить у своїй маленькій кімнатці і вперто натискує на кнопки. Апарати не діють, відмовляються впливати на збуджену нервову систему пана президента.

Власне, апарати, якщо добре розібратися в їхній конструкції, лишилися тими, що й були. Широкий світловий екран випромінює одноманітні, ритмічні хвилі, маленький динамік так само вперто й монотонно кидає в простір кабінету свої імпульси-подразники, голубувате сяйво схованих під стелею ламп лагідно заливає велику лисину.

І все ж таки... все ж таки щось не клеїться в нервові системі Вальтера Кірхенбома. Відпочинку немає. Сон так і не йде. Все сплуталося в голові, все скаламутилось, стрибає, сіпається, мов на екрані зіпсованого кінопроектора.

Дзеленчить відеотелефон. На екрані з'являється довгасте обличчя Шуберта.

— До вас приїхав директор Кремпке.

— Негайно пустити!

Кремпке вкочується червоним масним клубком. Від дверей осяває пана президента відданими очима. Він просить вибачення за недоречний приїзд, але справа здається йому терміною, і зволікання може зашкодити компанії.

— Говоріть, що там! — невдоволено кривиться Кірхенбом.

Директор поштиво, обережно присідає на краєчку стільця. Підібравши під себе товсті, округлі, як у жінки, ноги, кладе на коліна широкі, в густому ластовинні руки, ще більше згинається перед шефом.

Він прийшов доповісти панові президенту про загальну ситуацію на будівництві "Левіафана".

Загалом все начебто добре. Навіть більше того, він, директор Кремпке, міг би порадувати ексцеленсію останніми новинами. Всі дванадцять реакторів доставлені в розпорядження заводу, почалося їхнє монтування. Настрій піднесений. "Левіафан", як то мовиться, майже на крилах.

Але...

Тут Кремпке виймає з своєї течки кілька газет, ривком розгортає одну з них. Очі його стають ущипливо-глузливими.

— Можете помилуватися, яких вершин досягають наші червоні "друзі".

Кірхенбомові дуже не до вподоби така зухвалькувата поведінка директора.

— Що ж там накоїли росіяни? — говорить він стримано.

Кремпке читає заголовки:

— "Виклик людству. Росіяни вриваються в Арктику", "Спиніть руку червоних атомщиків!" Невже ви досі не знаєте про це?

— Нічого не знаю.

Тоді Кремпке в кількох словах викладає суть справи: радянським вченим удалося

провести серію успішних дослідів з регульованими ядерними реакціями. Оволодівши цим надмогутнім джерелом енергії, Москва вирішила одразу ж взятися до практичних дій. Оголошено новий російський план будівництва Берінгової греблі, утеплення Північного Льодовитого океану і освоєння Північного Сибіру.

У старого Кірхенбома завзято блиснули очі.

— Молодці! І що ж далі?

— Далі, щоб довести, які вони гарні і як вони дбають про все людство, росіяни висунули проект створення Міжнародного картелю по спільному використанню керованої ядерної енергії...

— То що ж... то виходить, вони добровільно й безкоштовно віддадуть нам свій секрет?

— Віддадуть чи не віддадуть, а політичний капітал на цьому завоюють, — дратується директор, помітивши, що його повідомлення не стільки налякало, як привело в захоплення старого дивака. — Під цей напружений момент ми повинні бути особливо зібраними, рішучими, непоступливими...

— Стривайте, стривайте! — замахав рукою дідуган. — Та це ж тепер мої "Левіафани" потрібні росіянам, як повітря. Тисячі "Левіафанів"!

— Розуміється... Тисячі "Левіафанів"... — нахмурився Кремпке. — Без великих транспортних засобів Москві не освоїти Сибіру. — І якщо ми їм дамо ці кораблі, ми будемо просто ідіотами. Ми самі викопуємо собі могилу.

Але старий враз зірвався з крісла. Веселий регіт струснув його сухеньким тілом.

— Ха-ха-ха! Що ви кажете, Кремпке? Ми будемо ідіотами, якщо не продамо їм свої кораблі. Адже це мільйони, мільярди марок!.. Кремпке, подумайте!

Директор і собі встав. Ніколи він не дозволяв собі такої зухвалості, але іншого виходу в нього не було.

— Як ви можете... як ви можете, пане президент, радіти перемогам червоних! — вигукнув він патетичним голосом. — Вас же першого розтопчуть. Ваші мільйони підуть у небо. Ваші заводи будуть націоналізовані. Демос, натовп прийде до цього кабінету і покладе на стіл свою брудну лапу.

— Перебільшуєте, Кремпке! — дивиться на нього підозрілими очима старий Кірхенбом.

— Ні, ексцеленсію, ніскілечки! — Кремпке нахилиється до свого шефа, шепоче голосом заляканого конспіратора — Витівки росіян уже відгукнулися в нашому місті. Завтра починається масова акція адеємівців на користь Москви. Кажуть, в столиці — теж... З поліції мені доповіли про можливі соціальні ексцеси, мітинги, демонстрації...

— Чого ж хочуть друзі Москви?

— Не більше, не менше, ексцеленсію, як соціальної справедливості, — улесливо-невинним тоном заявив директор. — Абсолютного миру на всій планеті — раз, повної зайнятості для всіх голодранців — два, будівництва "Левіафанів" виключно для Всесвітнього Аеросиндикату — три.

— А про мене... тобто про мою фірму нічого вони не говорять?

— І про вас дещо, ексцеленсію... Мовляв, геть мільйонерів, націоналізуймо його заводи!

Тільки тепер Кірхенбом збагнув брехливу балаканину Кремпке, збагнув його грубий, демагогічний прийом, метою якого було нагнати на свого шефа якомога більше страху. Ні, у Кірхенбома міцніші нерви, ніж гадає цей хитрун. Кірхенбом добре знає, хто такі адеємівці, і, хоч серцем він не вельми тягнеться, до них, все одно волів би мати з ними дружні взаємини.

— Що ж ви порадите, Кремпке? — спитав навіпрямки Кірхенбом.

— Я... пробачте, ексцеленсію, мої думки вам відомі... Треба рятуватися. І негайно!

— Рятуватися, кажете? Знову рятуватися?.. — Видно, як в душі Кірхенбома відбувається злам, раптова сполошеність швидко переростає в юнацьку рішучість. — А може, не рятуватися, а наступати? Слухайте, Кремпке! Ви принесли мені чудову новину. Блискучу!

Кремпке ошелешено слухає свого шефа, ніяк не може второпати, до чого той веде. Краще б він не квапився з своїми газетами. Цей старий дивак справді може утнути якусь несподіванку.

— Не розумію вас, ексцеленсію.

— Дуже просто, мій милий Кремпке, — добрішає Кірхенбом. — При всій своїй складності, життя таїть в собі безліч шансів для радості. Витріть чоло, Кремпке! Усміхніться нарешті!

— Я... я вже витер чоло, ексцеленсію, — белькоче директор, розмазуючи по м'язистих щоках патьоки поту.

— Кремпке! Ми їдемо до канцлера. Завтра ж уранці їдемо до канцлера. І якщо старий шкарбун підтримає нас, ми переможемо!

Піт заливає обличчя Кремпке. Він жмакає мокру хустину й бездумно дивиться на свого знавіснілого від натхнення президента.

КАНЦЛЕР

На вулицях міста — юрми народу. Вулиці ревли, пінилися, переливалися, немов весняні ріки. Машина, в якій їхали Кірхенбом і Кремпке, ледве просувалася від вокзалу: до урядової резиденції. Шофер, мовби виправдуючись за ці неподобства, бурмотів щось плутане про безсилля поліції, про безлад в урядових установах і про те, що не сьогодні-завтра проти "агітаторів" будуть кинуті загони "національної гвардії", які, мовляв, зуміють покласти край анархії.

"Нічого вони не зуміють!" — констатував у думках Кірхенбом, ловлячи себе на тому, що йому ніби аж приємно споглядати оцю скаламучену ріку людських пристрастей. Було приємно усвідомлювати і свою причетність до заворушень, ловити очима палаючі обличчя демонстрантів, слухати їхні вигуки, пісні, читати на транспарантах знайомі слова: "Хай живе корабель миру!", "Поважайте добрі стосунки зі Сходом!", "Левіафан" — мирне майбутнє Німеччини!"...

Отак само ж кипіло вчора і в його місті, коли вони виїжджали з Кремпе до столиці. Спеціальний наряд поліції був змушений торувати дорогу машині пана президента, і коли машина врешті дісталася до вокзалу, коли нічний поїзд лишив за собою море вогнів, пан президент враз відчув жаль у серці. Ніби прокинувся в ньому сум за юнацькою енергією, ніби відчув себе винним переді тими людьми, які вийшли на захист його корабля.

Чого ж він їде зараз до столиці? Власне, вже приїхав, ось уже посувається такими ж заюрмленими вулицями, і чує ті ж заклики, і знову ще з більшою силою проймається усвідомленням спільності їхньої і його долі?

План його дій ясний, наміри добре зважені... Він знайде в особі канцлера спільника, який разом з ним, Вальтером Кірхенбомом, поведе розумну, ділову, корисну для Німеччини політику.

І ось уже кабінет канцлера. Високий, горбоносий стариган розмовляє привітно з двома молодими генералами. Побачивши на порозі Кірхенбома, здивовано підкинув н лоба кошлаті брови. І в ту ж мить набув владного, пиха того вигляду.

Генерали, презирнувшись, швидко вийшли з кабінет.

— Сідай, Вальтере! — кидає канцлер удавано радісним голосом і обома руками вказує на крісло. — Тепер я бачу, що ти справжній друг... Приїхав у таку хвилину...

— Що у вас тут робиться? — удав із себе наївного гість. — Чому поліція не наведе в місті порядок? Чому натовп дозволяє собі неподобства?

— Які ж це неподобства! — злісно захихотав канцлер, потираючи свої зморшкуваті старечі руки. — Натовп захищає прославлену фірму Вальтера Кірхенбома.

— Годі жартів!

— Цілком серйозно, Вальтере. Хіба ти не звернув увагу на транспаранти й щити, на їхні лозунги й заклики? "Хай живе корабель миру!", "Левіафан" — мирне майбутнє Німеччини". Ось до чого ми дійшли, дорогий мій друже. Ти став в одну шеренгу з червоними.

— Не говори дурниць! — спалахнув Кірхенбом.

— На жаль, це правда, — скрушно зітхнув канцлер. — . Натовп просто здурів через твої комерційні шашні з Москвою. А тут ще остання заява ТАРС. Мабуть, чув уже? Росіяни пропонують підписати нову "хартію миру". Їм мало того, що вони забрали у нас ядерну зброю. Тепер вони лізуть у наші фінанси. Половину заощаджених сум ми повинні витратити на житлове будівництво, на такі іграшки, як твій корабель...

Кірхенбом хитає головою. Йому приємно чути від канцлера про те, що на підтримку його фірми стала мало не вся Німеччина, і заразом страшно.

— І уяви собі, — веде далі старий канцлер, — що все пішло від вас. — Він нахилиється над паперами, пробігає очима по густо списаних рядках. — Ось вони... Крейський... Зіберт... Чув таких?

— З мого заводу.

— Адеємівська банда! Поставили на ноги мільйони людей, перекинули пошесть у столицю. Поліція паралізована. Там теж діють червоні агітатори, всілякі— пацифісти,

миро-любці. Жах, що робиться! І в цій ситуації ти піддався на спокуси червоних.

Кірхенбомові зробилося весело. Перехилившись через стіл, він обома руками взяв широку холодну долоню канцлера, дружньо потиснув її. В його голосі прорвалася давня прихильність. Нащо вживати газетних виразів: "червоні", "пацифісти", "адеемівська банда"? Адже головне — гроші. Головне в тому, що вони можуть заробити на російському проекті вісімсот мільйонів марок. Хто вони?.. Кірхенбом і канцлер. Так, старі друзі мусять допомагати один одному.

— Не розумію, — сухо озивається канцлер.

— Проста річ, — бадьорим тоном веде Кірхенбом. — Я пропоную створити в республіці акціонерне товариство по спорудженню "Левіафанів", звичайно, при нашій головній співучасті. Беремо всі російські замовлення... Африка, Азія, Канада... Трансатлантична система... Вся Європа лягає до наших ніг... Мільярдні прибутки, вічна влада й могутність... Твої інтереси, як ділової людини, враховані; тут повністю. Я знаю: ти маєш свої капіталовкладення в транспорті, в авіації. Ти нічого не втратиш, дорогий друже. Я все продумав і зважив до найменшої деталі...

— А твій контракт з ООН, з Всесвітнім Аеросиндикатом? — несміливо озвався канцлер, якого приголомшила гарячкова балаканина давнього приятеля.

— Дурниці! Контракти укладаються для сентиментальних людей і невігласів, — знітившись на мить, промовив Кірхенбом. — Власне, контракт залишиться в силі, я не збираюся нічого порушувати. Але в цьому контракті я... ми з тобою... будемо єдиними контрагентами. Ніяких спільників. "Зюддойче люфтверайнігунг" візьме в руки правління всього синдикату. Хіба Німеччина не гідна такої честі?

Канцлер звівся на ноги. Він був блідий, переляканий Слова Вальтера Кірхенбома зовсім приголомшили його. Як людина твереза й добре посвячена в тонкощі фінансової політики, він в повній мірі досягнув усю грандіозність-всю велич і ризикованість замірів мільйонера.

— Хто тебе напоумив на таку річ? — пробелькотів ві розгублено.

— Такі ж кмітливі фінансові генії, як ми з тобою. В голосі Кірхенбома почулася пихатість. — Цими днями я ледве не загинув. Фрайвуд і його банда грали на пониження, хотіли розорити мою фірму. Він давно цілиться на мої заводи, йому мало Бразилії, Аргентини, Колумбії, мало свого чорного континенту. Лізе в наполеончики, видає себе за рятівника "європейської цивілізації"...

— Пробач, але... Фрайвуд захищає наші спільні інтереси, — докинув обережно канцлер.

— Перш за все він захищає свої власні інтереси. Розпалює нездорові політичні інстинкти, веде діло до міжнародних ускладнень...

— Вальтере, Вальтере, що я чую? — насупився гіркотно канцлер.

— Так, мій друже, ти чуєш тверезий голос тверезого політика. Мені набридла воеЦна кон'юнктура, вічні страхи, інспекції, недовіра... Я хочу робити гроші спокійно й по-діловому. А він затіває у себе в Африці чортзна-що! Одне слово, я приїхав до тебе з широким планом співробітництва. Твоя урядова підтримка — мій корабель.

Прилучаєшся до мене чи ні?

В душі канцлера боролися сумніви. Очі горіли жадобою, але десь у глибині свідомості все дужче нарастив опір.

— А як же буде з залізничними морськими компаніями? "Левіафан" проковтне весь діловий світ Німеччини.

— Мене це не цікавить, — понуро видавив Кірхенбом. — Я хочу знати: ти прилучаєшся до мене чи ні?

Темна постать канцлера закрила вікно. Важка тінь від нього впала на маленьке Кірхенбомове лице. Останні хвилини вагання, останні спалахи боротьби.

І раптом глухий, злісний голос:

— Ні! Я надто старий, щоб завойовувати світ. З мене вистачить і цього крісла. — Він підійшов до стола, поклав обидві руки на високе бильце фотеля. — Роби, як знаєш, Вальтере. Але запам'ятай: ти граєшся з вогнем. Ти можеш викликати сили, які розтопчуть тебе самого.

Кірхенбом підскочив наче вжалений, нахилився до канцлера.

— Боягуз!.. Нікчемний боягуз!.. Не бійся за мене... Я знайду людей, які підтримають німецьку фірму. Вальтер Кірхенбом уміє не тільки захищатися, але й завдавати смертельних ударів. — І, схопивши портфель, вибіг з кабінету.

АРМІЯ СКАЖЕ СВОЄ СЛОВО

Тепер у інженера Ріхтера настали дивні, трохи незвичайні дні. Робота, біганина, наради в правлінні компанії, клопоти з останніми випробуваннями "Левіафана" — все, як було раніше, і все зовсім не так. С, ерце Ріхтера ніби відірвалося від важких клопотів, ніби вирвалося кудись на вільний простір, пірнуло в бездумність, — заявило про свої права на цілковиту свободу.

Правда, часом з великого світу вриваються бурхливі вітри і тим вітрам вдається збурияти мрійливу тишу Ріхтерового серця. Ось і сьогодні. Прийшов лист з Радянського Союзу. Лист від Ганки Крижанич.

І вмить навалились спогади, хмарою впали на чоло турботи, солодкий щем у серці відступив, розтанув, розвіявся. Ріхтер узяв з рук поштаря конверт, сів у кутку канапи, пробіг очима по рядках. Писалося з Москви, після повернення з Африки, після тих зловісних подій, які довелося пережити Ганці на вимученій, засльозеній землі Подестри.

Очі Ріхтера ніби бачать знайоме африканське місто, картина за картиною постають перед його зором. Ось президент Подестра, оточений міністрами, серед людських юрмиськ наближається до грандіозної будови гідроелектростанції. Гребля ще вся в риштуваннях, крани, під'їзні колії, штабелі дощок, щільні ряди робітників — все це пливе назустріч старому президентові, мов у якомусь феєричному фільмі.

Зараз, зараз оживе збудована радянськими інженерами гідроелектростанція. Ще кілька хвилин, ще кілька кроків, стрічку буде перерізано, і стрімка, піниста ріка вдарить по

лопатах турбін. Подестра йде швидким, збудженим кроком, піднявши вгору сиву борідку. Очі його вбирають у себе миготіння прапорів, море посмішок, помаху рук...

Стрічку перерізано. Натовп шаленіє. Турбіни з тихим гуркотом випльовують піну. Подестра здіймає над головою руки, шле своїм співвітчизникам гаряче вітання. Потім, озирнувшись, підходить до Ганки Крижанич і довго, пристрасно, по-молодечому обіймає її.

Третій каскад електростанцій вступив у дію. Африка зробила ще один великий крок уперед. "Хай живе мудре, любляче серце славного радянського брата! — проголошує Подестра. — Низький уклін посланцям його на нашій землі!" І він ще раз обнімає привселюдно розпашілу від щастя Ганку.

Церемонія закінчена, Подестра сідає в машину, щоб вирушити до своєї резиденції. Натовп підступає зовсім близько, гаряча стіна тисне на машину, мене її, штовхає, мало не підносить угору.

Подестра висунув руку з кабіни, шле вітання, мило й тихо посміхається. Авто рушає, повільно, важко, ніби вирываючись з живих пут. Секунда, друга, рука Подестри ховається в кабіні, і раптом... вибух!

Ріхтер відклав лист, заплющив очі.

Вибух!

Йому навіть уявилось спотворене жахом лице президента, почувся його передсмертний зойк. Чи, може, зойку не було? Все скінчилось одразу. В якусь долю секунди. Скажена сила рвонула машину і кинула її в натовп, і земля й небо відгукнулись гуркотом і стогоном конаючих, і одразу ж біля дороги, там, де щойно маяли прапори і переливалися посмішки, сіро розіллалася пуста. Натовп заціпенів, шарахнувся в сторони, в куряві замиготіли обличчя, почулася довга автоматна черга...

"Де ж була охорона?.. Де була поліція?" — шепоче тужно Ріхтер, зі злістю жмакаючи листа, наче зім'ятий клопоть паперу може відповісти на його питання. Справді, де була поліція? Де могла бути поліція в тому вируючому морі народного захоплення й торжества? Хіба можна було сподіватися, що убивці підсунуть бомбу саме в таку хвилину, саме тоді, коли людська радість залле землю, відлуниться співом і сміхом в навколишніх ущелинах?

Похмуро, грізно, з лютим завзяттям підводиться Ріхтер з канапи, обережно кладе листа на стіл, підходить до вікна, довго дивиться в чорну ніч. Дивиться очима, які ще півгодини тому солодко дрімали від самозаспокоєння, від внутрішньої втіхи, від невимовного щастя.

Чорно й холодно за вікном, не видно вогнів міста, навіть вуличні ліхтарі якось раптово попригасали, ніби й до них дійшла трагічна звістка з Африки. І від тієї чорноти все дужче й дужче гусне в Ріхтеровій душі злість. "А я ще вірив у безневинні заміри цієї банди. Е, ні, пане інженер, так далі не піде!"

І все тіло його стає раптом тугим і зібраним, кожен нерв напружується до краю, наче тятива, хоч зараз клади стрілу й пускай у ворога.

Згадав раптом слова Крейського: "Нейтральних у наш час немає, голубе."

Нейтральні теж комусь допомагають. Свого часу Гітлер розраховував на нейтральність обивателя і добряче погрів на ній руки. Погрів на такому вогні, од якого спалахнула вся Європа, весь світ".

Прости, Бруно! Я був сліпий... Я не бачив, що вогонь вже палає... Його треба гасити сьогодні ж! Негайно! Можеш розраховувати на мене, добрий мій друже. Можеш вірити, що мій корабель не дістанеться цим виродкам із крижаними серцями...

Ріхтер дивиться в ніч. Душа його твердне, струни натягнуті до краю. Тятива бринить на холодному вітрі. Інженер Ріхтер знає, куди пустити нищівну стрілу свого гніву.

А вранці знову біганина по цехах, суперечки з Кремпке, нервові дзвінки шефа. Хвалити бога, хоч друзі не покидають в біді. Тепер Крейського просто не впізнати. Після масової демонстрації адеємівців йому наче поменшало літ.

— Ну, схимнику, віриш у нашу силу? — зачепив він одного разу Ріхтера. біля корабельного ліфта.

— І в силу, і в розум, мій друже, — з великодушним усміхом відпаривував йому конструктор.

— Німці розворушилися не на жарт. Кажуть, в столиці було оголошено стан облоги, викликано офіцерські школи. Панам міністрам добренько тикнулося!

— Але реактори ми одержали до вашої демонстрації.

— Вашої!.. Ой схимнику, схимнику! Будеш колись гіркими слізьми відмолювати свою впертість.

— Та що ти, Бруно!.. Просто люблю все ставити на своє місце.

— І називати своїми іменами. Чи не так? Ну, гаразд, хай буде до нашої, — ніби закриваючи очі на пустощі малої дитини, мовив з журливим докором Крейський. — Але після нашої демонстрації таке не повториться. І в цьому весь сенс подій, якщо вже розтлумачувати їх з надокучливою математичною точністю. Принаймні урядові кола не наважаться відверто стати на бік деяких затятих екстремістів. Канцлер знає ціну нашому слову.

— Але АСБР теж не марнує часу, — вкинув обережно Ріхтер!

— Гірше те, що не марнує часу й наш шеф. Мені здається, він готує якусь капость. Тобі ж видніше. Крутишся біля нього... Ну, ну, не ображайся! Я по ширості... Ходять чутки, що Кірхенбом мріє позбутися росіян, і якби йому свій "флегматизований водень", то пішов би навіть на розрив з Москвою.

— Гірка істина, Бруно, — підтвердив його припущення Ріхтер. — Треба бути до всього готовим.

Крейський задумався. Треба бути готовим, це вірно. Власне, він давно готовий до найкрутіших поворотів долі. Тиша й спокій ніколи не обманювали його. І добре, що тепер з ним одною дорогою йде його вірний друг — інженер Ріхтер.

— Так, я йду з тобою, — говорить тихо й трохи урочисто Ріхтер, очі його вже дивляться не на блискучий тулуб корабля, а кудись у захмарне, низьке небо. Перед ним немов знову постають картини страхітливого замаху на Подестру.

Небо здається йому чорним і глухим. І в грудях холодно бринить струна рішучості. Немов пробудившись з гіпнотичного сну, він опинився в царстві суворой дійсності.

Друзі піднялися ліфтом на верхній майданчик. Перед ними застиглою лавою сіріло місто. Висота була запаморочлива. Здавалося, вони вже в підхмарній високості, пливуть у далечінь, долають глобальні простори планети.

Ріхтер поторсав металеві поручні.

— Інколи не віриться, що це створено руками людини.

— Не будь скромним! Створено твоєю головою.

— Ні, Бруно, я тільки краплинка в океані людських зусиль, що підвели "Левіафана" з колиски мрій до похмурого неба.

Крейський і собі вдоволено поторсав поручні.

— Велетень! Найбільший корабель усіх часів і всіх епох! — В його словах не було патетики. Він говорив діловим тоном, ніби підсумовував пророблену роботу. — Раніше конструктори боялися великих розмірів. Але наш корабель доводить цілковиту безпідставність цих побоювань. Повітряний простір — необмежений. Повітряні траси — теж безмежні. Розмір практично не має значення для повітряного судна, аби тільки цей розмір давав значний приріст потужності й підйомної сили.

— Ти, Бруно, наче хочеш заднім числом виправдати свої зусилля, — посміхнувся Ріхтер.

— Ні, просто оце зараз, дивлячись на нашого красеня, особливо чітко уявив собі його колосальні переваги, його, так би мовити, революційну суть.

— Ну, звичайно, без революції товариш Крейський ніяк не може обійтися. — Ріхтер мружить очі, на обличчя йому лягає хитрувата посмішка. — "Левіафан" відкриває нову еру революційних перетворень! "Левіафан" — новий крок у майбутнє!

— Я люблю великі слова, Пауль. Вони чимось імпонують моїм мріям про великі справи.

— Ну, хіба що, хіба що! — Ріхтер узяв свого товариша за лікоть, підвів до ліфта. Вони спустилися вниз.

Двоє молодих робітників у кашкетах з довгими козирками пройшли повз інженерів, несучи на плечах важкий синій балон з химерно заплутаною сіткою гумових трубок. Один з них раптом стрівся очима з Ріхтером, весело підморгнув йому і кинув тоненьким, хлопчачим тенорком:

— Несемо ракети середнього радіуса дії, пане інженер!

Товариш щось пробуркотів, і вони прискорили крок.

Слова ті були кинуті даремно, і даремно від них вкрилося хмарою Ріхтерові чоло. Молоді, доброзичливі, сповнені завзяття парубчаки ніби хотіли передражнити військових жевжиків, які останніми днями все частіше навідувалися на завод. Одного разу суворий на вигляд полковник навіть звелів Ріхтерові показати йому всю документацію корабля, всі креслення й розрахунки, і, коли Ріхтер категорично відмовився, полковник пригрозив суворими санкціями. "Армія цікавиться вашим винаходом, пане інженер, — сказав офіцер, поблискуючи на Ріхтера старомодним

моноклем, — і ви повинні б пишатися з цього, а не бундючитись переді мною!" Ріхтерові залишилося тільки послатися на певні службові приписи і скромно, хоч і досить настійно, витлумачити, що "Левіафан" не має ні найменшого відношення до військового відомства і на нього не розповсюджуються військові статuti.

Одного разу Ріхтерові довелося встрати в суперечку з плечистим генералом, що з'явився на завод у супроводі цілого ескорту помічників і експертів. Широким кроком самовпевненої людини, яка звикла зустрічати скрізь тільки покору, генерал наблизився до Ріхтера, недбало підкинув руку до кашкета.

— У мене до вас одне питання, пане конструктор, — сказав тоном милостивої доброзичливості.

— До ваших послуг, — із стриманою посмішкою озвався Ріхтер, відчуючи, що цього разу йому не вдасться короткою реплікою позбутися непроханого гостя.

— Вантажопідйомність корабля, пане інженер?

— Про це вже повідомлялося в пресі, генерал. П'ять тисяч триста тонн. В майбутньому, коли ми створимо систему повітряних "поїздів", вона зросте до п'ятдесяти тисяч тонн.

— А людей... пасажирів тобто — скільки може брати ваш "Левіафан"?

— П'ять тисяч чоловік, генерал. Плюс сто двадцять чоловік екіпажу.

Генерал опустил голову, замуликав щось собі під ніс. За хвилину знову втупився в Ріхтера впертим, насупленим поглядом.

— Слухайте, пане інженер, а що собою являють вантажні відсіки з погляду, так би мовити, гігієнічності?

— Не розумію вас, генерал.

— Бачите, нас цікавить місткість корабля щодо людей, — сказав генерал, трохи знітившись. — Припустимо, ми замість вантажів беремо тільки солдатів, перепрошуюсь, пасажирів...

— Ага, розумію, генерал, — Кольнув свого співбесідника холодними іскорками очей Ріхтер. — Ви мрієте перетворити "Левіафан" на суцільну повітряну казарму, на велетенський транспорт для перевезення десантних груп. Чи не так, генерал?

— О так! — зрадів генерал, не розгадавши зловтішного підтексту Ріхтерових слів. — Повітряний транспорт, який перекидає за кілька годин на велетенські відстані десятки дивізій, цілу експедиційну армію. Раніше людство не могло й мріяти про це. І тільки ваш корабель...

У Ріхтера на обличчі майнула гримаска гидливості. Генерал вловив її, сам набрався задерикуватості.

— Я прошу відповісти мені цілком офіційно...

Але доказати він не встиг. Ріхтер підняв голову, його бліде, сухувате обличчя дихало нестримною злістю.

— Слухайте, генерал... ви прийшли не за адресою! Ви забули, що маєте справу з цивільною фірмою, яка не виконує ваших замовлень. Трюмні відсіки "Левіафана" зовсім не пристосовані для перевезення людей. І взагалі корабель будується не для

військового відомства. Жоден солдат не стане на його борт.

У генерала відняло мову. Його шия, вуха, лице, навіть лиса маківка голови побуряковіли від люті.

— Та як ви смієте!.. Я вас... Я...

— Забуваєтесь, пане генерал.

— Мовчать! — генерал тупнув ногою і, зціпивши кулаки, замахав ними під самим носом у Ріхтера. — Вам це не минеться! Ви маєте справу з головним військовим інспектором... Армія не потерпить образ. Армія ще скаже своє слово. Ад'ютант! Машину! Негайно!

Зафуркотів мотор, хряпнули дверцята, і бурякове обличчя генерала зникло в хмарі куряви.

Зараз, стоячи з Крейським, Ріхтер чомусь пригадав ту розмову і, уявивши на мить червоне, охоплене пароксизмом люті генералове лице, прикинув у думці, який напрямок міг би дати їй цей зарозумілий вояка. Розміри "Левіафана", звичайно, приваблювали. Його тільки з певних, цілком недвозначних міркувань: у тих розмірах він вбачав приховану міць нової таємної зброї, а за нею — триумфуючий розгін далекосяжних агресивних прагнень.

Тепер, коли корабель був готовий, починався найважчий етап боротьби. Жадібні генеральські очі вже взяли на приціл "Левіафан", кожен день міг стати вирішальним. Чи вистачить їм сил вистояти до кінця, захистити свій винахід, свою мрію і свою долю?

В очах Ріхтера світилося завзяття, юнацька запальність. Очі Крейського були тверді, ледь усміхнені й спокійні.

ОСТАННІЙ ПОВОРОТ

Вони провели цілий день у Ріхтеровій машині. Проносяться за склом голі, потемнілі ліси, набряклі поля, гостроверхі селянські будиночки. Лише де-не-де клаптики снігу нагадують про хворобливо-кволу виснажену зиму.

Не треба ні про що говорити. Їхати собі до далеких гір, до хмар, що купчаться на обрії, мов ціла ескадра "Левіафанів", забувши про грізний орден, про Кремпке, про генералів. Гельда рада мовчанці. Вона боїться одвертої розмови. Боїться і жде її.

Давно вже вирішила розповісти Ріхтерові правду. Та от бракує дівчині мужності. Як одповість Ріхтер на її відвертість? Чи не закінчиться все лихою сваркою? Ні, ні, він зрозуміє її. Мусить зрозуміти...

Ось зараз, хай тільки машина доїде до отієї крихітної будівлі. До останнього повороту. Там Ріхтер уповільнить швидкість, і вона все розповість. Де ж той поворот? Проїхали. Знову пустельна дорога, темний асфальт, зустрічні грузовики.

Нарешті Гельда, набравши в груди повітря й приплющивши очі, з холодком страху в кожній клітині тіла, починає мову. Ріхтер не перебиває її, і вона говорить швидко, хапливо, ніби марить уві сні. Розказує, як після курсів зустріла дружків пана Густава, як повірила їхнім байкам про велику Німеччину, як вони пообіцяли їй відомстити за

батька, за наругу...

— Стривай, Гельдо! Яку наругу?

— Над нами... над нашою нацією... Хіба ти не знаєш, Пауль, що червоні зробили з Німеччиною?

Ріхтер обома ногами натискує на гальма. Машина одним ривком спиняється.

— Я більше за тебе знаю, моя люба, — говорить Ріхтер, підводить обережно Гельдину голову, дивиться їй у вічі. — Бідна голівка! Чого тільки не нафарширували сюди! Ти говориш страшні дурниці. Я знаю правду про нашу батьківщину, моя мила. І знаю добре, хто завдав нам страшної наруги, хто зганьбив німецьку націю, хто залив кров'ю нашу землю.

Він виходить з машини і пропонує вийти Гельді. На свіжому, холодному вітрі легше вести цю тяжку розмову. Що вона знає про долю нації? В чому полягає та доля, хто її творить, кому вона належить? Доля нації завжди була іграшкою в руках можновладців, у руках пройдисвітів і шахраїв, віками бавилися цією долею всі ті, хто мріяв про власне возвеличення й про власну кишеню. Кричали про долю нації, а гнали німців у вогонь, на смерть, у прірву. Розпиналися за долю нації, а в дійсності дбали тільки про власну долю.

— Пауль, Пауль!..

— Не перебивай мене! Прошу, не перебивай мене! — Ріхтер іде все далі й далі від машини, і крок його стає все ширший, все навальніший. Слова летять кудись вбік, наче й не до Гельди він говорить. — Я сам був сліпим. Сам вірив у "долю нації", доки твої брати-асберівці не провчили мене як слід. Ці негідники сміють видавати себе за захисників Німеччини, за поборників цивілізації, і ти не бачиш, яка то підла, нікчемна брехня!

— Тепер бачу, — озивається біля нього тихим, задиханим голосом Гельда.

— Тепер ти бачиш! Пізно ж ти прозріла! Бачиш і все ще служиш їм! — він гнівно, досадно, мов од чужої, відмахується від Гельди, що намагається вчепитися йому в руку. — Я давно стежу за тобою. Я все розумію. Тебе підіслано... Прикидаєшся закоханою і з кошакою настирливістю підглядаєш за кожним моїм кроком. Лізеш у мій дім, копирсаєшся в моїх паперах...

— Боже!.. Ти... ти знаєш?..

Він кинув на неї зневажливий погляд. Йому стало трохи жаль її, стало шкода заплаканого личка, змучених очей. У гарячковому блисківі їх він уловив покору й повне самозречення.

— Мила моя дівчинко, я все давно знаю, — сказав він журливо-тихим голосом, взяв її за плечі, повів уздовж дороги, обережно обминаючи калюжі. — Вони наказали тобі нишпорити в моїх речах, підробили ключ, залякали тебе, і ти...

— О! Не треба! Мовчи... Я сама... Я хотіла давно розповісти тобі...

Але він владно відкинув назад її голову, закрив вустами уста, тихо зашепотів на вухо, що з неї дуже поганий конспіратор. Зовсім нікудишній. Їй більше личить бути дбайливою хазяйкою його дому, а не приходити туди крадькома і за ті довгі години,

коли він товчеться на заводі, давати лад його холостяцькому житлу. Він усе знає, все-все. Він, власне, по тому й здогадався про її відвідини, що з деяких пір став помічати у себе в квартирі зразковий порядок. Неймовірну чистоту!

— Я тільки двічі... у тебе справді не зовсім охайно... І я подумала...

— Ти чи твоє серце — мені байдуже, — сказав Ріхтер, відчуваючи, як між ним і Гельдою падають останні перепони, тануть останні крижинки недовіри.

— Розумієш, як було... — захлинаючись від радісного усвідомлення свого раптового щастя, заговорила Гельда, — вони наказали мені дізнатися, чи ти не переховуєш дома папери доктора Браузе. Я прийшла, коли дивлюся, а на кухні брудні тарілки... Зовсім позасихали... І в коридорі пилюка... І мені стало жаль тебе...

— Жалість — неприпустима річ у вашій справі! — виголосив суворо-менторським тоном Ріхтер. — Жалість у розумінні асберівців — це щось на зразок немічності, підлоти... За таку рису характеру вони могли тебе просто знищити... — Він осікся на слові, помітивши, як Гельда раптом зблідла. — Може, я невдало пожартував?

Вона похитала головою. Від її радісного настрою не лишилося й сліду. Згадала раптом темну високу кімнату з дубовими шафами, німі постаті членів ордену... Він не пожартував, він сказав правду...

— Знищити! — якимось одним віддихом вирвалося з її грудей.

— Дурниці, — вигукнув Ріхтер. — З минулим докінчено. Не бійся їх! Тепер я покажу цій банді... я вже знаю, як за них узятися. — Він лагідно пригорнув дівчину до себе, відкинув їй з чола пасемко волосся. — Гельдуню! Повір мені, що вони не зроблять тобі анічогісінько. Мила моя! Ти ж тепер зі мною і матимеш надійних друзів. — Він аж захилювався від ніжності, від гарячої душевної бентеги. Усім своїм еством відчував Гельдину беззахисність, її відданість йому... — Звичайно, ти мусиш бути обережною. Принаймні певний час, поки я владнаю свої справи. Потім ми залишимо це місто, виїдемо геть, подалі од їхніх інтриг та їхньої вічної зненависті...

Вона, не вірячи, слухала його з якоюсь байдужою порожнечою в серці... І враз згадала, як кілька днів тому Штраус, зустрівши її в барі, подарував кофтину. "Це вам вдячність, презент ордену", — сказав поблажливим тоном. "За що?" — "За невелику послугу, яку ви зробили нашому рухові. Пригадуєте лист? Дурний, непотрібний клаптик паперу. Але він дещо прислужився нам. І магістр просив, щоб я подякував вам за нього".

Зараз вона думала про свій вчинок з болючим каяттям, але не мала сил ні зізнатися в усьому перед Ріхтером, ні забути про лист. "Той лист прислужився їм, значить, він приніс лихо Паулю, мені. А я сподівалася, вірила..."

— Мабуть, час повертатися додому, — зітхнула вона, вивільняючись з Ріхтерових обіймів.

І швидко пішла до машини.

Він бачив, як вона кілька разів вступила в калюжу, як відкрила дверцята і, зовсім в'яла, ніби переборюючи в собі недуг, опустилася на сидіння.

Ріхтер сів у машину, подумав: "Де ж наш дім? Чи є він взагалі на цій землі?"

Мовчки нахилився до керма, завів мотор і повільно рушив до міста.

ДОУЕЛЛ ВИКОНАВ СВОЮ МІСІЮ

Кірхенбом устав з крісла, пройшов кілька разів по кімнаті, розім'яв затерплі суглоби. Сірий екран відіотелефону тупо п'ялив на нього своє око.

Кірхенбом натиснув на кнопку. Екран замигтів, заіскрився, з'явилося догідливе обличчя чергового секретаря.

— Новини?

— Ніяких, пане президент.

Сухий палець знову ліг на кнопку. Прикриті жовтими, повіками очі безвільно заплющились. І раптом з екрана донісся голос:

— Перепрошуюсь, ексцеленсію! Я зовсім забув... Перед кінцем робочого дня дзвонили з контори Доуелла.

Старий насторожився. Це, здається, те, що йому треба., Приватний детектив Доуелл неспроста нагадав про себе. Кірхенбом з цікавістю подається всім тілом уперед.

— І що ж повідомили наші шерлоки-холмси?

— Сам шеф фірми просив у вас аудієнції, ексцеленсію.

— Подзвоніть йому, що я буду вільний о другій.

Голова на екрані слухняно схиляється. Екран гасне.

Синій півморок огортає кімнату. Кірхенбом відкидається на спинку крісла, хоче поринути в сон, забутись. Але морок не приносить втіхи.

Ні, не відпочинку треба зараз старому Кірхенбомові. Хай спочивають молодші, ті, перед якими простелилася довга дорога життя, йому ж залишилась куценька стежина. Куценька, й нерівна, і нелегка. Того й дивись — спіткнеться десь на останніх кроках. Збанкрутіє, піддасться своїм могутнім конкурентам, і полетить шкереберть усе роками надбане, настигуване, зліплене для великого процвітання й слави дому Кірхенбомів.

Канцлер не прийняв його пропозиції. Лисиця, нікчемний старий блазень, опудало на канцлерському кріслі. Навіть він не захотів вислухати свого давнього приятеля. Інтереси Німеччини над усе! Он куди загнув!.. Знаємо ми ті інтереси, знаємо, про кого ви піклуєтесь, пане канцлер! За вашою спиною — авіаційні, залізничні, морські компанії, ви продали свою душу Коплінгу, Фрідеману, Пфердхагелю, ви боїтесь, шановний владико, що з банкрутством їхніх фірм полетять у повітря й ваші пакети акцій!

Ні, ця хитра гра не введе в оману старого Кірхенбома.

Якщо йому не дадуть можливості створити свою власну пан-європейську компанію повітроплавання, він піде своїм шляхом. Ненависть до червоних не позбавить його розуму, не засліпить його гострих, проникливих очей. Головне — міцно стояти на ногах, знати, ситуацію і розуміти наміри своїх ворогів. В цьому йому допоможе Доуелл, всемогутній Патрік Доуелл, король детективів, всюдисуще вухо й око справедливості.

Вже п'ятий день Доуелл стежить за діями підпільної організації АСБР, винює її

зв'язки, докопується до головних напрямків її політики. Асберівці знахабніли вкрай. На Кірхенбома піднімають руку! Проти його капіталів, проти багатства його роду плетуть інтриги! Кірхенбомові потрібні викривальні факти, і тоді він поставить край цій грі. Тоді він виступить у всеозброєнні, нищівно, жорстоко проти зарозумілих авантюристів.

Цим пройдисвітам хочеться війни, крові і розору для німецької землі. Чи ж такий дурень Вальтер Кірхенбом, щоб піддатися на галасливу демагогію крикунів у личині "нібелунгів"! Досить з нього загублених восьмисот мільйонів марок, досить з нього перекреслених замовлень на ракети, винищувачі, радары, на весь той мотлох, яким тепер набивають ливарні Руру. "Нібелунгам" мариться новий похід на Схід. І Вальтер Кірхенбом повинен взяти на себе найважчий хрест. Чого ради? Припустимо, він ненавидить комуністів, ніколи не простить їм загибелі свого брата. Але чому він повинен ризикувати своїми грішми, заводами, своїм життям? Краще ділове співробітництво з самим дияволом, ніж загибель у ядерному пеклі. Диявола можна тримати в руках, ядерне пекло не принесе нікому пощади.

Рівно о другій годині спалахнув відіотелефон.

— Прийшов старший слідчий Патрік Доуелл, ексцеленсію.

— Впустіть його.

Для Патріка Доуелла історія "Левіафана", зі всіма її брудними інтригами, ажіотажем, плітками й провокаційними ускладненнями, відкривала незвичайне поле наживи і швидкого зростання авторитету розшукної фірми. Він поспішав використати старого мільйонера у повну міру своїх сил, бо вважав, що саме небо послало йому дарунок, не скористатися яким було б просто безглуздя і дурисвітством.

— Радий бачити вас, ексцеленсію, — сказав тоном довіреної людини Патрік Доуелл.

— Радий чи не радий, а діло не терпить, — буркнув Кірхенбом. Швидко сів у крісло і коротким, досить непоштивим жестом сухої руки вказав на дерев'яний фотель. — Доповідайте, що вам вдалося розкрити?

— Пробачте, ексцеленсію. Дещо є... Але п'ять днів...

— Час вимірюється не кількістю прожитих нами днів, а зробленим, — грубо відрізав Кірхенбом, який в хвилини душевного напруження ставав особливо вимогливим до себе і до своїх друзів. З властивою йому прозорливістю, він давно розкусив Доуелла, знав ціну його улесливим словам і навіть дещо тямив в його хитромудрих "філософських концепціях", тобто в методах його роботи, які він Кірхенбом, одначе вважав розумними й практичними. — За ці п'ять днів, якщо ви хочете знати, в світі сталися досить значні події: американці закрили проран Гібралтарської протоки, росіяни одержали перший знімок штучного сателіта Марса — Фобуса, донька американського мільярдера Фукса вбила свого шостого чоловіка, люди АСБВ зірвали міст між столицею Африканської федерації і греблею третього каскаду. Це тільки ті події, які відомі мені, забутому богом старому Вальтерові Кірхенбомові...

— Ах, що ви кажете, ексцеленсію! — вигукнув Доуелл і його обличчя видовжилося від неймовірного подиву: обізнаність старого мільйонера з світовими подіями, гостро його розуму, нестримність характеру здавалися просто незвичайними.

— Коротше, Доуелл, ви нічим не потішите свого старого друга? — іронічно докинув Кірхенбом.

В примружених очах детектива майнув хитруваті вогник.

— Потішити навряд, але показати правду такою, я вона є, зможу.

Доуелл неквапно, все з тією ж хитруватою недбалістю в рухах, потягнувся до кишені й обережно, ніби клітку чародійною пташкою, вийняв маленьку білу коробочку. І в ту ж мить та коробочка ожила. З неї вирвався сухий тріскучий звук, щось загуділо, вискнуло, потім знову за гуділо, і нарешті в тиші кімнати попливли рівні, гойдливі звуки музики.

— Не думайте, ексцеленсію, що я приніс вам забавку, — сказав Доуелл, підкручуючи щось у своєму мініатюрному приймачеві. — Музика, яку ви чуєте, на жаль, дуже сумна.

Кірхенбом дивився на рухливі пальці Доуелла і з наростаючим почуттям страху усвідомлював, що зараз перед ним відкриється та зловісна правда, яку вже не можна буде ні закреслити, ні забути, ні пробачити. Він знав, що вправний Доуелл приніс йому найстрашнішу правду в його житті, правду про сина.

— Осмілюсь доповісти, ексцеленсію, — стримано промовив Доуелл, — що нам вдалося вистежити головну штаб-квартиру АСБР у місті. Підслухувальні електронні апарати, які ми встановили в сусідньому домі, поруч з штабом, приймають і ретранслюють зараз усе, що відбувається на секретному засіданні штабу.

— А музика? — спитав розгублено Кірхенбом.

— Штаб розважається. Ви чуєте шаркання ніг? — Доуелл посилив звук, підніс коробочку до обличчя Кірхенбома. — Вони безневинно танцюють. Ну от, а тепер, здається, з розвагами покінчено. Штаб починає свою роботу. Слухайте уважно, ексцеленсію. Слухайте і вирішуйте самі, як вам бути далі.

В динаміку почувся глухуватий чоловічий голос, який припросив дам увійти в сусідню кімнату. Потім голос змовк, і за хвилю озвався інший, різкий з істеричним надриком. Кірхенбом одразу ж пізнав голос свого сина. Ось він відкашлюється, мабуть, надпиває ковток вина, і знову говорить несхитно й твердо:

— "Біла зоря" сходить над світом! Слава "Білій зорі"!

Хрипким виючим ревищем вихоплюється з динаміка багатоголосий крик:

— Слава "Білій зорі"! Сла-ва-а!

Доуелл сидить з кам'яним лицем, обома руками тримаючи свою коробочку, піт рясно мокріє на його обличчі. Кірхенбом слухає непорушно, напівсонно, з міцно заплющеними очима.

Вони кричать "Слава "Білій зорі"!" Вони кричать те саме, що міг би закричати Кірхенбом, і це зовсім не лякає його й не обурює. Він теж усім серцем ненавидить чорношкірих, і йому теж не раз марилося ночами всесвітнє панування білих.

Але що це? Вони вже називають його, Кірхенбомове, ім'я. Вальтер Кірхенбом заради власних егоїстичних інтересів відмовляється стати на захист цивілізації. Узурпувавши владу в своїй фірмі, він служить червоним і водночас прагне здійснити

свої далекосяжні монополістичні заміри. Будівництво "Левіафана" наближається до кінця. Корабель майже готовий. Дальше зволікання з вирішенням справи може призвести до сумних наслідків.

— "Я не знав, що вони замахнулися так широко, — проноситься в голові Кірхенбома. — Тут" пахне державною змовою..."

З динаміка вириваються надривні звуки:

— Фірма продовжує свою зрадницьку політику. Цими днями в місто прибудуть експерти Аеросиндикату, які прийматимуть корабель. Фірма плазує перед ООН, перед всесвітніми шахраями... Годі терпіти ренегатство старих плутократів і їхніх лакиз! Я звертаюсь до вас, брате Штраус. Де папери Браузе? Ви досі не виконали дорученої вам справи... Ваш Ріхтер скоро пустить на завод московських комісарів...

— Ріхтер у наших руках. Нікуди він не дінеться.

— Нам потрібні документи, а не ваш зарозумілий геній...

— В крайньому разі вдовольнимся генієм, — чути ущипливу репліку Густавового опонента.

— Документи, документи, документи! — аж хрипить в нервовому екстазі Густав, і від його крику на обличчі старого батька виступають білі плями.

Виродок! Вовчєня! Ну, зачекай же, ми ще поквитаємось з тобою! Для мене ти більше не син, не спадкоємець... Старому робиться млосно, але він пересилує свою, немічність, припадає всім тілом до білої коробочки. Ще, ще! Хай виговоряться до кінця... Треба знати їхні підступні заміри, щоб потім не було вже ні жалості, ні вагань Ага, називають ім'я Фрайвуда. Ось де він випірнув, голубчик, ось куди тягнеться своїми брудними лапами.

— Нам не вдалося схилити президента "Зюддойче люфтфєрайнігунг" до спілкування з компанією "Африканська єдність". Мусимо вдатися до кардинальних дій. Акцію "Голуба надія" буде здійснено найближчими днями. Нагадую деталі. Ще раз нагадую деталі, брати по ордену...

Раптом у динаміку щось писнуло. Голос Густава проковтнула хвиля тріскучих шумів. Доуелл шарпнув коробочку, нервово обмацав її, почав наструювати.

— Технічна вада, ексцеленсіо, — пробурмотів він, украй розгублений.

— Здається, перша технічна вада в вашому житті, мій друже? — відкинувся на спинку крісла старий Кірхенбом, відчуваючи раптове полегшення від того, що динамік так нагло урвав голос його сина. Вальтерові Кірхенбомові було страшно почути всю правду.

Доуелл зірвався з крісла.

— Я мушу негайно викликати своїх людей, ексцеленсіо...

Але Вальтер Кірхенбом в'яло махнув рукою.

— Не кличте своїх людей, мій друже. Скажіть тільки, як вам вдалося натрапити на це вовче лігво?

— Ексцеленсіо... нам допомогло серце закоханої дівчини.

— Ах так, я й забув, що ви — великий психолог.

— В інтересах дружнього дому і могутньої фірми...

— Спасибі, Доуелл, ви геній! Бажаю нових успіхів в сердечних справах! Обіцяю вам віддячити за цю послугу. Можете йти.

А пізнім вечором на віллі Кірхенбома відбувається останній акт родинної драми.

Легкий стукіт у двері Кірхенбомового кабінету.

— Ексцеленсію, вас просить до себе Густав.

Зірвавшись на ноги, Вальтер Кірхенбом осатаніло кидається до дверей. Страшний, безтямний зараз президент компанії, глава славетного роду Кірхенбомів, володар незліченних багатств, що мали спокійнісінько перейти в спадок до Густава, але віднині...

Кірхенбом біжить довгими коридорами, зашпортується об килими. Він у білій сорочці, в помочах, в чорних блискучих черевиках. Як приїхав з контори, так і не роздягався. Забрало сил. Дві години просидів у заціпенінні, переколошкуючи в душі згадки минулого, проклинаючи всю свою рідню.

Не легко йому далось рішення! Вирвав його з глибини серця обкипіле гарячою люттю, зцементоване холодним розрахунком. Так, тепер він знає, що робити. Зараз ось поговорить з Густавом і скаже тому плюгавому нащадку все, що треба.

Де Густав? У кабінеті? Він ще наважується приходити в цей дім, ще дозволяє собі ходити по цих килимах, дихати цим повітрям. У нього навіть є свій кабінет! О, зараз, зараз він про все дізнається. Війна так війна!

Слуги поштиво, з переляком і побожністю розступаються перед розвихреним дідуганом, перед його вогнистими очима, що так і палахкотять на маленькому, сухому обличчі.

В кабінеті Густава накурено, гамірно, чоловік п'ять якихось невідомих типів порозсідалися на канапах і кріслах, галасливо розмовляють між собою.

— Батьку!..

Магістр ліниво підводиться з крісла, робить крок назустріч своєму татусеві.

Кірхенбом швидко підходить до магістра, підводить на нього очі.

— Що тобі треба?

— Слухай, татусю... — магістр трохи ніяковіє перед грізним батечком. — Я і мої друзі прийшли до тебе на ділову розмову. Дуже важлива справа. — Враз похопився, показав на крісло. — Може, сядеш?

— Слухаю! — кидає старий Кірхенбом, стоячи посеред кімнати, виструнчений, суворий, непохитний.

В кімнаті робиться тихо. Магістр випинає груди, робить крок назад, ніби востаннє хоче охопити поглядом старого батька, і потім з цинічною грубістю каже:

— Ти відштовхнув руку Фрайвуда. Руку, яка несла нам допомогу... Є ще час виправити цю страшну помилку... Інакше...

— Що інакше? — аж підскочив Вальтер Кірхенбом.

— ... я покину цей дім. Назавжди!

Конвульсивний сміх струснув маленьким тілом Кірхенбома. Він аж зігнувся навпіл.

— Ти вже покинув цей дім.

— Ні, я це зараз зроблю! І не просто зроблю. Всі заощадження покійної матінки, які диспонуються в швейцарських банках, я вилучу з обігу твоєї компанії. Це мої гроші... Мати заповіла їх мені... Я підірву фінансову основу твоєї фірми...

— Не смій! — шипить, захлинаючись від люті, дідуган.

— Я вже посмів. — Молодий Кірхенбом вихопив з кишені якийсь папірець, тицьнув ним в очі старому. — Ось телеграфне розпорядження. Я вилучаю сьогодні всі наші спільні суми...

— Негідник!.. Негідник!..

Зі всіх крісел, канап і стільців зриваються Густавові друзки. Вони ладні кинутись на президента, вони ось-ось розшматують його, розтопчуть на цих розкішних килимах. Густав піднімає руку. Увага! Розмову закінчено...

— Ні, розмову не закінчено! — вигукує майже істеричним фальцетом старий Кірхенбом. Підбігши до дверей, він одним ривком широко відкриває їх. — Геть з мого дому! Щоб ноги твоєї тут не було!.. Геть!.. Ніякого спадкоємства!.. Жодного пфеніга!.. Забирайтеся звідси геть, або я покличу поліцію... Гей, Конрад, Стефан, Пауль!.. До мене!..

Весь дім гримить від кроків, коридорами біжать слуги, гупають по килимах, хряпають дверима. Густав зриває з стільця плащ.

— Гарзд, батьку!.. Ми ще зустрінемось...

— Геть!.. Геть!.. — шаленіє Вальтер Кірхенбом.

Похмурою стіною виструнчились біля дверей слуги.

Прохід вільний. Швидко, хапливо, нервово озираючись на всі боки, Густав і його поплічники спускаються вниз. На блідих напружених обличчях — неприхована погроза. Вони ще прийдуть в цей дім. І скажуть своє слово президентові Вальтерові Кірхенбомові, який зрадив інтереси Німеччини!

ДОУЕЛЛ РЯТУЄ ЛЮДИНУ

Неймовірний день випав сьогодні Патріку Доуеллу. Вперше за все своє життя він, стопоцентний бізнесмен і політик, людина загартованого серця, піддався сентиментальним настроям. Такого ще з ним ніколи не було. Зламавши всі свої правила й звички, Патрік літає по місту, обдзвонює всілякі контори й агентства. Він шукає Гельду Губмахер. Вперто шукає, не шкодуючи сил, часу і вміння. Шукає тому, що рівно через дві години Гельду Губмахер буде забито, знищено, викреслено зі списку живих.

Все почалося з короткого дзвінка, із звичайної службової розмови. О восьмій ранку Доуелл був уже в своєму бюро, гортав його папери, уважно вислуховував звіт агентів. День як день. Із своїми загадками, із своїми несподіванками й примхами.

Раптом брязнув телефон. Патрік здригнувся і невдоволено взяв трубку. Ранкові дзвінки мало віщують приємного.

— Алло, Доуелл слухає, — буркнув він.

Дзвонив старший слідчий Фрідель, дуже тихий і непоказний з виду чоловічок. Ось уже кілька тижнів Фрідель сидів, добре замаскувавшись, у кімнатці по вулиці Трьох капуцинів і з допомогою електронної апаратури фіксував з невеликої відстані все, що діялося й говорилося в штабі асберівського ордену. Дзвоник Фріделя трохи сплутав плани Патріка Доуелла. Він саме збирався набрати номер вілли Вальтера Кірхенбома і розпитати в нього, що там чути із задачею корабля, чи не приїхали ще повноважні експерти з Нью-Йорка?

Фрідель, ніби вгадавши настрій свого шефа, не став розп'якувати про сторонні речі і коротко доповів, що за останній день у штабі ордену ніяких особливих подій не відбулося.

— Можу зачитати короткий звіт, але все це звичайні, буденні речі, шеф, — сказав він тоном довіреної людини. — Всілякий дріб'язок.

Доуелл глянув на годинник, млісно потягнувся.

. — Знаєте що, Фрідель... Подзвоніть мені за годинку. Тоді й почитаєте.

— Гаразд, шеф, — відгукнувся із службовою готовністю його помічник і хотів був покласти трубку, як зненацька щось зойкнуло в його апаратах, почувся гелгіт голосів, і Фрідель закричав у трубку — Стривайте, шеф! В апараті шум... Ці дияволи чогось з самого ранку збираються в штабі. Мабуть, у них буде екстрена нарада. Не маєте бажання послухати?

Доуелл насторожився.

— Переключіть на мене! Ведіть запис!

Він забув про Кірхенбома, кожною клітинкою тіла, кожним нервом став знову детективом. Якимось внутрішнім чуттям здогадувався, що асберівці готуються до серйозної операції, що вони неспроста зібралися на термінову нараду саме в день приїзду міжнародної комісії Аеросиндикату, в день урочистої передачі "Левіафана".

Бувалий детектив, шукач грізних таємниць і інтимних салонних загадок, він знав, що зараз кожна деталь може мати вагу золота. Його досвідчений розум розкинув свої тенета, його серце наперед розкошувало від утіхи.

І ось тут він почув ім'я Гельди Губмахер. Говорив секретар ордену Гуго Штраус:

— Далі зволікати небезпечно. Губмахер знає надто багато, панове. Може, я помиляюся, але мені здається, що вона в усьому відкрилася Ріхтерові. Через дві години її треба ліквідувати. Негайно ж після акції "Голуба надія". Брате Сімонський! Ліквідація доручається вам. Я наказав Губмахер після зустрічі з Кремпке чекати нашого вістового, який начебто має завезти її в штаб для прощальної аудієнції. Для полегшення справи можете ще раз запевнити и, що орден не змінив свого рішення: закордонний паспорт готовий, винагорода також. В машину і подалі від міста... Дівчина спритна, вміє оборонятися... Якщо поліція знайде сліди...

— Ніяких слідів, брате секретар! — вигукнув ображено інший голос. — Орден не вперше доручає мені такі делікатні справи. Хай бог прийме безневинну душу нашої дівчинки!

— Багато говорите, Сімонський! — гримнув на нього Штраус. — Ми чекаємо від вас

відомостей не пізніше дванадцяти двадцять. Ідіть і дійте!

Грюкнув стілець, хряпнули двері. Певно, той, кого звали Сімонським, вийшов на завдання. Своє діло він мав зробити за дві години... Зараз було двадцять по десятій... Патрік Доуелл відключив апарат, сперся головою на руку. Думка його перенеслася до Гельди, згойднула в душі якийсь легкий смуток. Доуелл згадав обличчя дівчини: втомлені очі, худеньку шию, загострене підборіддя... "Жаль, дуже жаль, коли люди гинуть в такому віці, — промайнуло в голові старого детектива. Відкинувшись на спинку твердого, солом'яного крісла, він спробував зосередитись на чомусь іншому. Ліквідація ординарного асберівського агента, зрештою, його мало зачіпала. Але біляве волосся знову вималювалося перед зором, і він навіть почув тонкий запах парфумів, лоскітливий і хвилюючий. Йому ще дужче стало сумно, щось навіть дряпнуло по серцю. — Бідна дівчина! Якщо її попередити, вона, звичайно, врятується... Тільки попередити — і все. Хай собі живе, насолоджується життям, яке й без того надто отруєне людською ворожнечею".

Патрік Доуелл подзвонив на завод Кірхенбома, попросив викликати до телефону Гельду Губмахер. Довелося довго чекати — на заводі ждали іноземних гостей, всі мали доволі своїх клопотів, і ніхто не хотів відриватися від діла.

— Хто просить? — поцікавився жіночий тенор.

— Скажіть... в кримінальної поліції, — збрехав навмання Доуелл.

— Ах! Вибачте!.. Одну хвилину!..

Знову потягнувся час, напоений тривогою й ваганням, знову в душі Доуелла згойднулася болісна роздвоєність. Він не любив піддаватися сентиментам, сфери чисто інтимного життя його мало тривожили, якщо в тих сферах він не знаходив поживи для свого прискіпливого, аналітичного розуму.

Раптом у трубці озвався голос Кремпке:

— Директор слухає. Вам потрібна Губмахер?

— Так... якщо можна...

— Гельда Губмахер захворіла... — голос директора затремтів від напруження. — Недавно пішла додому... А в якій справі?.. Може, я передам...

Доуелл злісно кинув трубку на важелі. Що там він передасть, цей товстопикий!.. Доуелл давно мав його на оці, давно відчував в особі директора вельми підозрілу людину. Бракувало тільки прямих доказів, щоб до кінця розкрити його. Жаль дівчини! Кожна втрачена хвилина може коштувати їй життя. Бреше товстопикий!.. Затіяв якусь каверзу, відіслав дівчину подалі і тепер потерпає при одному слові "поліція"... Але її треба знайти... Вона ж мусить десь бути... Мусить зникнути, доки не пізно...

Справа починала не на жарт інтригувати його. Жаль до дівчини поволі переростав у азарт мисливця. Всі коліщатка його натренованої, шерлок-холмсівської психіки прийшли в рух. Спочатку він хотів послати за нею свою людину, щоб тут, у конторі, розповісти їй правду. Потім відкинув цей варіант і став лихоманково шукати інший. Адже Гельда нікому не повірить, вона вкрай знервована, вона жахається власної тіні. Тільки він міг би врятувати її. Поїхати і врятувати.

Поїхав до неї. Зайшов у дім, постукав у підвальне приміщення. Але двері з латунною табличкою не одізвалися на його стук. За чорним дерматином зачалася ляклива пустка.

Він знову подався в контору. Викликав своїх найдовіреніших агентів, дав усім завдання. Шукати Гельду Губмахер; Негайно шукати! По місту, по установах, по барах...

Через півгодини знову вирушив до Гельдиного дому, злісно шарпнув до себе двері і... мало не полетів сторч головою вниз по крутих сходах, що вели у вогке, напівтемне приміщення.

Біля столу сидів хлопчик. Перед ним купкою лежали книжки. Він щось читав.

— Ти...

— Я — Віллі.

— Ти не брат Гельди Губмахер?

Хлопчик закрив книжку, встав перед високим джентльменом.

— Я її брат.

— Тоді ось що, Віллі. — Патрік Доуелл щільно закрив за собою двері. — Сідай і гарненько слухай, що я тобі скажу. Тільки не лякайся. Будь мужчиною! Ти мені допоможеш у важливій справі. Ми мусимо знайти твою сестру. Розумієш? Мусимо її знайти. Бо якщо ми її не знайдемо... — Він пильно глянув на русяву голівку. — Одним словом, одягайся! Життя Гельди в твоїх руках, Віллі.

Важко сьогодні Бруно Крейському. Хворий він, ледь-ледь іде, ледь пересуває старечі ноги. Лежати б йому вдома, в своїй маленькій, затишній квартирі, ковтати пілюлі, гріти ноги, згадувати молодість. Товариші по партії оберігають його, кажуть, що вже своє одробив на мітингах, і по в'язницях, і по судах. Йому, мовляв, потрібний тепер спокій і чиста голова, щоб міг він працювати над прекрасним витвором Ріхтерової фантазії, щоб пильно стежило його серце за витівками асберівських молодчиків.

Ось і сьогодні: хворий, а йде Бруно Крейський на завод. Іде до свого друга Ріхтера, щоб разом із ним провести нелегкий, радісний день оглядин іноземними гістьми чудового красеня, їхньої мрії — "Левіафана". Приїхала делегація інженерів з Нью-Йорка й Москви, будуть приймати корабель, готувати його до підйому в повітря. Хіба ж можна в такі хвилини вилежуватися в теплому кубелечку?

Уже близько завод. Уже й видно знайому браму. Там, за брамою, мов сніжна гора, мов куповиння хмар, здіймається над дахами будинків корабель-велетень. Очі Крейського здалеку пестять сріблястий тулуб, насолоджуються величними, розкішними формами "Левіафана".

Тільки чому це біля заводської брами стільки машин? Ах, да! Гості! Сам статс-секретар по зовнішній торгівлі мав прибути з столиці. Що не кажіть — оформлення найбільшої за останні роки міжнародної торговельної операції.

Ой, як же сяє красень "Левіафан"! І люди на вулицях ідуть, мов п'яні, мов зачаровані його сяйвом. Всі дивляться тільки туди, тільки вгору... Стривайте, ще як здивуетесь, коли полине наш милий чарівник до сонця! Засліпнете, людоньки,

повмираєте з подиву! Стривайте, стривайте, ще буде вам і радості й сміху. Ще не раз...

— Дядьку Бруно!.. Дядечку!..

І тут старий чує, як щось тепле, стрімке б'є йому в груди. Білява голівка Віллі припадає до нього. Що сталося? На ньому лица немає!..

— Віллі...

Віллі задихається. Груді його працюють, мов повітряна помпа, вуста то розкриваються, то стулюються, очі блукають.

— Ходіте... дядечку!.. Ой, ходіте!..

От зовсім з глузду зсунувся парубчак. Та в чому річ? Невже ж не можна спокійно пояснити, в чому річ?

— Дядечку Бруно... Її... уб'ють!

— Кого?.. Кого уб'ють, Віллі?

— Гельду.

На обличчі Крейського гасне вираз подиву. Тривожно зсуваються брови. Кмітливий Віллі не буде даремно кидатися словами.

— Давай поговоримо спокійно, — каже Бруно Крейський, беручи хлопчика за плечі і дивлячись йому в обличчя. — Викладай все по порядку!

І тоді до них підходить високий джентльмен із стеком і коректно схиляє перед Крейським голову. Говорить тривожним, квапливим голосом, що він хотів би знайти Гельду Губмахер або когось із її друзів. Бо може статися біда. Кримінальні авантюристи, з якими Гельда нерозсудливо підтримувала сумнівні зв'язки, задалися метою вкоротити їй віку.

— Я — друг її батька, — сказав, бліднучи, Крейський. — Що сталося?.. Звідки ви знаєте?..

— Шукайте Гельду! Її життя в ваших руках... Їй треба негайно зникнути! — Доуелл відкрив дверцята машини, нахилив голову в чорному циліндрі. — Але будьте обережні. Вони не забувають і про вас, пане Крейський.

Ревнув мотор. Довгастий профіль проплив повз інженера, циліндр тьмяно блиснув за склом.

І вмить в душі Крейського прорвалася буря. Він заторсав Віллі, притягнув його до себе.

— То що ж там сталося?.. Хто він?.. Кажі швидше!..

У Віллі шерхли губи, він ледве видавлював із себе слова:

— Не знаю, дядечку... Прибіг до нас...

— Цей пан?

— Так, цей пан. Наказав попередити Гельду, щоб сховалася, нікуди не їхала. Вістовий від пана Густава хоче завезти її в штаб... Вони... уб'ють її. Повезуть на розправу...

В одну мить Крейський осягає весь жах небезпеки. Не треба йому пояснювати, хто завезе її на розправу і за що їй вготовано таку долю. Ріхтер не приховував від Крейського Гельдиних вагань, її пізнього каяття. Тепер за все це — розплата. Вовча

помста... Він безпорадно озирнувся навколо, ще не знаючи, що має діяти. Раптом згадав: вона ж десь була тут! Він бачив її... Кілька хвилин тому. Вибігла з управління, мов за нею поліція гналася, схопила таксі і кудись майнула. Напевно, додому. Назустріч тим негідникам...

— І ви не лишили вдома навіть записки?

— Ні, дядечку...

Хлопця тіпала пропасниця, очі переполошено стріляли на всі боки, шукали Гельду.

В свідомості Крейського блискавично визріває рішення. Негайно машину! Вони встигнуть її наздогнати...

Крейський перебігає очима по рядах лімузинів, по присадкуватих "опелях"... Здається, побачив... Ось він, "корабель" Ріхтера. У Крейського є од нього ключі.

— Сідай! — хряпають дверцята, і чорний "шевроле", як грізний піратський фрегат, впливає на широку площу.

Онде й дім Губмахерів. Крейський тисне на газ, обганяє інші авто, розсіює навколо бризки мокрого снігу. Швидше, швидше!.. Біля тротуару притиснувся, скромний "опельок". Хтось сідає в нього: світле волосся, тоненька талія, хапливі рухи... Гельда! Вона, вона... Крейський підлітає, хоче відкрити свої дверцята, вискочити, гукнути. Але... пізно!

"Опельок", мов оперішене лозинкою цуценя, сіпається в бік від тротуару, чути тоненький зойк мотора, хмарою злітають бризки, і прудкі колеса вже котяться геть. Крейському холоне в грудях, він ледве бачить вулицю, майже сліпне, чманіє.

— Забрали! — пискляво вигукує Віллі. — Дядечку!.. — Вони забрали її!..

Тоді Крейський виводить свою машину на середину вулиці і, не втрачаючи з очей жовту пляму "опеля", летить за ним. Руки його здерев'яніло вчепилися в кермо, серце гупає в грудях. Швидше, швидше!.. Як їх спинити? Як гукнути тій бідній дівчині, щоб вона знала страшну правду? Крейський невідривно стежить за в'юнким "опелем", рвучко повертає в різні боки кермо, гониться за череватою машиною. Він ні про що не думає, він безсилий чимось зарадити лихові. Він просто їде, він мусить тримати в полі зору оту жовтогарячу пляму, оті чорні, миготливі колеса. Гнатися до останку. Гнатися, гнатися, гнатися...

Будинки пролітають мимо, перехожі шарахаються вбік. Поліцай закричав щось услід, але жовтий "опель" пхається далі, обминає інші машини, виривається за місто. Якщо його зараз не спинити, він загубиться в завулках, і тоді кінець.

Крейський згадує раптом обличчя поліцейського, згадує, як той погрозово махнув їм услід. Поліція! Тільки вона допоможе!

Попереду залюднене перехрестя, тіснява машин, автобусів, трамваїв. "Опель", як і раніше, проштовхується вперед, шукає собі щілинку, ось-ось щезне за муром транспорту.

Руки Крейського вп'ялися в кермо. Очі звузились.

— Віллі!.. — майже стогне "він. — Руки вперед, голову назад!.. Назад!..

На повному ході він б'є своїм бампером маленького "опеля", розвертає його

впоперек вулиці. Вереск галм, свистки поліцейських, нажахані очі людей. Кров струмує з розбитого чола Крейського. Віллі вискакує з кабіни, кидається до "опеля" і, побачивши Гельду, припадає їй до грудей.

Кілька поліцейських вже оточили череваня, інші — витягують на тротуар непритомного Крейського. Натовп вирує, стогне, переливається.

— Гельдо!.. Гельдусю!.. — шепоче Віллі, обнімає її обома руками.

— Хлопчику мій...

— Гельдонько, швидше! — майже плаче Віллі. — Я все тобі розповім. Тікаймо швидше! Тікаймо!

І, поки поліція з'ясовує причини аварії, поки санітари вкладають на ноші закривавленого Крейського, поки розлючений черевань, розмахуючи своїми документами, лаючись і погрожуючи поліцейським, намагається вибратися з натовпу, Гельда, притиснувши до себе хлопчика, перелякана, з передчуттям непоправного лиха, тікає кудись у залюднену вулицю, подалі від страшного череваня, який віз її за місто на смерть і розправу в ім'я заповітів "Білої зорі".

Тріумфальний підйом корабля мав відбутися рівно о дванадцятій. Приїхавши на завод раніше, ніж завжди, Ріхтер прискіпливо оглядав механізми штурманського вузла, які його чомусь найбільше непокоїли. В останню мить йому здалося, що там не все гаразд, що, може, саме в хвилини підйому лінії пілотажного управління вийдуть із ладу і корабель захрясне серед потужних риштувань або ще гірше: піднявшись над землею, вирветься з людських рук, зламає людську волю, і тоді станеться непоправне лихо, перше й останнє лихо в історії новітнього дирижаблебудування.

Комісія експертів Аеросиндикату прибула об одинадцятій тридцять — шість чорних машин вкотилися на територію заводу, пронеслися по головній бетонній магістралі і, ніби уткнувшись у гумову сітку, завмерли біля сяючого склом приміщення контори. В самій появі машин вчувалося наближення нової хвилини, і тисячі людей відразу ж осягнули це, бо з усіх кутків, з кранів, риштувань і ангарів потягнулися сині спецівки, потекли струмочки радості, нетерпіння, надії.

Гостей зустрічав Кремпке. До невпізнання блідий, з лякливо настороженими очима, він вийшов на сходи, гостинним жестом руки запросив іноземців. Єдиній дамі, яка була в групі, він поцілував кінчики пальців, ще й по-лицарськи схилив перед нею голову.

Ганка Крижанич (а це була вона!) стримано посміхнулася, її очі вже блискотіли радістю, віталися з другом.

— Драстуй, Пауль!

Вона йшла спокійно, з гідністю (як і личить членові такої комісії!), але очі й голос не підкорялися їй. Ріхтер спочатку взяв її за руку, стиснув до болю і враз, не стримавшись, міцно обняв.

— У вас за звичаєм цілують тричі?

— Тричі! — мало не задихнулася в його обіймах Крижанич.

Він усі три рази поцілував її в губи.

— Ти ніколи не відзначався гостротою пам'яті, — засміялася. Ганка і мимоволі почала причепурювати собі зачіску, скуйовджену бурхливою атакою конструктора. — Ну, поздоровляю, поздоровляю! — Експерти тим часом піднялися по сходах і черідкою стали заходити до кабінету директора. Ганка з дівочою пустотливістю потягнула Ріхтера за собою. — Ходім, бо мене викреслять із списку делегації. І знай: ніяких пільг, ніяких поступок!

— О да! — прискорив за нею крок Ріхтер. — Всесвітній Аеросиндикат не пробачить нам фамільярності.

Почалася офіційна церемонія. Як і всі церемонії, вона була дещо задовга і дещо кумедна. Недарма ж французький письменник-авіатор Екзюпері, потішаючись над дорослими, казав, що їм притаманна властивість бути трохи казеннішими, ніж вони є насправді. Ось і зараз, слухаючи привітальну промову статс-секретаря Кремера (з самої столиці прибув сановний державний муж!), експерти вдають із себе дуже поважних, бундючно дивляться в сухотне лице промовця, величаво кивають головами, а очима так і стріляють на вікна, так і прислухаються до заводських шумів. Де він, той корабель? Пустіть їх скоріше в каюти, в гондолу, на оту сріблясту гору, що ледь бовваніє між голим віттям дерев!

Дівчатка у білих фартушках (істинно німецькі весталки!) принесли на срібних теках вина, частують гостей, стріляють крізь золотаві напої іскорками своїх очей.

— За шановних дам, панове! — підкинув товсту руку з чаркою Кремпке.

— За успіх фірми! — відповів хтось з-поміж гостей.

Кремпке перехилив чарку, спазматично ковтнув вино, що вогнем обпекло йому горло. Успіхи фірми! А може, успіхи отого розбещеного плебсу, що юрмиться зараз біля контори, що галасує біля стапелів, справляє шалені оргії радості й триумфу?.. Кремпке кривить в усмішці обкусані до крові губи, намагається бути якомога привітнішим, хоч йому це мало вдається... Погляд його ковзає по кімнаті, перескакує з обличчя на обличчя... Репортери, кореспонденти, писарчуки... О, клята, всюдисуща братія! й сюди знайшли дорогу... На тому світі не сховаєшся від них... На тому світі?

Що це він подумав? До чого тут "той світ"? Хай про нього клопочуться люди з Аеросиндикату. Недовго їм лишилося топтати грішну землю...

Кремпке непомітно вийшов з кабінету, пробіг хол і вскочив у свої маленькі робочі апартаменти. Там на Нього чекала Гельда. Обличчя в неї змучене, в кожній рисочці — нетерпіння й болісна надія...

— Пані Гельдо, де подарунок?

— Ось тут... у сейфі, пане директор...

Вона дістала картонну коробку, вийняла з неї сріблястий макет "Левіафана". Директор обережно, ніби торкаючись до розплавленого металу, поставив макет на стіл, повернув його на всі боки, перевів якийсь важілець, натиснув кнопку. Гельда чує його нерівне дихання, бачить краплини поту на горбастому чолі, на набряклих віях, навіть на м'ясистому носі.

— Розкішний механізм! — видавив із себе Кремпке, погладжуючи макет рукою. —

Буде чудовий сюрприз для наших гостей. Спочатку гімн Німеччини, а потім — гімн миру. Жаль віддавати таку річ... Ну, от що, пані Гельдо. Рівно через десять хвилин можете принести його до нас. Але не пізніше!

— Слухаюсь, пане директор.

— Поставте на стіл, і ви вільні. — Підморгнув загадково й приязно. — Тільки не забудьте, який у вас сьогодні день. Наші друзі влаштують вам справжній банкет. Ви заслужили цього, Гельдо! Іноземний паспорт готовий. Величезна грошова винагорода і... кохання! — Він похопився, став суворим, швидко пішов до дверей. — Не забудьте ж: рівно через десять хвилин!

Повернувшись у прийомну залу, Кремпке непомітно втирається в натовп, підходить до стола (статс-секретар Кремер саме виголошує новий тост!), обводить очима гостей. Всі тут, всі разом...

Оплески вирвали його з задуми. Він згадав, — що належить ще владнати деякі формальності.

— Панове, — заговорив він силювано спокійним голосом, — хоч всі документи підписані у високих інстанціях, мені доведеться просити вашої ласки поставити свої підписи на деяких незначних папірцях здачі-прийому. Прошу представників преси вийти з залу. А дорогих гостей — підійти ближче до столу!

Репортери розчаровано опускають апарати, покидають кабінет. За вікнами біліє корпус "Левіафана", чути багатоголосий гомін. У Кремпке все дужче тіпається вія. "Чому немає Кірхенбома? Занедужав? На своє щастя занедужав! Але ж як бути? Що вони мені скажуть? Зараз Гельда принесе презент, і доведеться негайно іти... Десять хвилин — і ці дурні залишаться на божу ласку..."

Кремпке знову глянув на годинник, стрельнув очима в бік статс-секретаря. Той марудно, не кваплячись, ставив свій підпис під якимось документом. Нарешті підійшов директор.

— Прошу, пане директор, тепер бракує тільки вашого підпису, — заявив Кремер.

Кремпке нахилився, непевною рукою почав виводити свій підпис. Карлючкувата лінія полізла вбік, загнулася хворобливим зигзагом. Кремпке важко засопів, проковтнув липку слину, випростався.

— Прошу, пане директор! — почув він біля себе Гельдин голос. Дівчина стояла, тримаючи на витягнутих руках білий макет "Левіафана". У Кремпке щось обірвалося всередині, він відсахнувся і якимось інстинктивно схрестив на грудях руки.

— Поставте!.. Спасибі вам!..

Майже незрячими очима Кремпке бачив, як Гельда легко і вправно поставила макет на стіл, як вона з викликом глянула на гостей і, з погордою несучи свою гарну біляву голівку, рушила до дверей. Залишалось десять хвилин. Останні десять хвилин, які відділяли цей кабінет, цих людей від... Кремпке перевів погляд на модель, дивну, граціозну, делікатну річ, яка, ніби хизуючись своїми витонченими обрисами, сліпучо сяяла своєю сріблястою білизною.

Гості щільніше зішлися навкруг стола, зачаровано оглядали іграшку. Забули про

документи, про час. І раптом...

Рвучко розчахнулися двері. В кімнату вихором влетів Кірхенбом.

— А-а!.. Ви!.. — гарикнув він у натовп, роздивляючись запаленими очима навкруг себе.

Статс-секретар закліпав білими віями.

— Що з вами?.. Ми втратили всяку надію...

— Надію?.. Мовчіть про надії!.. Геть надії й. сподіванки!.. — заверещав Кірхенбом, буряковіючи в пароксизмі люті. — Ніяких надій, доки серед нас живуть потвори!.. Поки ми пригріваємо мерзенних виродків...

Він побачив Кремпке, схопив його за відлоги піджака.

— Тварюко! За все віддячив компанії... Злигався з ними?.. А я вірив, душу відкривав тобі... — Враз Кірхенбому ніби щось сяйнуло в голові, він обернувся до експертів, заговорив трохи стриманіше — Пробачте, панове!.. Я щойно дізнався про страшну зраду мого директора... оцієї жалюгідної бестії!.. Я дізнався, що в день передачі корабля він вирішив замахнутися на наше життя... Я радий, що все добре... Але в ім'я вашої безпеки, панове, я мушу викликати поліцію, тут буде зроблено ретельний обшук. Спокійно, панове!.. Я певен, що небезпека минула. Доки з нами Кремпке, нам нічого не загрожує. Підлі боягузи не здатні на героїчну самопожертву.

В кімнаті зчинився шум. Дідусь впустив на підлогу окуляри. Хтось кинувся до вікон, хтось видавив ліктем шибку... Ріхтер з. Ганкою відступили в куток кімнати, притиснулись одне до одного.

Кремпке, вловивши мить, нагинці юркнув до дверей. Він знав, що стрілка на годиннику відлічує останні хвилини, що зараз...

— Стій! — наказав йому Кірхенбом. Догнав його і вчепився в лікоть. — Застрелю, як пса!

— Пане президент... я мушу... — Кремпке спробував вивільнитись із цупких рук Кірхенбома. — Це наклеп... Треба викликати поліцію...

— Назад! Поліцію вже викликано!

— Ви не смієте... ви...

— Буду стріляти, — зашипів Кірхенбом, виймаючи маленький, поцяцькований перламутром пістолет. — Ну?

У Кремпке, очі аж збіліли, кудись провалились у чорні виямки жаху. А час летів, секунди падали у прірву, і смерть насувалася, як ураган.

Тоді Кремпке, сатаніючи з відчаю, штовхнув Кірхенбома в груди й побіг до дверей. Кірхенбом вистрілив йому в спину — раз, удруге. Хотів стріляти ще, прошити кулями всю цю важку, незграбну тушу, але інший постріл, мов вибух стотонної бомби, струсонув кабінет, ударив в стіни, розкидав тіла.

Чорний гуркіт понісся над заводом. Земля важко зітхнула і завмерла в німотній тиші.

Ріхтер лежить навзнаки серед потрощених меблів, в бік йому впирається якась гостра деревина, ноги, ніби розчавлені, тупо ниють. Розплющив повіки, напружив

думку. Живий?

Його підводять, обтрушують, тримають за лікті. Він бачить поліцейських, робітників...

— Що сталося... Де я?..

Думка поволі виборсується з хаосу, намагає твердий ґрунт. Люди в плащах квапливо фотографують його, щось записують у блокноти. Їм дуже, мабуть, кортить увічнити його саме зараз, в цій чорній пустці, розтерзаного, приголомшеного, напівживого... А йому ж треба йти, треба дізнатися, де вона... що з нею... Чи, може, запізно вже визнавати?

— Убито президента компанії Вальтера Кірхенбома і статс-секретаря Франца Кремера, — гукають у холі.

— А ще?

— Убито професора Уілсона.

— Поранені?

— Двоє чоловіків і росіянка.

— Ні! Росіянка знепритомніла...

Млість підкочується Ріхтерові до горла. Він суне до дверей, іде, мов привид... Виставив наперед руки, розштовхує репортерів... Знепритомніла... Де?.. Де?..

Просто в груди йому стріляє кінокамера, строчить кулеметним вогнем, сліпить нахабним оком.

А він іде, іде, іде...

СУД НЕ МОЖЕ ВИНЕСТИ РІШЕННЯ

Йому ще й досі хитко в ногах, як після тривалого плавання. Повільно спускається сходами. Став біля Губмахерових дверей. Латунна ручка, чорний дерматин...

Та годі! Годі сушити собі серце через ту дику, навіжену особу. Заразила його коханням, забрала його волю і сама зникла назавжди. Божевільна фанатичка!

Ріхтер хоче йти далі, робить крок, але якась сила вперто тягне його назад. Чого — спитати б? Немає ж там нікого, жодної живої душі немає в цій квартирі. Після трагічної катастрофи наче вітром здуло всю родину Губмахерів. Чи переїхали до родичів, чи, може, арештовані" поліцією? А втім, ні. Поліція сама побивається в здогадках, ніяк не може розкопати правду. Третій день чатують біля дому мовчазні агенти, третій день якісь загадкові типи товчуться біля Губмахерових дверей.

Та найгірша його, Ріхтерова, доля. Мов скеля в горах, впало на нього тяжке звинувачення у зраді, в запродавстві, в тому, що він, Пауль Ріхтер, начебто передав росіянам секрет доктора Браузе. Всі газети тільки й смакують сенсаційне повідомлення прокуратури, яка почала слідство в справі колишнього головного конструктора фірми "Зюддойче люфтверайнігунг".

"Ріхтер чекав приїзду радянського агента — Ганни Крижанич!"

"Ріхтер остаточно продався червоним!"

"Ріхтер — моральна потвора!.."

"А хто не вірить — гляньте на ці фото. Хіба непереконливо?"

І газети на чільних місцях помістили фотографії. Ріхтер в столиці Африканської федерації стоїть разом із Крижанич біля вілли президента Подестри. Ріхтер зустрічає експертів Аеросиндикату, він в ніжному пориві обнімає Крижанич, розцілює її (за добрі гроші й не таке зробиш!)... А кому мало цього, хай прийде на суд, де будуть оголошені нові приголомшливі факти і докази зрадницьких дій конструктора "Левіафана"...

А тут ще ці двері, чорні, глухі, мовчазні. Безжальна тиша й безнадія. Постояв Ріхтер біля тих дверей, помацав холодну церату і пішов на завод. Але й там немає спокою. Дзвонить президент компанії "Зюддойче люфтфєрайнігунг" Густав Кірхенбом, милостиво добродушний, спокійний, поблажливий. Ставши замість батечка главою фірми, він грається з Ріхтером, як кіт з мишкою. Ось і зараз його голос у трубці бринить солодкою втіхою. Цікавиться справами на заводі, дає короткі поради, запрошує навіть на вечірній чай до себе.

— У мене буде миле товариство, пане інженер!.. Дуже приємне! Не погребуйте запрошенням.

— Вибачте, пане президент, я нездоровий.

— Ви нездорові! — аж скрипить від насолоди голос молодого президента. — Розумію, розумію. Завтра ж у вас важкий день. Суд. Ну що ж, можу тільки поспівчувати, пане інженер. Запевняю вас: судові органи знайдуть винного, справедливість переможе.

— Так, пане президент, справедливість переможе, — кидає Ріхтер і, відклавши трубку, втуплюється очима в стіну.

Справедливість мусить перемогти. Бо справедливість — це перш за все доля корабля, його майбутнє. І хай не думають люди з правління компанії, що зі смертю старого президента перед ними відкрилися ворота свавілля.

А вони, мабуть, не тільки думають так, але й збираються щось учинити найближчим часом. В далекій Африці асберівцям непереливки: урядові війська молодії федерації винищують останні гнізда расистів. Населення вимагає швидкого розслідування замаху на заводі Кірхенбома. Хто винний? Хто кинув бомбу?

Суд! Скоріше суд! Покарати винних... Дати нарешті спокій країні...

Може, спокій і настане, може, й полегшає комусь від того суду — тільки не Ріхтерові. Бо двері з чорною цератою німо дивляться на нього, і невідомість стоїть на чатах біля тих дверей, і ніхто, жоден суддя не скаже Ріхтерові, як могло статися, що його кохана Гельда, майже прозрівши, майже знайшовши в собі сили для розриву з бандою, знову кинулася у вир відчаю й підступності.

Може, Бруно Крейський чимось розважив би друга — так немає і його. Лежить у лікарні під охороною поліції, не пускають до нього жодної живої душі, бережуть, як свідка. Бо в день замаху його бачили в машині разом з Гельдою Губмахер, бо він — комуніст, однією шворкою зв'язаний з паном Ріхтером, а там, де спілкуються такі люди,

поліції завжди є що робити.

Остання ніч перед судом.

Ріхтер ходить по своїх маленьких, тепер таких порожніх, осиротілих кімнатах, ловить вухом" моторошну тишу. В цій тиші можуть народитися які завгодно думки. Може підкрастися страх, невидимий, липкий, сплутати руки, ноги, серце, загнати людину в куток і перетворити на ганчірку.

У страху — справді величезні, нахабні, всевидючі очі. Все бачать вони і все розуміють. Он десь відчинилися двері, морок в передпокої ніби розвіявся, спалахнули ліхтарики, якісь темні постаті сунуть до кімнати — з револьверами, в каптурах, з підступним блиском у очах.

"Іменем Густава Кірхенбома! Іменем Німеччини! Ми прийшли знищити тебе, інженер Ріхтер..."

Він тиснеться до стіни, розчепірює пальці, ладен провалитися крізь підлогу.

"Чому ти не загинув разом із Крамером та Кірхенбомом? Ти — зайвий. Нам потрібен твій корабель. Щезни! Умри!.."

Ріхтер розплющує очі. Морок, тиша, рівне пульсування ночі. Він сидить на канапі, ноги затерпли, все тіло щемить.

Ні, він устане. Навіть серед мороку встане і скаже своєму страхові: "Ми ще поборемось. Ми ще постоїмо за свою правду".

— Суд іде! Прошу встати!

Ось воно й почалося. Народу в залі сила-силенна. Поліція на всіх проходах, біля вікон, серед публіки. Ріхтер сидить в першому ряду, він не під охороною, але й не вільний: виходити заборонено.

Холодно в залі. І тісно, й самотньо. А там десь стоїть на пронизливих вітрах "Левіафан", зажурений долею свого господаря. Покликати б його, щоб увірвався сюди та розігнав цих "праведників"...

Зачитується обвинувачення. Паулю Ріхтерові інкримінується злочин "фанатичної помсти" президентові компанії Вальтерові Кірхенбому. Слідством встановлено, що Пауль Ріхтер перебував у тісних стосунках з "лівими" елементами, зокрема з комуністом Бруно Крейським; засліплений комуністичною пропагандою, Пауль Ріхтер вирішив знищити урядового чиновника Крамера, президента компанії Кірхенбома, директора заводу Кремпке і стати одноосібним володарем "Левіафана".

Прокурор, ніби насолоджуючись враженням, яке справили його слова, обвів переповнений судовий зал бундючним поглядом. Прокурор належав до молодії генерації служителів Феміди і дуже пишався своєю посадою. Але найбільшії насолоди йому завдавали саме отакі гучні процеси, де він міг бути й обвинувачем, і філософом, і тонким міжнародним політиком, де розум його зблискував найдивовижнішими спалахами "нововідкрить", а сама його особа набувала яскравої колоритності.

В молоді роки прокурор мріяв стати дипломатом, вершителем, так би мовити, світової політики. Та після скандального провалу на вступних іспитах до іноземного коледжу заможні батьки його, пожертвувавши чималу суму повноцінних німецьких

марок, спромоглися відкрити перед своїм сином більш скромну, хоч і не менш впливову доріжку. Недолугий вершитель світової долі став вершителем доль людських.

Процес над Паулем Ріхтером був своєрідною усмішкою фортуни для прокурора. Подумати тільки: він мав розгорнути наступ проти червоних, він стоїчно звалив на себе тягар "політичного процесу".

Три дні підряд Густав Кірхенбом напучував прокурора, як йому виступати в суді. Прокурор вимагав все нових і нових фактів, домальовував картину по-своєму, вигадував сміливі версії. Химерна гора "аргументів" росла, як попіл Везувію над нещасною Помпеєю. Гора була надійно зцементована, її увінчував найпереконливіший аргумент, який уже сам вимагав суворої кари для зарозумілого Ріхтера.

Якраз про це й говорив зараз прокурор:

— Отож, панове присяжні, і ви, ваша честь (короткий кивок у бік судді), з гіркотою й смутком у серці я оголошую останній аргумент слідства. Пауль Ріхтер приховав від нації неоціненний винахід доктора Браузе, обікрав Німеччину, на багато років позбавив її благодатних наслідків великого відкриття. Секрет "флегматизованого водню" більше не належить нам. Де він? Що зробив з ним Пауль Ріхтер? Він продав таємницю росіянам. Так, так, панове присяжні. Продав! Там, на Сході, сьогодні потішаються з нас, радіють нашому нещастю, видають наш винахід за свій власний. Більше того, продають Німеччині її ж, німецький, газ!

У залі почувся кволий протест:

— Де докази? Все це брехня!..

Прокурор журливо розвів руками. Печать сумної умиротвореності лежала на його обличчі. Виждавши навмисне хвилину, він з виглядом великомученика похитав головою, обернувся до судейського столу.

— Ви чуєте? Навіть сюди, в храм правосуддя, прокралася бацила червоної зарази. Але, як сказано в писанні: "Не возгнівися, боже, на засліплених!", кажу і я: не зважайте, панове, на крики людей, введених в оману ворожою пропагандою! Чи ж знають вони правду? Чи уявляють собі істину? Ні, істина в наших руках. — Прокурор, вихопив з купи паперів, які лежали перед ним, кілька аркушків, змахнув ними над головою. — Ось вона! Я відкриваю її перед вами, панове присяжні. Я оголошую найнепохитніші докази проти Пауля Ріхтера — листи, які надсилала йому російська агентка Ганна Крижанич.

Прокурор виходить з-за свого пульта, наближається до Ріхтера і, в порушення всіх процедурних норм, розгортає перед ним аркушик списаного паперу.

— Чи визнаєте ви аутентичність почерку Ганни Крижанич?

Ріхтер глянув на лист, в'яло кивнув головою.

— Так, це лист Ганни Крижанич.

Прокурор швидко повернувся на своє місце.

— Ви чули? Він зізнався... Слухайте ж, панове! Слухайте, що писала Ганна Крижанич своєму німецькому другові; "Дорогий Пауль! Ще раз спасибі! За все спасибі! Віднині ми вважаємо тебе своїм щирим другом. Ти довів це ділом. Папери доктора

Браузе, які ти передав нам, уже в роботі. Лабораторія професора Арсентьєва схилиє голову перед генієм вашого покійного вченого. Формула "флегматизованого водню", розроблена доктором Браузе, набагато ефективніша від усіх інших варіантів. Тепер ми маємо газ. Ми можемо швидко перейти до практичних експериментів, а там — і до його виробництва".

Прокурор поправив окуляри, вийняв з своєї теки ще один аркуш.

— Лист, посланий Ріхтерові через кілька місяців: "Дорогий Пауль! Велика радість! Формула газу виправдала себе повністю. Ми одержали газ. Пауль, Пауль!.. Як ми вдячні тобі! Тепер винахід доктора Браузе працюватиме тільки в ім'я перемоги світового комуністичного руху, в ім'я перемоги світової революції!"

Зал заціпенів. Сотні очей дивилися на прокурора, в них плавилась недовіра, подив, прихований глум. І, відчувши цей німий докір, прокурор заговорив швидко, ніби проганяючи від себе тінь страху:

— Так у чому ж винен Пауль Ріхтер? В передачі паперів іноземцям? Ні. Наш карний кодекс не передбачає покарання за це. Але... — тут прокурор сардонічно посміхнувся, — як кажуть на Сході: "Якщо ти знайшов хвіст гієни — шукай і саму гієну". І ми, панове присяжні, знайшли її. Злочин Пауля Ріхтера в тому, що він... обікрав доктора Браузе.

— Обікра-ав! — стогоном понеслося по рядах.

— Обікрав доктора Браузе!..

В залі — приголомшення, подив, розгубленість. Присяжні нервово перешіптуються. Суддя старанно протирає засльознені очі. Як це сталося? Чи є докази?

— Нам усе відомо, панове присяжні, і ви, ваша честь! Все відомо! — Прокурор нахилився над паперами, витягнув новий аркушик, тріпнув ним переможно в повітрі. — Ось зізнання Пауля Ріхтера, складені в комісаріаті поліції наступного дня після смерті доктора Браузе. Пауль Ріхтер визнає, що був у хіміка саме того вечора, коли загадкова смерть обірвала життя великої людини. Більше там не було нікого. Жодна нога не переступала порога небіжчика. Чи ж є у нас підстави сумніватися, хто порозбійницькому, з лиходійними намірами вдерся в квартиру Браузе, перерив усі речі і... забрав потрібні папери? Ні, таких підстав у нас немає. Зі всією відповідальністю я стверджую: це зробив Пауль Ріхтер! Він привласнив собі відкриття, що належало нації, багатство, що мало принести радість мільйонам німецьких громадян. І тому я... — прокурор одпив ковток води, розвернув войовничо плечі, — керуючись статтями німецького карного кодексу... — він перелічив з десятків параграфів і пунктів, — а також враховуючи досить сумнівні обставини смерті доктора Браузе і ще сумнівніші обставини замаху на президента Вальтера Кірхенбома та статс-секретаря Крамера, звертаюся до вас, панове присяжні, із закликом визнати Ріхтера винним в усьому, що стало предметом нашого судового засідання, а вас, ваша честь, призначити Паулю Ріхтеру відповідну до його злочинів міру покарання.

Тиша. Океани століть упали й замерли над залом суду. Зараз буде оголошено вирок, його почує Німеччина, Європа, весь світ. Його почує "Левіафан", прикутий залізними ланцями до землі. Почує вбитий безсиллям Пауль Ріхтер.

Він дивиться на присяжних. Думки в ньому вмерли, почуття розвіялися, бажання згасли. Все! Кінець...

І раптом хтось злегка штовхнув його вбік. Ріхтер бачить чиюсь руку, яка кладе йому в кишеню записку і зникає. Друзі чи вороги?..

"Ми — ваші друзі, — пробіг він очима по друкованих на машинці рядках. — Поспішайте! Єдиний шлях порятунку — це показати судові спадщину доктора Браузе".

Показати спадщину доктора Браузе! Тільки показати... Це підказують йому друзі, його вірні помічники... Він ще раз пробіг очима записку і затерп від раптової здогадки... АСБЕР. Ось хто волів би зараз його капітуляції! Тепер він розуміє, нащо вони затіяли цей суд, цю брехливу історію з паперами... Все давно готувалося, підтасовувалося, стягувалося... Почали з Гельди, примусили її викрасти лист...

В ньому наростала каламутна злість. Уже знав напевно, що зробить. Ось зараз подасть записку і попросить перерви в засіданні. Поїде за паперами, хай не сам, під охороною... Все привезе сюди, покаже і... знищить!

Струснувся холодним сміхом. Знищить? Хіба вони дадуть знищити? їм тільки покажи!.. Ні, він просто зараз устане й закричить на весь зал: "Папери є! Вони у мене... Але ви не побачите їх!.."

Весь скупчився на тих словах: "не побачите... не побачите..."

І раптом:

— Стійте! Стійте!

До залу влітає худенька дівчина, біжить між рядами, стукотить туфельками по дерев'яній підлозі, чіпляється лапами пальтечка об крісла. Світле волосся запнуло їй зір.

Хто це? Хто впустив її до зали? Навіжена!.. Відштовхнула судового охоронця, говорить щось до судді, до присяжних, вимахує руками, рве на собі блузку... Вже й слова її долітають до зали:

— Неправда!.. Вислухайте мене... Неправда!..

І знову щось шепоче, майже втративши голос, майже падаючи на важкий судейський стіл. А очі кричать відчаєм, благанням, надією. Великі, страшні очі — мов ті юпітери, що дивляться на неї з кутків.

Дві телекамери націлилися дівчині в спину, ловлять хвилинку, щоб показати мільйонам людей її обличчя. Нарешті впіймали. Дивіться! Дивіться на цю божевільну!

Зал на ногах. Що сталося? Реве стоголоса юрба, стугоняє стіни, гримить підлога. Судові чиновники збилися з ніг, бігають між рядами, благають, погрожують.

І диво дивне. Суддя підносить руку. Чорна мантия враз заповонила екрани телевізорів. Сухі старечі очі дивляться з подивом і неймовірою.

— Панове!.. Суд змушений перервати судочинство... — Камери жадібно пожирають лице старого, просто накочуються на нього. Їм мало цих слів, мало, мало, вони вимагають сенсації, чуда, неймовірного відкриття. І відкриття падає з старечих вуст. — На судове засідання з'явилася головна винуватниця злочину... чи пак особа, яка визнає себе винною у вчиненні замаху.

— Що-о-о! — суцільним ревом відповідає зал.

— Суд присяжних не може винести свого рішення, — хрипко промовляє суддя. — Презумпція вини Пауля Ріхтера поставлена під сумнів.

Шум затихає, якесь дивне полегшення прокочується рядами. Розквітають усмішки, лунають радісні вигуки:

— Нове розслідування!

— Знайти винуватців злочину!

— Пауль Ріхтер невинний!

Кому ж не ясно, що Пауль Ріхтер невинний, що всю справу сфабриковано? Є інші злочинці. Суддя вчинив справедливо. Хай живе праведний суд! Слава судді! Слава!

Знову зриваються вигуки, але цього разу піднесені, світлі, теплі. Поліцаї, стражники в цілковитому замішанні. Порядку немає, його й не може бути. Слава мудрому судді! Слава справедливості!..

За столом присяжних хаплива метушня: Суддя і присяжні перешіптуються між собою. Видно, що вони геть спантеличені, що злива радісних привітань і підхочень ніскільки не полегшує їхньої справи. Як бути? Пауль Ріхтер невинний. Тоді хто ж винний? Дівча з божевільними очима? Слідство заплуталося... Прокурор сів у калюжу. Ганьба державній юстиції!.. А тут ще стоголосе ревіння юрби, торжество демосу, вулиці, хаосу...

Суддя нервується. В його сонних очах проступає вираз зацькованого звіра. Він в нерішучості, в сум'ятті. Йому треба виплутатися з халепи, він мусить знайти вихід.

І Гельда теж не знає, що їй робити. Забилася до столу, мов зім'ята, розтоптана квітка, викинута на берег морським прибоєм. Пелюстки квітки опали, стебельце майже зламане, барви поблякли. Тільки серце ще кволо, немічно нагадує про себе. Серце і пам'ять... Скільки вона перенесла за ці дні! Це ж з її рук потрапив у кабінет Кремпке лиховісний макет "Левіафана" з пекельною машиною. Вона, звісно, ні про що й не здогадувалася. Їй наказали — і вона віднесла. Потім, вся пройнята думкою про виїзд, подалася додому, понеслася в свою темну комірку. Вірила їм, вірила, що мусять віддячити їй за всі її послуги. Не міг же збрехати пан Густав. І нащо йому було брехати? Коли до неї приїхав вістовий Сімонський, вона вибігла на вулицю з маленьким дорожнім чемоданчиком, в капелюшку й плащі. Сидячи за кермом, Сімонський чомусь нервувався, обрав дивний маршрут, яким Гельда ніколи раніше не їздила, і їй раптом стало страшно; холодний, незрозумілий жах скував усе тіло. Гельда спитала Сімонського, що це все значить, чому він везе її за місто, але той тільки відмігся грубуватим жартом і ще дужче натиснув на газ. І тоді Гельда зрозуміла, що її обдурено, що Густав Кірхенбом, магістр ордену, не дасть їй ніякого закордонного паспорта, не обдарує грошми. І її охопила така безнадійна туга, що вона відчула себе байдужою до всього. Навіть до смерті. Хай везуть, хай вбивають... Але зненацька на одному з перехресть на них налетів ззаду чорний "шевроле", знайомий, рідний їй "шевроле" Пауля Ріхтера, налетів, як рятівний вітер, як гнівний месник. Ударив залізним лобом, розчахнув дверці: тікай! І Гельда побачила Віллі, кинулася з ним у

натовп... Аж наступного дня, переховуючись у своїх родичів, дізналася про замах на заводі, а незабаром — і про судовий процес...

— Гельдо Губмахер, — вириває її з спогадів хрипкий голос судді, — суд надає вам слово. Чим ви можете засвідчити невинність Пауля Ріхтера?

Чим вона може засвідчити? Хіба ж її поява в цьому залі не є доказом його безневинності? Може, цим людям потрібні якісь особливі факти? То що ж, вона розповість і більше. Їй є що сказати.

— Іменем бога Всевишнього клянуся говорити тільки правду!

Так, вона клянеться говорити тільки правду. Вона й прийшла сюди лише заради правди, і хай не погрожують їй кулаками оті типи в залі, хай не хмуриться пан Штраус, хай не лякає її своїми вовчими очима голова трибуналу пан Хейнеман.

Це вона викрала у коханого лист росіянки. З ревнощів, звісно, а не за їхнім дурним наказом. Тепер вона розуміє, навіщо їм потрібен був лист. Хай знають панове присяжні, як легко їх хотіли піддурити. Вона ж бо забрала з дому пана Ріхтера лише один-однісінький лист, сама його сто разів перечитувала (про здоров'я, про настрій, про якусь там Росану Подестру!), а тут їх підносять цілу купу!

І хай пан комісар повикопує свої давні акти і доповість високому судові про те, що о дванадцятій ночі на квартиру доктора Браузе ввірвалися люди АСБР і стали кричати, бити й мучити його, аж доки старий не сконав.

Хай пан Штраус, секретар їхнього ордену, розповість суду про останню нараду, коли їй було наказано внести до кабінету пана Кремпке макет "Левіафана". І вона внесла його й поїхала собі додому, а безневинна іграшка вибухнула й обірвала життя багатьох людей...

— Я можу ще розповісти, як люди АСБР... як пан Густав Кірхенбом...

Суддя квапливо б'є в мідне калатало.

— Годі! Суд прийме до уваги ваші свідчення, Гельдо Губмахер.

І Гельда розуміє з виразу його очей, що її слова зовсім не втішили старого суддю і панам присяжним теж не припали до смаку.

— Я хочу сказати...

— Годі, Гельдо Губмахер!

Суддя хмурить брови, голос, його робиться владним і жорстким:

— Ваші факти потребують перевірки, Гельдо Губмахер. Суд змушений припинити процес. — Він дивиться на Гельду злим поглядом, готовий розчавити її словами. — Що ж до особи, яка назвала себе винною, то суд виносить окрему ухвалу: тримати її під арештом до закінчення слідства.

Зал хлюпнув голосами і стих. Двоє поліцаїв наблизились до Гельди, стали обабіч неї, зімкнули зловісне коло.

Ріхтер нахилив голову. "Може, це й краще... Суд захистить її і врятує. Головне — істина!"

Поліцейські повели Гельду до бічних дверей. Сотні очей потягнулися за худенькою постаттю. Ріхтер дивиться їй услід, лічить секунди, чогось ніби жде. Ще мить — і вона

вийде з зали, закон сховає її за своїми мурами...

І враз щось сухо, коротко клацнуло. Гельда сіпнулася вбік, якимось дивно підняла голову і... впала, відкинувши вперед руку. Поліцей, що вів її, глянув на вікна, потім на оторопілий натовп.

— Закрийте двері! — гукнув він.

— Двері! Двері!.. — понеслося залом.

А Гельда лежала, і рука в неї була довга-довга, а волосся ніби густіше й важче, ніж завжди. Ріхтер став навколішки, відгорнув світле пасмо: на нього дивились мертві осклянілі очі...

Поліцейські відсторонили Ріхтера. Підняли мертву, понесли в ті бічні двері, крізь які вона мала вийти під захист закону. Тепер закону не існувало. Були тільки розгублені, бліді хлопці в синіх мундирах. Був вузький прохід між судейським столом і першим рядом крісел для-публіки. Голова Гельди звисала додолу. Світле волосся тягнулося по підлозі. Ріхтер глянув і побачив чорну смужку крові — останній слід, який Гельда залишила на цій землі.

ЖИТТЯ І СМЕРТЬ

Біля Ріхтерового дому стояв великий, старовинного фасону "ролл-ройс". Двоє чоловіків у блискучих чорних плащах походжали по тротуару. Третій зайшов у парадне, швидко піднявся сходами на другий поверх. Ось він наближається до Ріхтерових дверей, вимогливо дзвонить.

Ріхтер став на порозі.

— Пан Штраус?

— Перепрошуюсь, пане інженер. Вас чекає президент компанії. Наказано привезти вас на засідання правління.

Спустилися в машину. Двоє в плащах виструнчилися, клацнули закаблуками, немов віддаючи честь високому начальству. "Ролл-ройс" круто рвонув убік, виїхав на середину вулиці. Вікна будинків, вітрини, афіші замиготіли по боках, мов кадри кінострічки.

Ріхтер чує на собі важкий, ледь насмішкуватий погляд Штрауса. Тепер він — поважна особа, виконавець волі наймогутнішого промислового магната Німеччини. Тільки методи залишилися старі: чорний плащ, пістолет у кишені, напади з-за рогу... Ріхтер озирається по кабіні... Здається, він знає цю машину. Ну, звісно ж, він добре знає цю чорну потвору. Тільки тоді за кермом сиділа худорлява дівчина, його люба Гельда, його рятівниця. Ніжні руки міцно тримали біле кермо, очі дивилися на нього з німим благанням.

Той погляд врятував його. Тепер його вже ніщо не врятує. Вони заволоділи всім: фірмою, заводом, "Левіафаном", його, Ріхтеровим, життям. Вони забрали в нього Гельду і вбили його душу. Вони вбили його ще там, в судовому залі, їхня куля вицідила всю його кров. Не можна жити, коли з тебе виціджено кров, коли тобі зав'язано очі й розтоптано твої мрії.

Парадні двері Кірхенбомової вілли відкриті навстіж. Нічого тут не змінилося. Сяють масивні люстри, римські воїни на батальному полотні вперто йдуть на штурм Карфагена. Старенький порт'є схиляється в шанобливій покорі, запобігливо посміхається до свого старого приятеля.

— Вас давно чекають, пане інженер, — шепоче дідусь голосом, в якому бринить любов і повага, а може, й затамована гордість. — Щастя вам, пане інженер... Ідьте, ідьте нагору, до великої зали.

Ось вони й зустрілися: молодий президент компанії Густав Кірхенбом і молодий конструктор Пауль Ріхтер. У великій залі сидять за довгим столом члени правління, майже ті ж самі, що й раніше. За кілька днів їм довелося пережити чимало потрясінь, волею долі вони змушені були підкоритися новій силі, новим вимогам. Може, й зараз ще клянуть у душі свого новоспеченого шефа, який на другий же день після загибелі батька підписав угоду про об'єднання з Фрайвудом. Та що ж, проти сили не підеш.

Тут панує дух новітніх володарів. Хто спробує не підкоритись наказам Густава Кірхенбома, той завтра ж втратить свій вплив і, може, навіть свої капітали. Та й чи варто не підкорятись? Він же зовсім не той, що був раніше, цей молодий пан президент, — ні нахабства, ні образ, ні владних викриків.

Ось як він чемно зустрічає свого колишнього недруга Пауля Ріхтера. Хай би хто-небудь, глянувши на них збоку, здогадався, що вони два роки терпіти не могли один одного.

— Вітаю славного конструктора! — вигукнув Густав Кірхенбом, як тільки Пауль Ріхтер переступив поріг великої зали. — Прошу, прошу, дорогий мій друже!

Ріхтер зробив крок уперед і побачив, що його місце — по праву руку від самого президента. Той, уловивши в Ріхтерових очах вагання, чемно показав на крісло, ще й легенько підсунув його назустріч гостеві.

— Панове, — підвівся молодий президент, коли Ріхтер, охоплений почуттям неймовіри, сів біля нього. — Сьогодні прокурор міста надіслав мені офіційне повідомлення про наслідки розслідування замаху. Встановлено, що інженер Пауль Ріхтер... — Густав з приємністю нахилив у його бік голову, — не має ніякого відношення до вчиненого злочину. Негідники, які підклали бомбу, діяли за вказівкою підривних елементів. Вони будуть піймані і понесуть за це найтяжчу кару. Дозвольте ж мені, панове, гаряче привітати нашого талановитого конструктора з цілковитою його реабілітацією.

Долинуло кілька стриманих оплесків.

— А тепер, панове, — підвищив голос Густав Кірхенбом, — я пропоную затвердити рішення правління: Пауль Ріхтер призначається головним конструктором концерну і водночас директором нового дирижаблебудівного заводу. Завод працюватиме виключно на потреби Всесвітнього Аеросиндикату. Пролонгація контракту з ООН відбудеться завтра о восьмій годині вечора в Нью-Йорку. Тому компанія просить вас негайно вилетіти в Штати. — В голосі Густава Кірхенбома міцніють владні нотки. — Місце в літаку заброньоване, вам доведеться вилетіти сьогодні ж уночі. — Обернувшись

до Ріхтера, молодий президент простягує йому руку. — Щасливої дороги! Компанія жде від вас рішучих дій і нових вигідних замовлень.

Чорний "ролл-ройс" одвіз Ріхтера додому. Клацнули дверцята, маленькі товсті шини покотилися по засніженому асфальту. Ріхтер піднявся сходами, намацав у кишені ключ. От і все. Війна скінчилася. Тепер можна розповісти Крейському, як обернувся для них судовий процес. Бідна Гельда життям своїм заплатила за їхню перемогу.

Він всунув ключ у двері, неквапно повернув його. І раптом хтось міцно взяв його за лікоть.

— Нарешті!.. Третій раз приїжджаю за тобою...

З темного кутка виступив Крейський, узяв з Ріхтерових рук ключа.

— Треба негайно їхати.

— Що з тобою, Бруно? Я ледве тримаюся на ногах.

— Відпочинеш у дорозі! — сухо наказав Крейський. — Бери машину. Негайно!

Спустилися, сіли в машину.

— Та що ж сталося? Кажі! — запротестував Ріхтер, поволі викочуючи "шевроле" на примарно освітлену вулицю. — Ти розумієш, що я через дві години вилітаю в Штати. Бруно! Я лечу в Штати!.. На засідання Аеросиндикату! Ми перемогли, Бруно!

Бруно мовчить, очі його горять у темряві.

— У Штати не полетиш!

— Бруно!..

— Звертай праворуч!.. До мого дому! Швидше! Нас ждуть! — І раптом Крейський вибухнув гнівом: — Я кажу: швидше! Невже ти не розумієш, що сталося? Невже твоя нова посада так засліпила тобі очі?

— Звідки ти це знаєш?

— Я все знаю, хлопче, — опав голосом старий інженер. — Я знаю, що вони влаштували судилище над тобою, аби забрати твої папери й замести сліди свого злочину, знаю, що вони вбили Гельду й призначили тебе своїм головним конструктором, що вони відсилають тебе сьогодні за океан, аби покінчити з "Левіафаном". І тому ти не полетиш у Штати, а залишишся тут і будеш разом з нами захищати корабель.

В тісній квартирі Крейського набилося повно народу, майже всі члени заводського комітету АДМ, дехто з інших заводів. Від цигаркового диму обличчя людей здаються землистими, як у мерців.

Зіберт підняв від стола голову.

— Ерністер привів ще двадцять чоловік.

— Де вони?

— Всі пішли на завод.

— А Блютнагель?

— Збирає молодь.

Крейський кинув на канапу плащ, безсило впав навзнаки.

— Зіберт, розкажіть товаришеві конструктору про становище на заводі.

При слові "товариш" Ріхтер мимоволі повернувся до Крейського, потім поглянув на опасистого, сивоголового Зібєрта. В його серці щось тєнькнуло і заспівало. Для них він — "товариш". Вони покликали його до себе і ждуть його допомоги. Вони зібралися для того, щоб врятувати "Лєвіафан"!

В одну мить Ріхтер осягнув думкою всю картину. Тепер йому ясно, чому так настійно випроводжав його за океан Густав Кірхєнбом. Тепер він розуміє ціну отих улєсливих слів і "дружніх" потисків рук...

— Завтра вранці корабель підніметься в повітря курсом на Африку, — говорив Зібєрт, похмуро звівши брови. — Трюмні відсіки заповнені...

— Хто поведе корабель? — спитав Ріхтер.

Виявилось, що на першого комендора, як і слід було сподіватися, Кірхєнбом призначив Штосгауєра.

— Тепер цьому типові повна свобода, — озвався хтось із присутніх. — Я чув учора, як він говорив своєму товаришеві: "Під сонцем буде жарко. Треба взяти доброго вина". А увечері прибули перші машини з вантажем. Військові зайняли всю заводську територію, нікого не підпускають до трюмів.

Крейський сидів на канапі, спрагло кутив. Аж ось глянув на Ріхтера пронизливим поглядом.

— Може, пан головний конструктор порадить нам, куди летіти: в Африку чи в Штати?

Всі обернулися до Ріхтера. В його очах затаївся тупий біль. Крейський поклав недопалок в попільницю, різко підвівся.

— Ну?

Замість відповіді Ріхтер почав застібати плащ.

— Командування кораблем візьму на себе, — сказав тихо, ніби ще до кінця не усвідомивши значимість прийнятого рішення.

В кімнаті загули. Зібєрт склав на столі якісь папери, поправив скатертину. Ріхтер глянув на годинник — було рівно десять тридцять. "Через дві хвилини літак на Нью-Йорк підніметься в повітря".

— Я готовий, — сказав з полегшенням. — Можемо летіти, товаришу Зібєрт.

Ось він, "Лєвіафан", — витвір болісних мрій інженера Ріхтера. Світлячки вогнів яскріють разками намиста по всьому довжелезному тулубу. Під ним сновигають чорні постаті, одна за одною підкочують до відкритих трюмних отворів вантажні машини.

"Лєвіафан" байдужно дивиться в ніч золотими зіницями очей. Він гадки не має, яку долю готують йому оці такі безневинні, такі безпомічні на вигляд постаті. Він марить синім небом, холодними вітрами, стрімким польотом. Він повен сили і вже напружив м'язи, готовий знестися у височінь.

Хто дасть команду до підйому? Хто буде першим капітаном славетного рейсу? Нєвже Штосгауєр, отой зарозумілий чоловічок з невизначними, вицвілими очима, отой гульвіса з нічних барів?

Штосгауєр нервуеться. Стільки справ випало на його хирнєнькі плечі. Правда,

смівлості йому не позичати. Вміє він і віражувати в повітрі, і виходити з найкрутішого штопору. Тямить і в роботі механізмів "Левіафана". Недарма ж два місяці оббивав пороги заводу.

Все буде добре, заспокоює себе Штосгауер. Двоє заводських інженерів, за солідну винагороду, згодилися взяти участь в першій подорожі, допоможуть молодому льотчику. "Біла зоря" чекає допомоги", — сказав Густав Кірхенбом, благословляючи Штосгауера в далеку мандрівку. "Біла зоря"! Брати по боротьбі... Останні опорні пункти на чорному материку., куди вони повинні підкинути свою таємничу зброю.

Третя година ночі.

Інженери клопочуться в рубці головного механіка, востаннє перевіряють силові установки. Комендор Штосгауер, задерши голову, дивиться на помережене жовтими ілюмінаторами громаддя корабля. Ген-ген, мало не під хмарами, миготить вогник комендорської рубки, серце "Левіафана", мозковий центр, звідки він, Штосгауер, посилатиме свої команди й розпорядження.

Через чотири години він підніметься туди швидкісним ліфтом і подасть наказ на підйом.

Рівно через чотири години.

Знову на територію заводу вкочуються машини. Величезні потвори задкують, насуваються чорними тулубами, віддають свій вантаж. Машина за машиною. Десятки машин... Сотні машин...

Але що це?

У широку браму в'їжджає присадкуватий "шевроле". Чи не сам президент компанії приїхав перевірити підготовку до відльоту?

Штосгауер жвавішає. Під променем прожекторів його обтягнуте шкіряним плащем тіло вилискує, мов постать закутого в лати вояка. Сяє комендор Штосгауер, пишається своєю владною силою, своєю витримкою. Сьогодні магістр ордену АСБР переконається, що йому можна довіряти найтяжчі справи.

Штосгауер пильно стежить за навантаженням корабля. Обережно! Жодного поштовху! Жодного зайвого руху!.. "Шевроле" зовсім близько, стишує хід, гасить фари. Хто б це міг бути? Відкрилися дверцята, з кабіни вилазить кремезна постать. Невже... Інженер Ріхтер? Так, інженер Ріхтер, той самий конструктор, перед яким Штосгауер завжди почував незрозумілий страх. Штосгауер знає, що сьогодні, власне, кілька годин тому, панові конструкторові надано великих прав. Він призначений директором заводу, його ім'я занесене до списку членів правління.

— Комендор Штосгауер!

— До вашого розпорядження, пане головний конструктор. — виструнчився молодцюватий льотчик і саянув на Ріхтера веселою усмішкою. — Корабель готовий до відльоту. Командування доручено мені.

— Знаю, комендор Штосгауер, — говорить з підкресленою шанобливістю Ріхтер. — Сьогодні на засіданні правління компанії мені розповіли про ваше рішення здійснити перший підйом "Левіафана".

— Як... на засіданні правління?

— Авжеж, комендор Штосгауер. Мені відкрито всі таємниці великого заміру. Щиро поздоровляю вас!

— Радий довести своє вміння, пане головний конструктор! — хвацько клацнув закаблуками Штосгауер. — Чи не знаєте, коли прибуде пан президент? Обіцяв не пізніше-другої ночі, а вже скоро третя.

— Так, він має скоро бути, — не видаючи своєї тривоги, пробурмотів Ріхтер. Глянув на ручного годинника. Густав Кірхенбом, мабуть, як завжди після засідання, влаштував гучний банкет. Розважившись досхочу, він приїде на завод перевірити готовність корабля... Ріхтер швидко опанував себе. На його обличчя ліг вираз спокійної рішучості. — Я приїхав за дорученням пана президента.

— Розумію, пане головний конструктор, — підбадьорився Штосгауер. — Ваше нове призначення дає вам повне право бути присутнім при підйомі корабля.

— Прошу не перебивати, комендор Штосгауер! Кожна хвилина на вагу золота. Я хочу востаннє перевірити корабель. Політ небезпечний і далекий. Можуть виникнути всілякі випадковості.

— О, звичайно, пане конструктор!. — зрадів тоді Штосгауер.

— *Головний конструктор!* — з натиском поправив його Ріхтер.

— Щиро перепрошуюсь, пане головний конструктор!.. Я дуже хвилююсь... Уперше в житті. — Рум'янощоке обличчя комендора з таємничою загадковістю схилилося до Ріхтера. — У мене багато сумнівів.

— Ну!

— Надто небезпечний вантаж, пане головний конструктор.

— Чому це вас тривожить?

Штосгауер глянув скося на робітників, які розвантажували машину, понизив голос:

— Стратегічні матеріали закріплені не зовсім надійно. При посадці або в разі обстрілу найменша детонація може призвести до катастрофи.

— Маєте слухність, комендор Штосгауер, — сказав Ріхтер тоном співучасника змови. — Які матеріали розміщені в нижньому трюмі?

Голос Ріхтера став шорстким, вимогливим, він наче залізними лещатами стиснув серце льотчика. Штосгауер завагався. Якщо головний конструктор прибув сюди прямо після засідання правління і говорить таким тоном, то, мабуть, має якісь особливі повноваження.

— В сьомому і в дванадцятому відсіках — звичайні ракети. Двісті двадцять п'ять штук. В чотирнадцятому... — Штосгауер мимоволі насторожився, йому сперло віддих — він дійшов до найстрашнішої таємниці.

— Значить, в чотирнадцятому... — підбадьорив його Ріхтер.

— ... ядерні ракети!

— Всі?

— Всі дванадцять штук, пане головний конструктор.

— Ага, дванадцять штук, — долає в собі зрадливий дріж Ріхтер, вичікує мить, другу

і враз додає повеселілим тоном: — Можете бути цілком спокійні! Такі вантажі не страшні для нашого корабля.

— Ви певні, пане головний конструктор?

— Цілком. Все передбачено і все враховано, комендор. — Ріхтер з показною безтурботністю поляскав Штосгауера по плечу. — Закрийте трюмні отвори. Зараз я з своїми людьми перевірю деякі вузли, а ви залишайтеся тут, зустрінете пана президента. — Він обернувся до своєї машини. — Ерністер, Крейський, Зіберт! Прошу до ліфта!

Вони ввійшли в двері підйомника. Штосгауер насторожено оглянув весь гурт, але, зустрівшись з вольовим поглядом Ріхтера, вмить заспокоївся. Кволенька душа Штосгауера була загінотизована владною поведінкою головного конструктора. Для нього це вже був не Пауль Ріхтер, а представник правління компанії, права рука самого магістра Кірхенбома.

Кабіна несеться вгору безшумно й м'яко, неначе її всмоктує величезна повітряна помпа. Двері розлетілися врізнобіч. Довгий коридор покотився в далечінь барвистим килимом, сяйвом блискучих стін. Ріхтер іде перший, повертає праворуч, піднімається вузькими сходами до сферичного отвору в стіні, натискує на кнопку і вступає до комендорської каюти.

За ним — його друзі: Крейський, Зіберт, двоє майстрів.

Крейський підбіг до вікна-ілюмінатора. Внизу розстигалось оповите мерехтливим мороком місто. Він глянув на нього, і серце йому стиснулося тугою. Знав, що це востаннє, можливо, назавжди прощається з рідним містом, з землею батьків, з усім, що було вистраждане й виборене.

А Ріхтер, опустившись у комендорське крісло, вже натискував на важелі, зв'язувався з технічними службами.

— Говорить Ріхтер, — промовив він у мікрофон, і голос його десятками проводів полинув у найдальші закутки "Левіафана", сполошив і підняв на ноги всю команду. — За наказом президента Кірхенбома я вирішив провести останню перевірку корабля. Прошу доповісти готовність усіх відсіків служб. Реакторна група?

— Реакторна група готова, — озвався молодий голос.

— Силова група?

— Силова група готова!

— Газова група?

— Газова група до польоту готова! Тиснення у балонах нормальне, балонети продукті.

— Група пілотажу?

— Все в порядку, товаришу головний конструктор!

Ріхтерові здалося, що це не з динаміка, а з-за його спини пролунав напружено-радісний, до болю рідний голос. Голос милого, рудочубого Ганса Блютнагеля, завзятого умільця і сміливого авіатора. Скориставшись з нічного безладдя, хлопець прокрався з друзями в штурманську кабіну і оволодів фактично всіма пілотажними вузлами

корабля.

Крейський, що уважно дивився крізь ілюмінатор, раптом насторожився. Він побачив на затемнених вулицях міста рухливі цятки фар.

— Швидше, Пауль! — хрипко кинув старий Бруно, ледве стримуючи хвилювання. — Здається, їде шеф.

— Далеко?

— Біля мосту... ні, ближче... вже переїхали на цей берег...

Ріхтерові похололо в грудях. Від думки, що страшна небезпека зовсім близько, він на якусь мить утратив певність. Через кілька хвилин Густав Кірхенбом буде тут. З ним його люди, охоронці, які не спиняться ні перед чим, аби вирвати з Ріхтерових рук свій зловісний вантаж.

Він натиснув червону кнопку аларм-сигналу.

— Підйом, Бруно! — прошепотів здушеним голосом, спазматично ковтаючи слину.

Внизу заревіла сирена, спалахнули сліпучі вогні прожекторів. Ріхтер глянув на екран відеотелефону. Там було видно заводський двір, опорні ферми, могутні штурвальні стояки. Асберівські солдати в паніці тікали від корабля.

Ріхтер зловтішно посміхнувся.

— Знають, що зараз почнуть діяти реактори. — І тут же, ніби отямившись, він увімкнув селектор. — Увага, увага! Прошу зберігати спокій! Беру управління на себе... Беру управління на себе!.. Пробний підйом корабля... Пробний підйом корабля...

Він припав грудьми до пульта, простягнув уперед руку і щосили потягнув до себе важіль підйому. В ту ж мить земля на екрані посунулася вбік, згойднулася м'яко, заколивалась і почала віддалятися.

Було страхітливо тихо. І від свідомості, що за сотні метрів попереду, в носовій частині корабля, вирує, скаженіє могутній турбореактивний двигун, що всередині балона вже запульсували нестримні хвилі ядерних реакцій, від думки, що вся земля, і небо, і заводські корпуси зараз спалахнули багряним відблиском, Ріхтерові зробилося моторошно.

Але треба діяти. Кожним нервом, кожною клітиною тіла він відчуває свою злютованість з "Левіафаном". Минула хвилина розгубленості, в грудях твердне залізна впертість. Вище, вище, в небесний простір, в холодну зоряну пустку...

— Нас захищають їхні ж ракети, — прошепотів Зіберт.

— Але нас може згубити їхній шал, — озвався Крейський. — Ці маніяки здатні на все... Однієї ракети з землі досить, щоб "Левіафан" зі всім своїм вантажем...

— Годі! — вигукнув Ріхтер. — Якщо вони попросять допомоги протиповітряних батарей, там ще подумають...

Вогники міста на екрані даленіли, переливалися, мов фосфоричні світляки на морському дні. "Левіафан" невпинно набирав висоту. Місто залишалося позаду.

— Здається, час, — кивнув Крейський на мікрофон.

— Час, — голосно, немов пересилуючи шум моторів, сказав Ріхтер.

Це було найважче. Що скажуть люди, оті введені в оману, які зараз по всіх відсіках

корабля ждуть наказів комендора? Як пояснити їм політ у невідомість?

— Команда! Друзі мої!.. — Ріхтер вхопив обома руками чашечку мікрофона, голос його забринів зворушливою пристрасстю. — Оповіджаю вам тяжку правду. Хай совість і віра в справедливість підтримають вас у цю хвилину... — Він зробив коротку паузу, глянув невидючими очима на Зібєрта, Крейського, знову втупився в мікрофон" і враз, ніби перед ним постали всі довгі роки його поневірянь і сумнівів, ніби побачив перед собою нерухоме тіло Гельди, улєсливу посмішку Густава Кірхєнбома, ніби виринуло перед його зором затуманєне кривавим марєвом видовисько знищеного Дрездена, — підвівся з крісла, взяв у руки мікрофон і, дивлячись у чорний ілюмінатор, заговорив гучним, гнівним голосом — Правління компанії вирішило передати корабель в руки африканських екстремістів. На борту "Лєвіафана" — ядерні ракєти, останні, ще не знищені на нашій землі ядерні ракєти. Рятуючи людство від катастрофи, ми захопили "Лєвіафан" і підняли його в повітря. Перед нами два шляхи: або направити корабель в Африку, або... — в голосі Ріхтера забриніли патєтичні нотки, — або ж викинути цю підлу, богопротивну зброю в море і віддати корабель Всєсвітньому Аєросиндикатові, якому він і належить згідно з міжнародним контрактом. В ім'я святих заповідєй людства ми вирішили обрати шлях спасіння. Будьте ж мужніми! Кожен мусить виконувати свій обов'язок!

Динамік мовчав, жодєн голос не озвався на Ріхтерові слова. Не було протєсту, не було й згоди.

— Я розумію їх, — сказав тихо Зібєрт. — Їх чекає нєлєгка доля. Вони кинули своїх близьких, роботу... Але іншого виходу нємає.

— Я певєн, вони виконають твою волю, — ствердив і собі Крейський. — Ось зараз... стривай...

Раптом на екрані відеотєлефону з'явився вусатий лїтній чоловік, старший штурман корабля. Біля нього темніла худорлява постать Блєтнагєля.

— Прощу уточнєння курсу, — сказав вусач.

— Товарищу Ріхтер! Група пілєтажу просить вказати точний курс! — сьайнув зубами Блєтнагєль, і Ріхтер побачив, як злєгка опромінилося усмішкою й лице лїтнього штурмана.

— Курс один — норд-норд! До самого полюса!

Старший штурман схилив голову. Екран згас. Вимкнувши відеотєлефон, Ріхтер підійшов до ілюмінатора, де стояли його друзі.

— Земля, — глянув униз.

— Наша земля, — прошепотів Зібєрт. Вийняв носовичок і почав старанно витирати змучєні бєзсонням очі. — Я навіть не попрощався з старою. Не спить зараз. Мені здаєтьсє, я бачу наше вікно. Ондє — вогник за третім мостом.

Ріхтер, примружившись, глянув у далєчінь.

— Я завжди мріяв про таке вікно.

В цю мить загуділи одразу всі тєлєфони. Крейський зрадїло підштовхнув Ріхтера до комендорського крісла.

— Іди! Тебе кличуть люди. — І, нахилившись над ним, гаряче зашепотів: — Скажи їм, що скоро зійде сонце і що колись ми знову повернемося на батьківщину. Нас жде багато справ, які треба зробити власними руками.

notes

Примітки

1

Anise — на мові банту означає вигук радості й привітання.

2

H'in e — дослівно значить: бачу вас.

3

Давай! Давай! (*Банту*).

4

К. Акерман — відомий німецький конструктор дирижаблів "Цепелін".